

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

**TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ KİMLİK
İNŞASI: ERKEKLİK KİMLİĞİNİN OLUŞUMU,
TUTUM VE DAVRANIŞLAR ÜZERİNDE ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Fatma ÇEKİÇ

Danışman
Prof. Dr. Ensar ÇETİN

Eylül-2021
Nevşehir

TEŞEKKÜR

Çalışmamın şekillenmesine akademik bilgi birikimi ile yardımcı olan, öneri ve eleştirileri ile düşüncelerimde farklı pencere açmamı sağlayan, çalışmama katkıları ile yön veren, her türlü sorumu değerli vaktini ayırarak yanıtlayan, çalışmamın son halini almasında en büyük katkı ve paya sahip olan, öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli tez danışmanım sayın Prof. Dr. Ensar ÇETİN'e teşekkür ediyorum. Tez savunmama katılarak kritik noktaları vurgulayan, yapıcı eleştirilerde bulunan, tezin son şeklini almasında önemli paya sahip olan değerli hocalarım Doç. Dr. Hasan YAVUZER ve Doç. Dr. Muammer Ak'a teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve akademik birikimlerinden faydalanmış olduğum, alanım ile aramda oluşan bağa katkı sağlayan, sosyoloji kavramını bir kavram ve alan olmak dışında yaşamımda farklı bir boyuta taşımamda payı olan Erciyes Üniversitesi Sosyoloji bölümündeki ve Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyoloji bölümündeki tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmam kapsamında yapmış olduğum ankete katılım sağlayan, eleştiri ve önerileri ile geri dönüş yapan, soruları hassasiyet ile yanıtlayan tüm katılımcılara ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini her zaman hissettiğim ve yaşamım boyunca desteklerini hissedeceğime emin olduğum, her türlü kararında sevgi ve saygı anlamında ihtiyaç duyduğum gücü veren aileme teşekkür ederim. Çalışmam boyunca takıldığım kısımlarda bilgisine başvurduğum ayrıca motivasyon kaynağım olan her bir arkadaşşıma ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Hayatımda bir tutamaç görevi gören, beni çıkmazlardan çıkaran, çalışmam boyunca zorlandığımda, pes etmeye yaklaştığımda beni silkeleyip kendime getiren, farklı bakış açıları kazandıran kitaplığımda yer alan her bir kitabıma (aynı zamanda öğretmenim, arkadaşım ve dostum olan kitaplarım), uzun çalışma saatlerinde, çalışma masamda bana eşlik eden, tek tek sayamayacağım kadar çok olan çalışmamın ve yaşamımın görünmez iz bırakan kahramanlarına, şair ve yazarlara teşekkür ederim.

Fatma ÇEKİÇ

TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ KİMLİK İNŞASI: ERKEKLİK KİMLİĞİNİN OLUŞUMU, TUTUM VE DAVRANIŞLAR ÜZERİNDE ETKİSİ

Fatma ÇEKİÇ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, Ağustos 2021

Danışman: Prof. Dr. Ensar ÇETİN

ÖZET

Bu çalışmanın amacı toplumsal cinsiyet kavramının erkeklik boyutunun ele alınarak, eril bireylerin cinsiyet kimliklerinin inşa sürecine etki eden faktörleri ve bu faktörlerin bireylerin tutum ve davranışlarına yansımaya şekillerini analiz etmektir. Bireylerin cinsiyet kimliklerine bağlı olarak inşa ettikleri kimlikleri içselleştirme ve bu içselleştirmeleri hemcinslerine aktarma potansiyellerinin toplumsal cinsiyet temelli her türlü kodu, normu, patolojik durumu yeniden üretimine katkı sağlamasının önemini vurgulamak amaçlanmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda nicel araştırma yöntemi uygun görülerek 557 erkek katılımcıya anket uygulanmıştır. Örneklem olarak belirlenen üç ilde (Aksaray, Nevşehir, Kayseri) yaşamakta olan katılımcılara uygulanan anketlerin analizi SPSS programı aracılığı ile gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada elde edilen genel bulgulara göre erkeklik kimliği temelde üç boyut etrafında şekillenmektedir. Bu üç boyutu erkek kimliği boyutu, toplumsal cinsiyet boyutu, kadın kimliği boyutu şeklinde sıralayabiliriz. Cinsiyet kimliğinin eril boyutunu oluşturan, eril olma odaklı olan erkek kimliği boyutu, bireylerin kendi cinsiyet kimliklerine yönelik tanımlar ile kimliklerini inşa ettikleri boyuttur. Adamlık, delikanlılık, erkek olmak gibi kavramları algılama şekilleri ile bağlantılıdır. Toplumsal cinsiyet boyutu ise bireylere yalnızca cinsiyet farklılıkları göz önüne alınarak verilmiş olan rol ve sorumlulukların erkek bireyler tarafından cinsiyet kimliklerinin inşasındaki payı ile bağlantılı bir boyuttur. Kadın kimliği boyutu bireylerin diğer cinsiyet üzerinden kadınlık ve kadınsılığa bakış açısının erkeklik kimliğini inşa etme kısmını içeren boyuttur. Erkeklik kimliği bu söz konusu üç alt boyut çerçevesinde inşa edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bir diğer önemli bulgu ise erkeklik kimliğine dair bazı kalıpların dönemselsel olarak kırılma yaşadığı ve bu kırılmalardan meydana gelen yeni erkeklik kimliklerinin toplumsal olarak görünürlülük kazanmaya başlamasıdır. Erkeklerin hegemonik erkeklik sınırları dışına çıkma cesaretini göstermeye başladığı elde edilen bulgulardandır.

Anahtar Kelimeler: kimlik inşası, toplumsal cinsiyet, erkeklik, hegemonik erkeklik

GENDER-BASED IDENTITY CONSTRUCTION: THE FORMATION OF MALE IDENTITY, ITS EFFECT ON ATTITUDES AND BEHAVIORS

Fatma ÇEKİÇ

**Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Institute of Social Sciences Department of
Social Sciences Department of Sociology, MA, August 2021**

Advisor: Prof. Dr. Ensar ÇETİN

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the factors that affect the construction process of masculine individuals' gender identities and the reflection of these factors on the attitudes and behaviors of individuals by considering the masculinity dimension of the concept of gender. It is aimed to emphasize the importance of the potential of individuals to internalize the identities they construct based on their gender identities and to transfer these internalizations to their fellows, contributing to the reproduction of all gender-based codes, norms, and pathological conditions. In accordance with the purpose of the study, a questionnaire was applied to 557 male participants, considering the quantitative research method appropriate. The analysis of the questionnaires applied to the participants living in three provinces (Aksaray, Nevşehir, Kayseri) determined as the sample was carried out through the SPSS program.

According to the general findings obtained in the research, masculinity identity is basically shaped around three dimensions. We can list these three dimensions as male identity dimension, gender dimension and female identity dimension. The male identity dimension, which is masculine-oriented and constitutes the masculine dimension of gender identity, is the dimension in which individuals construct their identities with their own definitions of gender identity. It is related to the way they perceive concepts such as manhood, youthfulness and being a man. The gender dimension related to the role and responsibilities given to individuals by considering only gender differences in the construction of gender identities by male individuals. The female identity dimension is the dimension that includes the construction of masculinity identity of individuals' perspectives on femininity over the other gender. Masculinity identity is constructed within the framework of these three sub-dimensions. Another important finding obtained from the study is that some patterns of masculinity identity are periodically broken and new masculinity identities that are formed from these breaks begin to gain social Geçerliity. Men started showing the courage to go beyond the borders of hegemonic masculinity is also one of the findings..

Keywords: Identity construction, gender, masculinity, hegemonic masculinity

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
TABLOLAR LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi

GİRİŞ	1
--------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Araştırmanın Konusu	3
1.2. Araştırmanın Problemi	4
1.3. Araştırmanın Amacı	6
1.4. Araştırmanın Gerekçesi.....	6
1.5. Özgün Değer(Literatür Çalışması).....	7
1.6. Araştırmanın Yöntemi	11
1.6.1. Teorik Çerçeve.....	11
1.6.2. Evren ve Örneklem	15
1.6.3. Veri Toplama ve Analiz Yöntemi	16

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KİMLİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Kavramlar	17
2.1.1. Cinsiyet, Erillik, Dişilik	17
2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Tanımı (Gender)	18
2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Rollerini	22
2.1.4. Toplumsal cinsiyet eşitliği – Toplumsal cinsiyet ayrımı.....	25
2.2. Feminizm	27
2.2.1. Profeminist Erkeklik	29

2.3. Ataerkillik	31
2.3.1. Hegemonik Erkeklik	33
2.3.2. Homofobi	36
2.4. Kimlik İle İlgili Kavramlar	37
2.4.1. Kimlik Tanımı.....	37
2.4.2. Kimlik İnşası.....	39
2.4.3. Toplumsal Kimlik İnşası	41
2.4.4. Kadın Kimliği (Kadımsılık).....	43
2.5. Erkek Kimliği (Erkeksilik).....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERKEKLİK KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇTE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜ

3.1. Geleneksel Dönemde Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik.....	47
3.2. Modern Dönemde Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik.....	55
3.3. Postmodern Dönemde Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik	67
3.3.1. Metroseksüel Erkeklik	74
3.3.2. Retroseksüel Erkeklik	76
3.3.3. Gettoseksüel Erkeklik	77
3.3.4. Sapyoseksüel Erkeklik.....	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Katılımcıların Olgusal Durumu.....	79
3.2. Erkek Kimliği Alt Boyutu.....	87
3.3. Toplumsal Cinsiyet Alt Boyutu	115
3.4. Kadın Kimliği Alt Boyutu.....	129

SONUÇ	138
--------------------	------------

KAYNAKÇA	143
-----------------------	------------

EK 1.....	150
------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	156
----------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1: Güvenirlik analizi	80
Tablo 4.2: Katılımcıların medeni durumu.....	80
Tablo 4.3: Katılımcıların yaşı.....	80
Tablo 4.4: Katılımcıların hayatının çoğunu geçirdiği yer.	81
Tablo 4.5: Katılımcıların öğrenim durumu	81
Tablo 4.6: Katılımcıların mesleği	82
Tablo 4.7: One-Sample testine ilişkin bulgular.....	83
Tablo 4.8: One-Way ANOVA testine ilişkin bulgular	83
Tablo 4.9: Değişkenlere ilişkin Korelasyon Katsayıları	84
Tablo 4.10: Faktör analizi	85
Tablo 4.11: Erkek denilince aklınıza ilk gelen kavram nedir?	88
Tablo 4.12: Ailenin reisi her zaman erkek olmalıdır.....	90
Tablo 4.13: Erkek çocuklar babalarını örnek almalıdır.	91
Tablo 4.14: Sizce bir erkeği en iyi tanımlayan kavram hangisidir?.....	92
Tablo 4.15: Erkek adam ailede otoriteyi sağlayabilmelidir.	95
Tablo 4.16: Kadın her konuda kocasının onayını almalıdır.	96
Tablo 4.17: Sizce “erkek gibi olmak” dendiğinde öncelikle ne kastedilmektedir?.....	96
Tablo 4.18: Delikanlılık sizce hangisine karşılık gelmektedir?.....	98
Tablo 4.19: Sizi en çok aşağıdaki ifadelerden hangisiyle nitelendirilmek rahatsız eder?	100
Tablo 4.20: Kadın namusunu korumak öncelikle erkeğin görevidir.....	103
Tablo 4.21: Erkek gerektiğinde karısını dövebilir.	105
Tablo 4.22: Sokakta kadına şiddet olayı ile karşılaşarsanız ne yaparsınız?	106
Tablo 4.23: Erkekler toplumda kadınlara göre daha avantajlı bir konumdadır.....	109
Tablo 4.24: Hemşirelik bir kadın mesleğidir.....	110
Tablo 4.25: Futbol erkek sporudur.....	111
Tablo 4.26: Evin geçimini sağlamak erkeğin görevidir.	111
Tablo 4.27: Bir ailede kadının kocasından daha çok maaş alması sorun olur.	112
Tablo 4.28: Ev işlerini yapmak öncelikle kadının görevidir.....	113
Tablo 4.29: Çocukların terbiyesinden anne sorumludur	114
Tablo 4.30: Sizce Toplumsal cinsiyet nedir?.....	115
Tablo 4.31: Sizce kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sebebi nedir?	117
Tablo 4.32: Sizce aşağıdakilerden hangisi erkeğin öncelikli aile içi sorumluluğudur?.....	119
Tablo 4.33: Aşağıdaki durumlardan hangisi kendinizi aile için yeterli bir erkek olarak hissettirir?	122
Tablo 4.34: Erkek çocuklar da ev işlerine yardımcı olmalıdır.	124
Tablo 4.35: Erkekler de ağlayabilir.	125
Tablo 4.36: Erkekler de kişisel bakımına özen göstermelidir.	126
Tablo 4.37: Kadınlar da erkekler kadar iyi siyaset yapabilir.	127
Tablo 4.38: Evlilik teklifini kadınlar da yapabilmelidir.....	128
Tablo 4.39: Size küçükken kim baktı?.....	131
Tablo 4.40: Kız kardeşiniz var mı?	132
Tablo 4.41: İlkokul öğretmenizin cinsiyeti nedir?	133
Tablo 4.42: Erkek çocuklar da bebek oyuncakla oynayabilir.....	135
Tablo 4.43: Kavga etmek daha çok erkeklere özgüdür.	135
Tablo 4.44: Kadın kocasından ayrı arkadaşlarıyla tatile çıkabilir.....	136
Tablo 4.45: Kadınlar evlendikten sonra da kızlık soyadını kullanmaya devam etmelidir.	137

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1: Erkeklik Yüklerinin Gösterimi 88

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı bireyin kimlik inşasının bir parçası olan cinsiyetinin ve toplumsal yapının bir ürünü niteliğindeki toplumsal cinsiyetin birey üzerinde ne gibi etkisinin olduğu, birey üzerinde var olan yansımalarını ele almaktır. Bunu eril cinsiyet bazında yaparak, erkeklik kimliğinin inşa sürecinin nasıl gerçekleştiği, hangi normların, geleneklerin, söylemlerin bu süreci beslediğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Erkeklik kavramının, eril cinsiyetin bakış açısı doğrultusunda ele alınması, bireylerin cinsiyet kimliklerine hakimiyetini ölçmesi açısından çalışma önem arz etmektedir. Çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmış olup, Aksaray, Kayseri, Nevşehir illerinde ikamet eden on sekiz yaş üstü 557 erkeğe yüz yüze, internet ve bırak-al tekniği ile anket uygulanmıştır. Uygulamadan elde edilen verilerin sağlıklı olması için gönüllülük esas alınmış, verilerin kullanım alanı açıklanmış ve soruların yanıtlanmasında katılımcılardan hassasiyet beklenildiği belirtilmiştir. Katılımcıların anket aracılığı ile aktarmış oldukları değerli görüşlerinin analizi SPSS programı yardımıyla yapılmıştır. Ölçeği oluşturan maddelerin faktör analizi yapılarak maddeler alt boyutlara ayrılmıştır. Erkek kimliği alt boyutu, toplumsal cinsiyet alt boyutu, kadın kimliği alt boyutu olmak üzere üç alt boyut belirlenmiştir. Ayrıca güvenilirlik analizi, One-Sample Test, ANOVA ve Correlations testleri yapılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen genel bulgular temel alındığında katılımcıların erkeklik, adamlık ve delikanlılık gibi kavramları dürüstlük, cesaret, otorite gibi anlamlar üzerinden tanımladığı, erkeklik kimliklerini bu kavramlar üzerinden açıkladıkları analiz edilmiştir. Bu anlamlandırmaların toplumsal cinsiyet kalıpları ile bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmanın önemli bir sonucu olarak erkeklik kimliğine yapılan dürüst olma vurgusunun yoğunluğudur. Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeğin fiziksel ve duygusal güçlüğü, otoriter olması, ekonomik bağlamda rollerinin olmasına dair kalıp yargılara dürüstlüğü de eklenmiş olduğu verilerin bize verdiği çalışmanın özgün bir sonucudur. Erkeklik kimliğinin inşasının bireylerin toplumsal rol ve sorumlulukları içselleştirmeleri, bu rol ve sorumlulukları hemcinslerine aşlamaları ile doğrudan bir ilişkisi olduğu söylemek mümkündür. Katılımcıların verdiği yanıtların analizinden yola çıkılarak bireylerin toplumsal cinsiyetlerinin inşasında karşı cinsin kendi cinsiyet kimliğini inşa etmesinin payı

vardır. Erkek gibi olmak ve kadın gibi olmak ayrımının bireyler açısından kimliklerine özgü olanı şekillendirmelerine katkısı yadsınamaz. Kimliğin inşa sürecinin ve toplumsal cinsiyet kimlikleri doğrultusunda yapılan her keskin ayrımın bireylerin cinsiyet kalıplarını derinleştirmelerinde büyük payı vardır. Bu kalıpların dolaylı olarak alt kalıplar doğurduğu çalışmanın vermiş olduğu sonuçlardan biridir. Örneğin erkek kimliğinin bir sorumluluğu olarak benimsenen “evin geçimini sağlamak” görevinin içselleştirme, düşünce ve eylemlere yansıtmanın doğurduğu alt kalıp kadınların ekonomik özgürlüklerinin sorgulanması veya kadının kazancının erkeğe kıyasla fazla olmasının problem teşkil edip etmeyeceği üzerinedir. Çalışmanın içeriğinde toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliğinin inşası, bu inşanın bireyler ve toplumsal olaylar üzerinde etkisi, kimliği belirleyen faktörler, bu faktörlerin belirleyicisi olarak toplum ve birey, erkeklik kimliği, erkeksilik konularına katılımcıların yanıtları doğrultusunda değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Araştırmanın Konusu

Birey ve toplum birbiri ile daima etkileşim içinde olup birbirini var etme, değiştirme ve dönüştürme kabiliyetini içinde barındıran ikilidir. Toplumda var olan her şey birey ürünü olduğu gibi birey de bir toplum ürünüdür. Birey kendi var ettiği toplumda bir takım kimlikler edin(diril)erek toplumda konum elde eder. Böylece kendini ait hissettiği bir çerçeveye dâhil olur ve o çerçevenin sınırları, kuralları içerisinde yaşamaya çalışır. Bireyin dâhil olduğu bu çerçeve onun kimliğinin birincil belirleyicisidir. Bireyin ırkı, dini, cinsiyeti, cinsel tercihi, kıyafeti, tüketim alışkanlıkları vb. gibi birçok değişken ayrı ayrı kimliğin belirleyicisi niteliindedir. Bireyin kimliği onu bir grup içerisinde konumlandığı gibi “kendi gibi olmayanlardan” da ayırır, farklılaştırır. Toplumda her türlü kimliğe karşılık gelen, keskin çizgiler ile belirlenmiş, değişimi zor olan hâlihazırda birçok kalıp vardır. Çoğu zaman bireyin yapması gereken bu kalıplardan birkaçını seçip kimliğini oluşturması veya önceden seçilmiş olan kalıba ayak uydurmasıdır. Çalışmanın konusu, bu kalıplardan yalnızca biri olan cinsiyet kalıbı temelinde şekillenmektedir. Birey bir cinsiyet kalıbına ait olarak doğar ve bu kalıbın kuralları doğrultusunda tercihler yapar. Kural ve kalıp dışı yaptığı tercih toplum tarafından patolojik bir durum olarak algılanır ve iyileştirme çabasına girilir. Kimlik inşasında yadsınamayacak bir öneme sahip olan cinsiyet faktörünün eril kısmı çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan ana konulardandır.

Cinsiyet, biyolojik farklılık olmanın ötesinde toplumsal farklılığı içinde barındırır. Erillik ve dişilik doğuştan elde edilen özellikler olduğu gibi kadınlık ve erkeklik toplum tarafından inşa edilir. Beauvoir’in söylemi ile “kadın doğulmaz kadın olunur” (Gaag, 2018: 16). Bu çarpıcı söylemin erkek versiyonuna dönüştürerek aktarmak mümkündür. Erkeklerin doğuştan getirmiş olduğu erkek olma özelliklerinin üzerine birçok toplumsal özellik yüklenir. Bu özellikler de tıpkı biyolojik özellikler gibi bireyin erkek olduğunun kanıtı olarak kabul görür. Örneğin erkeğin ağlamaması gerektiği, duygularını saklaması gerektiği ve bunu yaptığı takdirde erkek olarak

kabul göreceği gibi birçok toplumsal etiket mevcuttur. Bu etiketler aracılığı ile bireye neleri yapıp yapmaması gerektiği daima hatırlatılmış, bu bilinç ile bireyler yetiştirilerek topluma kazandırılmıştır. Çalışma boyunca bu bilinç irdelenmiş, bu bilincin doğurmuş olduğu artı ve eksi yönler ele alınmıştır.

Toplumsal cinsiyet kavramı bağlamında erkek ve kadın farklılaştırılır, biyolojik farklılık toplumsal farklılığa dönüştürülür. Bazı noktalar ile ayrıştırılan bu iki cins toplumun imkan ve izninin yaratmış olduğu kurguya ayak uydurarak kendi cinsiyet kimliklerini oluştururlar (Bingöl, 2014: 113). Bu kimlikler kimi zaman diğeri gibi olmama üzerinden inşa edilir. Erkeklik kimliğinin başlangıçta kadın gibi olmama üzerinden tanımlanması sonrasında sırasıyla adamlık kalıbının içeriğinin doldurulması ile inşa edilmesi durumunda olduğu gibi. Bu inşa sürecinde gelenek, görenek, eğitim, coğrafya, toplumsal yapı, kültür, din, toplumsal kalıp ve söylemler vb. gibi faktörler aracılığı ile bir erkek profili çizilir. Çizilen bu profilde topluma dair her şeyin ve herkesin katkısı vardır. Tüm bu cinsiyet, cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet, kimlik inşası gibi kavramlar çerçevesinde ele alınacak olan erkeklik kimliği çalışmanın ana temasıdır.

1.2. Araştırmanın Problemi

Çalışmanın bir fikir olarak ortaya çıkışında toplumsal cinsiyet konusu özelinde dışı cinsiyetin ağırlıklı olarak çalışmalara konu edilmesi, toplum tarafından dayatılan birçok rolün dışı cinsiyet açısından rahatsız edici ve kısıtlayıcı olduğu üzerine tartışmaların var olması aynı rahatsızlığın eril cins için de mevcut olup olmadığı sorgusuna dayanmaktadır. Cinsiyetin gerekliliği olarak toplum tarafından eril bireylere sunulan rol, davranış, sorumluluk, beklenti vb. gibi kalıpların birey tarafından ne derece istek ve memnuniyet ile benimsendiği sorusunun yanıtı aranmıştır.

Çalışmanın kapsamında toplumsal cinsiyet ürünü olan erkeklik kimliğinin oluşumunda katkısı olan faktörler ve ilerleyen süreçte bu faktörler ile inşa edilen erkeklik kimliğinin etki ettiği kurumlar (aile, iş, okul... gibi), bu kurumlarda ki rol paylaşımı, erkeğin toplumda ki tutum ve davranışlarının (şiddet eğilimi, sahiplenme eğilimi, güç-otorite göstergesi namus koruyuculuğu (!)...) kişisel tercih sonucu mu dayatılan kimliğin sonucu mu olduğu irdelenmiştir. Ayrıca erkeğin kendisini

tanımlamada ağırlıklı olarak hangi kavramları kullandığı, hangi davranışları erkeklik ve adamlık göstergesi olarak algıladığı sorgulanmıştır.

Çalışmanın problemini erkeklik kimliğinin inşasında rol alan faktörler ve bu faktörlerin erkeğin tutum ve davranışlarına olan etkisi oluşturmuştur. Oluşturulan söz konusu kimliğin getirdiği negatif özelliklerin sorumlusunun yalnızca erkek mi olduğu yoksa bu davranış ve tutumların sergilenmesine ön ayak olan erillik zihniyetini oluşturan toplumun payının görmezden mi geldiği asıl problemi oluşturmaktadır. Eril tahakküm ve şiddet hususunda mağdur olan kadınların erkeklik kimliğinin inşasında aldığı rollerin görünürlük kazanması çalışmanın problemine katkı sağlayacaktır. Çalışmanın içeriğinde aşağıda sıralanmış olan soruların yanıtı aranmıştır:

- Toplumsal cinsiyet, kimlik, erkeklik, hegemonik erkeklik kavramlarının tekabül ettiği anlamalar nelerdir?
- Erkeklik kimliğinin inşasına katkı sağlayan faktörler nelerdir?
- Erkeğin kendini tanımlamada kullandığı, ön planda tuttuğu özellikler nelerdir ve bu özelliklerin belirleyicisi nedir?
- Erkek dediğin... şeklinde başlayan cümlenin devamına konulan her türlü davranış ve tutumun toplumsal bir temeli var mıdır?
- Erkek çocuklarının giyeceği renk, oynayabileceği oyuncak vb. gibi tercih kısıtlaması ile başlayan yaşamlarına başka ne gibi kısıtlamalar getirilmiştir?
- İnşa edilen erkeklik kimliğinin avantajları ve dezavantajları nelerdir?
- Erkeklerin maruz kaldığı mahalle baskıları nelerdir?
- Erkeklerin karar ve tercihlerinde toplum tarafından inşa edilen kimliklerinin ne derece bir etkisi vardır?
- Erkeğe ait olduğu düşünülen davranışlar, meslekler, roller, ev işleri nelerdir?
- Toplumsal kalıp ve söylemler ile inşa edilen erkeklik kimliğinin beraberinde getirdiği toplumsal sorunlar nelerdir?

Çalışmanın hipotezlerini;

H1: Toplumsal cinsiyet temel alınarak inşa edilen kimlikler toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olmaktadır.

H2: Toplumsal olarak inşa edilen erkeklik kimliği erkeğin tutum ve davranışlarının belirleyicisi niteliğindedir.

H3: Erkeklik kimliğinin inşası ile toplumsal söylemler, kültürel kodlar, gelenekler arasında bir bağlantı vardır.

H4: Erkeğin karar, tercih ve seçimlerinde toplumun oluşturduğu cinsiyet kimliğinin etkisi vardır, şeklinde sıralamak mümkündür.

1.3. Araştırmanın Amacı

Toplumsal cinsiyet farklılığı ve eşitsizliği toplumsal problemlere yol açtığı gibi bireylerin özgün davranışlar yerine kolektif davranışları tercih etmelerinde önemli bir etkidir. Çoğu zaman davranış, tercih doğruluğu-yanlılığı sorgulanmaksızın kabul edilir ve uygulanır. Amaç yalnızca toplum tarafından giydirilen kimliğe uygun bir şekilde bireyin hareket etmesidir. Toplumsal cinsiyet temelli kadınlık ve erkeklik kimliği bireye giydirilen kimliklerden yalnızca biridir. Bu perspektifte çalışmanın amacı, toplumsal cinsiyet temelli kimliklerin özel bağlamda bireye negatif ve pozitif etkilerinin açıklanması genel bağlamda ise topluma olan negatif ve pozitif etkilerinin açıklanmasıdır. Çalışmada her iki cinsiyet kimliğine değinilmiş olsa da çalışmayı şekillendirecek asıl konu erkeklik kimliğinin inşa süreci, üretilen kimliğin erkeğin yaşamına ve topluma etkisi olacaktır.

1.4. Araştırmanın Gerekçesi

Çalışmanın birincil gerekçesi toplumsal bir problem olarak görülen cinsiyet eşitsizliğini erkekler üzerinden ele almaktır. Literatürde toplumsal cinsiyet konularının kadın ağırlıklı çalışıldığı, erkeklik üzerine yapılmış çalışmaların azınlıkta olduğu düşüncesinden hareketle literatüre özgün bir çalışma ile katkıda bulunma isteği gerekçeler arasındadır. Erkeklerin kendileri için inşa edilen kimlikten memnuniyet dereceleri veya toplumun kendilerine sunduğu erkeklik kalıplarının dışına çıkma isteklerinin olup olmadığının tespiti için bu tarz bir araştırma belirlenmiştir.

Ciddi bir toplumsal problemimiz olan kadına şiddet, kadın cinayetleri, namus cinayetleri gibi olayların altında yattığı düşünülen toplum olarak inşa edilen erkeklik

kimliği ve zihniyetinin oluşum s¼reci ile alakalı olduğu d¼ř¼ncesi konunun çalışılmak istenmesinin bir başka sebebidir. Bu inşa s¼recinde payı olan kimi zaman anne, kimi zaman baba, kimi zaman da mahalle baskısı dediğimiz olgulardır. İnşa edilen erkeklik kimliğinin erkeğe verdiği sorumluluk, rol ve g¼revlerin erkekler tarafından nasıl değerlendirildiği, toplumun kendisi için belirlediği her t¼rl¼ kalıba uymanın ne derece önemli olduğu ayrıca erkeklik kimliğinin g¼ ve otoriteye eşdeğer inşa edilmesi durumunun değerlendirilmesi birçok toplumsal probleme öz¼m olabileceği ihtimali çalışmanın belirlenmesinde önemli bir fakt¼r olmuştur.

¼lkemizde var olan çoğu problemin toplumsal s¼ylemler ve ¼retilen kimliklerin sonucu olduğu, rahatsız olunan durumların değeriminin temeldeki toplumsal s¼ylem ve normlar ile değericeğinin bir kanıtı niteliğinde olacağı d¼ř¼n¼len bu çalışmanın, birey-toplum ikilisinin ne derece uyum ve b¼t¼nl¼k içerisinde olduğu g¼sterilmek istenmiştir.

1.5. ¼zg¼n Değer(Literat¼r alışması)

Erkeklik konusu 1970’li yıllara kadar çalışmalara konu edilecek nitelikte olmamış, bu konu için kapsamlı bir araştırmaya gerek duyulmamıştır. Toplumsal cinsiyet, kadın hakları, feminizm gibi konular ¼zerine çalışılmış, erkeklik konusu bu çalışmalar g¼lgesinde var olmuş fakat ¼zerinde durulmamıştır. Erkeklik çalışmalarının temeli yine kadın hareketleri ¼zelinde g¼ndeme gelmiştir. Ataerkillik probleminin aynı zamanda erkek problemi olduğuna y¼nelik d¼ř¼nceler erkeklik çalışmalarının başlangıcı olmuştur. ¼zellikle ikinci dalga feminizmi toplumsal cinsiyet, ataerkillik, cinsiyet rolleri gibi kavramlara çalışmalarında ağırlık vermiştir. İkinci dalga feminizminin bu kavramlar dışında vurguladığı bir diğer konu ise sosyolojinin çoğunlukla erkekler tarafından ve yine erkeklere y¼nelik yapıldığı eleştirisi ve iddiasıdır. İkinci dalga feminizminin ¼zerinde durduğu bu iki önemli konu erkeklik çalışmalarına kapı aralamıştır (Marshall 1999: 206). Kadınların erkekler tarafından veya onların denetimi altında olduğunu savunan kurumlar tarafından uğradıkları t¼m dışlanmaların, ayrımcılıkların, ¼tekileřtirmelerin farkına varmaları, bunları eril tahakk¼me bağlamaları patriarki şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Ataerkil kavramı gibi patriarki kavramı ¼zerinde durulması erkeklik çalışmaları açısından bir diğer d¼n¼m noktasıdır (Sancar, 2016: 23-24). Kadın alışmaları ile g¼ndeme gelen ataerkillik, toplumsal cinsiyet, patriarki gibi

kavramlar kadının bulunduğu konumu, yaptığı işleri, bir meta olarak algılanma sebeplerini, neyin, kimin tahakkümü altında oluşunu sorgulamasının sonuçlarıdır. Bu sorgulamalara paralel yapılan çalışmalar erkeklerin de aynı sorgulamayı yapmasını sağlamıştır.

Erkeklik çalışmaları açısından birinci derece öneme sahip olan isim R.W Connell'dır. Connell'in Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics (Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika) çalışması 1987 yılında yayımlanmış, başta toplumsal cinsiyet olmak üzere, erkeklik ve kadınlık, cinsiyet rolleri, hegemonik erkeklik gibi birçok konuya kapsamlı bir şekilde değindiği çalışmasıdır. Tüm bu konuları toplumsal süreç çerçevesinde ele almıştır. “Toplumsal süreç kendi sınırlama gücüne, çözülmeye karşı kendi direncine sahip. Ama yine de tümüyle insani. Öyleyse, kadınlara ve eşcinsellere baskı uygulanması, doğanın değil insan eylemliliğinin bir sonucu.” (Connell, 2019b: 11). İnsan eylemliliğinin sonucu bir sürecin varlığı düşünüldüğünde bireyin, aidiyetlerine dair birçok sorgulamayı yapma potansiyeli olduğu söylenebilir. Connell toplumsallık ve insan eylemi ikilemine bağlı olarak yapı, iktidar, aile, devlet, sokak, ideoloji, söylem, pratik gibi birçok farklı alanda toplumsal cinsiyet kalıplarını araştırma nesnesi ve sorgulama nesnesi haline getirerek çalışmasına konu etmiştir. Çalışmasının teorik ve kavramsal alt yapısı sağlam olup örnek olay çözümlenmeleri ile konulara farklı bir boyut kazandırılmıştır.

Connell'in bir diğer çalışması olan Masculinities (Erkeklikler) 1995 yılında yayımlanmıştır. Bu çalışmasının hazırlanış amacı beş madde halinde özetlenebilir. Modern Batı'da erkeklik çalışmalarının nasıl bir tarihi süreç izlediği ve bu süreçteki yansımalarını okuyucuya sunmak, toplumsal cinsiyet kavramına eklenebilecek erkeklik çalışmasını gündeme getirmek ilk iki amaçtır. Var olan farklı erkeklikleri tanımlamak ve yaşamlarını betimlemek, erkekliklerin siyasi açıdan nasıl dışa vurumlar sergilediklerini ve bu dışavurumları Batılı erkeklikler ile birleştirmek çalışmanın üçüncü ve dördüncü amacıdır. Son olarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik geliştirilen stratejilerin sunumu çalışmanın amaçlarından (Connell, 2019a: 9-10). Özellikle toplumsal cinsiyete yönelik stratejiler sunması çalışmayı diğer erkeklik çalışmalarından farklı kılmıştır. Yalnızca durum tespiti yapmakla kalmamış hangi kurumlarda, hangi kimliklerde bir değişim yapılarak toplumsal cinsiyetin

yeniden inşasının mümkün kılınacağına dair stratejileri vurgulamıştır. Connell çalışmasında iktidar, işbölümü, kateksis, simgecilik başlıkları altında erkeklerin sahip olduğu avantaj ve dezavantajları sıralayarak erkeklik çalışmalarına farklı bir bakış açısı sunmuştur. Goldberg, Connell'in çalışmasının belli bir kısmında sunmuş olduğu bu bakış açısını, Erkek Olmanın Tehlikeleri adlı çalışmasında daha ayrıntılı bir aktarımını sağlayarak sunmuştur. Goldberg'in "...her erkeğin günden güne kendini nasıl yadsıdığı ve yok ettiği konusundaki uyanışına" (2018: 9) katkı sağlamasını umduğu bu çalışmada erkeğin; duygularına, açmazlarına, bedenine, içselliğine ve inşa edilmiş özelliklerine yer verilmiştir. Bir takım rol ve beklentiler altında ezilen cinsiyetin yalnızca dişi cinsiyet değil eril cinsiyetin de benzer baskı ve ezilmeye maruz kaldığı düşüncesini yansıtan bir çalışmadır.

Pierre Bourdieu'nun erkeklik ve cinsiyet kavramlarının sembolik boyutu ve sembolik şiddet üzerinden ele alarak bedenlerin sosyal olarak nasıl inşa edildiği üzerine durduğu Eril Tahakküm (2015) eseri toplumsal olarak inşa edilen bedenin cinsiyet açısından anlaşılabilir kılmıştır. Sembolik şiddet kavramının kullanımı ve kavramın içeriğinin özgün oluşu çalışma bağlamında önemli bir kaynak olarak nitelenmiştir. Bourdieu'nun tanımı ile sembolik şiddet tahakküm eden ve edilenin yadırgamadığı, bir şiddet olarak benimsemediği, kabul görmüş ve hissedilmeyen bir şiddettir. Bireyin sahip olduğu dil, deri rengi, benimsemiş olduğu hayat tarzı gibi örnekler sembolik şiddete örnek olarak verilebilir (2015: 11-12). Bireylerin toplumsal rol olarak kabul ettiği ve uyguladığı roller de bu tanım doğrultusunda bir sembolik şiddettir. Bu şiddetin görünmez ve çoğu zaman bireyler tarafınca rahatsız olunabilir kategorisine gir(e)memesinden ötürü şiddet olarak adlandırıp, rollere olumsuz bir anlam yüklenmesi asıl rahatsız olunan nokta olarak algılanmaya elverişlidir.

Feminist hareket ile kadınlar kendilerine verilen rolleri sorgulama cesareti göstermiştir. Erkek ise çoğu rolünü sıkıcı ve boğucu görmesine rağmen erkekliğini (!) kaybetme korkusu ile bir başkaldırı gösterememiştir. Aksine erkeklik kimliğinin tüm öğelerini olumlayarak sürdürme eğiliminden vazgeçmemiştir. Kendisinden beklenen tüm davranış kalıplarını içselleştirmekte bir sakınca görmemiştir (Goldberg, 2018: 25). Tüm bu erkeklik kimliğinin zedelenmesi riskine karşılık erkeklik çalışmalarının gündeme gelip zamanla artış göstermesi toplumsal cinsiyet

kimliğinin her iki cinsiyet tarafından da sorgulanmaya başlandığının bir kanıtıdır. Erkeklerin bazı rollerinin özgür irade sonucu mu yoksa baskı altında mı yapıldığına yönelik sorulara cevap aranması erkeklik çalışmaları açısından önemlidir. Her bir soru erkeklik çalışmaları için kaynak niteliğindedir.

Ülkemizde yapılan erkeklik çalışmalarını lisansüstü tezlerin analizi üzerinden ele alarak, literatürde yer alan erkeklığe dair çalışmaların niteliksel ve niceliksel özelliklerinin özetini sunan “Türk Toplumundaki Erkeklik Yüklerinin Lisansüstü Tezler Üzerinden Analizi” (Yıldız, Tekke, 2020) adlı çalışma ülkemizdeki erkeklik çalışmalarına açılan önemli bir penceredir. Çalışmanın Goldberg’in eserinden yararlanılarak erkeklik yüklerini ele alması, daha kapsamlı açıklamalar yaparak örneklendirmesi ile erkek kimliğinin kadın çalışmalarında yer alan ezen-ezilen ikililiğinden kurtararak, bu kimliğin inşa sürecinin toplumsal açıdan önemi bu çalışma ile tekrar tekrar vurgulanmıştır. 67 lisansüstü tezin ele alınarak içerik analizinin yapılması, literatürde yer alan erkeklik çalışmalarının bir kısmına nitelik ve nicelik olarak hakimiyeti sağlayan Yıldız ve Tekke’nin çalışması erkeklik çalışmaları arşivi açısından özel bir kaynaktır.

Türkiye’de erkeklik çalışmaları açısından önemli olan çalışmaların başında Serpil Sancar’ın Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler çalışması gelmektedir. Türkiye’de erkek olmak üzerine kapsamlı bir çalışma olmasının yanı sıra saha çalışması ile erkeklığı, erkeklığın sorumluluklarını erkekler tarafından tanımlanma olanağı vermesi açısından önemlidir. Erkeklerin toplumsal cinsiyet yaklaşımlarını öğrenmek amacı ile nitel araştırma aracılığıyla çalışmasını desteklemiştir. Birçok konuyu (aile, namus, şeref, askerlik, para kazanma vb.) görüşme içeriğine dahil ederek erkeklik algısına, erkek yaşamına yönelik verileri yine erkekler aracılığı ile toplamıştır. Sancar, “iktidar ilişkilerinin oluşumunda “düğüm noktası” olan en stratejik *habitus*’ların, eril “imge”lerin, patriarkal kurum politikalarının erkeklik adına neleri ürettiğine bakarak” (2016: 18) erkeklik çalışmasını yapmıştır. Çalışmasında, kabul gören, üretilip, inşa edilen erkeklik dışında bir erkeklığın mümkün olup olamayacağı, mümkün ise bunun toplum tarafından nasıl karşılanacağı veya nasıl karşılandığı gibi konulara da yer vermiştir.

YÖK Ulusal Tez Merkezi arşivi referans gösterilerek erkeklik çalışmaları bağlamında hazırlanmış olan lisansüstü tezlerin 2000-2019 yılları arasında

sayılarının 126 olduğu gör÷lmektedir (Yıldız, Tekke, 2020:146). Erkeklik alanında çalışmaların sınırlı sayıda olması cinsiyet kimliği veya toplumsal cinsiyete yönelik çalışmaların kadınlar üzerinden yapılması ve bu çalışmaların erkek kimliğini kadın kimliği ile bağlantılı olduğu kadariyala çalışmalara eklenmesi erkeklik kimliğini kadın kimliğine oranla geri planda bırakmıştır.

Erkeklik çalışmaları Türkiye’de sınırlı sayıdadır. Bu sınırlı sayı içerisinde yer edinen çalışmalardan biri Zeybekoğlu’nun “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu” (2013b) çalışmasıdır. Üç bölümden oluşan çalışma toplumsal cinsiyet ve erkeklik adına kapsamlı bir boyuttadır. Toplumsal cinsiyete dair kuramsal bilgiler, ulusal boyutu ile toplumsal cinsiyet, erkeklige dair kavramlar, algılar ve bu algıların Türkiye’deki yansımaları çalışmanın içeriğinde yer almaktadır. Çalışmanın kadın ve erkeğin, toplumun birbirini tamamlayan iki farklı unsuru olduğunu ve bu unsurların bütünlükçü şekilde çalışmalarda yer almasının gerektiği vurgusu önemlidir. Kadın çalışmalarının yanı sıra erkeklik çalışmalarına da aynı derecede yoğunlaşarak eş zamanlı çalışmalar yürüt÷lmesinin önemini çalışma boyunca altını çizen Zeybekoğlu, erkeklik çalışmaları açısından başvurulması gereken bir kaynağı literatüre kazandırmıştır.

Ülkemizde bir diğer önemli erkeklik çalışması olarak niteleyebileceğimiz çalışma, Selek’in (2018) çalışması erkeklik kimliğinin inşasında ilk sıralarda yer alan askerliğin söz konusu inşa sürecinde ne gibi bir rolü olduğu sorusunun geniş kapsamlı yanıtını verdiği çalışmasıdır. Askerlik hizmetinin güç, iktidar, erkeklik miti, şiddet gibi kavramlar aracılığı ile tam olarak karşılık bulduğu alan irdelenmiştir. Bizzat askerlik hizmetini gerçekleştirmiş bireyler ile yapılan görüşmelerden alıntılar çalışmanın teorik çerçevesine ayna tutmuştur. Erkeklik okulu olarak tanımlayabileceğimiz askerlik hizmetinin erkekler açısından nasıl değerlendirildiği, bu okuldan mezuniyetlerinin getirileri kadar götürdüğu noktalarda vurgulanmıştır.

1.6. Araştırmanın Yöntemi

1.6.1. Teorik Çerçeve

Çalışma üç ana bölüm etrafında şekillenmiştir. İlk bölüm çalışma boyunca kullanılan ve çalışmanın anlaşılabilirliği açısından vurgulanma gereği duyulan kavramlardan oluşan bölümdür. Çalışmanın ikinci bölümünü dönemsel olarak toplumsal cinsiyet kavramının ve erkeklik kavramının ne gibi süreçlerden geçtiği, ne gibi kırılma

noktalarının yaşandığı ele alan bölümdür. Geleneksel dönem, modern dönem ve postmodern dönemin bir süreç olarak toplumsal cinsiyet ve erkeklik gibi olgulara ne gibi bir etkisinin olduğu, bu etkinin bireylere yansımalarına çalışmanın ikinci bölümünde yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise saha çalışması sonucu elde edilen verilerin analizi yer almaktadır.

Araştırmanın kuramsal boyutu açısından önemli bir kavram ve konu olan kimlik kavramının iki yönlü bir yapısı mevcuttur. Birinci yönünü bireyin ben kimim sorusuna verdiği yanıt oluştururken ikinci yönünü toplumun, bireyi şekillendiren, bireyi görmek istediği şeklin tasvirini vurgulama yönü oluşturmaktadır. Kimliği var eden öğeler her ne kadar bireysel tercih gibi görünse de kimlik oluşumunda sosyo-kültürel faktörlerin payı vardır. Kimliklerin görünürlüğü toplumsal açıdan pozitif anlamda bir uyumluluk, beraberlik, bütünsellik getirirse de negatif anlamda çatışmayı da mümkün kılar (Aka, 2010: 17). Kimlik bireyin aidiyetlerini tanımlamakta kullandığı, kendisini var ettiğine inandığı, “ötekiler” arasında kendini görünür kılmakta bir araç olarak gördüğü olgular bütünüdür. Bireyin birçok kimliğe sahip olması mümkündür. Sahip olduğu kimliği değiştirip yaşamı boyunca yeni kimlikler edinebilir. Maalouf’un dediği gibi kimlik denilen olgu bireyin bir çırpıda elde ettiği değişmez bir özelliğe sahip değildir. Aksine yaşam boyunca oluşum, değişim dönüşüm içerisindedir. Doğarken yalnızca birkaç kimlik ile doğarız. Hiçbir tercih, düşünme yetimiz yokken dahi kimliklerimiz vardır. Bunlar renk, ırk, cinsiyet, bazı fiziksel özellikler gibi kimliklerdir. Her ne kadar cinsiyetin belirleyicisi biyolojik faktörler olsa da aidiyetin yönünün belirleyicisi toplumdur. Kadınlık ve erkeklik dünyanın birçok yerinde farklı boyutlarda yaşanmaktadır. Maalouf’un söylemi ile Kabil’de kız doğmak ile Oslo’da kız doğmak arasında farklılıklar vardır (2018: 25). Aynı cinsiyet kimliğinin farklı coğrafyalarda farklı görünüm kazanmasının toplumsal cinsiyet kavramının varlığı ve kavramın algılanması ile doğrudan bağlantısı vardır.

Cinsiyet kimliği bireye toplumsal bağlamda kadınlık ve erkeklik etiketi verir. Bu şekilde, bireyler cinsiyetlerinin yalnızca biyolojik ve fiziksel farklılığın ötesinde bir özellik olarak algılanması açısından uyandırılırlar. Cinsiyet kimliklerinin onlara çoğu şeyi yapma veya yapmama hakkını verdiğini algıladıkları noktada kendilerini *öteki cinsten* ayırıştırma girişiminde bulunurlar. Yalnızca cinsiyetlerini referans olarak bir

diğer cins üzerinde üstünlük kurma veya bir diğer cinse göre kendini noksan hissetme durumunu eylemlere döküp kanıtlama ihtiyacı duyarlar. Dişi ve eril cinsiyet, kadınlık ve erkeklik olarak dönüşüm gösterip içeriği birçok kural, kod, zorunluluk... ile doldurulur. Çıkan bu son durum bize toplum tarafından inşa edilen toplumsal cinsiyet kavramını verir. Bu kavramda çalışmanın kuramsal çerçevesinin oluşumunda kimlik kavramı ile birlikte yer almıştır.

Kimliğin inşası, toplumsal gerçekliğin kuruluşu, bireyler tarafından algılanıp uygulanabilir şekilde benimsenmesi konusunda referans alınan isim Peter Berger'dir. Birey ve toplumun etkileşimi sonucunda toplum için genel geçer gerçekliklerin inşa edildiği fikri Berger'in dışsallaştırma, içselleştirme, nesnelleştirme kavramları ile açıkladığı bir süreçtir. Kısaca kavramları açacak olursak dışsallaştırma aşamasında üretim durumu söz konusudur. Bireyin toplumu üretim aşamasıdır. Toplum tarafından üretilen her türlü gerçekliğin insan ürünü olduğunun unutulduğu ve gerçekliğin yabancı bir nesne olarak benimsendiği aşama nesnelleştirme aşamasıdır. Toplum kurumlarının, tamamen insan ürünü olduğunun unutulup yabancılaşmanın gerçekleştiği aşama olarak tanımlamak mümkündür. Üretilen gerçekliğin sorgulanmadan benimsendiği ve bireyin iç dünyasında yer edindiği aşama ise içselleştirme aşamasıdır. Bireyin dışsallaştırma evresinde meydana gelen kurumları benimsemesi evresi de içselleştirme evresi olarak tanımlanır. Berger'e göre gerçeklik bu şekilde bireyden topluma, toplumdaki bireye şeklinde inşa edilen bir olgudur. Sonuç olarak öznel gerçeklik de nesnel gerçeklik de birey ürünü olmanın dışında bir şey değildir. Birey istediği takdirde yeni kurumlar üretebilir veya eskileri yıkabilir. Bu süreçte değişim göstermeyecek tek şey gerçekliğin etkileşim sonucu birey tarafından inşa edileceğidir (Wallace, Wolf, 2018: 379-389). Bu üçlüdiyalektik süreç ile toplum daima bir hareketlilik halinde kalacak ve tamamlanmış bir seviyeye ulaşamayacaktır. Birey ve toplum daima karşılıklı bir ilişki içerisinde birbirinin varlığını besleyecektir. Birey ve toplumsal yapı arasında bu ilişkiyi ayakta tutan rol kavramıdır. Toplumsal yapı içerisinde birey tarafından üretilmiş, kalıplaşmış roller mevcuttur. Birey davranışlarını, etkinliklerini toplumun kendisine sunduğu rol standartları çerçevesinde sergiler, meşrulaştırır ve normalleştirir (Polomo, 2010: 263-264).

Cinsiyet kimliği de Berger'in üç diyalektik süreci sonucunda meydana gelmiştir. Erkeklik ve kadınlık, toplum-birey etkileşimi sonucunda meydana gelmiş fakat bireyden bağımsız bir ürünmiş gibi tekrardan bireye sunularak rol-kalıp bütününe uymasının gerekliliği savunulmuştur. Çalışma içeriğinde kimliğinin inşası bu bağlamda incelenmiş olup, erkeklik kimliğinin üreticileri ile bu kimliğe sahip olanların aynı kişiler olduğu Berger'in kuramından destek alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Erkeklik çalışmaları açısından önemli bir çalışma olan Eril Tahakküm (Masculine Domination) eserinin yazarı Bourdieu'nun sosyolojisi ve kavramları çalışmayı kuramsal açıdan güçlendirmiştir. Bourdieu bireyi şekillendiren onun yaşamına yön veren sermayelerden ve yatkınlık-alışılmışlık olarak tanımlanan habitus kavramından söz eder. Sermaye kavramı bireyin bir kimlik edinmesinde önem arz etmekle birlikte bireyin toplumda ait olduğu konumun belirleyicisidir. Bourdieu üç temel sermaye tipini öne sürer. Bunlar toplumsal, kültürel ve ekonomik sermayelerdir. İlişkilere egemen olan toplumsal sermaye kavramı toplumsal konumdan ötürü bireyin göreceği ayrıcalıklar ve destek ağlarına tekabül eder. Ekonomik sermayenin egemenlik alanı ekonomidir. Edinilen kültürel alışkanlıklar bütünü kültürel sermaye içeriğine girmektedir. Tüm bu sermaye bireyin sahip olduğu sermaye çeşidine ve miktarına göre toplumda konum ve statü sahibi olması için bir araçtır. Bireyin algılama, düşünme eylemlerinin belirleyicisi olan kültürel kodlarca sunulan habitus bireyin dünyaya bakışını inşa eder (Wallace, Wolf, 2018: 163-174). Toplumsal cinsiyet kavramının da habitus içinde bireye belirli sermayeler ile verildiği düşüncesinden hareketle bireyin sahip olduğu cinsiyet ile toplumda belli bir statü elde ettiğidir. Bireye verilen cinsiyet gözlüğünün yönlendirmesi ile birey kendini gerçekleştirir. Bireyin psikolojik ve sosyolojik anlamda kimliğini inşa etmesi bazı faktörlerin sonucunda oluşmaktadır. Benliğin inşası ve kimliğin inşası birbiri ile paraleldir.

Sembolik etkileşimcilere göre benlik çift yönlü bir yapıya sahiptir. Bu yapının bir yönü psikolojik bir yönü sosyolojiktir. 'Ben' ferde, 'ben, beni/bana' ise toplumsal bene karşılık gelmektedir. Bireyin eylemleri bu iki yön etkisinde gerçekleşmektedir. Birey, özgürce kişisel bir eylem gerçekleştirdiğini düşünse dahi bu eylemin dışarı tarafından nasıl algılandığının sorgusundan geçmiş bir eylemdir. Benliğin sosyolojik

yönü yani beni-bana kısmı Freud'un süpereo kavramı ile benzerlik taşımaktadır. Benliğin psikolojik kısmı yani ben kısmı bir denetime muhtaç olarak aktarılmıştır. Bu denetim aksatıldığı veya yapılmadığı takdirde bireyin anormal olarak etiketlenmesi kaçınılmazdır. Mead'in benliğin sürekli olarak üretilen bir sürecin parçası olduğu tezi, benliğin gelişiminin daha çok toplumsallaşma ve daha fazla kontrol mekanizması ile gerçekleşeceği düşüncesi ile desteklenmektedir (Akın, 2011: 147-148). Kontrol mekanizmalarının ve toplumsallaşmanın toplumsal cinsiyet üzerinde etkileri cinsiyete dair her türlü kalıbın üreticisidir. Erilliğin ve dişiliğin bu süreç içerisinde inşa edilmesi, benliğin ve kişiliğin cinsiyete özgü kurallar doğrultusunda meydana geldiğini gösterir. Üreten ve kontrol eden mekanizmanın aynı olması bireyleri önceden belirlenmiş sınırlar çerçevesinde özgürce hareket etme olanağı verir. Bireyin özgür tercihleri bir sınırın içerisindeki özgürlükten ibarettir.

1.6.2. Evren ve Örneklem

Herhangi bir gruba, topluluğa dair bilgi edinmek amacı ile veri toplamak o grubun tüm üyeleri ile görüşme esasına dayanır. Söz konusu olan grubun büyük olması durumunda her bir kişinin araştırılması ve her bir kişi ile görüşülmesi çalışmayı zorlaştıracak gibi maddi açıdan karşılanamaz bir durum oluşturur ve uygulanabilirlik oranını düşürür. Bu şekilde bir veri toplama tekniğine alternatif olarak geliştirilen grup içerisinden belirlenen, grubun bütününe özelliğini yansıtmaya niteliğine sahip kişilerden veri toplamak mümkündür. Bu tekniğin uygulanabilirliği maddiyat ve zamansal olarak daha uygundur (Coşkun, Altunışık, Yıldırım, 2017: 137). Bu teknik göz önünde bulundurularak evreni temsil edeceği düşünülen örneklem belirlenmiştir. Çalışmanın evrenini Türkiye'de yaşamakta olan on sekiz yaş üstü erkekler oluşturmaktadır. Örneklem olarak Türkiye'nin üç farklı bölgesinden, her bir bölgeden birer tane olmak üzere üç il belirlenerek, toplamda üç farklı ilde (İstanbul, Şanlıurfa, Nevşehir) çalışmanın gerçekleştirilmesi düşünülmüştür. Belirlenen örneklem, pandemi sürecinden kaynaklı olarak ulaşım ve konaklama açısından zorluk yaşanılacağı düşünüldüğünden ve salgın hastalık riskini azaltmak için ulaşılabilirlik açısından kolaylık sağlayacak üç il olarak değiştirilmiştir. Örneklem Aksaray, Nevşehir Kayseri illerinde ikamet eden on sekiz yaş üstü erkekler olarak belirlenmiştir. Örneklem belirlenirken başta ulaşılabilirlik dikkate alınmıştır. Çalışmada kolay örnekleme tekniği kullanılmıştır.

ADNKS sonuçlarına göre Türkiye’de 2020 yılında toplam kadın nüfusu 41 milyon 698 bin 377 kişi olarak verilmiştir. Erkek nüfus ise 41 milyon 915 bin 985 kişi olarak verilmiştir. Bu rakamları oransal olarak verecek olursak toplam nüfusun %49,9’u kadınlar, %50,1’ini ise erkekler oluşturmaktadır (<https://data.tuik.gov.tr>). Çalışmamızın örneklemini oluşturan illerin nüfusuna bakıldığında 2020 nüfus verilerine göre Aksaray ilinin toplam nüfusu 423.011’dir. Erkek nüfusu, 211.232 ve kadın nüfusu 211.779’dur. Aksaray ilinin nüfus yüzdesi ise %0.51’dir. Nevşehir ili toplam nüfusu 304.962’dir. Erkek nüfusu, 151.134 ve kadın nüfusu 153.828’dir. Nevşehir ilinin nüfus yüzdesi %0.30’dur. Kayseri ilinin toplam nüfusu 1.421.455’tir. Erkek nüfusu, 712.710 ve kadın nüfusu 708.745’tir. Kayseri ilinin nüfus yüzdesi %1.70’tir (<https://www.nufusu.com>).

1.6.3. Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Çalışma nicel araştırma yöntemi kullanılarak desteklenmiştir. Veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır. Kolay seçkisiz örnekleme tekniği kullanılmıştır. Anket oluşturulurken ilk etapta hipotezler göz önünde bulundurularak, olgu, bilgi, tutum ve davranış ölçmeye yönelik yüz yirmi bir soru oluşturulmuştur. Hazırlanan bu sorular arasından kırk beş soru belirlenerek anket son halini almıştır. Anketin ilk on dokuz sorusu katılımcıların demografik özelliklerini ve bilgisini ölçmeye dair sorulardır. Anketin ikinci kısmını oluşturan yirmi altı soru ise beşli likert ölçeği (hiç katılmıyorum, katılmıyorum, ne katılıyorum ne katılmam, katılıyorum, tamamen katılıyorum) kullanılarak hazırlanmıştır. Katılımcının tutum ve davranışlarını ölçmeye yönelik sorulardır. Saha çalışması iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşama pilot çalışma olup, Aksaray, Nevşehir, Kayseri’de yaşamakta olan, on sekiz yaş üstü iki yüz üç erkeğe internet üzerinden uygulanmıştır. Pilot çalışma 12.05.2020 / 12.06.2020 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programına aktarılarak anketin geçerlilik ve güvenilirliği test edilmiştir. Test sonucunda güvenilirlik 0,524 oranında çıkmıştır.

Saha çalışmasının ikinci aşamasında anketler yüz yüze, internet ve bırak-al tekniği ile 19.10.2020 / 11.02.2021 tarihlerinde üç yüz elli dört erkeğe uygulanmıştır. Toplamda beş yüz elli yedi katılımcıya ulaşılarak saha çalışması tamamlanmıştır. Veri analizi SPSS paket programı yardımıyla yapılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KİMLİK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Kavramlar

2.1.1. Cinsiyet, Erillik, Dişilik

Cinsiyet (sex) kavramının tekabül ettiği anlam, bireyin kız veya erkek olarak nitelendirilmesinde etkili olan genetik – fizyolojik- biyolojik özelliklerin bütününe karşılık gelmektedir. Bireyler arasındaki biyolojik farklılık cinsiyet olarak tanımlanır (Yapıcı, 2016: 23). TDK cinsiyeti “Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” olarak tanımlar. Dişi kelimesinin ilk anlamı “ yumurta oluşturan veya yavru doğuran (birey)” olarak verir. Eril kelimesinin tanımını ise “ Bazı dillerde erkek cinsten sayılan (kelime), müzekker” şeklinde verilmiştir (<https://sozluk.gov.tr/>). Dişi cinsiyetin doğurganlık üzerinden tanımlanması, cinsiyetin yine üreme üzerinden tanımlanması bu kavramların ilk anlamlarının toplumsallıktan arınmış şeklinin mevcudiyetinin göstergesidir. Cinsiyetler arası ilk farklılık üreme bağlamında verilmiştir.

Biyoloji kapsamında bakıldığında insanın iki farklı beden olarak dünyaya gelmesi söz konusudur. Eril veya dişil olarak dünyaya gelen insanın en temel özelliğini oluşturan cinsiyet, doğuştan gelen bir özellik olup bireyin bedensel ayrımını sağlayan doğal bir özelliktir (Bingöl, 2014: 108-109). Cinsiyet kavramının insanın bir takım biyolojik, bedensel özelliklerinden hareket ile eril veya dişil olarak kategorize edilmesi sonucunda doğduğunu söylemek mümkündür.

Bireyin fiziksel, yapı-bilimsel değişkenleri üzerinden tanımlan cinsiyet, bireylerin veya toplumun yüklediği anlam ve düşüncesel sınıflamalardan ziyade biyolojik kodlama ve sınıflamaları içermektedir. Biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ikilisi birbirinden bağımsız olarak çalışmalara konu olmamıştır. Aksine birbirini şekillendiren ve tamamlayan bir kavram ikilisi olarak kullanılmıştır. Bireyin cinsiyeti üreme organları, kromozom ve hormonal değişkenleri dikkate alınarak tespit edilir. Bu noktada bireyin cinsiyeti tıbben tanımlansa dahi birey yaşam içerisinde kendisini

öteki cinsiyet üzerinden tanımlayıp, öteki cinsiyet gibi hissetme olanağı mevcuttur. Bu durum tıbbi bir terim olarak kimlik disfori sendromu olarak adlandırılmıştır (Wiesner Hanks, 2020: 2-7). Temelde eril ve dişi olmak üzere iki tür cinsiyet sınıflaması mevcuttur. Bireyin kendi kimliğini verili olan biyolojik cinsiyet üzerinden değil de öteki cinsiyet üzerinden inşa ederek hissettiği cinsiyet kimliğine fiziksel ve davranışsal olarak bürünebilmesi durumu sapma, kimlik bozukluğu gibi adlandırılrsa da bu durumun var olduğu gerçeğini değiştirmez.

Bireylerin genetik farklılığı kromozomların XX veya XY şeklinde oluşu temelinde gerçekleşir. Cinsiyetin belirleyicisi baba tarafından gelen kromozomun X veya Y oluşu ile alakalıdır ki bu durum babanın bebeğin cinsiyetini belirleme konusunda önemli bir faktör olduğunu gösterir. Anneden gelen kromozom sabit X'tir. Babadan gelen kromozom X olduğunda bebeğin cinsiyeti kız, Y olduğunda bebeğin cinsiyeti erkek olacaktır. Cinsiyetler arasında ki farklılık kromozom farklılığının yanı sıra cinsel organlar arasında ki farklılıklar, üreme sisteminde ki farklılıklardan kaynaklıdır (Kottak, 2015: 342). Cinsiyet, insanın eril ve dişi olarak ayrılması ve bu ayrımın biyolojik temelli yapılması anlamına gelmektedir. İnsanlardan XY kromozomuna sahip olan eril, XX kromozomuna sahip olan dişi olarak adlandırılır. Hararı cinsiyetin birey için çocuk oyuncağı kadar basit bir iş olduğunu belirtir. İki cinsiyet kategorisinden birine ait olarak doğmak için XX veya XY kromozomlarından birine sahip olmak yeterlidir. Cinsiyet kavramına kıyas ile toplumsal cinsiyet kazanılması, sürdürülmesi daha karmaşık ve daha ciddi bir iş olarak görülür. Dişi veya eril birinin özellikleri tüm toplumlarda aynıdır ve değişkenlik göstermez. Örneğin XX kromozomu, rahim, yumurtalık, az testosteron, çok östrojen ve süt üretebilir olmak gibi özelliklere sahip olmak dünyanın her yerinde bireyin dişi olduğuna işaret eden özelliklerdir. Dişi veya eril olma bireyin biyolojik kategorisindeki konumunu oluşturur. Kadın ve erkek olmak ise inşa edilen, bireyin yapabilecekleri, yapamayacakları gibi birçok maddeyi barındıran, toplumlar arasında değişkenlik gösteren, sabit özellikler barındırmayan kültürel bir kategoridir (Hararı, 2019: 157-158).

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Tanımı (Gender)

Toplumsal cinsiyet kavramı 1968 yılında Robert Stoller tarafından kullanılmıştır. Bu kavramın doğuşunun temelinde biyolojik cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin anlam

farklılıklarının kavramsal olarak açıklanmak istenmesindedir (Zeybekoğlu, 2013b: 8). Toplumsal cinsiyet kavramının cinsiyet kavramından farklı bir kavram olduğunu öne süren ve bu ayrımı sosyoloji bilimine kazandıran isim Ann Oakley'dir. Cinsiyet (sex) – toplumsal cinsiyet (gender) arasındaki ayrım erkek – kadın ve erkeklik-kadınlık kavramları arasındaki ayrıma paralel bir ayrımdır. Cinsiyet kavramı bireyler arasındaki biyolojik ayrıma vurgu yaparken toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik ayrım temel alınarak bu ayrıma yüklenen toplumsal boyuta vurgu yapmaktadır. Biyolojik anlamda var olan bireyler arası cinsiyet farklılıklarının toplumsal düzlemde doğurduğu farklılıklar ve ayrımlar toplumsal cinsiyet kavramı tanımı içerisinde yer almaktadır (Marshall,1999: 98). Toplumlar tarafından cinsiyete, biyolojik temeli olmayan, biyolojik özelliklerin bir sonucu olmayan fakat biyolojik özellikler referans alınarak (dişi ve eril olma özelliği) atfedilen roller, sorumluluklar, beklentiler beraberinde yasak, tabu ve etiketleri getirmiştir. Örneğin bir rahime sahip olmak kimi toplumlarda aynı zamanda bazı meslekleri yapamamak anlamına da gelmektedir. Biyolojinin belirlediği kalıplar cinsiyet kavramına karşılık gelirken (sahip olunan kromozom gibi kalıplar) cinsiyet bağlamında birey, toplum, kültür tarafından inşa edilen kalıplar (kadın gibi – erkek gibi başlığı altında sıralanabilecek tüm kalıplar) ise toplumsal cinsiyet kavramının içeriğinde yer alır (Hararı, 2019: 154-155). Bireyin yalnızca dişi veya eril olmak ile sahip olduğu cinsiyet kimliğinin beraberinde getirdiği her türlü kod, norm, gelenek, inanç, söylem aynı zamanda bireyin toplumsal cinsiyet kimliklerini inşa eden faktörlerdir. Cinsiyet ile bağımlı olan her türlü toplumsal dayatma veya toplumsal edim toplumsal cinsiyet başlığı altında ele alınabilir.

Toplumsal cinsiyet kavramının cinsiyet kavramından farklı oluşunun –biyoloji kaderdir- savı ile bağlantısı vardır. Bireyin cinsiyeti her ne kadar kişisel tercih dışında ve sabit olarak görünse de toplumsal cinsiyetin, cinsiyet bağlamında kültürel olarak inşa edildiğini kabul etmek gerekir (Butler, 2016: 50). Biyoloji kaderdir savının doğuştan bireye atfedilen erillik ve dişiliğin bireyin hayatının neredeyse tamamında yer alan birçok şeyin belirleyicisi olduğuna işaret niteliğindedir. Anne karnında, daha doğmadan edinilen bireyin cinsiyeti bilgisi, aileye ve topluma katılacak yeni erkek veya kız çocuğunun ötesinde birçok bilgiyi, kodu, kalıbı, normu barındırmaktadır. Bu bağlamda bakıldığında toplumsal cinsiyet tüm bu bilgi bütününe kapsamaktadır. Bebeğin cinsiyetini öğrenen anne ve babanın tepkisinden

tutun henüz doğmamış olan bebeğin hemen hemen hayatındaki tüm yol haritası cinsiyet ile birlikte çizilmiştir. Çizilen bu harita toplumsal cinsiyet adı altında bir bütünlük ile bireye kimlik olarak sunulmaktadır. Kadınlık ve erkeklik dediğimiz bu kimlik bireyi toplumun tercihi göre bir diğer cinsten üstün veya aşağı kılacak niteliktedir. Her iki cins için ortak olan ise özgürlüklerinin kısıtlanmış olması ve belirli kalıplar doğrultusunda davranış sergilemeleri yönünde ki toplumsal beklentilerdir. Hangi renk kıyafet giyeceği, nerde nasıl gülebileceği, ağlayıp ağlayamayacağı, hangi meslekleri tercih edebileceği, güçlü-otoriter veya kırılgan-duygusal olup olamayacağı gibi birçok özellik bireye değil cinsiyete atfedilmiştir. Bireyin cinsiyetinin belli olması ile hayatının devamının şekillenmesi *-biyoloji kaderdir-* savını güçlendirmektedir. Bireyin cinsiyeti ile birlikte şekillenen tüm toplumsal etiketleri öğrenip uygulaması ile toplumsal cinsiyet kavramı varlığı devam ettirir. Bireyin cinsiyetine özgü tüm bu kalıpları öğrenmek ve uygulamak için ekstra bir çaba harcamasına gerek yoktur. Çünkü toplum, kurumları aracılığıyla cinsiyete dayalı bilgileri her gün üretmeyi ve pekiştirmeyi ihmal etmiyor. Bu şekilde bireyin öğrenmeye istekli olmasından bağımsız olarak cinsiyet kimliği ile inşa edilen toplumsal cinsiyet farklı araçlar ile bireyi eğitmektedir.

Toplumsal cinsiyete dair tüm algı ve tutumlar bir sürecin ürünüdür. Toplumsal kurumlar bu sürece yön veren en önemli etkenlerdendir. Bu süreç içerisinde öğrenilen rol ve sorumlulukları yerine getiren bireyler tam bir farkındalığa sahip olarak bunu yapmıyorlardır. Bireyler etkileşim yolu ile bu sürecin bir parçası haline gelerek farkında olarak veya olmayarak toplumsal cinsiyeti üretmektedirler. Bu üretim kültürel, zamansal ve mekânsal olarak değişkenlik gösterse dahi tamamlanmayacak bir süreçtir (Zeybekoğlu, 2013b: 11). Toplumsal cinsiyet kavramı bireyin eril ve dişi oluşunun kültür, toplum tarafından yorumlanarak erillik ve dişiliğe yeni bir anlam olarak kadınlık ve erkeklik gibi yeni bir ayrımı gündeme getirmesinin sonucudur. Cinsiyetin biyolojik farklılıklar temelinde oluştuğunu, toplumsal cinsiyetin ise bireylerin cinsiyet bağlamında ürettikleri farklılıklar sonucunda oluştuğunu söyleyebiliriz. Cinsiyet bireyin doğal bir özelliği iken toplumsal cinsiyet sonradan bireye atfedilmiş, yapaylık ve değişkenlik gösteren özelliğidir. Toplumsal cinsiyetin yapay ve değişken özelliğini cinsiyete yüklenen rollerin, kalıpların toplumlara kültürlere paralel olarak farklılık göstermesine bağlayabiliriz. Cinsiyet özellikleri sabit iken toplumsal cinsiyet özellikleri farklılık

gösterir. Her hangi bir kültürde birey eril ve dişi olarak sınıflandırılacağında aynı tanım çerçevesinde bu sınıflandırma yapılır. Fakat erkeklik ve kadınlık gibi toplumsal cinsiyet ürünü kimliklerin evrensel bir tanımı mümkün değildir. Orta Doğu ülkelerindeki kadınlık – erkeklik tanımı ile Avrupa ülkelerindeki kadınlık – erkeklik tanımı arasında farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar coğrafya, inanç, kültür vb. gibi farklılıklar ile bağlantılıdır.

Düşünceleri ifade etme konusunda dahi cinsiyete dayalı bir ayırım yapılmıştır. Bireylerin sergiledikleri aynı davranışlar cinsiyete bağlı olarak farklı şekilde algılanıp, değerlendirilmiştir. Eril bireyin düşüncesini ifade etmesi takdir toplarken, dişi bireyin aynı şekilde düşüncelerini ifade etmesi saldırganlık olarak değerlendirilmiştir (Kottak, 2015: 341). Bu tarz örnekler çoğaltılabilir. Kadının sesli gülmesi ile erkeğin sesli gülmesi veya kadının oturma şekli ve erkeğin oturma şekli aynı eylem ve durumlar olsa dahi cinsiyet göz önünde tutularak farklı değerlendirilip uygun veya uygun değil şeklinde etiketlenecektir. Bu etiketler bireyleri bastırma, kontrol etme gibi kavramlarla tanışmasına yol açmıştır.

Toplumsal olarak verilen ve bireyin kabul ettiği kısım bilinç içerisine yerleşir. Verili olanın reddedildiği kısım ise bilinçaltına yerleşir. Bu şekilde bireyin zihni bölünür. Bu bölünmenin ana kaynağı bastırma değildir. Birey bilinçaltına toplumun reddettiği her şeyi atmaya devam eder. Bu bastırılma sonucu bilinçaltına depolanan şeylerin gün yüzüne çıkışı ise fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklardır. Bilinçaltına unutulmak için atılan her şey bireyin bir parçasına dönüşür (Osho, 2006: 24). Toplumsal cinsiyet de bu bağlamda birçok patolojik duruma sebebiyet verebileceği gibi kimlik, yasa ve kodları da bastırma ile inşa etmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramının inşasında birçok faktörün varlığı söz konusudur. İnşa edilen toplumsal kimliğin temelinde kodlar ve yasalar bütünü vardır. Bu noktada biyoloji kaderdir söyleminin kültür kaderdir söylemine dönüşümünü görebiliyoruz. İnşa edilen bir yapı söz konusu ise bunun farklı bir şekilde inşa edilmesi de mümkündür savı toplumsal cinsiyetin rahatsızlık veren, kalıplara sokan kısmının değiştirilip yeniden inşasının bireyin elinde olduğu anlamını taşır (Butler, 2016: 53). Normalin ve anormalin belirleyicisinin toplum olduğu, toplumun bireyler bütünü olduğu düşünüldüğünde inşa edilen her bir gerçekliğin dış bir kuvvet tarafından değil tamamen iç bir kuvvet tarafından dayatıldığını bu dayatmaların yapay ve değişken

olduğu (Wiesner Hanks, 2020: 12) farkındalığının bireylere kazandırılması ve şikâyet edilen her bir rol ve sorumluluğun değişkenliğinin kendi ellerinde olduğu hatırlatılmalıdır.

Toplumsal cinsiyet kavramı çoğu çalışmada ve çoğu kullanımda kadınlar ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır (Scott, 2010: 115). Oysa toplumsal cinsiyet kavramı her iki cinsiyeti de içine alan bir kavramdır. Bu kavram ile doğan kalıpların etkisinde kalan dişi cinsiyet olduğu gibi eril cinsiyette belirli kalıp ve rol içerisine hapsedilmiştir. Goldberg'in söylemi ile "Erkeklerin çoğu koşum takımları içinde yaşamaktadır" (2018: 17). Kültürel eğitim, bireyleri basmakalıp fikir, düşünce ve beklentiler çerçevesinde inşa eder. Çoğu kültürde olduğu gibi Amerikan kültürü de erkeklerin ağlamasını bir zayıflık göstergesi olarak değerlendirmektedir. Kültürel eğitim yalnızca kadınlara değil erkeklere de belirli bir kalıp doğrultusunda hareket etme zorunluluğu sunar (Kottak, 2015: 341). Dışardan bir güç ile yönlendirilen her iki cinsiyettir. Bu yönlendirmeler toplumsal cinsiyet olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet kavramı ağırlıklı olarak eril boyut üzerinden ele alınacaktır.

2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Roller

Rol kavramı belirli kurumlara, aktörlere, sistemlere yönelik beklentiler bütünüdür (Marshall, 1999: 624). Bireylerin toplumsal boyuttaki sosyolojik konumlarını ifade eder. Bireyin farklı alanlarda sergiledikleri eylem kalıplarıdır. Roller aracılığı ile bireyler eylemlerinin sınırlarını görmektedir (Akın, 2011: 124-125). Rol bireysel ve toplumsal olmak üzere iki boyutu içeriğinde barındıran bir kavramdır. Toplumsal olanın birey üzerinde davranışa yansımaları ile rol kavramı doğar. Rolün cinsiyet ile bağlantısı sonucunda yeni bir kavram ortaya çıkar. Söz konusu kavram toplumsal cinsiyet rolleri kavramı olup bireyin er veya dişi olması ile bağlantılı rolleri ifade eder (Vatandaş, 2011: 33-34). Toplumsal rol kavramının gündeme gelişi 1930'lu yıllara dayanmaktadır. Kişisel davranışların hali hazırda var olan, bireylerin öğrendiği sonrasında sahnelediği toplumsal olan temelinde davranışlar olduğu tanımlı rol kavramının cinsiyete de uygulanabilirliği düşüncesini doğurmuştur. 1940'lı yıllara bakıldığında rol kavramının türevleri olan cinsiyet rolü, erkek rolü, kadın rolü gibi kavramların kullanımda olduğu söylenebilir. Parsons, Komarovsky gibi sosyologlar rol kavramı çerçevesinde işlev teorileri geliştirmiştir (Connell, 2019b:

60). Parsons'ın teorisine göre toplumda birbiri ile bağlantılı sistemler vardır. Bu sistemlerin bir bütün ve denge içerisinde varlığını devam ettirebilmesi için toplumsallaşma aracılığı ile aktörlerin rol ve beklentileri içselleştirip, toplumsal değerleri özgün-kişisel değerler haline getirmeleri gerekmektedir. Parsons aktörlerin kendisinden beklenen işlevleri yerine getirip sapmayı engellemelerinin sistemin dengesini ve devamlılığını sağlayacağı şeklindeki düşünceleri (Wallace, Wolf, 2018: 53-79) toplumsal cinsiyet rollerinin olması gerekene yani sistemin devamlılığına hizmet ettiği düşüncesini beraberinde getirmektedir. Parsons'cı bakış açısı ile bakıldığında kadına ev içi işlere dair roller, erkeğe ekmek parası kazanmaya yönelik roller verildi ise bu rollerin öğrenilip, benimsenmesi ve uygulanması sistemin sağlıklı (!) bir şekilde devam etmesi açısından önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu rollere karşı çıkılması veya cinsiyet için uygun görülen roller dışında bir rol talebi toplum açısından patolojik bir durum olarak değerlendirileceği anlamına da gelmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri bireyin yalnızca cinsiyetinden yola çıkarak toplumun bireye dair beklentileri, bireylere yükledikleri görev ve sorumlulukları içermektedir. Kadın işi ve erkek işi gibi bir ayrımın var olmasının başlıca sebebi toplumsal cinsiyet rolleridir. Bu rollerin varlığı farklı perspektiflerce yorumlanmıştır. Doğuştan gelen farklılıkların bireyleri farklı işlere yönlendirdiğini savunan biyolojik ve psikolojik perspektif kadınların annelik duygusuna paralel olarak çocuk yetiştiriciliği rolünü üstlendiğini veya bu rolün kadına verildiği şeklinde bir açıklama getirir. Toplumsal cinsiyet rollerinin birbirlerinin tamamlayıcısı olduğunu dile getiren perspektif ise işlevselcilerdir. Feminist görüş açısından cinsiyet rollerine bakıldığında ise apayrı bir yorum ile karşılaşılır. Feminizmde bu rollerin ataerkil toplum ürünü olduğu ve kadını köleleştirdiği şeklinde bir bakış açısı hâkimdir (Marshall, 1999: 100-101). Bireyin toplumsal cinsiyete uygunluğunu toplumsal cinsiyet rolleri farklı bakış açıları ile farklı yorumlansa da bu rollerin toplum tarafından bireye verilmiş roller olduğu konusunda ortak bir kanı vardır. Biyolojik perspektif bu rollerin doğuştan gelen özelliklerden bağımsız olmadığını söylese de sonuç itibari ile bu rollerin toplum tarafından şekillenen yönü yadsınamaz.

Toplum tarafından beslenen ve kadına, erkeğe dikte edilen rollerin birkaçını sıralamak gerekirse kadına annelik, yemek, bulaşık, temizlik vb. gibi roller verilirken erkeğe evin ve ailenin maddi gelir kaynağı olma rolü, evin reisi olma gibi roller

verilmektedir (Yapıcı, 2016: 30). Rollerin cinsiyet baz alınarak ayrıştığını bu örnekler ile görmek mümkündür. Bu örnekler ek olarak geçmişten günümüze erkeğin sürü, silah, ürün, para, avcılık vb. gibi şeyler ile anıldığı kadının toplayıcı, düzenleyen, çocuk bakımı, ev içi işler vb. gibi şeyler ile rollerinin şekillendiği gibi örnekler verilebilir (Vatandaş, 2011: 35). Bireyin toplumsal cinsiyete uygunluğunu denetleyen yine toplumdur. Bu denetimi kıyafet (etek-pantolon), tarz (renk, model), cinsel eğilim, mesleğe dair kıyafetler (mutfak önlüğü, hemşire üniforması, tulum) vb. gibi birçok nokta üzerinden yaptıkları kodlamalar aracılığı ile yönetmektedirler. Toplum bireyin toplumsal cinsiyet uyumunun bir yığın kodlamalar ile denetlenmektedir (Zeybekoğlu, 2013b: 11-12). Birey önceden belirlenmiş olan rolleri benimsediğinde aynı zamanda kendisi için var olan bir kolektif temsil alanının da farkına varır. Rolün kabul görmüş olan vitrin içerisinde seçildiği bu seçimin bireyin bilinçli yapması veya bilinçsizce yapmasından ziyade onun belirli sınırları olan seçim bölgesinden seçilmiş olması önemli noktadır. Bireyin tercihleri, rolleri standart ifade donanımı olarak tanımlanan vitrin bağlamında verilir. Belirli bir süre sabit olan, değiştirilmesi için ciddi çaba sarf edilmesi gereken çoğu bireysel özellikler (cinsiyet, yaş, yüz ifadesi, ırk vb.) kişisel vitrinin birer parçasıdır (Goffman, 2018: 35-40). Kişisel vitrinin parçası olan cinsiyetin, görev ve sorumluluk olarak bireye sunduğu roller bağlamında yaşamını sürdürmeye çalışan birey olması gerekenin bu olduğu konusunda şüphe etmez. Cinsiyetin gereği olarak öğrendiği tüm roller onun için eril olmanın veya dişi olmanın zorunlu bir getirisi. Toplumsal cinsiyet kimliğinin korunması gerekliliğine inanan bir birey bu rolleri sorgulamaksızın yapmaya meyillidir.

Bireyin kendisine verilen her bir rolü en ince ayrıntısına kadar öğrenmesi zaman ve enerji açısından mümkün değildir. Bireyden beklenen kendisine verilmiş veya verilmesi ihtimali olan rolü gerçekleştirebilecek, benimseyebilecek ve aktarabilecek kadarını öğrenmesidir (Goffman, 2018: 79). Parsons ve Merton'a göre birey-yapı ilişkisinin sağlıklı olduğunun göstergesi kurallara uymak ile ölçülebilir. Uyum gösterilmesi gereken eylem kalıpları olarak tanımlanan roller, yok sayıldığında veya sorgulandığında dışlanmayı doğurur (Akın, 2011: 146). Cinsiyetinden dolayı kendisine verilmiş her bir rolün temeline inmek çoğu bireyin tercih etmeyeceği bir durumdur. Toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen birey veya benimseme zorunluluğu hisseden bireyin davranışlarının özgür tercih sonucu mu, dışlanma

korkusu sonucu mu yoksa beklenene cevap verip toplumsallaşma isteği sonucunda mı benimsediği tartışmaya açık bir konudur. Cinsiyet rolleri, erkek veya kadın olsun bireyin belirli çizgiler doğrultusunda davranış sergilemesi, eylemde bulunması beklenti ve talebinin sonucudur. Bu çizgilerin belirleyicisinin yine bireylerin bir araya gelmesi ile oluşan toplum olduğunu vurgulamakta fayda vardır. Rollerini belirleyen de inşa eden de toplumdur. Rollerini uygulayan da bu toplumun parçası olan bireylerdir. Toplum ve birey arasında birbirini besleyen bu döngü toplumsal cinsiyet rollerinin uygulanması konusunda pürüz çıkmasını engellediği gibi çıkan pürüzün giderilmesi konusunda da toplum-birey birlikteliğine başvurulur. Basit bir örnek ile durumu özetleyecek olursak erkeğin evin reisi olma rolünü kadının üstlenmesi ile mahalle baskısı dediğimiz mekanizma devreye girer ve ürettiği söylemler ile (kılıbık, eşinin sözünden çıkmıyor vb.) rol dengelerini tekrar yerine oturtma çabasına girer. Bu çabanın başarılı olması durumunda rol dağılımı olduğu gibi devam eder aksi bir durumda patolojik bir durum olarak algılanır. Çoğunluğun benimsemesi durumunda ise yeni bir rol üretilmiş olur.

2.1.4. Toplumsal cinsiyet eşitliği – Toplumsal cinsiyet ayrımı

“Bir grup sıçanı ferah ve yaşanılabilir bir Skinner kutusunun köşesindeki iyi yağlanmış bir kaldırıcı yukarı çektikleri için daha büyük ve iyi mama kapsülleriyle ödüllendirirsek, onların daha az ayrıcalıklı, belki de taciz edilen sıçan grubuna oranla kaldıraç çekmeye doğuştan daha meyilli olduklarını mı düşüneceğiz?”

(Fine, 2010: 116).

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını, toplumsal cinsiyet ayrımı kavramı üzerinden tanımlayalım. Bireylerin yalnızca cinsiyetleri üzerinden bir diğer cinsten ayrı değerlendirilmesi, toplumsal alan ve kurumlarda cinsiyet vurgusu üzerinden avantajlı veya dezavantajlı bir konuma yerleştirilmesi toplumsal cinsiyet ayrımı olarak tanımlanabilir. Toplumsal cinsiyet eşitliği ise bu ayrımın tamamen bertaraf edilmesi, bireylerin cinsiyetlerinden bağımsız aynı hak ve özgürlüklere sahip olma talebine karşılık gelmektedir. Biyolojik kimliğin herhangi birini toplumsal ve kurumsal olarak ayrıcalıklı kılma durumunun rahatsızlığından doğan toplumsal cinsiyet eşitliği talebi, eşitlik kavramının iki cinsiyet için gerçekleşmesinin mümkün olmayacağı fitrat ve biyolojik faktörlerin bunun önünde engel teşkil ettiği gibi eleştirilere maruz kalmıştır. Talep edilenin biyolojik bir eşitlik olmadığı, bu şekilde bir talebin tüm bireyler sarı saçlı, mavi gözlü olsun şeklinde bir talep kadar anlamsız olacağı açıktır. Toplumsal

cinsiyet eşitliği bireyin sahip olduğu organların onu toplum içinde ayrıcalıklı kılması meselesi ile ilgilenir. Fiziksel veya biyolojik bir özelliğin sağladığı avantajlardan faydalanma veya bu özellikler ile noksan eksik olarak kodlanma durumunu vurgulayan bir kavramdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, biyolojik özelliklerin bireyin tercihi doğrultusunda edinilmemesinden kaynaklı olarak bu özellikler üzerinden yapılan sınıflamaların ne derece realist ve adaletli olduğunu sorgular. Somut bir örnek ile iki kavramı netleştirecek olursak sarı saçlı bir bireyin yalnızca saçlarının renginden dolayı ev işleri yapmaktan muaf tutulması ve evin tüm ekonomik yükünü üstlenme gibi bir rolün kendisine verilmesi toplumsal cinsiyet ayrımı kavramına örnektir. Sarı saçlı bireyin sarı saçlarından dolayı ev işi yapamaması ve ev eşi yaptığında damgalanıp etiketlenmesi bu damgalanma ve etiketlenmelerden kurtulmak için hak talep etmesi, biyolojik ve fiziksel bir özelliğinin onu ev işi yapmasına engel olmadığını belirtmesi toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına bir örnektir.

Toplum tarafından bireylere erkek ve kadın olmalarından dolayı belirli alanlar tahsis edilmiştir. Kadına özel alan olarak tabir edeceğimiz ev, erkeklere ise kamusal alan uygun görülmüştür. Hayvan Çiftliğini ¹ anımsatan bu durum bazı alanların, bazı cinsiyetlerin daha eşit olduğu yorumunu beraberinde getiriyor. Evin direği gibi bir kelime çiftinin kullanımında çoğunluğun zihninde canlanan cinsiyetin aynı olmasından anlayabiliriz (Fine. 2017: 102-103). Doktor denildiği zaman çoğu bireyin zihninde tek bir cinsiyetin canlanması, aksi bir durumda cinsiyet vurgusu yapılması (kadın doktor) cinsiyetlerin birçok şey ile ne denli etiklendiğinin göstergesidir (Wiesner Hanks, 2020: 144). Bu tarz örnekleri çoğaltabiliriz. Toplumsal cinsiyet eşitliği bu kalıpların varlığını sorgular. Bu kalıpların üreticisinin neden bir cinsiyeti vurgulama gereği duyarken öteki cinsiyeti görünmez kıldığı merak konusudur. Vurgulanan ve görünmez kılınan cinsiyetin zamansal, kültürel ve durumsal gibi faktörlere bağımlı olarak değişkenlik gösterdiğini belirtmekte fayda var.

Kişisel olanın yalnızca kişisel olmadığını aynı zamanda politik olduğu toplumsal cinsiyet bağlamında bireye verilen tüm rollerden anlayabiliriz. Her ikisinin çalıştığı evli bir çiftten yalnızca birinin işten eve gelince temizlik ve yemek kaygısının altında yatan sebep nedir sorgusu (Fine, 2017: 103-104) toplumsal cinsiyet ayrımını bir

¹ George Orwell'ın Hayvan çiftliği kitabının 147. Sayfasında geçen "Bütün hayvanlar eşittir ama bazı hayvanlar öbürlerinden daha eşittir." istinaden bir benzetmeye gidilmiştir.

temele dayandırma çabasıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin bu sorgulama temelinde bireyin cinsiyet fark etmeksizin tercih ve davranışlarını şekillendirebilme özgürlüğüne sahip olabilme vurgusundan doğmuştur. Tek bir cinsiyete yüklenen rol ve davranışların bir diğer cinsiyeti bu rol ve davranış kabiliyetine biyolojik faktörlerden dolayı sahip olmadığı düşüncesi ve bu düşüncenin benimsenmesi cinsiyetlerin belirli kabiliyetlerini köreltme riskini de beraberinde getirir. Bu şekilde bir döngü içerisinde kültürel normlar aktarılmaya devam eder. Öğretmenliğin kadınlar için, mühendisliğin erkekler için uygun bir meslek olduğu ayrımını yapan cinsiyet değil toplumsal cinsiyettir. Bu ayrımı içselleştirip uygulayan yine bu ayrımı üretenlerin kendisidir.

Kadın ve erkeğin geleneksel dönemden, hatta varlıklarından itibaren belirli rolleri vardır. Bu roller bir takım sebepler ve etkenler ile belirli değişimler geçirmiştir. Farklı dünyaları olduğuna inanılan kadın ve erkeğin rolleri de birbirine karışmamıştır. Eşitlik arayışının dayanağı bu rollerin farklı olmasından ziyade iki cinsiyetin karşılıklı saygı duyabilecekleri ortamı yaratma istemidir. Bu saygı çerçevesinde toplumsal ve cinsel kimlikleri tanımlama koşulu eşitliği sağlayacaktır. Kadının kimliğinin inşası kadınlar dünyasında gerçekleşip, erkeğin erkeklik kimliğini inşası erkekler dünyasında gerçekleşmesinden ötürü ötekinin kimliğini tanıma olanağı kısıtlanmıştır. Kendi cinsiyetleri içerisinde inşa edilen kimlikler arasında mevcut bir denge vardır. Bu dengenin eşitliğin istenmesi ile bozulacağına dair bir ihtimal doğmuştur. İlk akla gelen örnek olan çalışan bir kadının eve geldiğinde ev işleri ile ilgilenmesi bir zorunluluk olarak lanse ediliyorsa bu aynı zamanda eşitsizliği gösterir. Erkeğin ev işleri yapması ise toplumsal yapı tarafından hadımlaştırılmış gibi algılanması eşitsizliğin bir diğer göstergesidir (Geçtan, 2020: 140-142). Eşitsizlik üzerinden inşa edilen toplumsal dengenin bozulması birey ve toplum açısından bir risk teşkil ettiği düşünülse de belirli bir kesim bu eşitsizlik temelli dengeden duyduğu rahatsızlığı dile getirmekten çekinmemiştir. Cinsiyetlerinin bir ayırım ve eşitsizliğe sebebiyet verecek nitelikte olmadığını belirterek eşitlik çağrısında bulunmuşlardır. Bu yalnızca tek cinsiyet üzerinden yapılan bir çağrı değildir.

2.2.Feminizm

Feminist teori kadınların toplumsal yapı içerisinde hareketliliğinin önemini vurgular. Tıpkı erkekler gibi toplumsal kurumlarda aktif olabilecek kabiliyete sahip oldukları

fakat toplumsal kısıtlamalar ve geleneksel zincirlerin özgürlükleri önüne set kurduğu gerçeği feminist teörinin önemli bir çıktısıdır. Feminist teorisyenler bu seti kaldırmak amacı ile çalışmalar yapmaktadır. Tüm kadınlar adına bağımsızlık ve kendini keşfetme çağrısı feminist sorgulamanın ürünüdür (Durakbaşı, 2017: 53). Kadınların cinsiyet kaynaklı ötekileştirilmesi veya görmezden gelinmesi yalnızca tek topluma özgü bir durum olmadığını feminist teörinin her ülke, din ve toplumun kadınları tarafından benimsenmesinden anlayabiliyoruz. Kadınların doğurganlık dışında da kabiliyetleri olduğunu, yalnızca bu kabiliyetlerini sergileyecek *toplumsal müsaade, izin* konusunu aşmak için çabalamaları gerektiğini söylemek mümkündür. Kadınların akıllarını saçlarının uzunluğu ile ölçen zihniyet kadını kamusal alanda ön plana çıkmasını engelleyecek ve onu pasifliğe mahkum etmeye devam edecektir. Feminist teori bu pasifliği aşmaya çalışan bir teori olmanın yanı sıra çoğu toplum tarafından kadınları erkekleştirdiği düşüncesi ile tehlike arz etmiştir.

Feminist teörinin temel argümanı her alanda var olan cinsiyet kaynaklı, kadına ve erkeğe dair sınıflandırma ve bu sınıflandırmanın sınırlarıdır. Feminist teori cinsiyet temelli kamusal ve özel alan inşası, cinsiyet bağlamında yapılan her türlü kategorileştirmeyi problem olarak kabul eder ve bir inceleme nesnesi haline getirir (Davidoff, 2012: 189-190). Feminizm yapı içerisinde ki aktörlerin cinsiyetleri üzerinden ötekileştirildiği farkındalığını yaratmayı amaçlamıştır. Toplumsal yapının, yapı içerisine istediği kişiyi, istediği oranda dahil etmesi bazı bireylerin bu durumdan çıkar sağlarken bazı bireylerin bu durum yüzünden sömürülmesi dengesizliğini ortadan kaldırmak istemiştir (Crispin, 2018: 68-69). Feminist akımın önemli ve asıl amacı modernliğin düşünömselliğinden hareket ile siyasal ve ekonomik bağlamda eşitlik haklarının koruyuculuğunu talep etmek ve bu koruyuculuğu bu akım ile desteklemektir. Bu amaç doğrultusunda cinsiyet, rol temelli toplumsal ilişkilerin kurucu unsurlarını sorgulama hakkını elde etmişlerdir. Cinsiyet rollerinin kişisel kimlik üzerinde nasıl bir yapılandırma gücü olduğunu ortaya koymuşlardır. Bireylerin cinsiyet rollerini benimseme, uygulama gibi kalıplarının altında benlik duygularının gelişim, sürdürme, değiştirme üçlüsü ile oluşan öğrenme sürecine dahil olmaları yatmaktadır (Giddens, 2020: 158).

Bugün dünyada kadınların konumunda bir nebze ilerleme kat edilmiş ve bu amaç uğruna çalışmalar sürdürülüyor ise bu feminist teori için bir ilerleme ve başarıdır.

Büyükannelerimizden farklı rolleri oynuyor olmamız kadınların statü açısından yerinde saymadığının kanıtıdır. Bu gelişmeler söyleneni sorgulamadan kabul edip itaat etme yolunu seçen kadınların değil, sorun çıkararak, kendilerine verilen konumdan çok daha fazlasını hak ettiklerini ve başarabileceklerini belirtip bunun bedelini canları ile ödeyen kadınların eseridir. Çoğu ülke iki cins arasında eşitliği sağlamak için sözleşmeler imzalamıştır. Dünyada ki kamusal alanda işgücünün %40'ını oluşturacak seviyeye gelen bir kadın kitlesi görmek mümkündür. Eğitim konusunda da okula gönderilen kız çocukları sayısında günden güne yaşanan artış kadın çalışmaları açısından önemli bir veridir. En önemlisi hemen her ülkede kadınların seçme ve seçilme haklarına sahip olmasıdır (Gaag, 2018: 19-20).

Feminist kuram ile kadınları toplumda ve kurumlarda temsil edecek, politik bir görünürlük sağlayacak, yanlış temsil edildiği düşünülen alanların yeniden sorgulanmasını sağlayacak bir düşünce yapısı ve dil inşa edilmiştir. Feminist teori bir özne sorunsalından doğmuş, kadının özne olarak var olduğunun ve bunun kabul görülmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Özne olarak kadının varlığının reddi toplumun belirli bir kısmının reddi anlamına gelmektedir. Bireylerin bu yok sayılmaya karşı çıkışı ve yasalar önünde var olma mücadelesi feminizm olarak tanımlanır (Butler, 2016: 43-45). Söz konusu teori, patriyarkal yapının dışlayarak, ötekileştirdiği, değersizleştirdiği kadınsı-dişil uğraşların hem kadınlar hem erkekler tarafından değerli görülmesi için tüm bireylere çağrıda bulunmuştur. Kadınsılığın negatif anlamlardan uzak kullanılması, dişil değeri eril değeri küçümsemeden bulma çabaları feminizmin amaçları arasında yer almaktadır (Crispin, 2018: 80-82).

2.2.1. Profeminist Erkeklik

Literatür taramalarının sonucunda cinsiyet temelli davranış farklılıklarının araştırmalara konu olması 1970-1980'li yıllara dayanmaktadır. Toplumda var olan birçok ikili sınıflamalara eklenen kadınsılık- erkeksilik beraberinde başka ikilikler zinciri de getirmiştir. Pasiflik- aktiflik, güçlü-zayıf, tam- noksan vb. gibi birçok kategori altına cinsiyetler yerleştirilip eril-dişi sınıflaması yapılmıştır. Bu sürecin devamında erkek özgürlük hareketi olarak adlandırılan hareket 1970'lerde başlamıştır. Pro-feminist erkekler bu hareket doğrultusunda, kendilerine dayatılan her türlü erkeklik kalıbına uyma zorunluluğunun mağduriyet teşkil ettiğini belirtmişlerdir. Bu kalıpların dışına çıkmanın onların erkekliğini zedelediği

düşüncesine ve davranış-tutumlarına yön veren egemen, ideal erkeklik değerlerine uyma zorunluluğuna karşı çıkmışlardır. Bu karşı çıkış pro-feminist erkekliği tanımlar. Egemen erkeklik dışında farklı erkeliklerin var olmasının normal olduğunu ve farklı erkekliklerin² kendilerini gizleme gereksiniminden kurtulması gerektiğini savunurlar. Profeminist erkekliğin en önemli amacı tek normal erkekliğin egemen erkeklik olmadığı savını yaymaktır (Sancar, 2016: 29). Kendilerine verilen veya dayatılan tek bir doğru kimliklerinin olmadığı, normalleştirilen kalıplar dışında bir kalıba girmenin dışlanmak için bir sebep teşkil etmediğini vurgulamışlardır.

Toplumsallaşmış doğaya dayalı soyut sistemler, bir tasarımın sonucu olmasından dolayı tasarım yanlışları veya kullanıcı hatalarından kaynaklı problemler çıkabilir. Bu durum hem toplumsal hem doğal süreçler için geçerlidir (Giddens, 2020: 149). Toplumsal cinsiyet kimliğinin de bir soyut sistem olduğu düşünüldüğünde, karşılaşılan bir problemin çözümü için yeniden inşasının mümkün olması gerekir. Yeniden inşa ise uç düzeyde sakıncalı olarak görülmemelidir. Tasarım yanlışları problemler silsilesi getirdiği halde tasarımın olduğu gibi devam etmesi gerektiği konusunda direktmeler daha büyük problemlere dönüşebilir. Toplumsal cinsiyet bağlamında açıklayacak olursak eril bireye dayatılan, maddi - manevi anlamda güçlü olması gerektiği söylemi, eril bireye toplumun diğer bireyleri üzerinde bir tahakküm hakkı verip kişisel özgürlüğünü ve ötekilerin özgürlüğünü kısıtlama noktasını doğurması bir tasarım yanlısına işaretler. Bu yanlışı görmezden gelmek sistemin, düzenin problemler zinciri kapsamında sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Profeministler tasarım yanlışı veya kullanıcı hatası olarak gördükleri cinsiyete özgü kalıp yargılardan hareket ile amaçlarını oluşturmuşlardır. Bu amaç egemen erkekliğin duvarlarını örmüş olduğu yapının dışında özgürce hareket etme istencini dile getirmeye çalışmaktır. Tıpkı kadınlar için söz konusu olan bazı rol, sorumluluk ve görevlerin cinsiyetlerine atfedilmesi belirli bir kesimi rahatsız etmiştir ve bu kesim ses çıkarmaya başlamıştır. Sırf cinsiyetleri yüzünden bazı davranışları gerçekleştirme gerekliliğinin yerini cinsiyetten bağımsız olarak özgür tercihlere bırakmasının gerekliliğini savunmuşlardır.

² "Farklı" kelimesi toplum algısı bağlamında kullanılmıştır. Egemen olan dışındakileri anormal, patolojik, farklı olarak etiketlenmesi düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu etiketlenmenin onayı dışında bir kullanımdır.

Profeministlerin amacı Tony Perter'in Ted konuşmasında tanımladığı erkek kutusu veya erkeklerin müşterek sosyalleşmesinin dışına çıkabilmenin mümkün olduğunu duyurmaktır. Nedir bu erkek kutusu? Erkek doğduğu andan itibaren bu soyut kutu içerisine yerleştirilir ve yaşamı boyunca bu kutu içerisinde kendi kimliğini şekillendirmesinin en doğru şekillendirme olacağına inandırılır. Kutunun içerisinde erkek serttir, erkek cesurdur, erkek ağlamaz, erkek otoriterdir, erkek baskındır vb. gibi birçok yargı, norm, söylem vardır. Erkek kutusunun dışına çıkmadığın sürece kusursuz (!) bir erkek olarak toplumda varlığını sürdürebilirsin. Bu erkek kutusunun içi mi dışı mı bireyi daha özgür hissettirir?³(<https://www.youtube.com>). Profeministler tam olarak bu soruya yanıt aramaktadırlar. Sınırlı bir tercih içerisinde tercihte bulunmanın, sınırsız bir alan içerisinde tercihte bulunmaktan daha az özgürce olduğunu savunurlar. Söz konusu soyut kutunun içerisinde sınırlı bir tercih listesi vardır. Tercih edebileceği meslek, tercih edebileceği duygu, davranış, tercih edebileceği renk dahi sınırlıdır. Sınırları aşmanın daha özgürce olabileceği düşüncesi profeminizmin çıkış noktasıdır.

2.3. Ataerkillik

Ataerkillik kavramı en net ve kısa tabiri ile babanın hakimiyeti anlamına gelmektedir. Kavram ilk olarak erkek aile reislerinin hakimiyetinde olan toplumsal yapıları tanımlamak için kullanılmıştır. Günümüzde ise bu kavram daha genel bir anlama bürünerek eril tahakküme karşılık gelmektedir (Marshall, 1999: 47). Ataerkil toplumlarda bireyler arasında hiyerarşi söz konusudur. Bu hiyerarşinin en üst tabakasında yer alan erkektir ve bu konumu savaştan, üstün birey olarak lanse ederek, değerini öteki cinsiyeti değersizleştirip, baskılayarak belirlemeye çalışmıştır. Siyasi ve toplumsal olarak kadının erkeğin bir alt tabakasında yer aldığı toplumlar ataerkil toplumlardır (Kottak, 2015: 348). Eril tahakkümün toplumsal sistemlerde hissedilmesi, toplumsal olarak bireylere yön vermesi ataerkil bir yapının varlığını gösterir. Eril gücün hiyerarşinin tepesinde yer alması, eril gücün, otoritenin toplumsal yapı içerisinde görünürlüğünün maksimum seviyede olması, ataerkilliğin bir sonucudur.

Türkiye'deki ataerkillik, kadın emeğinin ve kadın doğurganlığının denetim altına alınması ve bu denetimin atasoyu tarafından yapıldığı anlamını taşımaktadır. Aile

³ Söz konusu TED konuşması için bakınız. <https://www.youtube.com/watch?v=td1PbsV6B80>

reisliği konumunu tek elinde taşıyan eril birey kendi kazancı olmayan parayı dahi denetimi altına alma gücünü elinde bulundurmaktadır (Kondiyoti, 2019: 68).

Ataerkillik kavramı, toplumsal cinsiyet etkileşimleri bağlamında dişı olanın ast olarak konumlandığı eylemleri belirtmek amacıyla sosyologların kullandığı en çarpıcı kavramlardan biridir. Cinsiyetler arası eşitsizliği biyolojik farklılıklara dayandıran sosyobiologların aksine bu farklılıkların ast-üst hiyerarşisinin temelinde toplumsal dayanaklar olduğunu gösteren bir kavramdır. Walby'e göre toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yorumlanması ataerkillik kavramı çerçevesinde yapılmalıdır. Dişı bireyin, eril olan tarafından tahakküm altına alınarak sömürü nesnesi haline gelmesi yolunda ki tüm pratikler ataerkillik sonucundadır. Walby, dişı olanın ataerkil yapı karşısında kabullenişinin sebeplerini altı başlıkta özetlemiştir. Bunlar; hane içi üretim, devlet, eril şiddet, cinsellik ve kültürdür. Walby'nin ataerkillik kuramı sabit olmaktan uzak değişkenliğe müsaade eden bir kavramdır. Ataerkilliğin özel ve kamusal boyutuna değinen Walby'e göre özel alanda var olan ataerkillik, kadını aile içi görevler ile sınırlandıran, sömürünün aile içinde yaşandığı ataerkilliktir. Kamusal ataerkillik ise kadının kamusal alanda yer aldığı fakat cinsiyetinden dolayı ücret ve emek konusunda eşitsizlik ve ayrımcılığa maruz kalmalarına karşılık gelmektedir. Walby'e göre ataerkilliğin şekil değiştirmesi özel-kamusal alan arasında yaşanmıştır. Hane içerisinde sömürülen kadının eril güç tarafından kamusal-toplumsal olarak sömürüsüne doğru bir değişim söz konusudur. Walby özellikle cinsiyet eşitsizliklerinin kavranması adına kapitalizm ve ataerkilliğin göz ardı edilmemesinin altını çizerek (Pilcher, 2013: 107-115). Ataerkilliğin hizmet ettiği hususlar düşünüldüğünde emek sömürüsü bağlamında kapitalist sistemi de beslediği görülebilir. Bunu cinsiyet bağlamında eşitsizliğe sebebiyet verip gücü tek cinsiyete atfetmesi, yönetimin tek cinsiyet üzerinden yürütülmesi gibi durumlar ile doğrudan ilişkilidir.

Kandiyoti, kadınların da ataerkilliğe dayalı sistemi benimseyip bu sistemi besleyecek bir konumda olduğunu vurgulamış ve ataerkillik kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Ataerkil pazarlık kavramı ile kadınların uyum ve direniş stratejileri üzerine yoğunlaşmanın gerekliliğini vurgulamıştır. Kadınların haklarını savunmak için içerisinde buldukları sistemin çözümlemesinin iyi yapılması gerekmektedir. Kadınların kendilerini ezdiklerini düşündükleri sisteme bağlılıklarını ataerkil pazarlık

kavramı ile açıklayan Kandiyoti, karşılıklı beklentilerin yerine getirilmemesi durumu ile sistemin zedelendiği ve toplumsal değişimin karşılıklı beklentilerin geçersiz kılınması veya beklentilerin yerine getirilmemesi ile meydana geldiğini söylemektedir (Kandiyoti, 2019: 15-16). Ataerkil pazarlık kavramı, kadın sorunu olarak adlandırılan sorunların yalnızca kadınları ilgilendiren bir durum olmadığı ve eril tahakküm, ataerkillik gibi sistemlerin varlığının, bu varlıkların sürdürülmesinin tek cinsiyetin uğraşı sonucu olmadığı gerçeğinin literatüre kazandırılmış halidir. Kadın kimi zaman anne rolü ile kimi zaman kaynana rolü ile kimi zaman çalışma arkadaşı rolü ile yetişmiş olduğu ataerkil sistemin baskısını benimseyip hemcinsine yansıtarak onu yönlendirebilir.

Ataerkilliğin öğretilildiği ve öğrenilip benimsendiği bir alanda askerliktir. Selek, askerliğin erkeğe delikanlı olmak yerine akıllı olmayı öğrettiğini belirtir. Askerliğini yapmış kişiler askerliği erkek olma şartı olarak görüyor. Geri adım atabilmenin ve güce itaat etmek bu kurumda öğreniliyor (Selek, 2018: 202). Ataerkillik açısından güç, itaat etme, tahakküm kurma önemlidir. Eril bireyin bu üçlü kavram grubu ile cinsiyetini bağdaştırıp toplumlaşması ataerkilliği inşa eden bir yapılanmadır.

Erkek, tahakkümü ve otoritesinin devamlılığını, sürekliliğini istiyorsa ataerkil yapının kendisine sunmuş olduğu ataerkil erkek imajını benimsemek zorundadır. Bu imaja kendi büründüğü gibi çevresinde ki diğer bireylerin bu imajı benimsemesini sağlamalıdır ki döngü devam etsin. Ataerkil çarkın döngüsünü sağlayan yeniden, devamlı üretimdir (Demren, 2003:43). Eril tahakküm her alanda hissedildikçe ataerkillik kavramı toplumsal cinsiyet başta olmak üzere birçok sosyolojik perspektifte kullanımı devam edecektir. Aile içi ve toplumsal kategorilerde üst düzey bir konum olarak görülmeye devam eden eril güç aynı zamanda bu sistemin devamlılığını sağlayacaktır.

2.3.1. Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkeklik, kamusal bir kabul görmüşlüğün sonucunda oluşan erkeklik imajının, kadınları ve bu erkeklik imajını benimsemeyi reddeden erkekleri söylem ve eylem üzerinden tahakküm altında tutan, bu tahakkümü eylemler ve söylemler ile teyit edilmesini bekleyen bir özne olma durumuna karşılık gelmektedir (Cengiz ve ark., 2004:51). Hegemonik erkeklik aile içerisinde dışı cinsiyet üzerinde hissedilen bir baskı olarak görülüyor. Bu baskının yalnızca dışı cinsiyet üzerinde değil farklı

eril kimlik sunmak isteyen bireyler üzerinde de hissedildiği söylenebilir. Bu baskıdan dolayı bazı cinsiyet kimliklerinin sorgulanmasından kaçınılmaktadır. Hegemonik erkeklik dışında da erkekliklerin mevcut olduğu kısık ses ile de olsa dile getirilen bir gerçektir (Kepekçi, 2012: 78-79). Hegemonik erkeklik, bireylerin tahakkümünün ikili bir işlev ile gerçekleştiğini gösteren bir kavramdır. Bu ikili işlev dışsal hegemonya ve içsel hegemonyadır. Dışsal hegemonya eril bireyin dışı birey üzerinde ki tahakkümüne karşılık gelirken, içsel hegemonya bir grup eril bireyin hem cinsleri üzerindeki tahakkümüne karşılık gelmektedir. Hanke'n söylemine göre bu tahakküm yalnızca zor ve şiddet gibi negatif olgular üzerinden işlediği bir yanlıgı olup tahakkümün rıza ve ikna gibi pozitif olgular üzerinden de işleyebileceğidir (Zeybekoğlu: 2013b: 76). Tahakküm kelimesi ilk anlamda negatif unsurlar barındıran bir kelime olarak algılanmasına rağmen bu tahakkümün bireyler tarafınca meşrulaştırılabilecek bazı kalıplar ile sunulması (gelenek, kültür, inanç vb. gibi) tahakkümü gönüllü kabul boyutunu ve benimseme boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Bireylerin birbirlerini kalıplar doğrultusunda yönlendirip şekillendirmeleri kimi zaman rızaya dayalı olarak gerçekleşmektedir.

Hegemonik erkeklik, egemen erkekliğin sahip olduğu imgelerin bütünüdür. Egemen erkekliğin, çoğunluğun sahip olduğu erkeklik olarak algılamaktan ziyade kabul görmüş erkeklik olarak algılamak daha doğru olur. Bir azınlık da hegemonik erkeklik olarak temsil edilip tanımlanabilir. Tahakkümün meşrulaştırılıp, baskın erkeklik profiline çizilmesi ile toplumdaki kurumlar (piyasa, aile, ordu, yasalar, devlet) aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktarılan hegemonik erkeklik, erkekliğe dair tüm pratikler ve alışkanlıklar bütünüdür (Sancar, 2016: 30-32). Kurumlara ve politikalara kök salan üstünlük hegemonya olarak tanımlanır. Bu üstünlük bir tehdit veya zorlama yolu ile bireylere dayatılmamaktadır. Toplum içerisinde var olan güçler oyununda galip olan güç üstünlüğün sahibidir. Hegemonik erkeklik yalnızca tehditkâr olarak algılanmamalıdır (Connell, 2019b: 267-271). Örnek gösterilen, uyulması gerektiğine inanılan erkeklik imajının bütünüdür içeren hegemonik erkeklik, tamamen pozitif donanımlar ile inşa edilerek sunulabilir ve dönüştürülebilir. Bir erkeğin şiddet uygulaması değil de şiddet uygulamaması erkeklik olarak inşa edilip kurumlar aracılığı ile aktararak yeni ve yeniden bir hegemonik erkeklik inşası mümkündür.

Connell'e göre cinsiyet ilişkileri belli başlı ana noktalar üzerinden şekillenir ve sürdürülür. Bu ana noktalar emek, iktidar, ve kateksidir. Bu üç ana nokta üzerinden eril ve dişi cinsiyet pratiklerini, eylemlerini pekiştirmektedir. Bu noktalar birbirlerini besleme ve iç içe olma durumundadır. Cinsiyet ilişkilerinin şekillenmesi söz konusu durum ile bağıntılı olarak gerçekleşir. Eril olanın dişi olan üzerinde hakimiyeti belirli katmanlar doğurmuştur. Hiyerarşik katmanların en üstünde hegemonik erkeklik erillik vardır. İdeal olarak görülen bu erillik çok az erkeğin ulaştığı bir figür olarak hiyerarşik yapının en üstüne konumlanmıştır. Connell bu katmanın bir altına yardakçı erillik, onun bir altına ise boyun eğdirilmiş erilliği yerleştirmiştir. En alt katmandan bir önceki katman olan bu katmandaki eril bireyler en üst katmandaki hegemonik erilliğin tanımına uymayan kişilerdir. Hiyerarşinin son katmanına ise dişi bireyleri yerleştirmiştir. Son katmanda her türlü dişilik (boyun eğen, feminist) yer almaktadır (Pilcher, 2013: 117). Hegemonik erkekliği, öteki erkekliklerden ayıran ana ölçüt eril bireyin kadınlardan ziyade eril cinsiyet üzerinde tahakkümüdür (Zeybekoğlu, 2013b: 79). Hiyerarşik yapı içerisinde erkeklikler kendi arasında farklı boyutlar ve ayrımlar ile yerleştirilirken kadınlar tek bir katmanda en alt düzeyde yer almışlardır. Tek bir eril tanımın olmadığı toplumsal yapıda erilliğin hegemonik erillik bazı alınarak sınıflandırıldığını Connell'in bu hiyerarşik yapı tanımında görmek mümkündür.

Erkeklik kavramının çeşitlilik gösterdiğinin destekleyicisi hegemonik erkeklik kavramının varlığıdır. Connell'in kavramı olan bu kavram, eril bireyler arasında farklılıklar olduğunu ve bu farklılıkların bir kısmının tahakküm sağlayacak niteliklere sahip olduğunu gösterir. Erkeklik kavramı içerisinde toplumsal cinsiyet politikalarını barındıran bir kavram olarak, eril bireyler arasında bir sınıflandırmayı ve bu sınıflandırma doğrultusunda kimi erkekliklerin dışlanması, ötekileştirilmesi söz konusudur. Tahakküm gücünü elinde bulunduran erkeklik (heteroseksüel erkeklik) kendisi dışında kalan erkeklikler ile anılmayı hakaret olarak algılamaktadır. Bu algı aynı zamanda dişi bireyler üzerinden de yapılarak erkeklik kimliği pekiştirilmeye çalışılır. Daha erkek olduğunun kanıtı, kadın gibi olan tüm davranışlardan ve tahakküm gücünü elinde bulunduran erkeklik dışında kalan öteki erkeklik kimlikleri ile özdeşleştirilen tüm davranışlardan arınmış olmak ve uzak durmaktır (Maral, 2004:129).

Hegemonik erkekliğin inşa ediliş i genellemeler ve tüm eril cinsiyeti kapsama ideali üzerinden yapılmaz. Belirli özelliklerin toplanarak bir çerçeve içerisine yerleştirilip, iktidar ile bağlantısı üzerinden erkeklere bir yol haritası niteliği taşıyacak şekilde bir inşa söz konusudur. İnşa edilmiş çerçeve ile eril cinsiyetin özdeşleşmesi beklentisine dayanır. Bu özdeşleşmeyi benimseyen birey toplumsal statü açısından yüksek bir mevki edinir (Özby, 2013: 197). Yaşamın tek bir çizgi üzerinde ilerlemediği düşünülduğünde, eril kalıbın dışına çıkmanın, yeni bir eril tanım ve kurgu yapmanın, yapabilmenin sakıncalı olmadığı kabul görülmelidir. En görülebilir örneği olarak eril kalıbın reddetmesine rağmen erkekler ağlıyor, ağlayabiliyor. Bu durum bazı sınırların aşılabilir olduğunu göstermektedir (Selek, 2018: 216).

2.3.2. Homofobi

Homofobi, homoseksüellik korkusu anlamına gelmektedir. Homoseksüellik tabusu olarak da tanımlanabilir (Marshall, 1999: 305). Erkeğin, diğer erkeklerin erkeklik maskesini zedeleyecekleri, erkeklik kimliklerini ellerinden alacaklarına yönelik duydukları korkudur. Bu korkularını sessizlik ile bastıran erkekler, aynı zamanda erkeklik kimliklerini zedeleyen hitap şekillerinden de utanç duyarlar. Erkeksi bir kılıf içerisinde olmayan her şey aynı zamanda utanç vericidir. Mantığı ile hareket eden erkekler bu kalıp doğrultusunda harekete eder. Erkek erkekliğine her hangi bir hakaret getirtmemek için yürüyüş şekli konuşma şekli gibi her türlü ayrıntıya dikkat eder. Asıl korku duyulan, sahip olunan erkek kimliğinin sıyrılıp kenara atılması, gey olarak algılanma korkusudur. Durum böyle olunca bu korkularını bastırmak için erkek kimliklerinin gereklerini abartarak yaşamak tercihleri arasındadır. Homofobi ve cinsiyetçiliğin bu bağlamda birbirini tetikleyen iki unsur olduğu söylenebilir (Kimmel, 2013: 96-100). Erkeklik kimliğinin gereklerini abartarak yaşamak, cinsiyet kimliklerini inşa edilen üzerinden yaşadıklarını kanıtlama gibi çabalar bireyin cinsiyet kimliğini önemsemesi ve bu kimliğin zarar görmesinden korkması temelinde yapılan eylemlerdir. Bireyin cinsiyet kimliğini bu denli önemsemesi yine toplumsal birçok etmene dayanmaktadır. Çoğu davranış kalıbının, rolün cinsiyet ile özdeşleştirilmesi cinsiyeti önemsenmesi gereken bir kimliğe dönüştürmüştür.

2.4. Kimlik İle İlgili Kavramlar

2.4.1. Kimlik Tanımı

“Bir insanın kimliği başına buyruk aidiyetlerin birbirine eklenmeleri demek değildir, kimlik bir “yamalı bohça” değildir, gergin bir tuval üzerine çizilen bir desendir; tek bir aidiyete dokunulmaya görsün, sarsılan bütün bir kişilik olacaktır.” (Maalouf, 2018: 27).

Kimlik bireyi toplum içerisinde var olan tüm diğer bireylerden ayıran, onu diğerlerinden farklı kılan şeydir. Kimlik bireyi her hangi bir ulusa, dine, geleneğe cinsiyete, dile, toplumsal çevreye aidiyetini temsil eder. Bu aidiyetlik, kimliği doğuran en önemli etken olup yalnızca din, ulus, gelenek vb. ile sınırlı değildir. Uzun ve sınırsız bir liste yapmak mümkündür. Sendika, işletme, parti, cinsel tercih vb. gibi bireyin toplumsal varoluşunda payı olan her bir nokta bireyin kimliğinin bir parçasıdır. Kişiliğin yapı taşları olarak nitelendirilen bu aidiyetler aynı zamanda ruhun genleridir (Maalouf, 2018: 16). Birey bu aidiyetler sayesinde doğan kimliği ile yaşamı boyunca kendini özel hisseder ya da dışlanmış hisseder. Bireyin kimliğinin kişiliğinin inşasında payı olduğu gibi toplumsal konumunun şekillenmesinde önem arz etmektedir. Kimlik bireyin kendinden bir parçası olup toplum içinde bir aktör olarak var olduğunun diğer bireylere ve kendine kanıtlanma şeklidir. Kendini nitelendirirken, tanıtırken kullandığı tüm aidiyetler bireyin kimliğinin bir bölümünü işaret etmektedir. Alman’ım, Müslüman’ım, doktorum, erkeğim vb. gibi kullanımlar bireyin kimliğini belirtme ihtiyacından ve kendisini toplumsal olarak görünür kılma çabasından meydana gelmiştir.

Kimlik kavramına farklı bakış açıları sebebi ile literatürde birbirinden farklı tanımlar mevcuttur. Kimlik kavramı sosyoloji biliminde sembolik etkileşimci akım ile bağlantılı olup James ve Mead’in benlik kuramından çıkmıştır. Kimlik, ben ve beni / bana yani içteki öznel yaratıcı ile belirlenmiş olan toplumsal düzlem şeklinde kategorileştirilen bir sürecin parçasıdır. Goffman ve Berger gibi sosyologların çalışmalarından referans ile kimliğin toplumsal olarak ihvan edilmiş, sürdürülmüş ve dönüştürülmüş bir aidiyet olduğu söylenebilir (Marshall, 1999: 405). Sarup’a göre kimlik, statik (verili) ve dinamik (inşa edilen) olmak üzere iki farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Eril ve dişi olmak verili bir kimlik iken kadınlık ve erkeklik inşa edilen bir kimliktir şeklinde örneklendirilebilir. Bauman ise kimliği bireyin toplum içinde belirsizlikten kaçış yeri olarak tanımlar. Kişinin aidiyetlerini sorgulaması, ben kimim sorusuna yanıt arayışı onu kimliği üzerine düşünmeye iter (Dalbay, 2018:

163). Birey kendisini kimlik aracılığı ile tanımlar ve toplumsal statüsünü kimliği ile ifade eder. Bireyin kim olduğu sorusuna yanıtın tek olmaması, kimliğin bireysel ve toplumsal olarak çoklu bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Toplumsallaşma ile kazanılan kimlik, aidiyetler ve ötekileştirme yolları ile kendisini sürekli bir şekilde gerçekleştirir. Bireyin toplumsal konumunu tanımlaması kendi kimliğine yakın kimlikler veya uzak kimlikleri tespit etmesi ile inşa edilmektedir (Akın, 2011: 94). Ben kimim sorusunu olmadığı kimlik üzerinden cevaplayabileceği gibi doğrudan ait hissettiği kimlik üzerinden de yanıtlayabilir. Bireyin ben kimim sorusuna verdiği her bir yanıt onun var oluşunun bir parçası olan veya var oluşunun bir parçası olarak lanse edilen kimliği inşa eder.

Kimlik, bireyin psikolojik ve sosyolojik düzeyde kim olduğunu, kişi olarak kendisini sunmasında aracı olan çeşitli temsiller bütünüdür. Bu temsiller (ifade, tanım, bilgi, imaj) bireyin kendi benliğini kavrayışını yansıtır. Bireyin benliğinin bilincini keşfetmesi, anlık bir olay olmadığı gibi yaşamı boyunca toplumsal etkileşim içerisinde gelişen, öğrenilen, yeniden üretilip inşa edilen varıştan çok devamlı bir yol alıştır (Bilgin, 2014: 96).

Kimlik meselesi birey- toplum ikili sisteminde farklılıkların bir arada mevcut olup olmayacağı meselesidir. Bireyin kendi gözünde ve başkasının gözünde ki kim olduğunun sorgulanması, bu sorgulamanın beraberinde getirdiği damgalama, etiketleme gibi farklı, sancılı süreçlerin bütünüdür (Aka, 2010: 17). Kimlik, aktörün toplum içerisinde, her hangi bir grup içerisinde veya kendisi ile baş başayken, beni onayla ya da beni reddet deme şeklinin kavramlaşmış halidir. Kimlik, ben senin inandığın dine inanıyorum, ben senin cinsiyetindenim, ben senin ile aynı ırka mensubum gibi birçok cümlenin kurulma ihtiyacıdır. Bu şekilde söylemler aynı zamanda öteki – diğeri ile aynı olmadığını belirtmek dışında “öteki” kavramını da inşa eder. Kendini bir kimlik içinde tanımlayan birey ayrıca diğer tüm benzer kimliklerden kendini ayırttığı anlamına gelir. Aktörün ben kadını demesi erkek olmadığı anlamına gelir, ben Yahudi’yim demesi diğer herhangi bir dine mensup olmadığı anlamını içinde barındırır. Bu söylemler ve tanımlar onaylanma ve dışlanmayı beraberinde getiren söylemlerdir.

Bireyin kendini tanımlamasında, tanıtmasında, hangi kimliğini öncelikli olarak sunacağına dönemseller şartların büyük etkisi vardır. İlk olarak hangi kimliğini belirteceğine dönemin koşullarına göre karar verir. Dinsel kimliği mi, siyasal kimliği mi, cinsel kimliği mi? Bireyin yaşamında büyük önem taşıyan, aynı zamanda değişken olan aidiyetleri vardır. Maalouf örnek olarak faşizm döneminde eşcinsel bir İtalyan'ı örnek verir. Onun kişiliğini, kimliğini özel kılan cinsel tercihidir. Onun bu tercihi nedeniyle üzerinde bir baskı, tehdit, aşağılanma hissettiği anda bazı fikirleri değişecektir. Birkaç yıl öncesinde milliyetçi duygulara ve kimliğe sahip olan bu adamın bu aidiyeti dönüşecek ve İtalyan birliklerini gördüğünde sevinip gururlanmayacaktır. Çünkü onun aidiyetinin onlar tarafından zedelendiği hissi bir takım kimliksel dönüşüme sebebiyet vermiştir (Maalouf, 2018: 12-19). Buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Tarihsel dönemlere baktığımızda çoğu insanın sahip olduğu kimlik kişi için aynı zamanda bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Hitler döneminde Yahudi kimliğini belirtmek bireyin ilk tercihleri arasında olmaması örnek olarak verilebilir. Başka bir örnek olarak kadın yazarların yazılarını kadın kimliklerini gizlemek zorunda kalarak yayınlattıkları dönemler verilebilir. Bu örnekler doğrultusunda kişinin sahip olduğu kimlikler kimi zaman avantaj sağlarken kimi zaman dezavantaj sebebi olmuştur.

2.4.2. Kimlik İnşası

Toplumsal yapı içerisinde bireyin, grubun, örgütün kim olduğuna dair soruların yanıtı niteliğinde olan, sosyo-politik etiketleme olarak tanımlanan kimlik, varlığın özünden çok dış görünümüne gönderme yapan bir kavramdır. Kimlik dışarıdan bir göz ile öteki tarafından inşa edilebilir bir yapıya sahiptir. Kimlik bireyi tanımlama işlevi ile eş zamanlı olarak başkalarını da tanımlayıp etiketleme işlevini yerine getiren bir kavramdır. Birey üzerinde birden fazla kimlik olabilir. Bu kimliklerin çokluğundan ziyade hiyerarşileri sorun teşkil eder. Toplum tarafından verili olan kimlikler ile bireysel kimlikler arasında hiyerarşiye dikkat edilmesi gerekir. Kimlik sabit bir yapıya sahip değildir. Güç ile yeniden inşa edilir. Hiyerarşi daima değişebilir (Aydın, 2014: 212-213). Kimlik bireyin kendisi tarafından veya öteki tarafından üretilip inşa edilmeye müsait bir olgudur. Her yeni tanım, her yeni kimlik bireyin davranışlarını yeniden şekillendirir.

Bireyin kendisini güçlü hissetmesi bir grup içerisinde kendisini tanımlaması ve var etmesi ile paralellik taşıyan bir durumdur. Bu grup din olabilir, cinsiyet olabilir, milliyet olabilir. Bireyin kimliğini şahsi olarak inşa etmesi değil kendi gibi olanlar üzerinden inşa etmesi kendisini güçlü hissetmesini sağlar. Kimlik inşasının en basit yolu, bireyin kendi karşısında yer alan veya kendi dışında ki grupları, kimlikleri reddetmesi, aşağılaması, küçümsemesidir. Örnek olarak erkeklerin cinsiyet kimliklerini, kadınsı özellikleri reddetmeleri üzerinden inşa etmeleri verilebilir. Birey kendisini belirli bir nokta üzerinden tanımlama gereği duyduğunda, o nokta dışında kalan her düşünce, kendi tanımlamasından uzak tuttuğu negatif kavramlar ile donatılır (Crispin, 2018: 78-79). Her kimlik inşa sürecinden pozitif anlamlarla yüklü olarak çıkmaz. Aksine bireyin pozitif olarak tanımladığı, üstün olarak nitelediği kimliği ötekinin reddettiği kimliği olabilir. Bireylerin kendilerini diğer bireylerden ayrı bir kategoriye yerleştirmesi kimlik inşasının bir parçasıdır. Toplumlar arasında, gruplar arasında, bireyler arasında kişinin isminden önce kimlik vurguları dikkat çeker. Bu vurgular üzerinden kişiye, gruba karşı bir tavır sergilenir.

Kimlik vurgusunun toplumda artması ile bireyler kendilerini insan olarak tanımlama gereği duymadan, zaman ve mekana göre önemli olduğunu düşündükleri kimlikleri üzerinden kendilerini tanıtmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. Bu şekilde kimlikler üzerinden bir tanımlama ayrımcılığı ve ötekileştirmeyi beslemektedir (Crispin, 2018: 88). Ötekinin inşasına da katkı sağlayan kimlik kavramı bireylerin benliklerinin sunumunda önemli bir araç olduğu, toplum içerisinde kimlik tanımlarının sıklığından anlaşılabilir.

Kimlik inşasında önemli olduğu düşünülen iki faktör vardır. Önyargılar ve stereotipler. Birey hakkında, grup hakkında sahip olunan ön bilgiler, etiketler damgalamalar o grubun veya o bireyin tanınmasına yardımcı olur. Belirli bir grubun üyesi olan birey, o grubun üyesi olan birey, o grubun tüm etiketlerini de doğrudan benimsemiş olur veya benimsemiş olduğu varsayılır. Benimsemese dahi öteki tarafından gruptaki anlam dışında bir anlam ile değerlendirmeye alınmaz. Stereotipler aracılığı ile öteki grup negatif anlamlar bütünü olarak inşa edilirken, ait olunan grup pozitif anlamlar bütünü olarak inşa edilir. Birey ait olduğu grup ile aynı zamanda kolektif kimlik bilinci de kazanır (Bilgin, 2014: 156). Kolektif kimlik bilinci, kimliğin inşasının bir parçasıdır. Birey kişisel kimlikleri üzerinden değil de

ait olduğu grup üzerinden kendisini tanımladığı zaman genellemelere maruz kalacağına da farkındadır. Kolektif kimlik ile birey, grubun her hangi bir konuya tavrını da kabul ettiği gibi grubun gereklerini, grubun üyelerinden beklentilerini de kabul etmiş olur. Bunları benimsememiş dahi olsa öteki-dış gruplar tarafından bunu benimsemiş olduğu varsayımı üzerinden hareket edilir ve değerlendirilir. Yapılan herhangi bir yanlışın birey bazında değil grup bazında değerlendirilip grubun, kitlenin damgalanması sık rastlanan durumlardandır. Basit bir örnek ile durumu netleştirmek gerekirse hırsızlık yapan X kişinin hırsızlık yapmasının sebebi olarak birçok kimliği gösterebilir. X kişinin cinsiyeti, ırkı, yaşadığı mahallesi, rengi vb. gibi birçok kimliğinden ötürü bireyin hırsızlık yaptığına inanılır. Birey böyle inanıldığını bildiğinden dolayı hırsızlık yapacağı gibi, yalnızca kendi bireysel hatasından dolayı sahip olduğu kimliklerin damgalanacağına bilincindedir. Birey ve kimlikler arasında karşılıklı bir inşa söz konusudur. Birey kişisel olarak tercih etmeyeceği durumları ait olduğu gruptan beklendiği için tercih etmekte bir sakınca görmez. Ötekinin bunu yadırgamayacağına farkındadır. Örneğin erkektir “sever de döver de” söylemine maruz kalan, cinsiyetine atfedilmiş bu genellemeye hakim eril birey şiddet uygulamaya meyilli olmasa dahi ötekinin kimliğine atfettiği bu davranışı sergilediğinde dışlanmayacağına bilincindedir. Kimlik bu şekilde öteki ve bireyin etkileşimi ile inşa edilen bir döngünün ürünüdür.

2.4.3. Toplumsal Kimlik İnşası

Toplumsal kimlik, bireyin sahip olduğu kimliklerin toplum tarafından verili olan kısmını kapsamaktadır. Biyolojik olarak verili olan kimlikler dışında kalan tüm kimlikler toplumsal kimliktir. Toplumsal kimlik bir insanın, üretimin sonucudur. Birey tarafından üretilen kimliğin kolektif kabul görmesi, tekrar birey tarafından benimsenmesi toplumsal kimlik inşa sürecidir.

Berger’in toplumsallaşma süreci tanımına göre ilk aşamanın bireyin bilgi edinmesi sonraki aşamanın ise temin ettiği bilgiyi gündelik hayata ve pratiklere aktarmasıdır. Bunu takip eden aşama bireyin kendisine sunulan hazır üretilmiş toplumsal ilişkiler ağına dahil olmasıdır. Berger ve Luckmann toplumsallaşmayı iki farklı boyuta ayırarak ele almışlardır. Asli ve tali toplumsallaşma şeklinde ayırım yapan Berger ve Luckmann’a göre asli toplumsallaşma bebeklerin ve çocukların toplumsallaşmalarına karşılık gelmektedir. Tali toplumsallaşma ise asli toplumsallaşmanın devamında

gerçekleşen tüm toplumsallaşmalara karşılık gelmektedir. tali toplumsallaşma üzerinde büyük bir etkisi ve gücü olan asli toplumsallaşma bireyin hayatını yönlendirecek kapasitededir (Akın, 2011: 76-77). Toplumsal cinsiyete yönelik toplumsal kabuller asli toplumsallaşma ile edinilmiş ve bireyin yaşamı boyunca edineceği çoğu rol ve sorumlulukların belirleyicisi olacaktır. Bireyin her türlü toplumsal kimliğine yön veren asli ve tali toplumsallaşma süreci boyunca edindikleridir.

Toplumsallaşma kavramı kimlik inşası için önemli bir faktördür. Norm olarak adlandırdığımız toplumsal kurallar, roller bir takım toplumsallaştırma faileri (aile, medya, okul, politika) aracılığı ile bireylere aktarılır. Bireyler bu aktarımları model olarak içselleştirir. Toplumsal cinsiyet kimliği böyle bir sürecin çıktılarında yalnızca biridir. Bireyin kendisini kadın veya erkek olarak tanımlaması bazı teşvik ve kabul etmelerin sonucudur. Toplum tarafından bireylere tek tip tanımlamalar, kimlikler verilince birbirine benzer bireysel kimlikler inşa ediliyor. Tıpkı okullarda tüm öğrencilere aynı bilgilerin verilmesi ile düşünce yapıları benzer bireylerin yetiştirilmesi gibi erkek çocuk da babasının bir mini modeli olarak hayata atılır. Dünyaya geldiğinde cinsiyetine paralel olarak model alacağı bireyler hali hazırda beklemektedir (Connell, 2019b: 278-284). Parsons'a göre, çocuğun toplumsallaşması bir barbarın medenileşmesi ile benzer bir niteliktedir. Bebeğin dünyaya gelmesi, toplumsal bir varlık olma sürecinin başlangıcıdır ve bu süreç boyunca nerede nasıl davranması gerektiğinin bilincini oluşturmaya çalışacaktır. Toplumsal çevreye uyum süreci roller, değerler ve normlar ile desteklenmektedir. İşlevselcilerin bireylerden beklentisi bu desteklemeleri benimsemeleri ve başarılı bir toplumsallaşma yaşamalarıdır. Uyum ve bütünleşme toplumsallaşma açısından önemli bir faktördür (Akın, 2011: 90). Eril ve dişi birey kimliğini bu uyum ve bütünleşme üzerinden veya uyumsuzluk üzerinden inşa eder. Kimliğin inşası bireyin toplumsallaşması sonucunda ortaya çıkan, bireyi tanımlayan bir üründür. Erkek çocuğun edindiği kimlik toplum tarafından kendisine verilmiş bir kimliktir. Nasıl erkek olunur sorusunun yanıtını başta ailede ve çevresinde daha sonrasında okulda ve diğer kurumlarda alır. Bu yanıtları içselleştirip aynı soruyu soran bireyler için bir yanıt mercii haline gelir. Toplumsal kimlik böyle bir döngü sonucunda inşa edilir. Örnek verilen her ne kadar toplumsal cinsiyet kimliğinin inşası ise de diğer tüm toplumsal kimlikler için aynı durum geçerlidir.

Toplumsal şartlandırmalar ile bireyin kimliği inşa edilir. Cinsiyet bazında ele alındığında dişi olanın güçsüz, zayıf eril olanın güçlü olduğu söylemleri birer toplumsal şartlandırma değildir. Eril olana doğduğu andan itibaren sen erkeksin kalıbı altında birçok şartlandırma aşılır. İnsana özgü bir takım davranışlardan men ederek (duygularını ifade etmek, ağlamak) kimlik inşasına katkıda bulunulur. Aynı şekilde dişi olan da kızsın sana yakışmaz kalıbı doğrultusunda şartlamalar ile yetiştirilir (Atabek, 2018: 155).

2.4.4. Kadın Kimliği (Kadınsılık)

Kadın kimliği kız çocuklarına kadın dediğin ... ile başlayan, dişi olmanın ne gibi toplumsal beklentiler barındırdığının izahı üzerinden inşa edilir. Dişi olmanın toplum tarafından önceden belirlenmiş tüm gereklerinin kız çocuğuna sunulması kadın kimliğini, kadınsılığı gündeme getirir. Biyolojik cinsiyet kimliklerinin toplumsal karşılığının dişi cinsiyet tarafından içselleştirilmesi, tanımlanması, dişi olanın bu tanım üzerinden tutum ve davranışlar, rol ve sorumluluklar kategorilerine yerleştirilmesi kadınsılık başlığı altında değerlendirilir. Kadın kimliği, eyleyenin, cinsiyet kimliğinin toplumsal getirilerinin farkında olarak eylemde bulunması ve bunu hemcinslerine aktararak devamlılığı sağlaması sonucunda var olmuştur.

Cinsiyet kimliğinin baskısını çocukluğundan beri hisseden kız çocukları kimlik inşasında iki farklı yol benimseyebilir. Bu yollardan ilki, ikinci sınıf evlat muamelesi eziklik duygusu ile yetişir. Bu eziklik duygusunu bastırmak için egemenlik kurma ihtiyacı duyarak kocası ve çocukları üzerinde egemenlik kurma çabasına girebilir. Kendisine uygulanan değersiz cinsiyet algısının benzerini kız çocuğuna uygulayarak bu döngünün devamlılığına hizmet edip, tüm ilgisini erkek çocuğuna yöneltmeyi tercih edebilir. Bu şartlar altında yetişen kız çocuğu kadın kimliği ile özdeşleşmeyi reddedebilir. İkinci bir yol olarak erkek kimliğini üstün bir kimlik olarak benimseyip baba ile özdeşleşme eğilimi gösterebilir. Dişi cinsiyet kimliğinin noksanlığı baskısı altında yetişen kız çocuğu, annesinin cinsiyetinden dolayı kendisine aşıladığı ezikliği sürdürebilir buna bağlı olarak eril olana negatif anlamlar yükleyebilir. Bir diğer seçenek olarak babası ile özdeşleşip erkekleri kayırcı tavırlar sergileyebilir. Bu şekilde bir kimlik bunalımı yaşanması muhtemeldir. Kadınlık kimliği benimsenmek istenmeyebilir. Bunun dışında cinsler arası uyum konusunda da birey problem yaşayabilir. Özellikle sağlıklı bir anne profilinden noksan büyümüş kız çocuklarında

kimlik krizlerine rastlanabilir. Erkeksi görevleri üstlenen kadınlar, erkekten daha erkek olarak görünme çabası içerisindeki kadınlar bu krize örnek olarak verilebilir (Geçtan, 2020: 125-126).

2.5. Erkek Kimliği (Erkeksilik)

Erkek kimliği veya erkeksilik, kadınsılık ve kadınlık kimliğine dair kabul görmüş tüm özelliklerin reddi üzerinden inşa edilir. Kadınlara özgü rol ve davranışlara bu kimlik içerisinde yer yoktur. Kadın kimliğine dair her hangi bir özelliği benimseyen birey erkek kimliğini kaybeder eşcinsel veya efemine olarak farklı bir kategoriye yerleştirilir (Demren, 2003: 42). Birey cinsiyet kimliğinin ne şekilde kazanıldığının ve ne şekilde kaybedeceği bilincini de yine toplumsal yapı içerisinde öğrenir. Bu bilinçte hareket eder. Biyolojik olarak bedenine yüklenen anlamdan çok daha fazlasının toplum tarafından bedenine atfedildiği toplumsal cinsiyet kimliği ile öğrenilir.

Atabek erkeğin bedenine yüklenen anlamı şöyle bir örnek üzerinden açıklar. Kız çocuklarının çıplak fotoğrafını albümler arasında yer alması imkansız, çekinilen bir durumken, erkek çocuklarının bebeklerine dair, sünnet düğünlerine dair çıplak fotoğraflarının albümde yer alması sakıncalı görülmemektedir. Atabek'in söylemi ile bu bebeklik fotoğrafı olmaktan ziyade erkeklik fotoğrafıdır. Burada güç göstergesi olarak fallus sergilenmekte, belki de geleneksel dönemde güç göstergesi olarak görülen birçok şey (toprak mülkiyeti, tarlalar, inekler, koyunlar, altınlar vb.) tek bir organda toplanmıştır. Fallusun bebeklikten itibaren kutsanması eril bireyin ileriki yaşantısına etki edecek bir durumdur (2018: 26-27). Fallusun toplumsal boyutu toplumsal cinsiyet kodları tarafından üretilmiştir. Fallusun biyolojik olarak bir organ olmak dışında ifade ettiği her anlam toplumsal cinsiyetin ürünüdür.

Toplumsal yapı erkeklik kimliğine dair bazı beklentiler üretir. Bu beklentileri karşılama çabaları kimi zaman bireyin değersizlik hissine kapılmasına sebep olurken kimi zaman da bu beklentileri abartılı bir şekilde yaşayarak üstün cins imajına bürünmesine sebep olur. Kimi erkek bireyler ise toplum ürünü olan bu beklentileri umursamayıp kadınsı bir kimlik benimsemekten çekinmezler ve bunu bir başkaldırı veya tercih olarak sunabilirler. Ayrıca erkeklik kimliği çoğu zaman güç ile eş anlamlı olarak algılandığından dolayı kadın da erkek de erkeklik kimliğini benimseme konusunda istekli olabiliyor. Güç kavramını kadın birey erkek olmakla, erkek birey daha fazla erkek olmakla eş değer tutar (Geçtan, 2020: 82-83).

Erkek kimliğinin inşa sürecinde doğmuş olan toplumsal beklentiler güç, otorite, tahakküm gibi kavramlar ile eş değer tutulunca kadınlar tarafından da erkeksilik kimi zaman daha cazip gelmiş veya zorunluluk olarak benimsenmiştir. Bu duruma tarihten örnek olarak kimi kadın yazarların takma isimler kullanarak cinsiyet kimliklerini gizleyerek yazım hayatında yer almaları verilebilir. Günümüzden örnek olarak ‘erkek mesleği’ olarak tanımlanan meslekleri tercih eden kadınların zamanla erkeksi davranması veya erkesi davranmak mecburiyetinde kalarak kendince tacizlerden korunma önlemi almaları verilebilir.

Türkiye’de erkek kimliği, erkeklığe geçiş belirli aşamalar ile özetlenebilir. İlki bir ritüel niteliğinde ve kutlama eşliğinde yapılan sünnettir. İkincisi kişinin vatani görevi olarak tanımlanan askerlik, erkeklik kimliğinin inşasında önemli olan ana faktörlerin ikincisidir. Bu aşamayı yerine getiren erkekte toplumsal olarak beklenen iş bulması yani eve ekmek getirebilme görevini üstlenebilecek bir kabiliyete erişmesidir. Bunu üçüncü aşama olarak kabul edebiliriz. Son aşama olarak bir aile kurmak yani evlilik aşaması gelmektedir (Selek, 2018: 19). Selek erkeklik kimliğinin oluşumunu dört ana başlıkta özetlemiş olsa da bu aşamalar dışında erkek dediğin ... şeklinde başlayan birçok söylem erkeklik kimliğini daima inşa eder ve bu kimliğin korunmasının gerekliliğini hatırlatır. Bu kimliği zedeleyebilecek her türlü tutum ve davranıştan uzak durulması gerektiği de bu söylemler ile bireye alt mesaj olarak verilmektedir. Erkeklik kimliği zor kazanılan fakat kolay kaybedilebilecek bir kimliktir. Erkek olmanın vermiş olduğu rol ve sorumluluklardan birinin reddi toplum tarafından bireyin cinsiyet kimliğinin zedelenmesine sebebiyet verir.

Askerlik yapmış erkekler ile yapmış olduğu çalışmada Selek, çoğu erkeğin askerliğin kendilerini disipline ettiği, düzen, olgunluk, sorumluluk açısından geliştirdiğini dile getirdiklerini belirtmiştir. Duruş ve davranışlarının sertlik ve ağırlık kazanması ise askerliğin erkeklik kimliğine kattığı bir diğer durumdur. Askerlik sonrası duruş ve üsluplarının değiştiğini vurgulayan bireyler olmuştur (Selek, 2018: 194-195). Erkeklik kimliğinin inşasında büyük payı olan kurum askeriye dir. Bireyin hemcinsleri ile uzun bir süre aynı ortamı paylaşması, aynı şeyleri öğrenmesi cinsiyet kimliğinin benimsenmesi, cinsiyete yönelik toplumsal beklentilerin kavranması, şiddet, otorite, tahakküm, itaat gibi kavramların çokça eyleme döküldüğü askeriye nin erkekliğin inşasında önemi yadsınamaz. Selek, askerliği erkekler için evlenme ruhsatı olarak tanımlar (2018: 30). Bu tanım askerliğin erkek için cinsiyetine

atfedilmiş bir diğler rol ve sorumluluğa geçiş basamağı olduğunu göstermektedir.

Toplumsal bir mekanizmanın işleyişine hizmet eden kimliklerden biri olan erkeklik kimliğinin, şiddet ve işkence mağduru oldukları bir tarafı vardır. Kimliklerini ispat etme, her zaman dik, cesur, güçlü bir duruşun devamlılığı için çabalamak yorucu olduğu halde bu mekanizmayı işlevsel kılan yapı nedir? Kimliklerini inşa eden seti, başarılı bir şekilde temsil ettikleri taktirde kimlikleri ile zdeşleşebiliyorken aksi bir durumda yetersizlik hissi beraberinde güçsüz özneyi getiriyor. Erkeklik kimliği olması gerekenler ve olmaması gereken şeyler üzerinden hanede çeşitli eril mekanlar olarak tanımlanan mekanlarda çeşitli etiketler üzerinden (reislik, babalık, kocalık, namus bekçiliği) retilir (Cengiz ve ark., 2004:67-68). Birey, cinsiyetine dair olması gerekenlere ayak uydurmaya çalışırken bireysel isteklerini arka planda tutar. Toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı beklentiler bireyin erkeklik kimliğini koruması ve bu kimliği sürdürmesi açısından birincil derecede rol oynamaktadır.

Sonuç olarak erkeksilik ve kadınsılık kavramlarının temeli Atabek'in şu sorusunda yatmaktadır. "Neden erkekler ikide bir "erkeklik"lerini söylemek zorunda kalıyordu? Neden kadınlar ikide bir "kadın" olduklarını düşünmek zorunda kalıyordu?" (Atabek, 2018:19). Bireylerin sosyal yaşamları içerisinde bu kimliklerini belirtme zorunluluğu hissetmesi, davranışlarına cinsiyet kimliklerini yansıtma gerekliliği hissetmeleri erkeksilik ve kadınsılık kavramlarının doğmasına sebep olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ERKEKLİK KAVRAMININ TARİHSEL SÜREÇTE DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMÜ

3.1 Geleneksel Dönemde Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik

Geleneksel dönem, toplumsal cinsiyet kavramının ve erkeklik kavramının avcı ve toplayıcı dönemden başlayarak, tarıma geçiş dönemi ve Sanayi Devrimi öncesi dönemde ne şekilde tanımlandığı ve bu süreçte ne gibi değişimlere uğradığı üzerine bilgilerin aktarımını kapsamaktadır. Toplumların tarihlerinde yer alan birçok ayırmadan yalnızca biri olan cinsiyet ayrımının ilk toplumlarda ne şekilde görünür kılındığı geleneksel dönem özelinde ele alınacaktır.

Bireylerin bir arada yaşamalarının temelinde yatan ana unsur bir takım iş birliği bağları oluşturup, bu ağları referans olarak hareket etme bilinci veya dürtüsüdür. Bireylerin yaratmış olduğu hayali düzenler ve yazının icat edilmesi bu ağların sürdürülebilirliğine destek vermiş olan iki unsurdur. Bu ağların sağlamış olduğu veya neden olduğu durum, toplumun kendi içerisinde alt-üst şeklinde birçok yapay, sonradan inşa edilmiş gruplara ayrılmış olmasıdır (Harari, 2019: 142). Toplumlarda hiyerarşik yapılar değişkenlik gösterdiği gibi tarihsel süreçte dönüşüm geçirmiştir. Alt- üst gruplar kimi zaman ekonomi temelli kimi zaman dinsel veya ırksal temelli olmuştur. Bireyleri birbirinden farklı kılacak ve bir alt-üst konuma oturtacak ayırım bulmakta hiç zorlanılmadığı tarihsel süreçlerde yer alan ayrımlardan anlaşılabilir. Cinsiyet de tarihte var olan bu ayrımlardan payını almıştır. Birey biyolojik özelliklerinden dolayı sınıflandırılmış, görev dağılımları bu sınıflandırma doğrultusunda yapılmıştır. Cinsiyete dayalı kültürel ve geleneksel ayrımlar, “Neyi biyolojinin belirlediğini, neyin insanlar tarafından biyolojik mitler kullanılarak haklı çıkarılmaya çalışıldığını nasıl bilebiliriz” (Harari, 2019: 155), sorusunu akla getirmektedir. Toplumsal olarak bireye sunulmuş rollerin belirleyicisi değişkenlik gösterse de bu belirleyiciler arasında cinsiyet, inanç, gelenek gibi ana unsurlar sayılabilir. Toplumsal olarak bireyi bazı özelliklerinden dolayı alt, üst katmanlara yerleştiren yine aynı unsurlardır. Aynı unsurlar bazı toplumlarda bireyi üst konuma

yerleştirebilirken farklı bir toplumda alt konuma yerleştirebilir. Birey kimliğini inşa eden toplumsal özellikleri ile hiyerarşik yapı içerisinde sabit bir konum edinmek yerine değişkenlik gösteren bir konum edinir.

Tarihte birçok toplumsal hiyerarşi ile karşılaşmak mümkündür. Bunlardan yalnızca biri olan cinsiyet ayrımı diğer hiyerarşilerin aksine her toplumda geçerli olan, var olan bir ayrımdır. Bireyler her yerde kendilerini eril ve dişi olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Bu ayrım bağlamında çoğu toplumda eril olan daha iyi bir konumdadır. Dişi olan bireyin eril olanın mülkiyeti olarak değerlendirildiği dönemler olmuştur. Bu duruma paralel olarak tecavüz durumunun yasalara yansması ise mülkiyet hakkının ihlali olarak değerlendirilmiştir (Harari, 2019:153). Bir cinsiyetin bir diğer cinsiyetin mülkiyeti olarak görülmesi cinsiyet kavramına biyolojik bir özellik olmak dışında çok daha fazla anlam yüklediğini göstermektedir. Bireyin biyolojik özelliği, farklı dönemlerde, farklı toplumlarda bir cinsiyeti bir diğer cinsiyete tabi kılacak özellik olarak algılanmış ve anlamlandırılmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramının dönemselsel olarak ele alınması toplumların kültürel yapısı hakkında birçok ipucunun elde edilmesini sağlayacaktır. Cinsiyete dair ayrımın yalnızca beden üzerinden değil işbölümü üzerinden de inşa edildiğini avcı toplayıcı toplumlarda rastlanan ayrımdan anlayabiliriz.

Cinsiyet temelli işbölümünün ilk toplumlarda var olup olmadığı üzerine çalışmalar, işbölümün neyden kaynaklı olarak ortaya çıkabileceği sorusu çerçevesinde gelişmiştir. İşbölümünün cinsiyetlerin eksik veya fazlalık olarak nitelenen özelliklerinden yola çıkarak oluşmuş olabileceği gibi tamamen doğanın gerekliliklerinden kaynaklı olarak da ortaya çıkmış olabilir. İşbölümünün cinsel doğa temelli olabileceği de bir diğer varsayımdır. Kadın, doğuran cins olduğundan, bu özelliğinin kendisine bir takım kısıtlamalar getirdiği gerçeği göz ardı edilemez. Geleneksel dönemde zorunlu bir işbölümü olarak tanımlanabilecek, kadının evinde mağarasında olan işler ile ilgilenmesi, erkeğin avlanma ile ilgilenmesi bir bağımlılık veya kısıtlama olup olmaması ile ilgili olabilir (Çapar, 2019: 57). İşbölümünün kaynağı konusunda ortak bir görüş olmasa dahi avcı ve toplayıcı toplumlardan başlayarak günümüze kadar cinsiyete dayalı işbölümünün varlığı kabul gören görüşlerdendir. Cinsiyete dayalı iş farklılıkların kaynağı gelenek, cinsiyetin gerekliliği, biyolojik faktör, dini inanç vb. gibi farklı kaynaklara dayandırılabilir.

Erkek ve kadının neyden kaynaklı olursa olsun farklı işler ve roller ile ilgilendiği söylenebilir. Bunun başlangıcı ise avcı ve toplayıcı toplumlara dayanmaktadır.

Cinsiyete dayalı ilk işbölümüne avcı toplayıcı toplumlarda rastlanır. Erkeksi vasıflar bütünü olarak algılanan avcılık erkek işi, bitki böcek gibi yiyecek toplayıcılığı ise kadın işi olarak belirlenmiştir. Bu şekilde ayrıma dayalı kanıt öne sürülemediği gibi bulgularda bu ayrımı net bir şekilde ortaya koyacak nitelikte değildir. Bu ayrımın dayanağı olarak avcı toplayıcı toplumlardan sonraki veya günümüzde ki cinsiyete dayalı iş bölümünün geriye doğru aktarımı olduğu ihtimali gösterilebilir (Connell, 2019b: 215). İşbölümünün toplumsal olarak şekillenmesi cinsiyet göz önüne alınarak yapılmıştır. Avcı ve toplayıcı toplumlarda da durum bu şekildedir. Eril olan avcı, dişi olan toplayıcı olarak görevlendirilmiştir. Bu evrensel bir durum olmamakla birlikte bu ayrımı destekleyen bulgulara açık olarak rastlanmamaktadır. Kimi toplumlarda kadınların avlandığı ve bu işi yaparken çocuklarını sırtlarına bağladıkları veya başka birine bıraktıkları bilgisi mevcuttur. Bu tarz bir bilgi eril olanın avlanmasının biyolojik kaynaklı değil kültürel kaynaklı olduğunu göstermektedir. Avcı toplayıcı toplumlara dair kaynakların yetersiz olması işbölümü hususunda tam bir ayrım yapmayı engellemektedir. Toplayıcı kesime bakıldığında ise bitki ekme veya toplama işinden öncelikli olarak dişi olanın sorumlu tutulduğu, ilk ekicilerin kadın olabileceği düşündürmektedir (Hanks, 2020: 92-95).

Avcıların ve savaşçıların eril cinsiyetten olması, dişi cinsiyete oranla daha iri ve güçlü olmalarından kaynaklıdır. Avcı ve savaşçı rolünün erkeklere verilmesi onların diğer cinsiyete oranla daha hareketli olmalarını sağlamıştır. Savaş ve avlanma rolünün eril cinsiyet ile bağdaştırılmasında, dişi cinsiyetin doğurganlık dönemi ve sonrasında hareketliliğinin kısıtlanmasına sebebiyet veren annelik rolünün etkisi de vardır. Kadınların hamilelik evrelerinin kimi zaman toplayıcılık yapmalarını da kısıtlamıştır. Fakat bazı toplumlarda (örneğin Filipinler'de ki Agta topluluğu) kadının toplayıcılığın yanı sıra bebekleri ve köpekleri ile avcılık faaliyetlerinde buldukları da aktarılmıştır. Hareketlilik gerektiren eylemlerin erkekler tarafından yapılması veya erkelere yüklenen rollerin hareketlilik gerektirmesi (seyahat de dâhil olmak üzere) kadının hareketliliğini kısıtlayan hamilelik ve çocuk bakımı gibi rollere sahip olmasından dolayıdır. Savaş hali ve ticaret gibi kamusal alan iki cinsiyet arasında ki eşitsizliği pekiştiren unsurlardandır (Kottak, 2015: 346-347). Özel alanın

gerekliliklerinin yalnızca bir cinsiyetin sorumluluğuna verilmesi, kamusal alanın gerekliliklerinin ise bir diğer cinsiyetin sorumluluğuna verilmesi eril ve dişi arasında hiyerarşiye katı bir ayırım getirmiştir. Bu ayırım iş bölümünün de hane işleri ve kamusal işler paralelinde cinsiyete atfedilmesine sebep olmuştur.

Cinsiyetler arası ayırımın yönünün belirleyicilerinden biri de ekonomik faktörlerdir. Hane içinde geçim sağlamaya yönelik olarak her iki cinsiyetin maddi katkılarda bulunduğu durumlarda cinsiyet ayırımının azaldığı söylenebilir. Avcı – toplayıcı toplumlarda evin geçimini sağlamaya yönelik eylemleri gerçekleştiren cinsiyetin çoğunlukla erkek olması cinsiyetler arası farkın daha belirgin olmasına sebep olmuştur. Toplumsal cinsiyet farklarının minimum olduğu toplumlar kamusal ve hane ayırımının yapılmadığı toplumlardır. Erkeklerin kamusal alanda, kadınların hane içi alanlarda aktif olması toplumsal cinsiyet farkını arttırmıştır. Avcı toplayıcı toplumlarda bu şekilde bir ayırımın olmaması cinsiyetler arası ayırımı iş bölümü üzerinden sınırlamıştır (Kottak, 2015: 346). Cinsiyete dayalı bir iş bölümü olduğu varsayımının hâkim olduğu avcı ve toplayıcı toplumlarda, ekonomik faktörlerden ziyade beslenmeye yönelik ortak bir işin güç faktörü göz önünde tutularak ayırımı söz konusudur. Her iki cinsiyetin temelde beslenme odaklı bir iş ile uğraştıkları ortadadır. İlerleyen dönemlerde ticari faaliyetlerin başlaması ile kadın hane içi işler ile erkek hanenin ekonomik işleri ile uğraştığına yönelik ayırım yapılabilmektedir.

Connell tarihin başlangıcının toplumsal cinsiyet ilişkilerinin aydınlatabilecek bulguların bulunmasına paralel olarak başlayacağını söyler. Arkeolojik kazılar sonucunda bulunan bulguların toplumsal cinsiyet ilişkilerini aydınlatacak nitelikte bulgular değildir. Yani ilk çağlarda toplumsal cinsiyete dayalı sunulan iş bölümü varsayımdan ibarettir. Eril olanın avlanıp alet yaptığı, dişi olanın hane ile ilgilendiği, toplayıcılık yaptığına dair bulgular yoktur. Paleolitik çağa dair toplanan bulgularda toplumsal cinsiyet işbölümüne dair ufak da olsa işaretlere rastlanmıştır. Doğu İspanya’da bulunan kaya resimlerinde cinsel organların ve göğüslerin görülebildiği çizimler eril ve dişinin farklı av alanlarında aktif olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Çizimler de bunu desteklemiştir. Tarım toplumuna geçildiğinde iş bölümüne dair daha fazla kanıt rastlanır. Neolitik Çağ cinsiyet açısından daha eşitlikçi ve anaerik bir toplumsal yapıya rastlanılmıştır veya bu şekilde yorumlanmıştır. Yine tarım toplumlarında, toplumsal cinsiyetin kültürel olarak doğmaya başladığı bulgulardan

yola çıkararak söylenebilir. Çatalhöyükte bulunan mezarlarda kadınların mezarında fazlasıyla takıya rastlanırken erkek mezarlarında kadınlarınkine oranla daha az takıya rastlanılmıştır (Connell, 2019b: 222-224). Bu tarz bir bilgiden hareketle cinsiyetler arası giyim, kullanılan kıyafet konusunda bir farkın mevcut olduğu yorumu yapılabilir. Cinsiyete dayalı bir işbölümü olup olmadığı hakkında bilgi sahibi olmak için farklı bulgular elde edilmesinin gerekliliğinin de altı çizilmelidir. Çizimlerden hareketle yorumlanan iş bölümü ayrımı avcı toplayıcı dönemde avlanan erkek, toplayan kadın şeklinde yorumlanırken tarım döneminde eril olanın çift sürdüğü dişi olanın dokuma ve hane içi işler ile ilgilendiği yorumu yapılmıştır.

İnsanlık tarihinde köklü değişimlere yol açan bazı devrimler gerçekleşmiştir. Bu devrimlerden biri olan Tarım Devrimi, kültür kavramını ilk ortaya çıkaran devrimlerdendir. Tarımın beraberinde yerleşik hayatı getirmesi toplumlarda gruplaşmaya dayalı iş bölümüne ihtiyaç duyulmuştur. İşbölümü yapılırken fiziksel güç göz önüne alınarak bir ayrım yapılmıştır. Cinsiyete dayalı iş bölümünün temeli bu doğrultuda atılmıştır. Eril ve dişi cinsiyete farklı roller verilmiştir. Cinsiyet bu dönemde ikiye ayrılmış, başka bir cinsiyetin telaffuzu sapkınlık, lanetli, hastalıklı olarak algılanmıştır. Modern döneme kadar durum bu şekilde sürmüştür (Çağırkan, 2018: 102). Yalnızca ikiye ayrılan cinsiyet işleri ve görevleri de ikiye ayırmıştır. Kadının yapması gereken işler ve erkeklerin yapması gereken işlerin ayrımının dayanağı geleneksel dönemdir.

MÖ. 7000- MS. 1800 yıllarına bakıldığında tarım toplumlarında cinsiyetçi bir ayrıma gidilmiş eril olan çift süren dişi olan dokuyan olarak kategorize edilmiştir. Kadının çift sürmesi için eril olanın uzun süreli olarak farklı bir işle meşgul olduğu durumlar olmalıdır. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisini güçlendiren etkenlerden biri olan sabanla tarım, saban kullanan cinsiyetin aynı zamanda ailenin reisi olmasını, toplumda tüm bireylerin hakkı olan arazilerin tek cinsiyetin hakkı olarak dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Tarım toplumlarında işbölümü cinsiyetler arası farklılık gösterirken kadınlar arasında da bir işbölümü ayrımı mevcuttur. Elit kadınlar ve elit olmayan kadınlar olmak üzere ikiye ayrılan kadınların görevleri de farklıdır. Elit olmayan kadınlar yemek yapma, dikiş-nakış, çocuk ve yaşlı bakımı, hayvanları besleme gibi ev içi ve çevresi ile sınırlı işler ile ilgilenirken elit olan kadınlar eril otoritenin müsaade ettiği ev dışı işler ile de ilgilenme haklarını ellerinde bulundurmaktadırlar.

Elit olan ve elit olmayan kadınların yaptıkları işlerin ortak bir özelliği vardır. Bu özellik yaptıkları işlerin, eril olanın yaptığı işten her zaman daha değersiz olarak görülmesi ve algılanmasıdır (Hanks, 2020: 97-99). Tarım Devrimi'nden bu yana toplumların çoğu eril olana daha fazla değer vermiştir. Eril ve dişi olan arasında tanım farklılıkları olsa da eril olan hemen her toplumda tarihsel süreç boyunca ayrıcalıklı olan olmuştur. Bireylerin davranış ve düşünceleri kadınsılık ve erkeksilik üzerinden yönlendirilmiştir. Bu yönlendirme dışına çıkan bireyler cezalandırılmıştır. Uyanlar arasında ise eşit bir ödüllendirme kullanılmamıştır. Erkeksilik daha fazla ödüllendirilen ve kıymetlendirilen kimlik olmuştur (Hararı, 2019: 161). Cinsiyetler arası farkın, yapılan işin değerinin iş üzerinden değil de yapan cinsiyet üzerinden belirlenmesinden anlamak mümkündür. Kadın, erkek arasında fiziksel güç, biyolojik unsurlar vb. gibi bazı sebepler öne sürülerek yapılan iş bölümü, yine cinsiyete bağlı olarak değerli ve önemli olan iş şeklinde nitelenmesinin belirleyicisi olmuştur. Asıl değerli, önemli işi yapan cinsiyetin belirli olması toplumsal cinsiyete dair "Toplumsal cinsiyet, bazıların sadece bronz madalya için mücadele edebileceği bir yarıştı" (Hararı, 2019: 161), şeklinde bir tanımlamayı beraberinde getirmiştir.

Geleneksel dönemde kadını hane içine bağlayıcılığının belli başlı sebepleri vardı. Kadın doğduğu evde geleceğine yatırım yapılması gereksiz görülen birey konumundadır. Çünkü kız çocuğuna yapılan yatırımın aileye erkek çocuğunda olduğu gibi geri dönüşü olmayacaktır. Kız çocuğu evlenince başka bir ailenin mensubu olacağı gerçeği geleneksel dönemde aile fertleri tarafınca bilinen ve daima hatırlanan bir gerçektir. Kız çocuğu evlilik yolu ile ailesinden ayrılıp hiyerarşik yapıya sahip bir diğer aileye dâhil olur. Bu geçiş, kadın erkek arasındaki hiyerarşik yapıdan farklı olarak geniş ailede yer alan kadınlar arasında da bir konum farkı olduğunu gösterir. Kadın gelin olarak gittiği ailede şöyle bir hiyerarşi ile karşılaşır. Tüm gelinlerin itaat ettiği bir kaynana ve en küçük gelinlerin diğer gelinlere itaat ettiği bir hiyerarşi mevcuttur. Bu sistemin devamlılığını sağlayan en büyük etken gelenektir. Sistem içinde saygı ile bağlantılı olarak cinsiyetlere bir takım kısıtlamalar da dayatılmıştır. İtaat edilen aile büyüklerinin yanında sevgi sözcüğü kullanılmaması veya doğrudan eşe yönelik hitaplardan kaçınılması gibi kısıtlamalar örnek verilebilir (Kandiyoti, 2019: 29). Geleneksel aile temel alınarak aile içi hiyerarşik yapı değerlendirildiğinde ailenin her üyesinin itaat ettiği, ailenin en yaşlı ve erkek üyesi ilk itaat mekanizmasıdır. Bundan sonra kadınlar arasında yine en yaşlı kadına bir

itaat ve saygı mevcuttur. Aile içi kadının konumunu yükselten, aileye erkek çocuk kazandıran gelin, hiyerarşik düzeni etkileyen bir etkidir. Bireylerin aile içi konumlarının geleneksel ailede yaşa, doğurganlığa, cinsiyete bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Tarım Devrimi ile daha sık gündeme gelen üç durum vardır. Bunlar; mülkiyet, eşitsizlik ve tahakkümdür. İnsanlık tarihinde ilk eşitsizlik olarak tanımlanan insan-doğa eşitsizliğine bir yenisi eklenerek kadın-erkek eşitsizliği belirir. Saban tarımı ile bir cinsiyet diğer bir cinsiyete tabi kılınmıştır. Saban tarımının eril güç tekelinde olması eşitsizlikler doğurmuştur. Saban tarımına kıyasla çok daha kolay bir sistematığı olan çapa tarımında asıl üreticilerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluştururken, saban tarımında daha az kadın asıl üretici konumundadır (Atay, 2004: 15). Üretimde var olan cinsiyet ayrımları ticarete de var olmuştur. Tarım toplumlarında üretilenin ticari olarak dağıtımı konusu seyahati gerekli kıldığından ve ticari ürünlere erişim şartı söz konusu olduğundan bunun yalnızca tek cinsiyet için mümkün olduğu düşünülmüştür. Ticaret eril olanın sorumluluğuna verilmiştir. Tarım toplumlarında tacirlerin erkek olması, kadınların seyahatlerinin edep, adap süzgecinden geçirilip, kültürel kalıplar ile etiketlenmesinin sonucudur (Hanks, 2020: 100). Fiziksel gücün gerekli olduğu işlerde (tarım, savaş vb. gibi) toplumsal olarak erkeğin ön plana çıkarılması kadını ikinci bir plana atmış ve kadın işini hane içi işlerle sınırlandırılmasına sebebiyet vermiştir. Bireylere cinsiyetleri bağlamında yüklenen roller ve bireylerin cinsiyet kimlikleri dışı olan bireyi eril olan birey karşısında ikinci bir konuma konumlandırmıştır. Kadını tarla ile özdeşleştiren kültürel kodlar üretilmiş, kadın eril olanın sahip olduğu nesnelere biri olarak görülmüş ve bu şekilde aktarılmıştır (Atay, 2004: 16). İlk uygarlıklara dair aktarımlarda eşitsizliğin ne derece var olduğu üzerine net bir bilgi olmasa da işe dayalı cinsiyetçi bir ayrımın olduğunu avcı ve toplayıcı toplumlarda görebildiğimiz gibi tarım toplumlarında da görebiliyoruz. Kimi aktarımlarda kadınların, erkeklerin sahip olduğu haklara sahip oldukları fakat bu hakları kullanmayı tercih etmedikleri yönündedir.

Paleolitik ve Neolitik Dönem ile birlikte üretim çeşitliliği başladığından işbölümü karmaşıklaştığı gibi yerleşik hayatın bir sonucu olarak kadın ve erkeğin yapacağı işler daha net bir şekilde ayrıştırılmıştır. Kanun koyucular tarafından belirlenmeye

başlanan iş ayrımları, kimi zaman dinsel ve inançsal olarak kutsal buyruğun bir parçası olarak sunulmuştur (Çapar, 2019: 57-58). Davis, ilk uygarlıklarda yaşayan kadınların bazı yasal haklara sahip olduğu, ev ve arazi sahibi olabildikleri, bazı ticari faaliyetlerde bulduklarını ayrıca tanıklık yapma haklarının da mevcut olduğunu belirtmiştir. Kadınlar bu haklara sahip olduğunu fakat hemcinslerinin çoğunlukla yaptığı işler ile meşgul olmayı tercih etmişlerdir. Kadın işi olarak görülen işlerin başında çocuk doğurmak gelmektedir. Çocuk sahibi olmayan kadınlar veya doğuramayan kadınların eşlerinin ikinci evlilik yapabilme hakları yasalar ile desteklenmiştir. Kadın işi erkek işi ayrımı yalnızca bireyler arasında değil Tanrı ve Tanrıçalar arasında da görülmektedir. Sümer söylencesinde yaratıcı olarak kabul edilen Tanrı Enki, Tanrıları (erkektir) kazı, inşa işleri, av ve tarla sürümü gibi işler ile görevlendirirken Tanrıçaları toplayıcılık ve dikiş nakış gibi işler ile görevlendirmiştir (Davis, 2018: 17-18). Toplumda birey için önemli olan normlar üzerinden cinsiyete dayalı iş ayrımının aktarılması bireylerin bu ayrımı sorgulamadan olması gereken olarak benimsemesini kolaylaştırmıştır. Kadının toplayıcılık ile ilgilenmesini, Tanrıçaların toplayıcılık ile ilgilendiği bilgisi meşrulaştırmıştır. Bu işin, cinsiyetinin getirmiş olduğu bir zorunluluk olarak benimseyen bireyler cinsiyete dayalı iş bölümünü bir problemmiş gibi niteleneceklerdir.

Geleneksel Dönem bağlamında ele alınan avcı-toplayıcı toplumlarda cinsiyete dayalı iş bölümünün varlığına dair bilgiler tarihin geriye doğru okumasından kaynaklı olabileceği söylenmektedir. Yerleşik hayata geçilmesi, tarım, ticaret, savaş gibi unsurların toplumlarda yaygınlaşmaya başlaması ile yeni sorumluluklar, roller doğmuştur. Kültür kavramı bu doğrultuda gelişmiş, bireylerin cinsiyetlerine roller, anlamlar yüklenmiştir. Bazı aletler eril cinsiyetin kullanımına sunulurken, cinsiyet ve fiziki güç bağlantısı öne sürülmüştür. Yine bazı rollerin dışı cinsiyete verilmesi biyolojik özelliğinden, annelik ve doğurganlık gibi niteliklerine dayandırılarak verilmiş, bu şekilde verilen rol ve sorumluluklar meşrulaştırılmıştır. Dönemsel olarak bireylere verilen rollerde kırılmalar, değişimler yaşanmıştır. Bu kırılmalar yaşam tarzlarının değişmesi ile paralel olup, bireylerin benimsemesi için çeşitli kodlar ve normlar çerçevesinde verilmiştir. Cinsiyet kalıbına da bireylerin rol ve sorumluluklarından kaçınmalarını önleyecek veya sistemin sunduğu rol ve sorumluluk dışında bir talepte bulunmasını engel olacak bir görev yüklenmiştir. Birey bu görevin bilincinde tercihlerde bulunduğu toplum tarafından dışlanma ihtimalini de yok

etmiş olacaktır. Sanayi Devrimi ile yeni iş imkânlarının doğması, bireyselliğin ön plana çıktığı akımların başlaması ile cinsiyet ve cinsiyete yüklenen anlamlar değişikliğe uğramıştır.

3.2 Modern Dönemde Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik

Sanayi Devrimi ile birlikte gelen süreci kapsayan modernleşme döneminin, toplumsal cinsiyet ve erkeklik kavramlarında ne gibi bir değişime sebep olduğu bu başlık altında ele alınacaktır. Sanayi Devrimi birçok alanda farklı bakış açıları doğurduğu gibi geleneksel dönemden farklı sistemler de üretmiştir. Bireylerin ekonomiye dayalı hiyerarşisi bir önceki döneme kıyasla daha fazla görünürlük kazanmıştır. İş bölümüne, rol ve sorumluluklara yenileri eklenmiştir. Sanayi Devrimi makineleşmenin, bilim ve teknik açıdan gelişmelerin, teknolojinin ilk adımıdır. Bu şekilde büyük çaplı bir devrimin toplumsal alanların bazılarında kırılma yarattığını söyleyebiliriz. İşçi sınıfının, burjuvazinin, emeği sömürülen ve emeği sömüren kesimin doğuşu bu devrime paraleldir. Modernite kavramının tanımı, yeni sistemlerin cinsiyet üzerinde ne gibi bir etkiye sahip olduğu, yeni üretilen kimliklerin içeriğine sırasıyla değinilecektir.

Giddens'a göre modernlik kavramı, coğrafi olarak başlangıç noktasının Avrupa olduğu, sonrasında küresel bir boyut kazanan sosyal yaşam ve örgütlenme şekline karşılık gelmektedir. Modernlik zamansal bir sürecin parçasıdır (Giddens, 2020: 9). Modernlik tanımının Rönesans'a dayanan, Eski Yunan ve Roma uygarlıkları kapsamında ele alınan, 18 yy. başlangıç olarak kabul edilen, toplumsal, ekonomik ve siyasal süreci barındıran bu kavram ileri, ekonomi ve yönetsel akılsallaştırmayı ön planda tutan toplumu ifade eder. Kapitalizm ile büyüyen dünya pazarının beraberinde getirmiş olduğu bilim ve teknik ışığında yapılan keşifler, yenilikler ve tüm değişimleri (kentleşme, kitlesel hareketler) modernleşme olarak adlandırabiliriz (Sarup, 2004: 186-187). Giddens modernliğin dört temel kurumsal noktanın varlığı ve bu noktaların birbiri ile ilişkisi sonucu doğan bir dönem olduğunu belirtir. Gözetleme, kapitalizm, askeri iktidar ve endüstriyalizm modernliğin dört temel boyuttur. Gözetleme, enformasyonun ve toplumsal denetimin kontrolünü sağlayan boyuttur. Kapitalizm, emek ve sermaye birikiminin olduğu boyuttur. Askeri iktidar şiddet araçlarının üretimi ve savaşın endüstrileştiği boyuttur. Endüstriyalizm ise doğanın dönüştürüldüğü ve yapay çevrenin geliştirilip üretildiği boyuttur (Giddens,

2020: 63). Değişimin ekonomi ve teknoloji boyutu olduğu kadar politik ve entelektüel bir perspektifi de barındırdığını söylemek mümkündür. Değişim süreci içerisinde çözülen kurumların, nesillerce aktarılıp bireyler arasında var olan etkileşim ve iletişimi dönüştürüp değiştirme gücü vardır. Nesillerce aktarılan, aynı zamanda değişime ayak uyduran birçok gelenek, inanç, deneyim vb. mevcuttur (Smith, 2011: 94). Modernite ve modernleşme kavramları farklı yaklaşımlar ile yüceltilmiş veya eleştirilmiştir. Olumlu anlamlar ve olumsuz anlamlar yüklenen bu kavramların tek boyut ile ele alınmanın ötesine geçilmelidir (Çetin, 2017: 118). Modernite olumlu ve olumsuz yönleri ile bir bütün olarak ele alınmalıdır. Yalnızca tek boyutu üzerinden yorumlanması dönemin eksik olarak algılanmasına sebep olur. Tamamlanmış ve bitmiş bir dönem olmadığından dolayı güncelliğini koruyan bir dönemdir.

Modernleşme kavramı ilk ve genel olarak çağdaş ve en çağdaş kavramları ile eş değer bir kullanıma sahiptir. Eski olanın yerini en çağdaşın alması modernleşme olarak tanımlanmıştır. Bir diğer tanım modernlik kavramının ilerleme ve ilerleyici olma kısmı ile bağlantılı bir tanımdır. Toplumlar bu iki tanıma uyuyorsa modern toplum veya uymaya meyilli ise modernleşen toplum olarak nitelendirilmektedir. Çağdaşlık ve ilerleme modernleşmenin analitik kısmını oluşturmaktadır. Modernleşmenin tarihsel kısmı ise Endüstri ve Fransız Devrimi ve kapitalizmin doğuşunu içeren kısımdır. Burada modernliğin geleneksel ve çağdaş arasında geçiş görevini üstlendiği söylenebilir (Smith, 2011: 95-96). *“Çağdaşlaşma, bireyin değer kazanması demektir. Çağdaş toplumda “insan”, “başkası için taşıdığı değer kadar” değil, “kendisi olarak değer” taşır. Bu, “insanın metalaşması”na karşı “insanın insanlaşması”dır.”* (Atabek, 2018: 67). Çağdaşlaşma insana dair normların ön planda tutulması buna yönelik gelişmelerin desteklenmesi anlamına gelmektedir.

“Modernlik, toplumsal ilişkilerin zaman ve uzam boyunca yerinden çıkarılmasına ve toplumsallaşmış doğayla toplumsal evren arasında köprü kurulmasına olanak sağlayan soyut sistemlerden ayrılamaz” (Giddens, 2020: 149). Var olan zamanı, şimdiyi, yeniyi ifade eden bir kavramdır. Modernite kavramı farklı durumlar ile ele alınarak tanımlanmıştır. Kimi zaman Avrupalılaştırma kimi zaman Batılılaştırma olarak tanımlanmıştır. Modern kavramı ile anılan ve tanımlanan bir diğer kavram ikilisi ise bilim-tekniktir (Aydın, 2014: 9-10). Bilim ve tekniğin toplumu daha ileriye ve iyiye doğru götüreceği varsayımı bu alanda çalışmaların önemini arttırmış ve bu alana

yoğunlaşmayı sağlamıştır. Modernite toplumda var olan sınıflara yeni sınıflar eklediği gibi var olan ayrımlara da yenilerini eklemiştir. Toplumlar, bilim ve teknik açıdan ileri olanlar yani örnek alınması toplumlar ve bilim ve teknik açıdan geri olan toplumlar olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Toplum içerisinde bireyler arasında ayrım şu ana başlık doğrultusunda olmuştur. Bilim ve tekniği, yeniliği kabul edilmesi gereken ve ayak uydurulması gereken olarak algılayan kesim ve gelenekselin devam ettirilmesi gerektiğini düşünen kesim olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ana başlık altında ufak ayrımlar bireyler arası ayrımı çeşitlendirmiştir. Cinsiyete dayalı iş bölümleri, özel – kamusal alan ayrımları modernizm bağlamında yeniden şekillenmiştir.

Modern çağ farklı düşünürlerin süzgecinden geçerken bu döneme dair farklı değerlendirmeler ve anlamlar ortaya çıkmıştır. Bu dönemi problemleri bir dönem olarak ele alan Marx ve Durkheim, çağın artı ve eksilerinin olduğunu fakat artı kısımlarının daha ağır bastığına inanmışlardır. Marx'ın daha insancıl bir toplumsal yapı hayalinin bu çağ ile pekişmesinin yanı sıra kapitalizm ve sınıf mücadelesinin bir kaynağı olarak değerlendirmesi bu çağı sorunlu olarak etiketlemesine sebebiyet vermiştir. Durkheim ise sanayinin yayılması ile eş zamanlı olarak işbölümü ve etik bireyciliğin bütünleşmesi ile uyumlu bir toplumsal yapı düşünün gerçekleşeceğine inanıyordu. Marx ve Durkheim'e kıyas ile modern çağa en kötümser yaklaşan isim Weber'dir. Modern çağın maddi ilerlemenin kaynağı olduğunu fakat buna paralel olarak kişisel yaratıcılığı ve özgürlüğü kısıtlayan bir bürokrasinin varlığını destekleyen bir ortamın doğuş sebebi olarak ele almıştır. Üç ismin kesiştiği nokta modern çağda iş hayatının bireylerin tek düze bir disipline sürüklediğini görmeleridir (Giddens, 2020: 15). Tek düze bir disiplin yalnızca iş hayatı için geçerli bir durum değildir. Modern çağın temsil ettiği durum, örnek alınması gerektiği düşünülen ideal olarak nitelendirilen her türlü alanda mevcudiyetini sürdüren tüm standartlardır. Toplumların birbirine benzeme sürecini kapsar. Bu benzeşme bilim ve tekniğin yanı sıra her türlü tüketim kültürünü de içinde barındıran bir benzeşmedir. Giddens'in "gelenek rutindir" (Giddens, 2020:105), cümlesi modern dönem içinde geçerlidir. Hayatı belirli bir rutine indirgeyen bir dönemdir. Benzeşmenin temelinde de bu rutinleşme vardır. Çalışma saatlerinden tutunda boş zamanın hangi aktivite ve mekânlarda değerlendirileceğine kadar belirlenmiş rutinler toplamı modern dönem için de geçerlidir.

Modern dünya yaşamına ilişkin iki imgenin sosyoloji literatüründe önemli bir yeri vardır. Bunlardan biri Weber'in bireyin bürokratik rutin kafesine hapsi imgesidir. Weber'e göre rutinler kafes sınırları dâhilinde gerçekleşmektedir. İkinci imge ise Marx'ın canavar imgesidir. Modernliğin yıkıcı ve onarılmaz etkisini bu imge ile vurgulayan ve bu vurguyu çağdaşlarının aksine net bir şekilde yapan isimlerdendir. Marx'a göre modernlik tamamlanmamış bir projedir. Bu canavarın insan ürünü olmasından dolayı denetim altına alınabilmesi ve evcilleştirilmesinin mümkün olduğunu da belirten Marx, (Giddens, 2020: 136-137), dönemi inşa edenin de sürdürenin de yönlendirenin de aynı kesim olduğunu göstermiştir. Aynı şekilde Weber'in demir kafesini inşa eden kesim aynı kesimdir. Bu inşa toplum-birey ikiliği üzerinden gerçekleşmektedir. Dönemsel olarak farklı şekillerde dizayn edilebilecek bu kafeste değişmeyen tek şey kafesin kendisidir. Her dönemde kafesin içi farklı idealler ile donatılsa da kafesin kendisi sabittir. Toplumsal cinsiyet çerçevesinde demir kafesi düşünecek olursak Porter'in erkeklik kutusu kavramı ile benzer niteliktedir. Toplumun bireyler için koymuş olduğu soyut sınırların somutlaştırılmış ifadesi olan demir kafes veya kutu metaforu, bireylerin yaşamlarının belirleyicilerinin varlığının her dönem için geçerli olduğunu göstermektedir. Bu sınırlar modern dönemde kafesin içi bireyin rahatsızlık duymayacağı şekilde tüketim ağırlıklı doldurularak, bireyin kafesi algılaması veya algılasa dahi dışarı çıkmak için istek ve çabası engellenecek şekilde dizayn edilmiştir. Porter'in erkeklik kutusu da aynı mantık ile düşünülebilir. Kutunun içi erkekliğe dair her türlü davranış, eylem, söylem ve kalıplar ile doldurulmuştur. Bu kutu veya kafes dönemsel olarak şekillenip içeriği doldurulur.

Modern cinsiyetin tanımlanması cinsiyetlerin dikotomisi üzerinden olmuştur. Modern cinsiyetin inşası, toplumsal olanın cinsiyetçi kategoriler halinde sunulması doğrultusunda gerçekleşmiştir. Modernleşme öncesi var olan eril ve dişi arasındaki ayrımın modernleşme ile endüstriyel kapitalizmin isteği çerçevesinde dönüşüm gösterdiği söylenebilir (Sancar, 2016: 49). Toplumsal olarak değişikliklere sebebiyet veren bu yeni dönem, cinsiyete geleneksel dönemde yüklenmiş olan bazı rollere yenisini eklemiştir. Bunu yaparken kapitalist sistemin emeği satın alan- emeğini satmak mecburiyetinde kalan kesim şeklinde ayrımı doğrultusunda iş bölümleri yapılmış, bu ayrım cinsiyet ayrımının önüne geçmiştir. Cinsiyet ayrımının devreye girdiği kısım ise emekleri karşılığında verilen ücretlerin erkek ve kadınlarda farklı

olması kısmıdır. Cinsiyetin ön plana çıktığı bir diğer önemli husus ise kapitalizm ile birlikte toplumların gündeminde yer almaya başlayan sömürgecilik faaliyetlerinin merkezinde yer alması gerekliliği vurgulanan eril cinsiyetin yeni rolüdür.

Modern cinsiyet dört yüz yıl gibi bir süre içerisinde oluşumunu tamamlamaya çalışmıştır. Bu oluşumun önemli yapı taşı olan kapitalizm ve sömürgeci sistemlerdir. Cinsel kimliğin bireysel-kişisel düşüncenin bir parçası olarak algılanmaya başlaması ile bağımsız ve özgür insan odaklı toplumsal yapı şekillenmeye başlamıştır. Sömürgeci sistem, 16.-18 yy arasında devam eden bir takım savaşlara bağlı olarak eril olanın tekelinde olan şiddet araçları üretmiş ve eril tahakkümün en büyük göstergelerinden biri olan –erkeği asker yapma- uğraşına girmiştir. Bu durum aynı zamanda patriarkal gücün toplumsal olarak kabulünü de sağlamıştır. Toplum içinde bireyler erkekliklerini ordu üzerinden pekiştirmeye başlamışlardır. Sömürgeci sistemin varlığına destek veren kitlesel ordular erkekler için bir sebep yaratmıştır. Erkeklik pratiği olarak kabul gören ordu, askeriye ortaçağda olduğu gibi yalnızca aristokrat ve şövalye ayrıcalığı olmaktan çıkarak tüm erkekler için bir kimlik haline bürünmüştür. Askeriye ve ordu üzerinden inşa edilen erkeklik kimliği milliyetçi ve militarist ideolojilerin gündeme gelmesine olanak yaratmıştır (Sancar, 2016: 48-49). Erkeklik kimliğine güçleri vurgulanarak yüklenen askerlik kimliği, bireyin cinsiyete dayalı olarak toplum içerisinde kendisini cesur, güçlü figür olarak sergilemesini sağlamıştır. Kimliklerine yüklenen bu anlam, korku gibi insani bir özelliği yitirmelerinin cinsiyet kimlikleri açısından sağlıklı bir durum olduğu yönünde fikir üretmelerini ve bunu davranışlarına yansıtmalarına sebep olmuştur. Savaş alanlarında yer alan cinsiyetin eril olması inşa sürecinin bir parçasıdır. Yalnızca savaş alanı değil kamusal alanlarda da eril cinsiyetin aktif oluşu, eril cinsiyetin sorumlulukları arasında hanenin ekonomik kısmı ile ilgilenmesinin olmasından kaynaklıdır. Modern dönemde eril cinsiyete atfedilen ekmek parası kazanma rolü dönemin şartları doğrultusunda dişi cinsiyet ile paylaşılmıştır.

Tarımda kapitalistleşmenin etkileri aile içi düzen, rol ve sorumluluklarda da görülmüştür. Geleneksel dönemden gelen baba figürünün otoritesine dayalı üç kuşaklı aile yapısında değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Aile içi ataerkilliğin sarsılması aynı zamanda genç kuşağın baba figüründen bağımsız özgürleşebilme olanağını da yaratmıştır. Kadınların aile içi işler dışında çalışma alanları bulduğu bu

dönem farklı problemleri beraberinde getirmiştir. Bu dönemsel değişikliklerde sabit kalan, eril bireyin sahip olduğu ayrıcalıklar ve biçim değiştiren erkek egemenliğinin varlığını her dönemde sürdürüyor olmasıdır (Kandiyoti, 2019:11). Kadın kapitalizm ile birlikte geleneksel dönemden farklı olarak yeni doğmuş bazı problemler temelinde hak arayışında bulunmak zorunda kalmıştır. Hane içi rollerine ek olarak işçi sınıfına dâhil olması ile yeni roller edinen kadın düşük ücret, fazla çalışma saatleri, anne rolü ve ev hanımlığı rollerini sürdürme zorunluluğu, cinsiyetinden ve doğurganlığından dolayı çalışma hayatında baskı ve önyargılar ile karşılaşmak gibi birçok problem ile mücadele etmek zorunda kalmıştır. Kadının geleneksel dönemdeki ikincil konumu farklı bir alana taşınmıştır. Hane dışında kamusal alanda varlığının görünür olması cinsiyeti adına olumlu bir gelişme iken bu yeni alanda, yeni problemlerin doğmuş olması ise olumsuz bir gelişmedir. Eril cinsiyet açısından bakıldığında aile içi ekonomiyi tekelinde bulundurmasının, modern dönem ile bu rolünü diğer cinsiyet ile paylaşmaktan dolayı sarsıldığını düşünse de bu dönemde de birçok alanda ataerkil zihniyetin devam ettiği gözlemlenir. Eğitim, siyaset, ekonomi vb. gibi birçok alanda hâkim olan cinsiyetin erkek olduğu gözlemlenmektedir.

Sanayi devrimi öncesi kadın, hane içi işlerle ilgilenirken erkek evin ekonomik kısmı ile ilgilenmeyi görev edinmiştir. Sanayi Devrimi bu cinsiyete dayalı rol paylaşımının çizgilerini biraz esnetmiştir. Kadınların erkekler ile aynı fabrikalarda çalışmaya başlaması, kadının evin ekonomik kısmı ile ilgilenmesini beraberinde getirmiştir (Çağırkan, 2018: 103). Modernleşmenin kadınların iş hayatına katılımını sağlaması üzerine erkek, kadın arasındaki rol ayrımları yerini benzerliğe veya rol paylaşımına bırakmıştır (Ersoy, 2009: 228). Geleneksel kadınlık ve erkeklik profili geniş aileden çekirdek aileye doğru bir geçiş, kadınların ekonomik özgürlüklerini edinmeleri ve ortalama yaşam süresinin uzaması gibi etmenlerden dolayı değişmiştir. Kadının kamusal alanda yer almaya başlaması ile yalnızca kadının sorumluluğu olarak etiketlenen hane içi işlerin paylaşımı, kadının kamusal alana dâhil olması, erkeğin hane içi işlerin sorumluluğunu alması kadın ve erkek rolleri arasındaki mesafeyi azaltmıştır. Cinsiyetler arası rollerin benzeşmesi durumu androjeni olarak kavramsallaştırılmıştır. Androjeni kavramı bireylerin kadınsılığı ve erkeksiliği bir arada taşıyabileceklerinin ifadesidir. Cinsiyet kategorileştirilmesine bir karşı çıkıştır (Zeybekoğlu, 2013b: 21). Ayrıca Makineleşme ile fiziksel güç ihtiyacı azalmıştır. Ağır işlerin makineler tarafından yapılması kadınların mavi yakalı işleri talep

etmelerini arttırmıştır. Çünkü güç gerektiren iş olma tanımı makineleşme ile değer kaybetmiştir (Kottak, 2015: 351). Fiziksel olarak kadın ve erkeğin eşit olmadığı bahanesi ile yapılan kadın işi-erkek işi ayrımının makineleşme ile azaldığını söylemek mümkündür. Kadın işi- erkek işi kullanımı tamamen yok olmasa da bazı işlerin fiziksel güç gerekliliğinin ortadan kalkması, fiziksel güç farkına dayalı iş ayrımını ortadan kaldırmıştır. Makineleşme ile birlikte üretimin bazen yalnızca ufak bir hareketle gerçekleşiyor olması, geriye kalan işin makine tarafından tamamlanması el emeğine duyulan ihtiyacı azalttığı gibi gerekli el gücünün cinsiyetini de önemsiz kılmıştır. Her ne kadar güç üzerinden yapılan cinsiyetçi ayrım makineleşme ile azalsa da yine cinsiyetçi iş ayrımları farklı faktörler temel alınarak devam etmiştir.

Geleneksel ailede var olan hane içerisinde yer alan en yaşlı veya güçlü erkeğin tahakküm ve otoritesi modern ailede dönüşüm geçirmiştir. Modern ailede hiyerarşi yerini karşılıklı mahremiyet, sevgi ve gönüllülüğe bırakmıştır. Feministler bu düşünceye karşılık modern ailede en yaşlı erkeğin otoritesi olmasa dahi kapitalist sistemde emeğini satan erkeğin otoritesinin var olduğunu, modern ailede erkek egemenliğinin yalnızca farklı bir biçime büründüğüne değinmektedirler (Zeybekoğlu, 2013b: 103). Kapitalist sistemin gündeme gelmesi ile emek, iş bölümü gibi kavramlar daha fazla kullanım alanı bulmuştur. Bazı iş tiplerinin bazı cinsiyetlere atfedilmesi ile cinsel iş bölümü kavramı ortaya çıkmıştır. Cinsel iş bölümü hangi işin hangi cinsiyete uygun olduğunu kategorize eden toplumsal yapı mekanizmasıdır. Cinsiyete dayalı iş bölümüne paralel olarak cinsiyete dayalı ücretlendirme de bireyin iş hayatında karşılaştığı cinsel iş bölümünün sonucudur. Bu tarz kategorize edilen bireyler çoğu toplumsal sistemi, bireyin kendisine verilen iş bölümünü yadırgamadan kabullenmesi için araç haline getirmiştir. Örneğin ev işi teknolojisi olarak tanımlayacağımız aletlerin reklamlarında çoğu zaman aleti gülümseyerek kullanan kadına rastlanır. Oysa aletler kadın ve erkeğin kullanabileceği şekilde tasarlanmıştır. Durum böyle olunca söz konusu olan yalnızca işin cinsiyet bağlamında ayrıştırılması değil işin doğası ve nasıl örgütlendiğiyle de ilgilidir (Connell, 2019b: 154-159). Modern endüstriyel kapitalizmin cinsiyetlerden erkek olanı kamusal alana, kadın olanı hane ile özel alana içerisine yerleştirerek bir ayrım yapmıştır. Erkeğin kamusal alanda sorumlulukları, rolleri yerine getirerek işinin karşılığını ücret ile almıştır. Kadının ise özel alanda yaptığı işi görünmez ve önemsiz görülerek saf dışı

bırakılmıştır. Kapitalizmin sınıf temelli bir ayrımın yanı sıra cinsiyet temelli bir ayrım getirdiğini bu özel- kamusal ayırmadan anlamak mümkündür (Sancar, 2016: 53-54). Sanayi devrimine geçiş ile üretim biçimi pazar ekonomisine yönelik olmuştur. Bu üretim biçimi, üretime dair birçok şeyin erkeklerin elinde toplanmasını da beraberinde getirmiştir. Üretime dair şeyleri, beceri, para, kredi, alet vb. olarak sıralayabiliriz. Erkeklerin üretim alanına hâkimiyetinin kadınlara kıyasla daha fazla olması, kadının üretime olan katkısının düşüşüne sebep olmaktadır. Bu durumun sonucu olarak kadının çalışma alanları sınırlanıyor ve kadınlar beceri gerektirmeyen, ücretsiz veya daha az ücretle çalışmayı kabul ediyor bu tarz çalışma alanlarında yer buluyorlar (Kandiyoti, 2019:10). Emek gücüne duyulan ihtiyacın artması ile kadının özel alan dışında da aktif olmasına ihtiyaç duyulsa da yine düşük ücrete tabi tutulmuştur. Kadının sanayileşme ile hane dışına çıkışı, zor şartlarda, düşük ücret karşılığında çalışıyor olduğu gerçeği cinsiyetçi bir yaklaşımın geleneksel dönemden alınarak sürdürüldüğünü göstermektedir. Eril ve dişi cinsiyete sahip bireylerin aynı alanlarda çalışması eşitliği getirmemiştir.

Cinsiyet ayrımında önemli bir etken olan özel – kamusal alan ayrımı sanayi toplumlarında değişim geçirmiştir. Toplumlarda hâkim olan kadının yerinin hane olduğu dair geleneksel düşünce sanayileşme ile birlikte değişmiştir. Sınıfsal ve bölgesel olarak değişim gösteren bu düşüncenin, eyleme yansımaları sanayileşen Avrupa’da kadın ve çocukların da erkekler ile aynı alanlarda, fabrikalarda iş olanağı bulmasından anlayabiliriz. 1890’lı yıllarda iş gücünün bir parçası haline gelen Afrikalı ve Amerikalı kadınlar, 20 yy başlarında makineleşme ve seri üretime geçiş ile fiziksel güce ihtiyacın azalması, kadınların biyolojik yapılarından ötürü çalışmaya uygun olmadığı gerekçesinin ortaya atılması ile işçi çıkarımlarından payını alan ilk kesim kadınlar olmuştur. Kadınların biyolojik olarak fabrikalarda çalıştırılmaya uygun olmadıkları görüşü dönemselsel olarak geçerliliğini yitirirken bazı dönemlerde geçerli kılınmıştır. Örneğin; savaş dönemlerinde erkek işçi bulunma konusunda zorluk yaşanması, kadınların hane dışı işlerde çalışmasının vatanseverlik ile eşdeğer tutulmasını sağlamıştır. Savaş dönemlerinde kadınların biyolojik etkenlerden dolayı fabrikalarda çalışmasının uygun olmadığı görüşü gündemde yerini kaybetmiştir. Başka bir örnek olarak tüketim kültürünün beraberinde getirdiği fiyat artışları, evin ekonomisinin bir kişi tarafından karşılanabilir oluşu, geçerliliğini yitirmiştir. Çift maaşa ihtiyaç duyulması kadını hane dışı işlere yönlendirmiştir (Kottak, 2015: 349).

Kadının hane dışında işler ile ilgilenmesi zaman zaman yadırgansa da zaman zaman ihtiyaçtan dolayı kabul görmüştür. Cinsiyetleri belirli sınırlar çerçevesine yerleştiren toplum, bu sınırları dönemselsel olarak esnetebileceği gibi dönemselsel olarak daraltabilir. Kadının aktif olduğu, aktif olabileceği alanın belirleyicisi toplumdur. Aynı şekilde erkeğin aktif ve pasif olabileceği alanların belirleyicisi de toplumdur. Alanlar içerisinde cinsiyete atfedilen işlerin karşılığı olan ücretler de ayrımdan payını almıştır. Aynı işi yapıyor oldukları halde bireyler cinsiyetleri bağlamında farklı ücretler almışlardır.

Modern dönem ile kırılma yaşayan erkeklik algısının değişiminde ilk faktör yerelliğin ön planda olduğu tarıma dayalı toplumsal yapının yerini sanayi toplumuna bırakmasıdır. İkinci önemli faktör ise cinsiyetler arası etkileşime olanak veren, kadın ve erkeğin aynı işlerde aynı fabrikalarda çalışmaya başlamasıdır. Bu faktörler erkeklik algısında değişim yaratsa erkeklik farklılaşması doğurmamıştır (Çağırkan, 2018: 97). Endüstriyel kapitalizm ile birlikte eril cinsiyete verilen ekmek parası kazanma rolü beraberinde yüksek ücret verilmesi gereken cinsiyet algısını getirmiştir. 19. yy ortasından günümüze kadar gelen kadının erkeğe oranla piyasada daha az ücretle çalıştırılmasının meşruluk kazanmasının temelinde eril olana verilen eve ekmek getirme rolüdür. Modern cinsiyet rejiminin bir halkası olarak düşünülebilecek bu rol, eril olanın aldığı ücretin fazla olma sebebinin ailenin bütününe katkı sağlayacak bir ücret olarak değerlendirilmesi ile bağlantılıdır. Kadının kazandığı ücretin ise yalnızca kadına ait bir harçlık olarak görülme klişesi, kadına daha düşük ücret verilmesine bir sebep olarak gösterilmiştir (Sancar, 2016: 52,53). Ücret eşitsizliği, bireylerin cinsiyetlerine yüklenen roller bağlamında meşrulaştırılmıştır.

Endüstriyel kapitalizm ile ortaya çıkan sınıfsal farklılıklar emeğinin sömürülmesine müsaade etmek mecburiyetinde kalan işçi sınıfı erkeklerine ekonomik bir yüke ek olarak birde ahlaki yük eklemiştir. İşsiz erkek, sınıfsal bir ret olarak değerlendirildiği gibi toplumsal cinsiyet çerçevesinde beceriksiz olarak etiketlenip sisteme dahil olması için çaba sarf edilmiştir (Sancar, 2016: 53). Sanayi Devrimi sonrasında erkeklik kimliğine yüklenen anlam iş ve emektir. Bireyin erkekliğini pekiştiren bir işinin olmasıdır (Çağırkan, 2018: 98). Çalışan, evinin ekonomik yükünü üstlenen erkek, erkekliğini toplumsal olarak kanıtlamış olarak değerlendirilmiş, toplumsal statü elde etmiştir. Aile kurması için gerekli niteliklerin

başında bir işinin olmasının gerekliliğini kabul eden veya kabul etmek zorunda olan erkek iş sahibi olmayı cinsiyetinin bir gerekliliği olarak kabul etmiştir. Modernleşme ile erkeğe yeni roller verildiği gibi bazı rollerinde de dönüşüm yaşanmıştır.

Sanayi devrimi öncesi erkeğin, babalık rolü içerisinde çocuğun ahlaki bilgiyi almasını sağlamak gibi rolleri var. Sanayi Devrimi ile erkeklerin uzun saatler boyunca, fabrikalarda çalışmaya başlaması çocuklarına yönelik bu sorumluluklarını anneye bırakmalarını gerektirmiştir. Babaların ahlak öğretmenliği rolü eve ekmek getirme rolüne doğru evrilmiştir. Savaşlar ile birlikte aile içerisinde çocuk tarafından örnek alınacak baba figürünün noksanlığı erkek çocuklarının kadınsallaşarak büyümesi ihtimalini doğurduğu için bir korku oluşmuştur. Modernleşme ile birlikte geleneksel dönem baba rolleri değişime uğramıştır. Modern dönem ile ortaya çıkan yeni model erkeklikler, aile içi rol paylaşımını benimsemeye meyilli, çocuk bakımında aktif rol oynamaya çalışan, bunun yalnızca kadının rolü olmadığını idrak etmiş bir modeldir (Zeybekoğlu, 2013a: 325). Modernleşmenin getirmiş olduğu ekonomik, sosyal, teknolojik gelişmeler, bireylerin fikirsel anlamda gelişmesini sağlamış, bazı rol ve sorumlulukları, eşitsizlikleri, hakları sorgulamaya başlamışlardır (Aydın, Boran, 2010: 119). Bireyselliğin ön plana çıkması ile kişilerin hangi tercihlerinin toplumsal sunumun dışında kaldığının, hangilerinin tamamen kişisel tercihleri olduğu konusunda analiz ve sorgulama yapan bireylerin görünürlüğünde artış yaşanmıştır.

Modern döneme geçiş ile kadın haklarının gündeme gelmesi, eğitim düzeyinin artması, toplumsal yaşama katılan kadının üretimde yer almaya başlaması aile kurumunda bir takım değişikliklere yol açmıştır. Boşanma oranlarının artışı, bireylerin aile kurmak dışında alternatif yaşam üretmeleri modern dönemin beraberinde getirdiği durumlardandır. Geleneksel dönemde, evlilik, boşanma gibi durumlar kişisel tercihten ziyade dini, örfi kurallar doğrultusunda katı kurallara bağlıyken, modernleşme döneminde bireysel tercih ve kararlar ile doğru orantılıdır (Aydın, Boran, 2010: 117-118). Boşanma bir tabu olmaktan çıkmış, evliliğin sürdürülebilirliği toplumsal baskıdan ziyade bireysel tercihlere dayanmaya başlamıştır. Kadınların geleneksel dönemin aksine ekonomik açıdan haklar elde etmeleri, ekonomik anlamda başkasına duyulan ihtiyacı azaltmıştır.

Çağırkan'a göre erkeklik kavramının tarihsel süreçte yaşamış olduğu üç tane kırılma vardır. Bunlardan ilki avcı toplayıcı toplumların tarım dönemine geçmesi ile gerçekleşmiştir. İkinci kırılma modernizmin, geleneksel iş bölümünün dönüşümünü sağlayan sanayi toplumunun doğmuş olmasıdır. Kadın ve erkeğin aynı iş alanlarını paylaşmaya başlaması eril kimliğin bu doğrultuda dönüşümünü sağlamıştır. Üçüncü kırılma ise 1990'lı yıllara dayanan post-modern söylemlerin beraberinde yeni erkeklik anlayışı ve birden fazla erkekliğin mümkün olabileceği düşüncesini getirmesi ile oluşan kırılmadır. Bu kırılma eril ve dişi arasında sınırların kalkmaya başlaması ve unisex kavramının kullanılmaya başlaması farklı erkeklikleri inşa etmiştir (Çağırkan, 2018: 93). İkinci kırılma doğrultusunda modern erkeklik kimliğinin inşa edilmesinde etkisi olan düşünürlerle bakacak olursak bunların başında Freud gelmektedir.

Modern erkeklik, erkekler tarafından üç temel kaynak referans alınarak yaratılmıştır. İlki eril ve dişinin psikolojik farklılıkları olan iki cinsiyet olduğunu savunan Freud'un öncülük yaptığı klinik psikolojidir. Freud'un Oidipus Kompleksi kuramı psikolojik ayırım konusunda önem taşımaktadır. İkinci kaynak olarak Jung'un eril ve dişinin zıt yaratılışa sahip olan iki cinsiyet olduğu varsayımı modern cinsiyet inşasında önemlidir. Üçüncü kaynak olarak Lacan'ın cinsiyete dayalı kimlik inşasının erkeklik bilimi için önem taşıyan kuramlardandır. Bunlar dışında sosyologların sosyal rol kuramları ile cinsiyete dayalı rollerin öğrenilmiş roller olduğuna dair vurguları erkeklik bilimine katkı sağlayan kuramlardır (Sancar, 2016: 52). Cinsiyet temelli ayrımların psikoloji, biyoloji veya toplumsal kaynaklı olduğuna dair farklı çalışma alanları literatürde yer almaktadır. Toplumda var olan kadınlık ve erkeklik algılarının bir dayanağının olması gerektiği problemi çalışmaların çeşitliliğini arttırmıştır. Bu kavramların bilimsel bir boyut kazanmasını sağlayan bu problem üzerine farklı alanlardan farklı düşünürlerden farklı yanıtların bulunmasıdır.

Erkekliğin bilimsel bir boyut kazanmasını sağlayan ilk adım Freud tarafından atılmıştır. Freud'un erkeklik bilimine katkı sağlayan düşüncelerini üç aşamada özetleyebiliriz. Bu düşüncelerden ilki psikanaliz ilkelerinin bütünüdür yani bilinçdışı var olan zihinsel boyuttaki zihinsel sürecin göz önüne alınması gerektiği vurgusudur. Freud'a göre cinsiyet ve cinsellik doğuştan verili, değişmesi mümkün olmayan şeyler olarak tanımlanamaz. Cinsiyetin ve cinselliğin bir sürecin ve insanın ürünü olduğunu

belirtmiştir. Bu sürecin vurucu noktasının Oedipus Kompleksi olduğunu söyleyen Freud bu kompleksi çocuğun anne babasından birini arzularken diğerinden nefret etmesine sebebiyet veren duygu karmaşası olarak tanımlar. Her bireyin eril ve dişi eğilim içerisinde taşıdığını söyleyen Freud, eşcinselliğin cinsiyet değişikliğinden çok daha fazlası olduğunu belirtir. Eşcinsel erkeklerin çoğunluğunun eril zihniyeti barındırmaya devam ettiğini de vurgular. Freud'un erkeklik bilimine katkı sağlayan ikinci adımı ise bireylerin cinsiyetine dair inşacı bir yaklaşım öne sürmesidir. Eril cinsiyetin kişiliğinin bazı iç gerilimler sonucu yaşam boyu değişim geçirebileceği üzerine durmuştur. Üçüncü ve son adım ise Freud'un üst benlik kavramını literatüre kazandırmış olmasıdır. Bu kavram erkeklik çalışmaları için önemli bir kavramdır (Connell, 2019a: 38-42). Üst benlik, kavramı bireyin ruhsal aygıtını oluşturan üç kavramdan biridir. İd, ego, süperego olarak adlandırdığı ruhsal aygıtlardan süperegoya karşılık gelen üst benlik kavramı bireyin davranışlarına yönelik dıştan veya içten bir değerlendirme sonucu korku ve utanç duygularının ortaya çıkmasıdır. Bireyin vicdanı ve suçluluk duygusuna karşılık gelen üst benlik bireyin inşa edilmiş gerçekliklerden yola çıkarak davranışını analiz etmesidir (Freud, 2016: 17-18). Süperego bireyin davranışlarının şekillenmesinde dış bir etki olarak ele alınan tüm faktörlerdir. Süperego toplumu temsil etmekte bireyin benliğinin inşa edilmesi için bireye çeşitli araçlar ile sunmuş olduğu her şeye karşılık gelmektedir.

Freud'un psikanalitik yaklaşımına göre toplumsallaşma bireylerin dürtü ve eğilimlerine ket vuran bir süreçtir. Doğallığı sınırlayan ve bunu kontrol altına alan toplumsallaşma, bireyin ilk dönem bebeklik izlerini taşımaktadır. Bireyin doğasının disiplin altına alınması, bireyin kişiliğinden, benliğinden uzaklaşmasına sebep olan toplumsallaşma psikanalizde yabancılaşma olarak değerlendirilmektedir (Akın, 2011:121-122) Bireylerin temel güdülerinin oluşumu sırasında toplumsal kuralların dışına çıkma ihtimali, davranışların toplumda diğer bireyler tarafından ödül ve ceza yöntemi ile yok edilmektedir. Bireyin toplumsal kuralların, normların dışına çıkışının engellenmesi, bireylerde süperego gelişimini sağlamaktadır. Toplumsal kuralları kapsayan süperego, kısa bir tanım ile bireyin içerisinde yer alan yargıçtır. Süperego dışardan gelen bir durum değil gelişim sürecinde dış faktörlerin etkisi ile şekillenen bir durumdur. Toplumun, ailenin vermiş olduğu emir ve yasakların bütünü, süperegoyu inşa eder. Bireyin sorumluluk ve ahlaki duygularının oluşumunun başlangıcı ve sürdürülmesi süperegonun görevidir. İd'den gelen dürtülerin süperego

süzgecinden geçirilmesi, bireyin toplumsal olarak kusursuz olma çabasının sonucudur (Freud, 2016: 21-22). Bireyin erkeklik kimliğinin inşasında payı olan süperego, birey uyum sağladığı müddetçe kendini yeterli hisseder. Kendi cinsiyet kimliğine sunulan her türlü normun, dürtü ve arzularını bastıracak nitelikte olduğunu kabul etmesi ile birey için süperegonun ağırlıkta olduğu bir yaşam biçimi doğmuş olur. İd ve süperego arasında denge unsuru olan ego, bireyin tercihlerinin yönünü belirler ve bireyin kişisel ağırlıklı veya toplumsal ağırlıklı tercihler yapmasında seçim mekanizması görevini üstlenir.

Jung bireylerin cinsiyetleri dışında kalan diğer cinsiyetin özelliklerine sahip oldukları ve bunu içlerinde saklı tuttıklarını belirtir. Bu durumu anima ve animus kavramları üzerinden açıklar. Anima, eril bireyin iç benliğinde taşımış olduğu dişiye ifade eder. Animus ise dişi bireyin içerisinde barındırdığı erilliği ifade eder. Erkek birey toplumsal norm ve değerler ile bağlantılı olarak içerisinde bulunan dişiliği gizlemeye özen gösterirken, dişi birey erkeksiliğini açık etmekten çekinmez. Bu durum toplumumuzda kadınsı özelliklerin övgüye değer bulunmamasının yanı sıra erkeksiliğin övgü ile pekiştirilmesinden kaynaklıdır (Zeybekoğlu, 2013b: 107).

3.3. Postmodern Dönemde Toplumsal Cinsiyet ve Erkeklik

Postmodernlik çeşitli tanımlamalar yapılmış kavramlardan biridir. Kimi düşünürler postmodernliğin, modern dönem sonrası sürecin devamlılığını sağlayan bir dönem olarak ele alırken kimileri ise maddi veya fikirselle bir değişim anlamına geldiği şeklinde yorumlamıştır. Postmodernlik Sarup'a göre çeşitli toplumsal ve kişisel kimlikleri barındıran bir dönem ve kavramdır (Sarup, 2004: 186). Postmodernizm kavramının ilk kullanımı Arnold Toynbee tarafından yapılmıştır. Postmodernizmin sosyoloji biliminin ilgi alanına girmesini sağlayan Lyotard'dır. 1979 yılında yayınlamış olduğu Postmodern Durum adlı eseri, postmodernizmin sosyolojik açıdan önem kazanmasının ilk adımı sayılabilir. Lyotard, ileri kapitalist toplumlarda yaşayan bireylerin, 1960'lı yılların başını kapsayan tarihlerden itibaren postmodern bir dönemde yaşadıklarını iddia etmiştir (Marshall, 1999: 592). İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren toplumlarda yaşanan değişim toplum bilimciler tarafından ele alınarak, farklı şekillerde kavramsallaştırılmıştır. İkinci Dünya Savaşı ile yaşanan değişimin yeni bir toplumu inşa ettiği, bu toplumun medya, gösteri, tüketim, bürokrasi veya sanayi sonrası toplum olarak farklı şekillerde adlandırıldığı, söz

konusu dönem, toplum postmodernizme karşılık gelmektedir (Sarup, 2004: 189). Yaşam dünyalarının çoğullaşması olarak tanımlanabilecek postmodernizm, Bauman'a göre çeşitlilik, olumsuzluk ve muğlaklık kavram üçlüsü temelinde yaşam biçimlerinin çoğulculuğudur (Marshall, 1999: 593).

Kadın ve erkek bireylerin sabit ve yeknesak olmadığı düşüncesinin dile getirildiği bu dönemde post-yapısalcı feministlerin payı vardır. Sabit değişmez bir kadınlık ve erkeklikten ziyade kadınlıklar ve erkekliklerden bahsedilebileceğini bu dönemde görmek mümkündür. Erkek kimliklerinin çoğu ataerkilliğin ürettiği kurumlar ve iktidar ile bağlantılıdır. Bundan ötürü Connell'in hegemonyacı erkeklik kavramı toplumda belirli bir kalıp dışında var olan erkeklik kimliklerinin ezilmişliğine ve bastırılmışlığını ifade eden bir kavramdır. Tek cinsiyete dayatılan bir hegemonya değildir. Belirli bir baba otoritesi ve ataerkil aile içerisinde yetişen erkek çocuğun yaşaması muhtemel baskılar göz ardı edilmemelidir (Kandiyoti, 2019:18-19). Bu baskılar ile yetişen çocuk büyüdüğünde görmüş olduğu ve örnek aldığı veya almak zorunda bırakıldığı baba figürünü, erkek figürünü sürdürebileceği gibi bu figüre aykırı hareket edebilir. Bu baskılar sonucu bastırılmış olduğu birçok yönünü gün yüzüne çıkarabilir bu bireyi zorlayacak bir süreçtir. Bastırılmış kimliklerin dile getirilmeye başlandığı post-modern dönem kimi bireyler için sapkınlık olarak nitelenen yeni kimliklerin medya ve toplumda görünürlük kazanmasını sağlarken kimi bireyler için cinsiyetlerinden bağımsız özgür tercihlerin yapılabildiği bir dönem olarak tanımlanmıştır.

Reklamcılık, medya, enformasyon gibi alanların özsel nitelik kazandığı dönem postmodern dönemdir. Metanın kullanım değerinin yerini taklidin çekiciliğine bırakması ve bunun medya ile desteklenmesi postmodern dönemde olmuştur. Postmodern dönem her şeyin taklidini üretmeye meyillidir. Boudrillard, bu dönemde bireylerin belirli taklitleri kullandığı, gerçekliğin olmadığı, öykünme ve benzetme ile inşa edilen bir gerçekliğin var olduğunu vurgulayan isimlerdendir (Sarup, 2004: 232-233). Elektronik medyanın ortaya çıkışı ve küreselleşmesi çok uzakta olan bir şeyin mesafeden bağımsız aynı anda burada da olmasını sağlar. Bireylerin kendilerinden kilometrelerce uzaklıkta olan olay, eylem, ortam, görüntü gibi şeylere yabancılaşma çekmemesi medya ve küreselleşmenin sonucudur (Giddens, 2020: 139).

Endüstri sonrası toplum olarak tanımlayabileceğimiz postmodern toplumda cinsiyetler arası ayrımın görünürlüğünün bulanıklaştığı gözlemlenmektedir. Bu dönemde yer alan başarılı erkek tanımı arasında tam zamanlı çalışma gibi bir tanım yoktur. İşçi sınıfı, erkeklik imajlarının zayıflaması ile yeni erkeklik modelleri inşa edilmiştir. Toplumda, erkeklik tanımı yalnızca geçim sağlama, emek üzerinden yapılmaktan çıkmıştır. Pro-feminist erkeklerin toplumda görünürlük kazanması bu dönemde gerçekleşmiştir. Yine bu döneme özgü erkeklik modeli olarak ele alacağımız kapitalizmin küreselleşmesi ile ortaya çıkan küresel iş adamlarıdır. Bu dönemde oluşan toplumsal sınıfların tüketim, serbest zaman üzerinden inşa edildiği, erkekliklerinde bu bağlamda yeniden üretildiği söylenebilir (Sancar, 2016: 54). Postmodern dönemde var olan erkeklik algısı, dişi ve eril cinsiyet arasında ayrımı, duvarları yumuşatmış, unisex kavramının ortaya çıkışını sağlamıştır. Bu dönemde var olan erkeklerin, erkeklik algısı imajına paralel olarak şekillenmiştir. Asıl önemli olan erkekliklerini bireysel tercihleri doğrultusunda yaşamayı tercih etmeleridir. Bu dönemde erkeklikler aynı zamanda hibrit kimlik⁴ ögesi olarak görülmüştür (Çağırkan, 2018: 103). Erkeklik kavramının dönemsel şartlara ayak uydurarak bazı değişimler yaşadığı söylenebilir. Postmodern dönem bağlamında cinsiyetler arası farkın tüketim boyutunda esnemeler yaşadığı moda kavramı paralelinde ele alınabilir.

Unisex kavramının gündeme gelişi ile eril ve dişi olan, cinsiyetlerini göz ardı ederek, tüketim yapabilecek, herhangi bir ürünü cinsiyetlerinden bağımsız alıp kullanabileceklerdir. Bu kavramın ilk çıkışı tüketime, moda dayanağına rağmen farklı alanlarda karşılık bulmuştur. Bu alanlara örnek olarak hemşirelik, futbol gibi tek bir cinsiyet ile özdeşleşen meslek ve spor tek cinsiyete özgün olmaktan çıkıp her iki cinsiyetin tercih edebileceği alanlar olmuştur (Çağırkan, 2018: 97). Bireylerin tercihlerini cinsiyet zincirinden kurtardığı bir dönem olarak tanımlanabilecek postmodern dönem, yeni cinsel tercihlerin, yeni yönelimlerin, yaşam tarzlarının konuşulması dışında, toplumsal olarak görülmeye başlanması açısından önem arz etmektedir.

Toplumsal cinsiyetin inşa edilebilir özelliğini göz önüne aldığımızda, bazı toplumların cinsiyet tanımlarının iki cinsiyetten daha fazlasını ifade edebileceğini

⁴ Hibrit kimlik yeni kimlik inşalarına karşılık gelen bir kavramdır.

söyleyebiliriz. Cinsiyet değiştirme, interseks, üçüncü cinsiyet, transseksüel gibi kavramların cinsiyet bağlamında var olması, cinsiyetin eril ve dişi sınırını aştığını göstermektedir. Bireylerin kendilerini tek cinsiyet bağlamında tanımlamakta zorluk çektikleri veya biyolojik cinsiyetine aidiyet hissetmediği durumlar olmuştur. Biyolojik olarak üçüncü cinsiyet tanımına giren interseks kavramı, iç cinsel organlar ile diş cinsel organlar arasında uyumsuzluktan kaynaklı olan durumu ifade eden bir kavramdır. Örneğin Hindistan’da hijralar üçüncü cinsiyet olarak kabul görmüştür. Ne kadın olarak cinsiyet kimliklerini tanımlamayı ne de erkek olarak cinsiyet kimliklerini tanımlamayı reddetmişlerdir. 2005 yılında pasaport başvuru formunda kendi ülkelerine özgü olan üçüncü cinsiyet seçeneğini ekletmeyi hijralar toplumsal hareketi sağlamıştır. Cinsiyet kimliklerinin kamusal alanda tanımlanmasını, toplumsal olarak benimsendiğini gösteren önemli bir adım olmuştur (Kottak, 2015: 353-355). Eril ve dişi cinsiyet dışında cinsel yönelimler ve kimlikler her dönemde var olmuştur. Hak arayışlarının bu dönemde artış göstermesi ve eril-dişi cinsiyet dışında kimliklerin var olabileceğinin kabul görmesine yönelik çabaların ve taleplerin artmasının bu dönemde yoğunluk göstermesi, farklı cinsiyet kimliklerinin ve cinsel yönelimlerin postmodern dönem bağlamında ele alınmasının sebeplerindendir.

Toplumlarda, bireylerin cinsiyet kimlikleri veya cinsel yönelimleri konusunda çeşitlilik vardır. Bu çeşitlilik kimi zaman toplum tarafından benimsenmiş kimi zaman dışlanmış, damgalanmıştır. Cinsel yönelimi, kültürün normal olarak tanımladığı yönelimler dışında kalan bireyler hak arayışında bulunmuş (LGBT hareketi gibi) kendi varlıklarının toplumsal kabulünü istemişlerdir. Her kültür ve toplum için farklılık gösteren cinsel yönelimler bazı toplumlarca özel hayatın bir parçası olarak kabul görmüş, (Meksika örnek verilebilir) dışlanmamışlardır (Kottak, 2015: 355). Bireylerin bir özelliklerinden dolayı kendilerine yöneltilen sembolik şiddete karşı bir başkaldırı niteliğinde olan gey ve lezbiyen hareketleri bireyin kimliğine dair bir harekettir. Tahakküm ve sembolik şiddet ile bağlantılı olarak cinsel tercihleri üzerinden utanç duyma, gizlenme gibi duyguların yerini görünürlüğe bırakması gerektiği düşüncesinden doğan harekettir. Toplum tarafından meşru görülen ilişkilerin penetre eden ve penetre edilen cinsiyetin değişmesi, eril olanın dişileştirilmesi tabusunun değişmesi, sembolik tahakküm ilişkisinin özgünlüğünü yitirmesi açısından LGBT hareketleri ve eşcinsellik cinsiyete dayalı iş bölümü ve

cinsel işin bölümüne farklı bir boyut kazandırmıştır. Toplumsal olarak inşa edilmiş cinsiyet kategorisini yıkmış olduğu söylenebilir. Yıkmış olduğu kategoriye, toplumsal düzeni yeniden inşa etmek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet hak iddiasını güçlendirmek için gereklidir. Tüm bu hak arayışlarının temelinde görünmezlikten, görünürlüğe geçme çabası vardır (Bourdieu, 2015: 147-154).

Tarihsel süreç içerisinde erkeklik imajının, ideal erkekliğin değişim göstermesi kimi zaman yeni erkeklik olarak kabul görmüş kimi zaman erkeklik krizi olarak değerlendirilmiştir. Erkek toplumsal değişim ile cinsiyetine dair beklentileri karşılamak konusunda içsel bir kriz yaşamıştır (Avşar, 2017: 358-359). Bu dönemde erkeklik kavramının yaşamış olduğu değişimi erkeklik krizi olarak değerlendiren bir kesimin mevcudiyeti erkeklik çalışmalarına yeni kapı açmıştır. Kriz olarak ele alınan bu değişimler, erkeklik çalışmalarına güncellik, görünürlük ve değişkenlik açısından erkekliğin inceleme alanı olarak eklenmiştir (Çağırkan, 2018: 98). Farklı yönelimlerin, tercihlerin, kalıpların dışına çıkışın mümkün olduğunu gösteren grupların toplum içerisinde varlığının alenileşmesi, bu gruplara karşı fiziksel ve psikolojik şiddeti de beraberinde getirmiştir. Bu durumu erkeklik kimliği üzerinden ele alacak olursak var olan cinsiyet kimliğini ve cinsiyetçi düzeni zedelediği veya tamamen kimlik ve düzenin kaybına sebebiyet verdikleri gerekçesi ile dışlanma veya damgalamalara maruz kalan yeni erkeklikler olmuştur. Olması gereken çizginin dışına çıkış hangi dönemde olursa olsun toplumun belirli kesimine rahatsızlık verecek bir durumdur.

Erkek olma sürecini yaşayan birey nerede, nasıl tavır takınması gerektiğini öğrenmiş ve öğrenmeye devam eden bireydir. Bireyin sürecin her hangi bir yerinde tökezlemesi daha büyük bir erkeğin müdahalesi ile düzeltilir. Erkek, kadınlar tarafından pekiştirilen erkek olma sürecinin hem yaratılan hem devamlılığı sağlanan kesimini oluşturmaktadır (Çelik, 2016: 4). Verili olan erkek kimliğinin şiddetine fazlasıyla maruz kalan yine erkeğin kendisidir. Kimliğin gerekleri ile bu gerekleri yerine getiren arasında gerilim yaşanması, kimliğe dair edinilen anlamın kaybına sebep olur. Cinsiyet kimliğini edinen birey bunu hayatı boyunca koruma sürecine başlamış oluyor. Birey bu korumayı, toplum ve hemcinsleri tarafından onaylanmak ile yapar (Oktan, 2008: 155). Bazı heteroseksüel erkekler, kendi gibi olmayan hemcinslerini dışlamalarını veya şiddet uygulamalarına gerekçe olarak toplum adına verilmesi gereken bir cezayı üstlendikleri şeklinde yorumlayabiliyorlar. Bu

ötekileştirmeyi, şiddeti toplumsal düzenin devamlılığını sağlamak amacı ile yaptıklarını dile getirerek davranışlarına haklılık payı yüklemeye çalışabilirler (Connell, 2019a: 361). Toplum tarafından erkeklığe yüklenmiş anlam dışına çıkan bireyleri, aynı anlama yönelmeleri gerektiğini savunan bireyler her türlü müdahaleyi kendilerine hak olarak görebilmektedir. Bundan dolayı hegemonik erkeklik dışında bir erkeklığı benimseyen, benimsediği erkeklığın gereklerini yaşamına yansıtan diğer erkeklik çeşitleri ilk etapta toplumda bazı kesimlerin reddine, fiziksel, psikolojik şiddetine maruz kalmışlardır. Bu reddediş ve şiddet toplumda hegemonik erkeklik dışında farklı erkekliklerin var olduğu ve var olabileceği gerçeğini değiştirmemiştir. Eril birey, cinsiyet kimliğini hemcinsleri ve karşı cins üzerinden şekillendirmeyi ağırlıklı olarak benimsemiştir. Bunun sebebi dışlanma, etiketlenme korkusudur.

Eril bireyin, cinsiyet kimliğini bir diğer kimlik üzerinden tanımlamaya başlaması üç temel problemi beraberinde getirmiştir. İlki, erkeklerin erkeklığın anlamı hususunda henüz içten hissettikleri bir anlama sahip olmamalarıdır. İkinci problem eril bireylerin güçlerini dişi bireye vermesinden kaynaklı kişisel değer ve saygılarının dişi bireyin görüşlerine dayanması sorunudur. Bu güç verimi, sanayi devrimi ile değişen ekonomik gücün tek cinsiyetin elinde olmasından çıkıp ekonomik anlamda gücün her iki cinsiyet için geçerli olması durumudur. Üçüncü problem ise kadınların toplumsal rollerinin değişmesi ile erkeklerin kendi rol dengelerinin bozulmasıdır. Kadın üzerinden inşa edilen rollerin, kadın gibi olmama faktöründen hareketle sahip olunan eril rollerin zedelenmesi problemidir. Örneğin kadının iş hayatına atılması ile erkeğin eve ekmek getirme rolünün sallantıya girmesi gibi. Tüm bu problemler erkeklik krizine ve eril bireyin kimliğini sorgulamaya sebebiyet vermektedir (Zeybekoğlu, 2013b: 85-86). Postmodern dönemde kadın gibi olmamama üzerinden inşa edilen çoğu kalıp geçerliliğini yitirmiştir. Özellikle fiziksel özellikler, dış görünüş, tüketim üzerinden erkeklere atfedilen kalıplar roller gibi sallantıya girmiştir. Kadın gibi (!) bakımlı olmak, onlara özgü sayılan renk ve model kıyafet tercihinde bulunmak negatif bir durum olmaktan çıkmış erkek kimliği üzerinde görünürlük kazanmıştır. Tüm erkeklerin yönde dönüşüm gösterdiği anlamını taşımamaktadır. Erkeklik kimliğinin çeşitlilik kazandığını göstermektedir.

Reklamcılık sektörü ideal bir kimlik yaratarak her iki cinsiyete olması gerekeni, olmasını istediği şekilde sunar. Erillik ve dişiliğe dair her şey reklamcılık için kullanılacak malzemedir. Bu malzemeler değişkenlik gösterir ve bireye dönemsel olarak yeni bir özelliği, nesneyi kimliklerine dahil etmesi için yardımcı olur. Sabit bir kimlik sonsuza dek cinsiyete dayatılamaz (Özkantar, 2018: 9). Reklam, medya, televizyon aracılığı ile bireye yansıtılan cinsiyetçi kalıp yargıları bireylerin cinsiyetine özgü rol kalıplarını benimsemesine yardımcı oluyor ve bu kalıpların unutulmasını önüyor. Reklamın cinsiyetçi kalıpları tetikleyici tarzda yayına hazırlandığına dair Amerika'da yapılan araştırma sonucunda şöyle bir durum tespiti yapılmıştır. İzleyici kitlesine göre günün farklı saatlerine farklı reklamlar yerleştirilmiştir. Bu yerleştirmeler izleyici kitlesinin cinsiyeti dikkate alınarak yapılmıştır. Şöyle ki kadınlara yönelik ve kadın kalıp yargılarını destekler nitelikte reklamlar gündüz saatlerine konmuştur. Aynı şekilde eril kalıp yargıları destekler nitelikte reklamların gösterimi için tercih edilen zaman dilimi hafta sonlarıdır. Akşam saatlerine ise her iki cinsiyetin kalıp yargılarını içeren reklamlar konulmuştur (Dökmen, 2009: 136). Reklam ile bireye iki yönlü bir aşılama yapılmıştır. İlki reklamı izleyen bireyin cinsiyet kimliğine yüklenen rolleri öğrenmesi veya pekiştirmesi sağlanmıştır. İkincisi ise tüketim tercihini cinsiyeti baz alınarak yönlendirilmiştir.

Ekonominin ve toplumsal şartların değişmesi, kimliklerin yeniden inşasını gerektirmiştir. Yeniden inşa bazı faktörlere bağlıdır. Bu faktörler, statü, din, gelenek, dönemsel ve mekânsal faktörlerdir. Günümüzde bu faktörlere kültürün küreselleşmesi faktörü eklenmiştir. Kimlikleri inşa eden bazı klişeler yerini küresel boyuttaki bazı etiketlere bırakmıştır. Maçoluk, delikanlılık, metroseksüellik, medya aracılığı ile cinsiyet kimliklerine yansıtılıyor (Selek, 2018: 27). Kimliklere yansıtılan her yeni etiket aynı zamanda damgalamayı beraberinde getiriyor. Goffman'ın damga kavramı toplum içerisinde her türlü fiziki, etnik, ırksal, dinsel, kültürel, siyasal ötekileştirmeyi barındırır. Damgalama bireyin kendisini çoğunluktan farklı olarak algılamasına sebebiyet vermektedir. Bu farklılığa birey negatif veya pozitif anlamlar yükleyerek toplumsallaşma sürecini sürdürür. Ötekileştirilen birey toplumsallaşmasına çoğunluğun dışında kalan ve kendi farklılaşması ile kesişen grup ile devam eder (Akın, 2011: 55). Toplum içerisinde çoğunluğun çizmiş olduğu erkeklik kimliğinin ve erkeksilik kalıbının dışında kalan bireyler kimi zaman bu

kalıba dahil olup damgalamaya maruz kalmak istememişlerdir. Asıl ait hissettikleri erkekliği yaşamlarına yansıtmaktan kaçınmışlardır. Kimi erkeklikler ise bu kimlikleri gizlemek yerine yaşayarak varlıklarını kendi gibi olanlar üzerinden topluma sunmuşlardır.

3.3.1 Metroseksüel Erkeklik

Metroseksüel kavramının ilk kullanımı 1994 yılına dayanmaktadır. Mark Simpson'un "come to do new men" adlı makalesinde kavramı kullanması ile ilk kullanım gerçekleşmiştir. Bu kavramın modayı takip eden, moda uygun giyinmeye çalışan ve bunun için vakit ayıran erkekler için kullanılmıştır (Çağırkan, 2018: 99). Bu kavram değişim göstermiş olan çalışma koşullarına, bireyin tüketim rutinlerine, toplumsal yaşama, kadın iktidarına uyum sağlamasını başarabilmiş eril cinsiyeti ifade etmektedir. Bu tanım doğrultusunda hareket eden erkek, ataerkilliğe özgü erkeklik kimliğinin niteliklerini sorgulayan, bedenine özen göstermekten çekinmeyen erkekleri temsil etmektedir. Her dönem, söz konusu olan metroseksüel erkekler yaşamıştır fakat bu erkeklerin kavramsal olarak literatüre girişi ve bu nitelikte erkeklerin diğer dönemler ile kıyaslandığında sayıca postmodern dönemde çok olması nedeniyle bu dönem içerisinde ele alınmıştır (Uçan, 2012: 268-269). Uzun süren duşlar, vücut kremleri, egzersizler, vb. gibi bedensel bakıma özen gösterme buna vakit ayırmak ve aynı zamanda bütçe ayırmak kadın ile özdeşleştirilen bir durumdur. Erkek bu şekilde bakımına özen gösterdiğinde genellikle kadının aksine rahatsızlık duyar. Bu rahatsızlığın kaynağı, bedensel bakıma yönelik uğraşların erkeklik imajına uymadığı düşüncesidir. Eşcinsellikle suçlanma korkusu ve utancından dolayı bedensel imaja yönelik eylemlerden kaçınmaktadırlar (Goldberg, 2018: 148). İnşa edilen erkek kimliği, kimlik dışında kalınan her şeyi utanç, korku ve kimlik kaybına sebep olarak nitelendirir. Karşı cinse, cinsel yönelimi farklı olan bireylere karşı negatif tutumların altında yatan etken kendi kimliklerine yükledikleri katı anlamlardır.

Bireyler arasında –biz ve –onlar ayrımının ötekileştirme üzerinden yapılması, bireyin daima farklı noktalar üzerinden aidiyetlerini pekiştirmek için olumsuz ötekileri kodlayarak kendi benlik ve kimliklerini kabul ettirme eğilimini tetikler. Ötekileştirmenin başladığı ana kaynak olumsuz önyargılardır (Akın, 2011: 118-119). Toplumda çoğunluğun benimsemiş olduğu erkeklik kimliğinden farklı bir erkeklik

olan metroseksüel erkeklik olumsuz önyargılar ile donatılmıştır. Başta kadınsallaşma üzerinden eleştirilerin odağı olan bu kimlik, toplumda varlığının görünürlük kazanması için olumsuz öteki etiketinden sıyrılmayı amaçlamıştır. Bu amacını benimsedikleri özelliklerin yalnızca tek bir cinsiyete ait olmadığını açıklamak ile gerçekleştirmeye başlamışlardır. Kişisel bakım, moda gibi kavramların dışı cinsiyete özgü olmaktan çıkararak metroseksüellik, erkeklerin modayı takip ederek kıyafet tercihlerinde bulunabileceklerini, kişisel bakımlarına özen gösterebilecekleri, bu tercihlerinin ve kararlarının, cinsiyet kimliklerinden bir şey kaybetmesine sebebiyet vermeyeceğini vurgulama şeklidir.

Erkeklerin, kadınlara özgü durumlar olarak atfedilen bazı durumları benimseyip pratiğe dökmeleri (genç kalmak için kozmetik kremler almaları, saç ekme, modayı takip etme vb. gibi) kadınsallaştırılma olarak yorumlanmaya müsaittir. Kadın ile özdeşleştirilen her türlü kişisel bakımın eril cinsiyet tarafından benimsenmesi, bu durumların ne kadar dışındaysanız o kadar erkeksiniz düşüncesini çürütmüştür (Özbay, 2013: 191). Erkeklik kimliğini güçlendiren ana unsur arasında olan, kadınlıktan ne kadar uzaksanız o kadar erkeksiniz düşüncesini metroseksüel erkeklik yıkmıştır. Erkeklerin kişisel bakım, moda ve kıyafet gibi konularda cinsiyetlerine yönelik çizilmiş olan çizginin dışına çıkmakta bir sakınca görmemişlerdir.

Metroseksüel erkeklığe benzer olarak kullanılan bir diğer kavram ise überseksüel erkeklik kavramıdır. Bu kavram toplumsal yapının cinsiyete yüklemiş olduğu beklentileri yerine getirmekten ziyade kişisel istek ve ihtiyaçlarını öncelikli amaç olarak belirlemiş erkeğe karşılık gelmektedir. Metroseksüel ve überseksüel kavramları eril cinsiyetin duygularına önem veren bireyin duygularını önemseyen kavramlardır. İki kavram arasındaki fark metroseksüel erkekler kadınsı olarak tanımlanmış olan davranışları sergilemekte tereddüt yaşamazken überseksüel erkekler kadınsallaşmadan kişiliklerini bulma çabasındadırlar. Kişiliklerini kimliklerini öteki üzerinden değil kendi üzerinden şekillendirmeye özen gösteren erkekler überseksüel olarak tanımlanmışlardır (Uçan, 2012: 269).

Türkiye’de metroseksüel erkeklik, erkeklik kimliği bağlamında irdelenmeye değer bir konu olarak görülmüştür. Bu yeni erkeklik kimliğinin inşasında kadınların ideal erkeklik imajındaki değişimin payı vardır. Türkiye’de metroseksüel erkeklik üzerine çalışması bulunan Kardeşoğlu’na göre kadınların erkeklik imajı erkek profilinin

metroseksüelliğe doğru göstermiş olduğu değişim eril kitle üzerinde bir baskı oluşturmuştur. Aynı zamanda gelenekselliğin, maçoğun üzerlerinde kurmuş olduğu baskı değişmiştir. Fedakar baba kalıbı yıkılmış yerini kişisel istekler ve ben merkezilik almıştır. Duygularını saklayan, savaşıyor, güçlü olan, çalışan erkeklik kimliğinin vermiş olduğu yorgunluk metroseksüel erkekliğin gündeme gelmesi ile hafiflemiştir. Delikanlı Türk erkeği kimliğinin, metroseksüel Türk erkeği şeklinde değişimini medya, kozmetik, moda sektörü aracılığı ile desteklemiştir. Metroseksüel erkeklik yolundaki değişimin beden ile sınırlı olmayıp ruhsal değişimin gerekliliği süreç içerisinde vurgulanan kısımdır. Metroseksüel erkeklik imajının geniş bir yelpaze içerisinde düşünülmesi gerektiğini gözlemleri ile destekleyen Kardeşoğlu, söz konusu erkeklik modelinin içeriğini şu şekilde doldurmuştur. Alışlagelmişin dışında kıyafet tercihi yapabilen, tekdüzelikten uzak, ağlayabilen, kişisel bakımına özen gösteren, spor yapan, estetik açıdan görünüme özen gösteren, trendleri ve modayı takip eden vb. gibi özellikleri barındıran erkeklik kimliğidir (Zeybekoğlu, 2013b: 108-109).

3.3.2 Retroseksüel Erkeklik

Retroseksüel erkeklik metroseksüel erkekliğe karşılık onun bir eleştirisi olarak ortaya çıkmıştır. Metroseksüel erkekliğin ortaya çıkması ile bazı erkekler geleneksel erkeklik imajının kaybına sebebiyet verdiklerini düşündükleri için bu erkekliğe karşı geleneksel erkek tipini korumak ve sürdürmek istemişlerdir. Retroseksüel erkek modernizm ile birlikte gelen erkeklik imajını benimsemeye meyilli fakat bu benimsemeyi toplumsal norm ve kuralları göz ardı etmeden yapmaktadır. Retroseksüel erkekler cinsiyete dayalı rolleri, algıları, imajları kabul etmeyi ve sürdürmeyi isterler (Çağırkan, 2018: 100). Retroseksüel erkekler aynı zamanda modern maço erkekler olarak adlandırılırlar. Bu erkekliği bir kimlik olarak benimseyen bireyler ataerkil düzenin pekiştirilmesine yönelik davranışları benimseyip bu davranışları sergilemektedirler. Bu erkek kimliği dış görünüşünü pek önemsemeyen, kendi cinsiyet kimliğini öteki cinsiyet kimliğinden üstün görmeye meyillidir (Özkantar, 2018:9). Modernliği ve gelenekselliği kimliğinde barındırmaya çalışan retroseksüel erkekler geçmişten tamamen bir kopma gerçekleştirmedikleri gibi yeniye kabul etme ve uygulama konusunda tam bir itaat göstermemektedirler. Bu iki uç nokta arasında ikisinden de bazı kısımları kimliklerine katarak, ortada ve dengede yeni bir nokta oluşturmuşlardır.

Retroseksüel erkekliğin arada kalmış bir erkeklik kimliği olduğunu söylemek mümkündür. Cinsiyet kimliklerinin aidiyetlerini tam konumlandıramayan bu erkeklikler arada kalmışlıkları ile yeni bir erkeklik kimliği inşa etmişlerdir.

3.3.3 Gettoseksüel Erkeklik

1990'lı yıllarda kavramsal olarak literatüre giren metroseksüel erkekliğin kırsal ve taşrada yansıması gettoseksüel erkeklik olarak kavramsallaştırılmıştır. Kitle iletişim araçlarının ve teknolojinin yaygınlaşması ile kırsal kesimde yaşayan erkekler, erkek modasını takibe alıp benimseme imkânı bulmuşlardır. Postmodern dönem farklı habituslara sahip bireylerin tüketim konusunda aynı ürünlere ulaşabilecekleri bir dönemdir. Benzer erkeklik tarzının yaygınlaştırılmasına araç olan modanın kırsal ve kentsel kesimden takibini kolaylaştıran dergi, televizyon, sinema gibi kitle iletişim araçları erkeklik imajlarının her alana yayılımını sağlamıştır. Moda olan ürünlerin her kesim tarafından kullanılabilirliğini kolaylaştıran, ürünlerin benzerlerinin (imitasyon) farklı bir pazar alanı oluşturulmuş daha düşük bütçeli erkekler için satışa sunulmuştur. Taşraseksüel erkeklik olarak da kavramsallaştırılan bu erkekliklere ülkemizde belirli semt ve şehirlerde rastlanır. Örneğin İstanbul Bağcılar semti bu tarz erkekliklere rastlanan bir semttir (Çağırkan, 2018: 101).

Gettoseksüel erkeklikler, metroseksüel erkekliği taklit üzerinden inşa edilmiş halidir. Taklitle dayalı bu yeni erkekliklerin bütçeleri ile orantılı olarak modayı takip edip metroseksüel erkekliği kırsala taşıması ile meydana gelen yeni bir erkeklik kimliğidir.

3.3.4 Sapyoseksüel Erkeklik

Sapyoseksüel erkeklik dış görünüşten ziyade zekânın ön plana çıktığı, çıkarıldığı erkeklik imajıdır. Bu erkeklerin, etkilendikleri zekâ ve entelektüelliktir. Zekâyâ paralel olarak bu erkekliklerin önem verdiği güç ve iktidardır. Fiziksel bir güçte ziyade zekâ açısından önemsenen bir güç söz konusudur (Çağırkan, 2018: 101,102). Zekânın iktidar, tahakküm ve güç kavramlarını yönetmesi bu yönetimin erkek kimliğine yansıması sapyoseksüel erkeklik kimliğinin inşasının parçasıdır. Eril bireyin kimliği bağlamında çizdiği imaj zekâ temelli olması bu tarz erkekliklerin ana faktörüdür. Zekâ, eril bireyin söz konusu olan erkeklik kimliğinin en önemli göstergesi olmasından kaynaklı zekâyı geri plana atmak onun cinsiyet kimliğini

zedeleyecektir. Güçsüzleşmek ve iktidarsızlaşmak sapyoseksüel erkekler için zekâyı ön plana çıkarmak ile doğrudan bağlantılıdır.

İktidarsızlık kavramının altında yatan anlam erkeğin imajı ile bağlantılı bir anlamdır. Kavram güçsüzlük anlamına gelmektedir. Bu kavram, bireyin kendisine yönelik güçsüzlük tanımlarını dışta bırakmak amacıyla bireyi savunma konumuna geçirir. İktidarsızlık kavramı erkeğin güçsüz imaj sergilememesinin tetikleyicisidir (Goldberg, 2018: 48). Gücün zekâ ile desteklenmesi ve asıl hâkimiyet alanının zekâ olması bireyin güçlü erkek imajını destekler niteliktedir. Gücün zekâ ile olan doğrudan ilişkisi olduğunun altını çizen erkeklik kimliği sapyoseksüel erkekliktir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Katılımcıların Olgusal Durumu

Araştırmanın örnekleme, İç Anadolu Bölgesinde yer alan Aksaray, Kayseri ve Nevşehir illerinde yaşamakta olan, kolay seçkisiz örneklem yöntemi ile belirlenmiş on sekiz yaş üstü 557 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcılara çalışmaya katkı sağlaması amacı ile iki bölümden oluşan anket formu doldurtulmuştur. Anket formunun ilk bölümü bireylerin olgusal durumlarına yönelik ve konuya dair bilgisine yönelik on dokuz sorunun yer aldığı bölümdür. Anket formunun ikinci bölümünde ise beşli likert ölçeği kullanılarak oluşturulan yirmi dokuz soru yer almaktadır. Üç soru faktör oluşturamadığı için analiz dışı bırakılmıştır. Katılımcılara toplamda kırk beş soruluk bir anket sunulmuştur.

Çalışmanın güvenilirliği aynı soruların, aynı katılımcılara farklı zamanlarda uygulanmasının aynı sonuçları verebilmesinin gerekliliği anlamını taşımaktadır. Örneklem ve verileri elde etme aracının ne oranda tutarlı olduğunu çalışmanın güvenilirlik sonuçları vermektedir. Güvenilirliği ölçmek amacı ile yapılan test sonucunda 0-1 arasında bir değer bulunur. Bulunan bu değer 1'e yaklaşan bir değer olması güvenilirliğin arttığı sonucunu vermektedir. Genel olarak kabul gören güvenilirlik oranı ise %70 (0.7) oranındadır (Padem, Göksu, Konaklı, 2012: 64). Güvenilirlik ölçümünde en çok kullanılan yöntem Cronbach alfa'dır. Alfa katsayısı oluşturulabilecek ikiye ayırma katsayılarının ortalamasına karşılık gelen 0-1 arası değer alan katsayıdır. Çalışmanın güvenilirliğinin kabul edilebilir sayılması için en az 0.7'lik bir değer olması istenir. Bazı araştırmacılar ise bu değer 0.5'e kadar kabul edilebileceğini belirtmektedir (Coşkun vd, 2017: 133). Çalışmamızın güvenilirlik sonucunda alfa katsayısının .640 olarak ölçüldüğü, güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.1: Güvenirlik analizi

Reliability Statistics		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.640	.610	26

Katılımcıların olgusal durumlarına yönelik sorulara verdikleri yanıtlar ayrıntılı bir şekilde tablolarda verilmiştir.

Tablo 4.2: Katılımcıların medeni durumu

	Sayı	&	Geçerli %	Toplanmış %
Evli	136	24.4	24.4	24.4
Bekar	409	73.4	73.4	97.8
Esi ölmüş	1	.2	.2	98.0
Boşanmış	11	2.0	2.0	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 136'sı evli, 409'u bekar, 11 kişi boşanmış ve 1 kişinin eşi ölmüştür. Katılımcıların %73.4'ü bekar erkeklerden oluşurken, %24.4'ü evli erkeklerdir.

Tablo 4.3: Katılımcıların yaşı

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
18-27	379	68.0	68.0	68.0
28-37	90	16.2	16.2	84.2
38-47	60	10.8	10.8	95.0
48-57	22	3.9	3.9	98.9
58-65	4	.7	.7	99.6
66 yaş ve üzeri	2	.4	.4	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların yaş dağılımına bakıldığı zaman 18-27 yaş aralığında 379 katılımcı, 28-37 yaş aralığında 90 katılımcı, 38-47 yaş aralığında 60 katılımcı, 48-57 yaş aralığında 22 katılımcı, 58-65 yaş aralığında 4 katılımcı, 66 yaş ve üzeri 2 katılımcı

çalışma kapsamında yer almıştır. Katılımcıların %68'i 18-27 yaş aralığında, %16.2'si 28-37 yaş aralığındadır. 38-47 yaş aralığında katılımcılar ise toplam katılımcıların %10.8'ini oluşturmaktadırlar. %3.9'u 48-57 yaş aralığında katılımcılardan oluşurken, % .7'si 58-65 yaş aralığındadır. 66 yaş ve üzeri katılımcı ise % .4'tür.

Tablo 4.4: Katılımcıların hayatının çoğunu geçirdiği yer.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Köy	104	18.7	18.7	18.7
Kasaba	16	2.9	2.9	21.5
İlçe	60	10.8	10.8	32.3
Şehir	224	40.2	40.2	72.5
Büyükşehir	129	23.2	23.2	95.7
Metropol	22	3.9	3.9	99.6
Yurtdışı	2	.4	.4	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların yaşamının çoğunluğunu geçirdiği yerlere bakıldığında ise şehirde yaşayan 224 kişi toplam katılımcılar arasında büyük çoğunluğu oluşturmaktadır. 129 katılımcı büyükşehirde yaşamının çoğunu geçirdiğini belirtirken, 104 katılımcı ise köyde yaşamının çoğunu geçirdiğini belirtmiştir. 60 katılımcı ilçe, 22 katılımcı metropol, 16 katılımcı kasabada yaşamının büyük çoğunluğunu geçirmiştir. Çalışmaya katılım sağlayan iki kişi ise yaşamının büyük çoğunluğunu yurtdışında geçirmiştir. Katılımcıların yaşamının çoğunu geçirdikleri yerlere yüzdeler dilim olarak bakıldığında ise %40.2'lik bir kesim şehirde, %23.2'lik kesim büyükşehirde, %18.7'si köyde, %10.8'i ilçede, %3.9'u metropolde, %2.9'u kasabada ve %4'ü yurtdışında yaşamlarının büyük çoğunluğunu geçirmişlerdir.

Tablo 4.5: Katılımcıların öğrenim durumu.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplam %
Okur-yazar	1	.2	.2	.2
İlkokul	28	5.0	5.0	5.2
Ortaokul	32	5.7	5.7	11.0

Lise	151	27.1	27.1	38.1
Üniversite	318	57.1	57.1	95.2
Diğer	27	4.8	4.8	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 318'i öğrenim durumunu üniversite, 151'i lise, 32'si ortaokul, 28'i ilkokul, 1'i okuryazar olarak belirtmiştir. 27 katılımcı ise öğrenim durumunu diğer kısmında belirtmiştir. Yüzdeler olarak katılımcıların öğrenim durumuna bakıldığında %57.1'i üniversite, %27.1'i lise, %5.7'si ortaokul, %5.0 ilkokul, %4.8'i diğer, %2'si okur-yazar şeklinde öğrenim durumunu belirtmiştir.

Tablo 4.6: Katılımcıların mesleği

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Öğretmen	34	6.1	6.1	6.1
Öğrenci	198	35.5	35.5	41.7
Doktor	4	.7	.7	42.4
Avukat	2	.4	.4	42.7
Asker-polis	14	2.5	2.5	45.2
Çiftçi	35	6.3	6.3	51.5
İşçi	89	16.0	16.0	67.5
Memur	19	3.4	3.4	70.9
Emekli	10	1.8	1.8	72.7
Diğer	152	27.3	27.3	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 198'i öğrenci, 89'u işçi, 35'i çiftçi, 34'ü öğretmen, 19'u memur, 14'ü asker-polis, 10'u emekli, 4'ü doktor, 2'si avukattır. 152 katılımcı ise bu meslekler dışında kalan mesleklere sahip olup diğer kısmında mesleklerini belirtmiştir.

Katılımcıların mesleklerine yüzdeler dilim içerisinde bakıldığında %35.5'i öğrenci, %16.0'ı işçi, %6.3'ü çiftçi, %6.1'i öğretmen, %3.4'ü memur, %2.5'i asker-polis, %1.8'i emekli, %0.7'si doktor, %0.4'ü avukattır. Katılımcıların %27.3'ü ise

mesleklerini diğer kısmında belirtmiştir. Sorunun açıklama kısmında mesleklerini belirten katılımcıların meslekleri: esnaf (13), tüccar(4), satış temsilcisi(6), mühendis(7),Hemşire (3), finans çalışanı(3),avukat (2), aşçı(2), mali müşavir (2), paramedik (2), bilişim (2), muhasebeci (2), galeri (2), işsiz(6),iç mimar (2), serbest meslek (2), gazeteci (2), psikolojik danışman (2), eczane teknisyeni (2), ticaret (1), hurdacı (1), ressam (1), gıda mühendisi (1), iş insanı (1), yazılımcı (1), emlak (1), büfe işletmecisi (1), gençlik çalışanı (1), harita ve kadastro (1), bankacı ve meslek elemanı (1), turizm (1), turist rehberi (1), diyetisyen (1), siber güvenlik uzmanı (1), devlet demiryolları hareket memuru(1) vb. şeklindedir.

Tablo 4.7: One-Sample testine ilişkin bulgular.

	Test Value = 0					
	T	D f	Sig. (2- tailed)	Mean Differenc e	95% Confidence Interval of the Difference	
					Low er	Uppe r
A1 Medeni durumun uz	79.545	556	.0 00	1.79713	1.75 28	1.84 15
Ölçek_Genel_Or talama	205.16 5	556	.0 00	3.08569	3.05 62	3.11 52

Yapılan farklılaşma analizine göre, katılımcıların, ölçek geneline verdiği cevaplar açısından cinsiyete göre (Sig.=0.000; P< 0.05) ileri derecede farklılaşma olduğurulmaktadır.

Tablo 4.8: OneWay ANOVA testine ilişkin bulgular.

ONEWAY A2 A3 A4 A5 A6 A7 A8 BY Ölçek_Genel_Ortalama (ANOVA)						
		Sum of Squar es	df	Mea n Squa re	F	Sig.
A2 Yaşınız	Between Groups	55.665	50	1.113	1.333	.069
	Within Groups	422.593	506	.835		
	Toplam	478.259	556			
A3	Between Groups	127.910	50	2.558	1.203	.169

Hayatınızın çoğunun geçtiği yer	Within Groups	1076.202	506	2.127		
	Toplam	1204.111	556			
A4 Öğrenim durumunuz?	Between Groups	76.322	50	1.526	2.140	.000
	Within Groups	360.917	506	.713		
	Toplam	437.239	556			
A5 Mesleğiniz?	Between Groups	783.795	50	15.676	1.347	.062
	Within Groups	5886.693	506	11.634		
	Toplam	6670.488	556			
A6 Size küçükken kimbaktı?	Between Groups	185.723	50	3.714	1.007	.464
	Within Groups	1866.155	506	3.688		
	Toplam	2051.878	556			
A7 Kız kardeşiniz var mı?	Between Groups	52.584	50	1.052	.965	.544
	Within Groups	551.434	506	1.090		
	Toplam	604.018	556			
A8 İlkokul öğretmeninizin cinsiyeti nedir?	Between Groups	29.180	50	.584	.944	.585
	Within Groups	312.744	506	.618		
	Toplam	341.925	556			

Yapılan farklılaşma analizinde, katılımcıların, ölçek geneline verdiği cevaplar açısından öğrenim durumuna göre (Sig.=0.000; $P < 0.000$) ileri derecede farklılaşma olduğu görülmektedir. Diğer yandan aynı analiz sonuçlarına göre; katılımcıların, ölçek geneline verdiği cevaplar açısından yaş (Sig.=0.06; $P > 0.05$), hayatınızın çoğunun geçtiği yer (Sig.=0.169; $P > 0.05$), meslek (Sig.=0.06; $P > 0.05$), küçükken kim baktığı (Sig.=0.464; $P > 0.05$), kız kardeşe sahip olma durumu (Sig.=0.544; $P > 0.05$), ilkokul öğretmeninizin cinsiyeti (Sig.=0.585; $P > 0.05$), farklılaşma olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4.9: Değişkenlere İlişkin Korelasyon Katsayıları

Correlations ^c

		A1 medeni durumunuz	A2 yaşıınız	A3 hayatınız çoğunluğu geçtiği yer	A4 öğrenim durumunuz	A5 mesleğini z	A6 size küçükken kim baktı	A7 kız kardeşiniz var mı	A8 ilkokul öğretmeninizin cinsiyeti nedir
Ölçek Genel Ortalama	Correlation Coefficient	-.156**	.153**	-.147*	-.237**	.088*	-.050	.096*	.043
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.001	.000	.039	.241	.023	.309
Erkek kimliği alt boyutu	Correlation Coefficient	-.223**	.196**	-.188*	-.284**	.110**	-.065	.142**	.045
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.010	.125	.001	.293
Toplumsal cinsiyet alt boyutu	Correlation Coefficient	.217**	-.150**	.150*	.221**	-.070	-.021	-.092*	.007
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.000	.099	.617	.031	.861
Kadın kimliği alt boyutu	Correlation Coefficient	.149**	-.133**	.158*	.115**	-.062	.044	-.084*	.016
	Sig. (2-tailed)	.000	.002	.000	.007	.141	.301	.049	.714
**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).									
*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).									
c. Listwise N = 557									

Tablo 4.10: Faktör analizi.

Alt Faktörler	Component Matrix ^a Component	Faktör yükü
Faktör1	Erkek adam ailede otoriteyi sağlayabilmelidir	.625
(Erkek kimliği alt	Ailenin reisi her zaman erkek olmalıdır	.730

boyutu)	Erkek çocuklar babalarını örnek almalıdır	.544
	Erkek gerektiğinde karısını dövebilir	.328
	Bir ailede kadının kocasından daha çok maaş alması sorun olur	.418
	Kadın her konuda kocasının onayını almalıdır	.723
	Kadının yeri kocasının yanındır	.744
	Evin geçimini sağlamak erkeğin görevidir	.671
	Erkekler eşinin veya kız arkadaşının sosyal medya hesaplarını kontrol edebilir	.586
	Futbol erkek sporudur	.479
	Kadının namusunu korumak öncelikle erkeğin görevidir	.565
	Erkek çocuk sahibi olmak kadının aile içindeki konumunu yükseltir	.463
	Ev işlerini yapmak öncelikle kadının görevidir	.770
	Hemşirelik bir kadın mesleğidir	.591
	Çocuklar kesinlikle babanın soy-ismini almalıdır	.548
	Çocukların terbiyesinden anne sorumludur	.382
Faktör 2 (toplumsal cinsiyet alt boyutu)	Erkek çocuklar da ev işlerine yardımcı olmalıdır	.458
	Erkekler de ağlayabilir	.585
	Erkekler de kişisel bakımına özen göstermelidir	.633
	Kadınlar da erkekler kadar iyi siyaset yapabilir	.331
	Evlilik teklifini kadınlar da yapabilmelidir	.238
Faktör 3 (kadın kimliği alt boyutu)	Erkek çocuklar da bebek oyuncakla oynayabilir	.318
	Kavga etmek daha çok erkeklere özgüdür	.447
	Kadın sürücüler erkeklere göre daha iyi araba kullanmaktadır	.309
	Kadın kocasından ayrı arkadaşlarıyla tatile çıkabilir	.282
	Kadınlar evlendikten sonra da kızlık soy-adını kullanmaya devam etmelidir	.287
Extraction Method: Principal Component Analysis.		
a. 3 components extracted.		

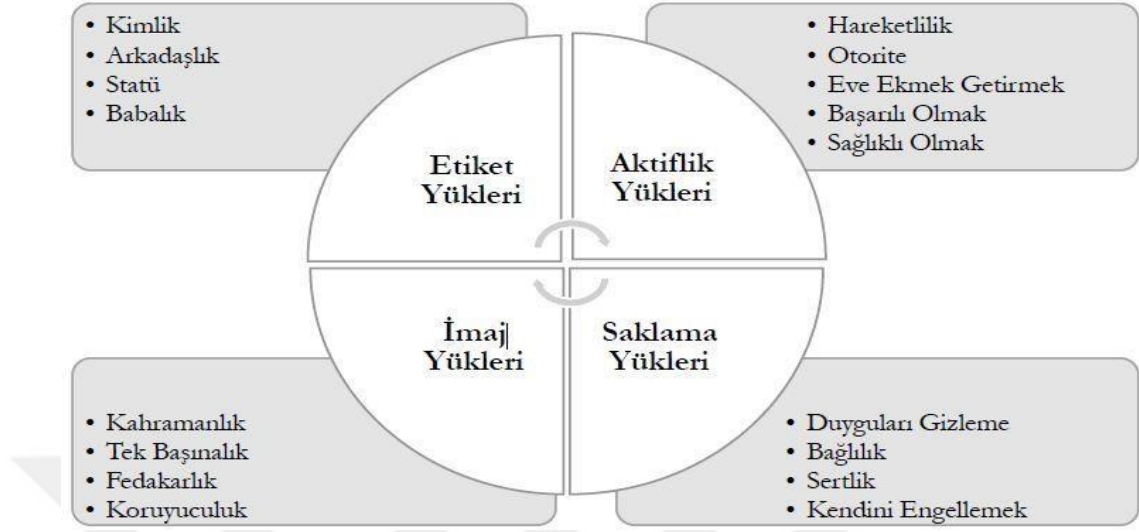
Ölçek maddeleri üç farklı alt boyut oluşturacak şekilde sınıflandırılmıştır. Ölçekte

kullanılan üç soru faktör oluşturamadığı için analiz dışı bırakılmıştır. Birinci faktör erkek kimliği alt boyutunu oluşturmaktadır. İkinci faktör toplumsal cinsiyet alt boyutunu oluşturmaktadır. Üçüncü faktör kadın kimliği alt boyutunu oluşturmaktadır.

3.2. Erkek Kimliği Alt Boyutu

Goldberg'e göre erkekler, toplumsal beklentiler doğrultusunda sayısız açmaz ile karşılaşmakta bu açmazlar ile yaşamaktadırlar. Yapılması ve yapılmaması gereken her şeye dikkat ederek yaşamak, erkeklik kimliklerinin korunması ve sürdürülmesi için cinsiyetine atfedilen roller ile bütünleşmesi bireyi makineleştirmiştir. Beklentileri karşılama zorunluluğu veya isteği bireyi ruhsal ve bedensel olarak zorlayan, yoran bir sürecin içerisine koyar. Erkeklerin içerisine girmiş olduğu açmazları kabul edip kavramasıyla süreç hafifleyecektir. Goldberg'in ele aldığı açmazları şu şekilde sıralayabiliriz; cinsel kimlik açmazı, kinetik açmazı, duygu açmazı, kahraman imajı açmazı, arkadaşlık açmazı, çocuk yetiştirme açmazı, kimlik açmazı, otorite açmazı, ekmek kazanan olma açmazı, başarı açmazı, kariyer merdiveni açmazı, bütünlük açmazı, tek eşlilik açmazı, tensellik açmazı, özerklik açmazı, sağlık açmazı, kendiliğindenlik açmazı, öncelik açmazı ve gelişim açmazıdır. Bu açmazların erkek birey tarafından farkına varılarak ve kavranarak, bilinçli bir şekilde eyleme döküldüğünde açmazların çözülme ihtimali vardır. Goldberg'in açmazlarından birkaçını açıklayacak olursak arkadaşlık açmazı, erkeğin erkekliği öğreneceği ortamlarda bulunması ve bunu öğreneceği kişiler ile bu ortamlarda bulunması gerekliliğinin vurgulandığı açmazdır. Erkek çocukların oyun arkadaşı olarak kızları tercih etmesi veya onların tercih ettiği oyuncakları oyun aracı olarak tercih etmesi ebeveynler açısından düzeltilmesi, müdahale edilmesi gereken bir durum olarak ele alınır. Erkeklerden beklenen birincil beklentiler arasında yer alan "ekmek parası kazanan" olma da bir açmazdır. Ailenin ekonomik anlamda refahının erkek bireylere yüklenmesi, onların yaşamı boyunca bu boyuta odaklanması ve bu odaklanmadan dolayı yaşama dair birçok şeyi kaçırmalarına sebep olduğu için bu beklenti de bir erkeklik açmazıdır (Goldberg, 2018: 125-137). Goldberg'in açmaz olarak belirttiği durumlar toplumsal olarak bireye yüklenen rol ve sorumlulukları içermektedir. Açmaz olarak tanımlanan erkek kimliğinin toplum tarafından inşa edilmiş parçalarıdır. Katılımcılara yöneltilen sorulara verilen yanıtlar bireylerin erkek kimliğini ve bu kimliğin açmazlarını özümseme oranlarını gösterir

niteliktedir.

Şekil 1.1: Erkeklik Yüklerinin Gösterimi

Kaynak: (Yıldız ve Tekke, 2020: 141).

Erkek bireyden toplumsal olarak beklenenleri, Goldberg'ın yük olarak tanımladığı sorumluluk ve rolleri şekil 1.1'de görmek mümkündür. Erkekliğin inşası büyük oranda bu yükler ile bağlantılı bir şekilde gerçekleşmektedir. Erkekliğin erkeklik derecesinin ölçütü bu yüklerle hakimiyeti ve bu yükleri benimseme, eyleme dökmesi ile ilişkilidir. Erkeğin erkek oluşu, ne kadar erkek olduğu yükleri yüklenmesi ile doğru orantılıdır.

Bireylerin cinsiyetlerine yüklenen toplumsal anlamları içselleştirmesi ve bu anlamlar bütünü doğrultusunda tanımlamalar yapması cinsiyet kimliklerinin hangi oranda içselleştirildiğini ve eyleme döküldüğünü gösteren bir unsurdur. Katılımcılara yöneltilen sizce bir erkeği en iyi tanımlayan kavram hangisidir (Tablo 4.11), erkek denilince aklınıza ilk gelen kavram nedir (Tablo 4.12), sizce erkek gibi olmak dendiğinde öncelikle ne kastedilmektedir (Tablo 4.13) soruları bireylerin cinsiyet kimliklerini özdeşleştirdikleri ana noktalara işaret etmektedir.

Tablo 4.11: Erkek denilince aklınıza ilk gelen kavram nedir?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
--	------	---	-----------	-------------

Baba	305	54.8	54.8	54.8
Aile reisi	146	26.2	26.2	81.0
Patron	6	1.1	1.1	82.0
Asker	15	2.7	2.7	84.7
Siyasetçi	2	.4	.4	85.1
Şoför	50	9.0	9.0	94.1
Diğer	33	5.9	5.9	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların %54.8'i erkek denilince aklınıza ilk gelen kavram nedir sorusuna baba yanıtını verirken %26.2'si aile reisi yanıtını vermiştir. Katılımcılardan 305 kişinin erkek kavramını ilk olarak baba ile özdeşleştirmeleri iki nedene bağlanabilir. İlk neden olarak baba kavramı onların cinsiyet kimliklerini inşa etme sürecinde örnek aldıkları ilk rol model olmasındandır. Erkek çocukları cinsiyet kimliklerinin bilincine varmadan önce taklit etmesi gereken ebeveynin babaları olduğu bilgisi aile bireyleri ve çevre tarafından kendilerine aşılacaktır. İkinci neden olarak baba kavramının erkek bireye biyolojik ve toplumsal anlamda yüklenmiş bir rol olmasından kaynaklıdır. Erkek bireyler yaşamlarının belirli bir aşamasından sonra kendisinden beklenen birincil rollerin arasında bir çocuk sahibi olması yani baba olmasının aile ve toplum tarafından beklendiğinin farkındadır.

Selek, babalık rolünün tanımını erkekliğini ispat etmek üzerinden yapmıştır. Baba kavramı, kısır olmayan eril birey, evinin koruyuculuğunu yapan birey, ev ile ilgili her türlü kararın verilmesi rolünü üstlenen kişidir. Baba kavramı, bu tanımlardan yola çıkılarak erkeğin aile içi rolünün toplumsal tüm rolleri içerdiğinin göstergesidir. Selek'in tanımları baba rolünün aynı zamanda koca, asker, patron, devlet adamı konumları için gerekli olan tüm yetileri barındırması gerektiğini, toplumsal beklentinin bu yönde olduğunu vurgular. Babanın sosyal olarak aidiyetleri olması gerektiği de role biçilen bir başka özelliktir. Bu aidiyetler, spor kulübü, siyasi parti vb. gibi her hangi bir gruba dahil olmaktır (Selek, 2018: 22-23). Erkeklik kimliği doğrultusunda babalık rolü, eril bireyden toplumsal nitelikte bir beklentidir. Bu rolün üstlenilmesi için bir takım gereklilikler silsilesinin gerçekleşmesi gerektir. Erkek kimliği birbirine bağlı toplumsal beklentilerden oluşan halkalardan meydana gelen

bir zincirdir. Halkanın kopuk olması erkeklik kimliği zincirini etkileyecek bir durumlardandır.

Katılımcıların bu soruya ağırlıklı olarak vermiş oldukları ikinci yanıt ise aile reisi yanıtıdır. Katılımcıların %26.2'sinin erkek denilince aklına ilk gelen kavram aile reisi kavramıdır. 146 kişi erkeği aile reisliği gibi bir toplumsal sorumluluk ile özdeşleştirmiştir. Aile reisliğinin aynı zamanda aile içi güç, iktidar ve otorite ile bağlantılı olduğunu vurgulamakta yarar vardır. Ailenin reisi erkektir, evin direği erkektir gibi toplumsal söylemler erkek bireylere aile içi sorumluluk konusunda toplumsal beklentileri aşıl原因 söylemlerdir.

Katılımcıların 50'si (%9.0) erkek denilince akıllarına ilk gelen kavramı bir meslek olan şoför olarak özdeşleştirmiştir. 15 (%2.7) katılımcı erkek denilince akıllarına ilk gelen kavramı yine bir meslek ve aynı zamanda tüm erkeklere yüklenen bir sorumluluk olan asker kavramı olarak belirtmişlerdir. 6 (%1.1) katılımcı patron yanıtını verirken, 2 (%.4) katılımcı siyasetçi yanıtını vermiştir. 33 (%5.9) katılımcı ise bu kavramlar dışında farklı kavramlar ile yanıtlamışlardır. Diğer kısmını kullanarak soruyu yanıtlayan bireylerin yanıtları arasında şu kavramlar vardır; cinsiyet, insan, birey, kişi, egemen, güç, adam, penisi olan insan, üreme organı...

Katılımcıların erkeklik kimliğini rol, statü, meslek üzerinden tanımlamaları, erkeklik kimliklerinin asıl başrolünü oynayan cinsiyet kavramını geride bırakmıştır. Katılımcıların erkek denilince akla gelen ilk kavramın baba oluşu bu role verdikleri önemi gösterirken bu rolün beraberinde getirmiş olduğu aile reisliği kavramını da erkeklik ile özdeşleştirmelerini sağlamıştır. Bu doğrultuda katılımcıların “ailenin reisi her zaman erkek olmalıdır” ifadesine ve “erkek çocuklar babalarını örnek almalıdır” ifadelerine katılım oranları tablo 4.12 ve tablo 4.13'te verilmiştir.

Tablo .12: Ailenin reisi her zaman erkek olmalıdır.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	63	11,3	11,3	11,3
Katılmıyorum	133	23,9	23,9	35,2
Ne katılırım ne katılmam	155	27,8	27,8	63,0
Katılıyorum	143	25,7	25,7	88,7

Tamamen katılıyorum	63	11,3	11,3	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Aile reisi her zaman erkek olmalıdır ifadesine katılımcıların 155'i (%27.8) ne katılıyorum ne katılmam yanıtını vermiştir. Katılımcıların 143'ü (%25.7) katılıyorum yanıtını verirken 63'ü (%11.3) tamamen katılıyorum ifadesini kullanmıştır. 133 katılımcı (%23.9) söz konusu ifadeye katılmıyorum yanıtını verirken 63 katılımcı (%11.3) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. Hiç katılmıyorum ve tamamen katılıyorum gibi iki zıt cevabı veren katılımcı sayılarının eşit olduğunu tablo 4.12'de gözlemek mümkündür. Katılımcılardan %26.2'lik bir kesimin erkek denilince akla ilk gelen kavramın aile reisliği olduğunu belirtmişti. Aile reisi her zaman erkek olmalıdır ifadesine katılan ile katılmayan katılımcıların sayılarının birbirine yakın olması bu rolün benimsenme oranının günümüzde kırılmaya başladığını göstermiştir. Toplumsal cinsiyet tarihine bakıldığında geleneksel dönemde aile reisliği rolünün erkeklik kimliği açısından önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Aile reisliğinin günümüz şartlarında erkekler tarafından aynı önemde sürdürülme meylinin olduğunu söyleyebilmek için oranların şıklar arasında bu şekilde dağılımının olmaması gerekirdi. Söz konusu ifadeye ağırlıklı olarak katılıyorum veya tamamen katılıyorum yanıtlarında birikimin olmaması, aile reisliği rolünün veya statüsünün erkeğe özgü olmadığını düşünen katılımcıların aynı oranda çok olması erkeğe atfedilen bir rolün esnemeye başladığını göstermektedir. Katılımcıların %68'nin 18-27 yaş aralığında genç kesim olarak tanımlayabileceğimiz bireylerden oluşmasının sonuçlar üzerinde etkisi olduğu düşünülmektedir.

Erkek denilince katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%54.8) aklına gelen kavramın baba oluşu bu rolü benimseme ve rol model olarak benimsedikleri kişinin baba oluşundan kaynaklı olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Baba figürünün erkek kimliğinin inşa sürecindeki payını katılımcıların, "erkek çocuklar babalarını örnek almalıdır" ifadesine katılım oranları üzerinden yorumlayalım.

Tablo 4.13: Erkek çocuklar babalarını örnek almalıdır.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	54	9,7	9,7	9,7
Katılmıyorum	121	21,7	21,7	31,4

Ne katılırim ne katılmam	200	35,9	35,9	67,3
Katılıyorum	138	24,8	24,8	92,1
Tamamen katılıyorum	44	7,9	7,9	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların 200'ü (%35.9) erkek çocuklar babalarını örnek almalıdır ifadelerine ne katılırim ne katılmam yanıtını vererek kararsızlığını belirtmiştir. 138 katılımcı (%24.8) katılıyorum yanıtını verirken, 44 katılımcı (%7.9) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. 121 katılımcı (%21.7) katılmıyorum ifadesini kullanırken, 54 katılımcı (%9.7) hiç katılmıyorum ifadesini kullanmıştır. Rol model olarak çocuğun hemcinsini örnek alması gerektiğini düşünen katılımcı sayısının 557 katılımcı arasından 182 katılımcı olduğunu tablo 4.13'de görebiliyoruz.

Erkeklik kimliğinin katılımcılar açısından bir bakış açısı ile tanımlanarak cinsiyet kimliklerine dair bilgi edinmenin amaçlandığı bu çalışmada erkek tanımının hangi kavram üzerinden yapıldığı önem arz eden bir veridir. Erkek bireylerin cinsiyetlerinin tanımında vurgulamak istedikleri birincil derecede özelliğin ne olduğunu tablo 4.14 bağlamında yorumlayabiliriz.

Tablo 4.14: Sizce bir erkeği en iyi tanımlayan kavram hangisidir?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Cesaret	197	35.4	35.4	35.4
Kaba davranış	8	1.4	1.4	36.8
Kibarlık	64	11.5	11.5	48.3
Otoriter olmak	132	23.7	23.7	72.0
Yardımselik	92	16.5	16.5	88.5
Diğer	64	11.5	11.5	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcılara sorulan sizce bir erkeği en iyi tanımlayan kavram hangisidir sorusuna verilen yanıtların %35.4 cesaret yanıtını vermiştir. 197 kişinin erkeği cesur olmak ile

özdeşleştirmesi erkekliğin toplumsal açıdan korkusuz olmak ile bağlantılı olarak inşa edilmesinden kaynaklıdır. Korkak olmak bir erkeklik kaybı veya erkekliği zedeleyen bir durum olarak belirtmiştir. Cesaret kavramı özellikle askerlik döneminde erkek bireylere en çok aşılana kavramdır. 132 katılımcı bir erkeği en iyi tanımlayan kavramın otoriter olmak ile bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Otoriter olmak ile aile reisliği ve güç arasında anlamlı bir bağlantı olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların %23.7'si erkeklik tanımını otoriter olmak ile açıklamıştır. Otoriter olmak toplumsal söylemler ile (erkek dediğin masaya yumruğunu vurur, erkek dediğin sözünü dinlettirir) bireylere sunulduğu gibi askerlik kurumu aracılığı ile tıpkı cesur olmak kavramında olduğu gibi bireylerin cinsiyet kimlikleri ile bağlantılı olarak verilmektedir. Güçlü ve cesur olma erkeklik kimliği ile bağdaşması gerektiği vurgusu çeşitli kurumlar yardımıyla bireylere aktarılmaktadır.

Askeriye içinde kolektif bir hareket mevcuttur. Bireyler yalnızca kendi yaptıklarından sorumlu değil hemcinslerinin yaptığı hatalardan sorumlu tutuluyor. Resmi denetimin toplulaşmasını doğuran bu kolektif hareket, bireyleri yalnızca kendi kimliklerinden, davranışlarından sorumlu olmanın yeterli olmadığını bireylere benimsetmiştir (Selek, 2018: 84). Askerde öğrenilen bu bilgiler çerçevesinde tekrardan topluma karıştığında o düzeni sürdürmeye devam etme potansiyeline sahiptir. Toplumda hata veya yanlış olarak nitelendikleri şeylere müdahale etme gereği duyarlar.

Toplumun güvenlik ve savunma gerektiren kurumların genç erkek yoğunlukta olması cinsiyete yüklenen güç kodunun göstergesidir. Erkek eşittir güçlü olan düşüncesinin kurumsal boyuta yansımalarıdır. Erkeklik ispatı olarak görülen askerlik, genç erkeklere güç ve hegemonya üzerine bir eğitim kurumu olarak tanımlanabilir. Bu kuruma yalnızca genç erkeklerin alınması kadınların ve yaşlı insanların dışlanması savunma ve güvenlik için yeterli görülen cinsiyetin erkekler olduğu anlamına gelmektedir. Bu tarz bir tutum ve tercih beraberinde kadının savaşacak güçten yoksun olduğu iddiasını getirmektedir. Kışla eğitimi ile sadece savunma stratejileri öğretilmemektedir. Aynı zamanda kadınsı tüm özellikler aşağılanarak, toplumun tanımladığı erkeklik bireylere aşılanmaktadır (Sancar, 2016: 154-155). Askerlik öncesi ve askerlik süreci boyunca öğretilen ve vurgulanan konular tahakküm yapıları çevresinde gelişmektedir. Hürmet ritüelleri, erkeklerin toplumsallaşması için gerekli görülen konular, hiyerarşik etkileşimler ve bu etkileşimler sonucu oluşan davranış

şekilleri süreç içerisinde erkek bireye aktarılmaktadır. Erkek bu süreç sonucunda yerine göre davranmayı öğrenmektedir. Konuşması, susması, itaat etmesi, emretmesi vb. gibi noktaların yerine göre değiştiğinin farkına vardığı dönem askerlik dönemidir. Bu dönemde öğrendiklerini tüm toplumsal yaşamına yansıtması ile, tek tip, hakim erkek modeli olarak var olup yaşamını sürdürmektedir (Selek, 2018: 43-44). Birey başlangıç olarak cinsiyetinin bir otorite ve güç sahibi olduğunu babadan, çevresinde olan diğer erkeklerden görür. Bunun devamında askerlik ile bu güç ve otorite sahibi olma meselesini pekiştirir. İtaat etmesi gereken hemcinsleri olduğu gibi kendisine itaati gerektiren konumu aynı zamanda taşıyan erkek, askerlik ile sert ve güçlü duruşun cinsiyet kimliğinin bir parçası olduğunu öğrenir.

Erkekliği en iyi tanımlayan kavram olarak yardımseverlik yanıtını veren 92 (%16.5) katılımcı vardır. Toplumsal olarak bazı kavramlar cinsiyeti olan kavramlardır. Güçlü, sert gibi kavramlar erkeklere özgü nitelik olarak sınıflandırılırken, duygusallık, narinlik, zayıflık vb. gibi kavramlar kadınlara özgü nitelikler olarak sınıflandırılmaktadır. Katılımcıların bu kalıp nitelikler dışında kalan yardımseverlik yanıtının en çok verilen cevaplar arasında üçüncü sırada yer alması önemli bir veridir. Yardımseverlik kavramının cinsiyeti olan bir nitelik olmadığı halde (cesur olmak ve otoriter olmanın aksine) 92 katılımcı tarafından erkeği en iyi tanımlayan kavram arasında yer alması bireylerin cinsiyet kimliklerini olumlu, pozitif nitelikler ile tanımlama ihtiyacının sonucudur. Goldberg'e göre, erkekler sosyal yaşamda cinsiyetleri gereği bağımlılık ve pasiflikten kaçınırlar. Bunlar ile bağlantılı olarak yardım isteme konusu kaçındıkları bir konudur. Yapılması gerekeni tek başına yapacak güçte olduklarını çevrelerine kanıtlama gereği duyduklarından yardım istemekten özenle kaçınırlar. Yardım isteme mecburiyetinde kalan eril birey, kendisini rahatsız, kaygılı ve aynı zamanda savunmasız olarak niteler. Kimsenin yardımına ihtiyacım yok cümlesini kurabilmek erkekler için güç göstergesidir (Goldberg, 2018: 76). Yardımsever olma yanıtının, yardım istemekten çok yardım etmeyi erkeklik kimliği ile özdeşleştirilmiş olmasından kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz.

Katılımcıların %11.5'i (64 kişi) kibarlık kavramını, %1.4'ü kaba davranış kavramını erkeği en iyi tanımlayan kavram olarak belirtmişlerdir. 64 kişi (%11.5) diğer kısmında soruyu yanıtlamışlardır. Bu yanıtlar arasında yer alan kavramlar şu şekildedir; insan olmak, kişilik sahibi, şefkat, centilmen ve vicdanlı, medeni, iyi

insan, koruyucu, güç, efendilik, cinsel organ, sahip çıkma, fedakarlık, saygı, merhamet, adaleti sağlamak...

Sizece bir erkeği en iyi tanımlayan kavram hangisidir sorusuna %23.7' lik bir oranda otoriter olmak yanıtının verilmesi otorite kavramının erkeklik kimliği için önem arz eden bir kavram olduğunu göstermektedir. Otoriteyi sağlamanın erkeğin sorumluluğunda olduğunu düşünen katılımcıların bir başka soruyu verdikleri yanıtlar (tablo 4.15) otorite kavramının erkekliği tamamlayan bir kavram olarak algılandığı yorumunu yapmamızı kolaylaştırmıştır.

Tablo 4.15: Erkek adam ailede otoriteyi sağlayabilmelidir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	21	3,8	3,8	3,8
Katılmıyorum	34	6,1	6,1	9,9
Ne katılırım ne katılmam	114	20,5	20,5	30,3
Katılıyorum	292	52,4	52,4	82,8
Tamamen katılıyorum	96	17,2	17,2	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Erkek adam ailede otoriteyi sağlayabilmelidir ifadesine %52.4 (292 katılımcı) oranında katılıyorum yanıtı, %17.2 (96 katılımcı) oranında tamamen katılıyorum yanıtı verilmiştir. 114 katılımcı (%20.5) ne katılırım ne katılmam yanıtını vermiştir. Katılmıyorum yanıtını veren 34 katılımcı (%6.1), hiç katılmıyorum yanıtını veren 21 katılımcı (%3.8) vardır. Otoritenin erkek adamın sorumluluğunda olduğunu düşünen %69.9'luk bir kesim, erkek adamın otoriteyi sağlayabilme sorumluluğunun olmadığını düşünen %9.9'luk kesim mevcuttur. Söz konusu ifadenin içeriğinde hem erkek hem adam vurgusunun yapılması bireylerin doğrudan cinsiyet kimliğine hitap edip otorite sağlamanın cinsiyetlerinin sorumlulukları kapsamına girip girmediğini ölçmeye yönelik bir sorudur. Bu ifadeye katılıyorum veya tamamen katılıyorum yanıtlarında yüksek oranda birikim olması katılımcıların otorite sağlama sorumluluğunu erkeklik kimlikleri ile bağdaştırdıklarını göstermektedir. Otorite sağlama, tahakküm kurma ile bağlantılı olarak bireylerin erkek olarak kendilerini karar mercii olarak görüp görmediklerini "kadın her konuda kocasının onayını almalıdır" ifadesine katılımlarını üzerinden değerlendirebiliriz.

Tablo 4.16: Kadın her konuda kocasının onayını almalıdır.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	55	9,9	9,9	9,9
Katılmıyorum	108	19,4	19,4	29,3
Ne katılırım ne katılmam	127	22,8	22,8	52,1
Katılıyorum	191	34,3	34,3	86,4
Tamamen katılıyorum	76	13,6	13,6	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların %34.3'ü (191 katılımcı) kadın her konuda kocasının onayını almalıdır ifadesine katılıyorum yanıtını, %13.6'sı (76 katılımcı) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. %19.4'ü (108 katılımcı) katılmıyorum yanıtını, %9.9'u (55 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. %22.8'i (127 katılımcı) ne katılırım ne katılmam yanıtını vermiştir. Kadının her konuda kocasının onayını alması gerektiğini düşünen katılımcılar (%47.9), kadının her konuda kocasının onayını alması gerektiğini düşünmeyen katılımcılara (%29.3) kıyasla daha fazla olduğunu görmek mümkündür. Bu ifadeye katılmayan katılımcıların oranlarının azımsanmayacak derecede olması katılımcıların belirli bir kesiminin danışılan ve onaylayan görevini erkeklik kimliklerinin bir parçası olarak görmediklerini göstermektedir.

Tablo 4.17: Sizce "erkek gibi olmak" dendiğinde öncelikle ne kastedilmektedir?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Fiziksel olarak güçlü olmak	86	15.4	15.4	15.4
Duygusal olarak güçlü olmak	37	6.6	6.6	22.1
Kendi kararlarını verebilen	20	3.6	3.6	25.7
Ağır-başlı olmak	44	7.9	7.9	33.6
Sorumluluk sahibi olmak	163	29.3	29.3	62.8
Dürüst olmak	188	33.8	33.8	96.6
Diğer	19	3.4	3.4	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcılara yöneltilen sizce “erkek gibi olmak” dendiğinde öncelikle ne kastedilmektedir sorusuna 188 kişi dürüst olmak yanıtını vermiştir. %33.8’in vermiş olduğu dürüst olmak yanıtı erkek gibi olmak söyleminin barındırdığı ilk anlam olarak verilmiştir. Erkekliğin güven duygusunu barındıran dürüstlük ile eş değer tutulması bireylerin cinsiyet kimliklerine yüklediği olumlu anlamlardan biridir. Erkek gibi olmak toplumsal söylemlerde genellikle kaba davranış ve güç ile aynı anlamda kullanılan bir söylem olduğu düşünülse de katılımcıların %33.8’i dürüst olmak ve %29.3’ü (163 kişi) sorumluluk sahibi olmanın kastedildiğini düşünmektedir. Fiziksel olarak güçlü olmanın kastedildiğini belirten 86 (% 15.4) katılımcı vardır.

Katılımcıların 44’ü (%7.9) ağır başlı olmak, 37’si (%6.6) duygusal olarak güçlü olmak, 20’si (%3.6) kendi kararlarını verebilen yanıtını vermiştir. 19 (%3.4) kişi ise şıklar dışında farklı yanıtlar vererek diğer kısmında erkek gibi olmak dendiğinde ne kastedildiğini belirtmişlerdir. Yanıtlardan birkaçı şu şekildedir;

“Toplumsal cinsiyet bazlı ele alırsak erkek olmak toplumun yüceltirdiği her türlü erdemi kendinde barındırmaktır, yukarıdakilerin hepsi de bu tanımlamaya “toplumsal” olarak uyar” (K518). “Cesaretli ve güçlü olmayı çağırıyor (erkeksen gel vs.)” (K474). “Toplum tarafından üretilmiş, kişiyi rencide edip ani ve yanlış hareket yapmasını sağlayan baskı cümlesi” (K95).”

Selek’in çalışmasında katılımcıların bir kısmı adam olmayı, insan olmak ve kâmil insan olmak şeklinde anlamlandırmışlardır. Adam olmak, Anadolu hümanizması içerisinde cesaret, dürüstlük, tahammül, hoşgörü gibi kelimeler ile de özdeşleştirilmiştir (Selek, 2018: 204). Adam olmak ve erkek gibi olmak kullanımları sık sık birbirinin yerine kullanılan aynı anlamları taşıyan kullanımlardır. Çalışmanın verileri incelendiğinde Selek’in çalışması ve Anadolu hümanizmasına paralel bir özdeşleştirme mümkündür. Erkek gibi olmanın ağırlıklı olarak dürüst olmak ile özdeşleştirilmesi, devamında ağırlıklı olarak sorumluluk sahibi olmak yanıtının verilmesi, bireylerin cinsiyet kimliklerinin dürüstlük gibi olumlu kişisel nitelikten sonra görev bilincine dayalı bir yanıtta yığılma olduğunu göstermektedir. Sonrasında fiziksel güç yanıtlarının ağırlıklı olarak verilmesi, toplumsal olarak cinsiyet algısının farklı boyutlarına işaret eden verilerdir.

Toplumsal olarak inşa edilmiş cinsiyetlerden hangisinin toplum tarafından pozitif ayrımcılığa sebep olduğu, hangi cinsiyetin diğer cinsiyetin yerinde olmak istediği ile

alakalıdır. Bir cinsiyetin yüceltilmesi ve bir diğer cinsiyetin aşağılanması toplumsal prestijin tek cinsiyet odaklı olduğunu gösterir. Kadınların yaptıkları işlerde güç, azim ve kararlılık göstermesi “erkek gibi” sözcükleri üzerinden takdir edilir ve övülür (Atabek, 2018: 35). Atabek’in belirttiği gibi erkek gibi olmak toplumsal anlamda güce bağlı övgü olarak kullanılan bir söylemdir. “Aile ve yakın çevre tarafından kabartılan hamur, diğer toplumsal kurumlar tarafından, katı bir ayinler ve yasaklar zırhı içinde pişirildikçe “erkek adam” sertleşiyor ve rolünü yüklenmeye hazır sayılıyor.” (Selek, 2018: 215). Erkekliğe, adamlığa yüklenen her anlam verili olan rolün başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlamaktadır. Pozitif anlamlar barındıran erkek gibi olma söyleminin katılımcıların yanıtları bağlamında dürüst, sorumluluk sahibi, güçlü bireyler için kullanılan bir söylem olduğu yorumu yapılabilir. Çalışmada dürüstlük vurgusunun yapıldığı bir diğer soru ise delikanlılığın hangisine karşılık geldiği sorusudur. Katılımcıların %47.4 ‘lük kısmı bu soruyu dürüst olan erkek şeklinde yanıtlamıştır. Soruya verilen yanıtlar tablo 4.18’de verilmiştir.

Tablo 4.18: Delikanlılık sizce hangisine karşılık gelmektedir?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Dürüst olan erkek	264	47.4	47.4	47.4
Namuslu olan erkek	65	11.7	11.7	59.1
Şiddet uygulayan erkek	7	1.3	1.3	60.3
Ailede söz sahibi olan erkek	4	.7	.7	61.0
Eşini koruyan erkek	40	7.2	7.2	68.2
18-25 yaş arası genç (kız-erkek)	142	25.5	25.5	93.7
Diğer	35	6.3	6.3	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Delikanlılık sizce hangisine karşılık gelmektedir sorusuna 264 katılımcı (%47.4) dürüst olan erkek şeklinde yanıt verirken, 142 katılımcı (%25.5) 18-25 yaş arası genç (kız-erkek) yanıtını vermiştir. Katılımcıların 65’i (%11.7) delikanlılığın namuslu olan erkeğe karşılık geldiğini belirtmiştir. 40 katılımcı (%7.2) eşini koruyan erkek yanıtını, 7 katılımcı (%1.3) şiddet uygulayan erkek yanıtını, 4 katılımcı (%.7) ailede söz sahibi olan erkek yanıtını vermiştir. 35 katılımcı (%6.3) verili tanımlar dışında delikanlılık tanımı yapmayı tercih ederek diğer kısmında yanıtlarını belirtmiştir.

Verilen yanıtlardan bazıları şu şekildedir;

Kelime olarak kanın deli aktığı zamanlara denir ama toplumda artık manası dürüst ve ahlaklı olan insan (K92). Erinlik dönemi yaşayan erkek (K73). Delikanlı yaramaz hayta ve hayatı daha yeni yeni görmeye başlayan kişilerdir (K285). Dürüst kız ya da erkek (K252). Kendini genç ve dinamik hisseden herkes (K390). Dürüst ve yiğit olan insan (K353). Dürüst olan kız erkek (K474). Yaş gözetmeksizin ne yaptığını bilen kadın veya erkek (K250). Ahlak kurallarının dışına çıkmayan herkes delikanlıdır. Delikanlılık cinsiyet ayırt etmez (K476). Dürüst namuslu karakterli güven duygularını hissettiren (K502). Delikanlılığın ya da adamlığın cinsiyette değil karakterde olduğunu düşünüyorum (K440). Dürüst namuslu ağırbaşlı (K164). Dürüst namuslu işinde gücünde olan (K171). Kadın erkeği kapsayan dürüstlük (K203). Dürüst olan kişi kız veya erkek fark etmez (K129). Evini geçindirip ailesini korumak kollamak (K262). Delikanlılık dürüstlük gerektirir karşıdaki insana da bağlı tabiki (K287). Dürüst ve namuslu (K202). Sorumluluklarını bilen, enerjisi yüksek, ahlak kurallarını benimsemiş bireydir (K526). Dürüst namuslu efendi saygılı genç erkeklere denir (K460). Toplumda ilk rolü üstlenebilen (K348). Genç nesil için adlandırılır ama her şeyiyle düzgün olan insan olarak adlandırabilirim (K26). Toplumsal normlara karşılık benim için bir şey ifade etmemektedir (K59). Sorumlulukların farkında olan erkek (K311). Duygusal erkek (K297). Dürüst sorumluluk sahibi ve vicdanlı olan kendi adalet terazisine sahip saygılı erkek birey (K111). Çocukluktan çıkmış genç erkek (Delikanlı kelimesi genç kadınları kapsamaz) (K329).

Katılımcıların verdikleri yanıtlar göz önüne alınıp çalışmanın örnekleme bağlamında bir genelleme yapılacak olursa delikanlılık erkekler için ilk olarak dürüst ve namuslu olan erkek anlamını taşımaktadır. Erkek gibi olmak söyleminin katılımcılar tarafından %33.8 oranında yine dürüstlük ile bağlantı kurulduğu verisini bu noktada hatırlamakta fayda var. Erkek bireylere toplumsal olarak yapılan delikanlılık vurgusuna olumlu, pozitif anlamlar yüklenmesi delikanlılığı, şiddet ve güç göstergesi anlamından uzaklaştırıp cinsiyetlerinin kişiliklerine yüklemiş olduğu dürüst ve namuslu olma niteliklerine bürünme gerekliliğini eril bireye sunmuştur. Delikanlılık kavramını eril birey kalıbından bağımsız bir kavram olarak değerlendiren katılımcılar %25.5'lik bir kesimdir. Diğer kısmında delikanlılık tanımını eril bireyden ayırarak insani bir nitelik olarak tanımlayan

katılımcılar dahil edildiğinde, delikanlılığın yalnızca erkeklere özgü bir kavram olmadığını düşünen erkek sayısı azımsanmayacak derecededir. Delikanlılık kavramını olumsuz kelimeler ile tanımlayan katılımcı sayısı oldukça azdır. Toplumsal olarak kullanım yoğunluğu olan kavramların içeriğinin çok fazla anlam ile doldurulması kişiler üzerinde toplumsal bir baskı yaratmaktadır. Delikanlılık, adamlık, erkeklik gibi kullanımlar bu kavramlara örnek olarak verilebilir. İçeriği çok fazla anlam ile doldurulan bu kavramlar, bireyin kaybetme korkusu yaşayacağı ve bu nitelikleri kaybetmemek için ekstra çaba sarf etme girişiminde bulunacakları kavramlara dönüşmektedirler. Bu doğrultuda bakıldığında katılımcıların, sizi en çok aşağıdaki ifadelerden hangisiyle nitelendirilmek rahatsız eder sorusuna verdikleri yanıtlar tablo 4.19’da verilmiştir. Katılımcıların %45.8’i adam değilsin ifadesinin kendilerini en çok rahatsız eden ifade olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.19: Sizi en çok aşağıdaki ifadelerden hangisiyle nitelendirilmek rahatsız eder?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hanım köylüsün	20	3.6	3.6	3.6
Kılıbıksın	49	8.8	8.8	12.4
Anne kuzususun	17	3.1	3.1	15.4
Korkaksın	86	15.4	15.4	30.9
Delikanlı değilsin	33	5.9	5.9	36.8
Adam değilsin	255	45.8	45.8	82.6
Erkek adam sözünde durur	60	10.8	10.8	93.4
diğer	37	6.6	6.6	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 255’i (%45.8) adam değilsin şeklinde nitelendirilmekten rahatsızlık duyacağını belirtirken, korkaksın şeklinde nitelendirilmekten rahatsızlık duyacağını belirten 86 (%15.4) katılımcı vardır. Erkek adam sözünde durur şeklindeki bir ifadeden rahatsızlık duyacağını belirten 60 katılımcı (%10.8), kılıbıksın ifadesinden rahatsızlık duyacağını belirten 49 katılımcı (%8.8), delikanlı değilsin ifadesinden rahatsızlık duyacağını belirten 33 katılımcı (%5.9) vardır. Katılımcıların 20’si (%3.6) hanım köylüsün ifadesinden rahatsızlık duyacağını

belirtirken, 17 katılımcı (%3.1) anne kuzususun ifadesinden rahatsızlık duyacağını belirtmiştir. Kendilerine kullanıldığında rahatsızlık duyacakları ifadeleri diğer kısmında belirten 37 (%6.6) katılımcı vardır. Yanıtlardan bazıları şu şekildedir;

Erkek adamsın yap (K6). Saygısız ya da terbiyesiz (K310). Hiçbiri, insan bencil bir varlıktır, kendini düşünür bide toplum ne der diye yaşar. O yüzden diğer insanların söylemlerini umursamam, ben kendimi biliyim yeter (K95). Irkçı (K353). Hiçbiri beni rahatsız etmez. Toplumda böyle olmak dikte ediliyor diye, böyle olmak zorunda değilim (K49). Onursuzsun, yalancısın vs gibi ifadeler üzebilir (K247). Sahtekarsın (K309). Yukarıdan aşağı hepsi yani bir nevi hepsi aşağılayıcı sözler (K195). Verilen seçenekler hep bir noktaya yönlendiriyor zorunlu olarak bunlar bana söylenirse rahatsız olmam. Ama bunları söylediği için bu şekilde hitap ettiği için dövebilirim (K411). Kötü insan diye nitelendirilmek (K390). Ciddi ve yargılar şekildeyse hepsine (K299). Bu dünya boş olarak gelip ve boş olarak da gidecek birisi olarak tanımlanmak sanıyorum en kötüsüdür (K518). Yalancılıkla suçlanmak (K311). Sözüünü tutmadın (K313).

Adam değilsin şeklinde bir ifade bireyin doğrudan erkeklik kimliğine bir saldırı olmasından dolayı katılımcıların %45.8'i rahatsızlık duyacaklarını belirtmişlerdir. Şıklardan biri hariç diğerlerinin olumsuz anlamlar barındıran ve erkeğin rahatsızlık duyacağı kavramlar olmasına rağmen büyük oranda katılımcı adam değilsin söylemini yanıt olarak seçmiştir. Bunun sebebi adamlık kalıbının içerisinde birçok toplumsal anlam yığını ile dolu olması ve adamlığın yüceleştirilmesinden kaynaklıdır. Bu kalıptan bireyin noksan olduğunu ifade etmek onun aynı zamanda birçok şeyden (şeref, namus, erkeklik, dürüstlük vb.) noksan olduğunu belirtmek ile aynı anlamdadır. Bu söylemden rahatsızlık duyulmasında yatan sebepler erkeklik kimliğine yüklenen anlamlar bütünü barındırmasındandır. Bu anlamların kaybedilme korkusu rahatsızlık derecesini arttırmaktadır.

Kültürel olarak tanımlanan kadınlık ve erkeklik, psikolojik ayrımları keskinleştirmede önemli bir paya sahiptir. Eril birey üstünlüğüne dayalı iddiaların güçlü olmasına paralel olarak erkeklerin verili olan kodlara uyumu o denli zorlaşır. Erkeklik statüsünün her an kaybedilme tehlikesi taşıyan bir statü olması ve cinsiyet gibi verili bir statü değil kazanılan bir statü olması bu statünün devamlılığı için çabayı zorunlu kılar. Erkekliğin hemcinslere ve topluma daima ispat gerektirmesi eril

birey için yorucu bir durumdur (Kandiyoti, 2019: 82). Toplum bu ispatı ve erkekliğin inşasını görmek ister. Bu sistemin devamlılığı için önemli bir etkidir. Bu ispat toplumumuzda, sünnet olmak iş sahibi olmak, askere gitmek, evlenmek, kendi şerefi ve aile şerefi için ailesinin kadın üyelerinin namusunu korumak (!), toplumsal ve kültürel olarak kadınsı olarak nitelenen her türlü davranıştan kaçınmak vb. gibi durumlar üzerinden yapılmaktadır.

Ahlak kavramı toplumsal değer yargılarının bütününe içeren bir kavramdır. Geleneksellik temelinde şekillenen bu kavram namus ve kadın kavramları ile özdeş tutulmuştur. Geleneksel ahlak yasasında hanenin namusunun taşıyıcısı kadındır. Namus kadının bacak arası ile sınırlandırılıp, korunması gereken bir olgu olarak bireylere aktarılmıştır (Atabek, 2018: 68). Kadın cinselliğinin toplum tarafından bireysel değil kolektif denetim gerektiren bir durum olarak algılanması cinsiyete dayalı ayrımın farklı boyutunu oluşturmaktadır. Kadının cinselliğinin denetimini yapmayı görev edinen çok sayıda farklı birey toplumda mevcut olup bu görevlerini doğal hak olarak lanse edebilmektedir. Kadın cinselliğinin bu denli önemsenip denetim ve kontrolünün görev olarak algılanmasının altında yatan benimsenmiş düşünce, kadın iffeti- aile, sülale şerefi ikilisi arasında bağlantı kurulmuş olmasıdır. Kadın cinselliğine atfedilen bu olumsuz güç birçok baskıyı beraberinde getirmiştir (Kandiyoti, 2019: 80-81). Baskıların kadın odaklı olanları, kadının giyim tarzı, gittiği mekânlar, muhatap olduğu bireyler, eğitimi, iş hayatı gibi kendi bireysel tercihi olacak konuların namus koruyuculuğunu üstlenen kişilerce yönlendirilmesidir. Kolektif güçlerce namusu zedeleyici davranışlar listelenmiş ve bu listeye dahil olan davranışları sergileme konusunda kadınların denetimi sözde namus koruyucularına verilmiştir. Bu namus koruyucuları genellikle ailenin erkek üyeleridir. Erkek üyeler, aile üyeleri olan kadınları toplumda var olan diğer hemcinslerinden korumak gibi tezat bir görevi üstlenmiştir. Erkek birey, koruyan konumdayken aynı zamanda kendisinden korunan konumundadır. Bu görevi üstlenen erkek bireylere bunun öğretilmesi namus, şeref konusunda erkekler üzerinde var olan baskıyı göstermektedir. Toplum tarafından bu görev erkeklik kimliğinin bir parçası olarak bireye sunulduğundan eril birey erkeklik kaybı yaşamamak için namus, şeref koruyuculuğunu üstlenir. Bireysel yapılan tercihlerin veya namussuzluk olarak etiketlenen davranışların neden kolektif bir şeref kaybına sebep olduğunu sorgulama gereği duymaz. Bunu sorguladığı takdirde hatanın, tercihin, suçun bireysel olduğunu fark edecektir. Namus ve şeref gibi kavramlara yüklenen ağır anlamlar toplumsal

olarak her iki cinsiyeti zorlayacak niteliktedir.

Tablo 4.20: Kadın namusunu korumak öncelikle erkeğin görevidir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	94	16,9	16,9	16,9
Katılmıyorum	161	28,9	28,9	45,8
Ne katılıyorum ne katılmam	81	14,5	14,5	60,3
Katılıyorum	134	24,1	24,1	84,4
Tamamen katılıyorum	87	15,6	15,6	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların “kadının namusunu korumak öncelikle erkeğin görevidir” %28.9’u (161 kişi) bu ifadeye katılmadıklarını yanıtını verirken 94 katılımcı (%16.9) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. Toplamda 557 katılımcının 255’i namus bekçiliği gibi bir görevin cinsiyet kimliklerine atfedilmiş bir görev olduğuna katılmadıklarını belirtmiştir. Katılıyorum yanıtını veren 134 katılımcı (%24.1), tamamen katılıyorum yanıtını veren 87 katılımcı (%15.6) vardır. Ne katılıyorum ne katılmam yanıtını veren katılımcı 81 (%14.5) vardır. Toplumsal bağlamda düşünüldüğünde, namus kavramının tek bir cinsiyet üzerinden değerlendirilen bir kavram olması ve bunun sorumluluğunun namusun atfedilmediği cinsiyete yüklenmesi, bu cinsiyetin namus koruyuculuğunu cinsiyetinden dolayı görev olarak benimsemesinin birçok şeye müdahale etme hakkını doğrudan kendisine verildiği anlamına gelir. Tablo 4.20 incelendiğinde bu ifadeye katılma oranının azımsanmayacak derecede olduğunu görmek mümkündür. Bireylere toplumsal olarak yüklenen bu sorumluluğun her iki cinsiyet açısından bir baskı faktörü olduğunun altını çizmekte yarar vardır.

Eril tahakküm kadın ve erkek için zıt kuralların var oluşundan beslenen bir sistemdir. Bu farklı kuralları birçok alanda görmek mümkündür. Cinsel kural örüntüleri üzerinden örneklendirecek olursak, bu kuralların dışına çıkmak erkekler için esnetebilir ve onaylanabilir bir durumken kadınlar için aynı kuralların dışına çıkmak katı cezalar anlamına gelmektedir. Eril birey için evlilik dışı cinsel ilişki deneyim olarak tanımlanabiliyor ve erkeğin şerefini ve namusunu zedeleyen bir durum olarak görülmemektedir. Aynı şekilde kadın için evlilik dışı cinsel ilişki kendi namus ve şerefini zedelemek dışında aile içinde var olan erkeklerin namus ve şerefini zedeler bir durum olarak nitelendirilmektedir ve toplumsal olarak tanımlanmaktadır. Kadın

toplumun yasak olarak tanımladığı ilişki ağı içinde bulunduğu aynı zamanda erkeğin yasadışı ihlal etmiş olarak değerlendiriliyor (Sancar, 2016:200). Katılımcıların namus koruyuculuğuna erkeğin öncelikli görevi olarak görmeleri, toplum tarafından kendilerine aşılana erkekliklerini koruma faktörlerinden biri oluşunu kabul etmelerindedir.

Erkek bireyde onaylanan ve beklenen dışa vurumlar arasında yer alan saldırganlık, belirli mekan ve durumlar ile sınırlanan bir beklentidir. Bu saldırganlık kişisel olmamalı ve dışsal uyaranlara karşı tehlikeli bir durum sezildiğinde beklenen bir saldırganlıktır. Ev ve okulda bu dışa vurum engellenir ve cezalandırılır (Goldberg,2018:79). Askerlik ile birlikte savaşmayı, güç göstermeyi öğrenen bireyler sosyal ortama karıştıklarında yansımalarını çok farklı alanlarda gösteriyorlar. Namus ve töre cinayetleri, kan davaları, çevresinde diğer insanlara müdahale edip yasaklamalar getirme hakkını kendinde bulan erkeklerin bu düşünceleri askerlik kurumu ile bağlantılıdır (Selek, 2018: 204). Saldırganlığın şiddetin sakıncalı görüldüğü mekanlar arasında erkeklik okulu olarak tanımladığımız askerlik kışlaları, askeri mekanlar vardır. Burada var olan saldırganlık ve şiddet statüsel olarak sınırlandırılmıştır. Şiddet ve şiddet araçları dış tehditlere karşı veya disiplini sağlamak için statü bağlamında hiyerarşik yapı içerisinde bir alt konumda yer alan bireylere karşıdır. Eril şiddetin sosyal olarak görünür kılındığı en belirgin durum kadına şiddet sorunsalıdır.

Eril şiddet kavramı, çeşitli hiyerarşik yapılar içerisinde yapılanmış güçlü olanın kazandığı bir sistem ve davranışlar bütünüdür. Toplumsal ve siyasal etkileşim biçimleri de eril şiddet kapsamına girmektedir. Düzen, disiplin, terbiye, namus, şeref kavramları eril şiddet ile bağlantılı kavramlardır. Şiddet kavramının cinsiyet ile pekiştirilmesi sonucu ortaya çıkan eril şiddet, “sosyobiyojistik”lerin değerlendirmelerine göre türsel özellikler bütünüdür. Eril tür, yaşamsal faaliyetlerini sürdürmek için saldırganlık ve koruma içgüdüsüne sahiptir. Eril bireyin dışı bireye oranla şiddet eğiliminin fazla olduğu iddiaları hormonbilimciler tarafından pekiştirilmiştir. Hormonbilimcilere göre, eril hormon olarak tanımlanan testosteronun saldırganlık ile özdeşleştirilmesi eril şiddetin biyolojik boyutunu oluşturur. Eril şiddetin bir başka temellendirildiği boyut ise avcı toplayıcı dönemdir. Bu dönemde yaşayan eril bireyin yaşamlarını sürdürmek için geliştirdikleri savaşçı kimliklerini devamındaki dönemlere de taşıdığı gerçeğidir. Erkeklerin savaşçı

özelliklerinin modern dönem yansımalarını, şiddet araçlarını tek elde toplamak için oluşan hiyerarşik yapılar ve güce dayalı yapıların oluşturulmasında görmek mümkündür (Sancar, 2016: 216-217). Şiddet kavramının toplumsal boyutta güç ve otorite ile bağlantılı olarak eril kimlik niteliği olarak değerlendirilmesinin katılımcılar tarafından nasıl algılandığını “erkek gerektiğinde karısını dövebilir” söylemine katılım oranları üzerinden açıklamaya çalışalım. Şiddetin yansımalarının en açık şekilde görüldüğü kadına şiddet olayı üzerinden katılımcılara yöneltilmesi şiddet olayının cinsiyet kimlikleri ile bağdaştırma yönündeki fikirlerini de yansıtmasını sağlamıştır.

Tablo 4.21: Erkek gerektiğinde karısını dövebilir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	403	72,4	72,4	72,4
Katılmıyorum	110	19,7	19,7	92,1
Ne katılıyorum ne katılmam	27	4,8	4,8	96,9
Katılıyorum	10	1,8	1,8	98,7
Tamamen katılıyorum	7	1,3	1,3	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların %72.4'lük kısmı (403 kişi) erkek gerektiğinde karısını dövebilir ifadesine hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. 110 katılımcı (%19.7) katılmıyorum yanıtını verirken 27 katılımcı (%4.8) ne katılıyorum ne katılmam yanıtını vermiştir. 10 katılımcı (%1.8) katılıyorum yanıtını vermiştir. 7 katılımcı (%1.3) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların şiddet olgusunu büyük bir oranda reddetmeleri (%92.1) fikir olarak şiddeti erkek kimliğinin dışında tutmak istediklerini göstermektedir. Şiddeti reddetmelerini aynı oranda eylem ve pratiğe döktükleri takdirde kadına şiddet olayında ciddi bir azalma yaşanacağı aşikardır.

Katılımcıların kadına yönelik şiddetin kabul edilebilirliğini reddetmelerine paralel olarak sokakta karşılaşacakları şiddet olayına duyarsız kalmayacaklarını belirttiklerini tablo 4.22 verilerinden görmek mümkündür. Bu iki tablonun (Tablo 4.21 ve Tablo 4.22) verilerinin tutarlı olması katılımcıların şiddet sorununun hassasiyetinin bilincinde olduğu yorumunu beraberinde getirmiştir.

Tablo 4.22: Sokakta kadına şiddet olayı ile karşılaşırsanız ne yaparsınız?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Sözlü olarak uyarıda bulunurum	72	12.9	12.9	12.9
Hemen polisi ararım	175	31.4	31.4	44.3
Elimle müdahale eder şiddeti Engellemeye çalışırım	240	43.1	43.1	87.4
Haklı bir sebebi vardır diye düşünüp Umursamam	5	.9	.9	88.3
Başıma iş alacağım korkusuyla uzaklaşıyorum	25	4.5	4.5	92.8
Videosunu çeker sosyal medyada Paylaşıyorum	5	.9	.9	93.7
Videosunu çeker haber kanalına Gönderirim	1	.2	.2	93.9
Diğer	34	6.1	6.1	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 240'ı (%31.4) sokakta kadına şiddet olayı ile karşılaştıklarında eli ile müdahale ederek şiddeti engellemeye çalışacağını belirtmiştir. 175 katılımcı (%31.4) hemen polisi arayacağını belirtirken, 72 katılımcı (%12.9) sözlü olarak uyarıda bulunacağını belirtmiştir. 25 (%4.5) katılımcı başına iş alacağı korkusuyla uzaklaşacağı yanıtını vermiştir. Haklı bir sebebi vardır diye düşünüp umursamayacağını belirten katılımcı sayısı 5 (%.9) dir. Videosunu çeker sosyal medyada paylaşım yanıtını veren 5 katılımcı (%.9) vardır. Videosunu çekip haber kanalına gönderirim diyen bir katılımcı (%.2) vardır. Sokakta kadına şiddet olayı ile karşılaşınca ne yapacağını diğer kısmında yanıtlayan 34 katılımcı (%6.1) vardır. Verdikleri yanıtların bazıları şu şekildedir;

“Önce sözlü olarak uyarırım. Daha sonra polise haber veririm. Eğer kritik bir durumda olduğumu hissedersen polise aramam veya aradıysam gelmesini beklemeden kadını ve kendimi koruyacak şekilde müdahale ederim (K520). Yaşanılan olaylarda kadınların karışan kişiyi suçladığı açıkça görülmüştür. Cana kasteden bir durum yok ise karışmam (K51). Valla bunu ben bizzat yasadım çünkü en yakın sevdiğim insani öldürdüler ben o an kimseyi tanımam benim karşımda biri kadına el kaldırılacak iskence edecek onu

kimse elimden alamaz o derece sonunu düşünmeden dalarım o kişiye (K287). Hiç müdahale etmem. Çünkü haberlerde görüyoruz. Şiddet gören kadına yardım eden bir erkek, hapse atılıyor. Çünkü şiddet gören kadın bizzat kendisini kurtaran adamdan şikayetçi oluyor. Bu örnekler nedeniyle hiç umursamadan yürür giderim (K49). Olaya asla karışmadan polisi ararım. Olaylara karışan iyi niyetli insanların başına gelenleri gördük maalesef (K460). Son olaylardan dolayı müdahale etmekte vazgeçtim (K249). Türkiyede kadına şiddet olayında ve kadını kurtaran erkeğe 25 yıl hapis veren mahkeme kararı karşı buluyorum ama nitekim aynısını bende yapardım kadın erkek farketmez orda insan hayatı var (K476). Olayın ne olduğunu sorarım sorun olduğuna kanaat getirirsem emniyet güçlerinin desteğini isteyip bu esnada tarafların ikisinde oradan ayrılmamamı sağlarım gücüm buna yetmiyorsa çevreden de yardım isterim (310). Toplumda erkek o, ne yapsa yeridir,,, eşlerin arasına girilmez,,, şeklinde algı operasyonu vardır. 2.olarak garip toplumuzdur müdahale edersen dayak yiyen kadın senden davacı olur, 3.olarak müdahale esnasında yaralanma veya csn kaybı yasanırsa yasal olarak suçlu olursun. Kısacası bu ülkede çok zor bir durum., yalnız ciddi bir şiddet varsa müdahale ederim (K95). Şimdi... Burası biraz karışık. Tamamen önyargımı kullanarak hareket ederdim. Klasik dayı, amca, hala, teyze vb. tipleri olunca polisi arayabilirim sorun yok. Ama böyle keko, at hırsızı gibi eşgali bozuk tipler olursa hiç umrumda olmaz. Yani afedersenizde hiç kimseye kötü söz söylemeyen, etrafına zarar vermeyen, efendi, erdemli bir sürü insan var. Sırf sesi fazla çıkıyor, etrafa zarar veriyor, madde kullanıyor, alfa,popi,hawlı(havalı) vb. diyerek buna göre seçiyorsa sevdiğini, ona göre yaşamak zorunda. Tabii yaşamak zorunda diyorum kimsenin ölmesini istemem ama bu zekayla bu kafa yapısıyla ne kadar yaşanır haberlerde görüyoruz. Son olarak sınırlı değilim ret falanda edilmedim:) sadece bana mantıksız geliyor o kadar (K437). Yaşadığımız coğrafyada iyilik yapan kötülük buluyor ama yine de yardım ederim insanlık görevi olarak (K295). Darp ederim (K501- K507). Sözlü uyarıdan sonra polisi ararım (K356). Sözlü müdahalle edip polisi aramak (K502). Polisi arar ardından müdahale ederim (K237). Toplum olarak duyarsız bu konuda başıma iş alırım diye (K131). Sözlü olarak uyarırım polis çağırırım ve kadını oradan bir taksit aracılığıyla uzaklaştırırım (K313). Allah yarattı demem adama dalarım (K364). Polisi aradıktan sonra fiziksel müdahalede bulunurum (K35). Önce polisi arar ardına sorgulamadan adama dalarım (K430). Polisi arar ve gelene kadar

elimden gelen her şeyi yapabilirim sözlü veya fiili (K299). Polisi arar kendi güvenliğimi ve şiddet gören kadının güvenliğini sağlarım. Müdahale etmek bela getiriyor gördük.. polisi ararım (K252). Polise haber verip engellemeye çalışırım. Polis gelene kadar geç kalmak istemem (K253). Polisi arar her şekilde müdahale ederim (K111). Adalet beni suçlu bulacağı için bulaşmam (K292). Gücüm yettiğince müdahalede bulunur ve kolluk kuvvetlerine haber veriririm (K518). Duruma bakarım vicdanıma göre hareket ederim o anki (K180).”

Katılımcıların diğer kısmında müdahale edenlerin cezalandırıldığına dair imaları ve kadına şiddet olayına müdahale etmememe sebebi olarak bunu göstermeleri çalışmanın yapıldığı dönemde kamuoyunu meşgul eden haberden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Kadir Şeker adındaki gencin, sokakta şahit olduğu kadına şiddet olayına müdahale etmeye çalışırken ölüme sebebiyet vermesinin ardından tutuklanması, ceza alması, bireylerin kadına şiddet olayını görmezden gelmesinin bahanesi niteliğinde bir ceza olmuştur.⁵ Müdahale edeyim de.... şeklinde başlayan cümlelerin sonunda örnek olarak verilecek bu olaylar ve cezalar toplumsal müdahaleyi negatif yönde etkileyen yaptırımlar olduğunu kabul etmek gerekir. Bunu katılımcıların neden müdahale etmeyeceklerini gerekçelendirdikleri yanıtlardan anlayabiliriz. Bu yanıtların ne kadar az veya çok olmasından ziyade bireylerin toplumsal duyarlılıklarını kaybetme sebeplerini açıklarken Kadir Şeker gibi isimleri örnek vermeleri odaklanılması gereken husustur. Toplumsal olarak rahatsızlık duyulan bir durumun düzeltilmesi için gerekli tüm kurumların işbirliği içinde soruna yoğunlaşması toplumsal duyarlılığın canlı kalması açısından önemlidir.

Erkeklığın şiddet ve güç üzerinden zararlı olarak nitelendirebileceğimiz yanlarını toplumsal olaylar ve kadınlar üzerinde yapılan gözlemler ile görebiliyoruz. Eril cinsiyetin erkeklikten muzdarip olup olmadığı konusu pek gündemde olan bir konu değildir. Erkeklikten sakınma ve erkeklik üretme konusunda ne denli istekli oldukları ve bu isteklerini ne denli sosyal yaşamda yansıttıkları muallaktır (Atay, 2004: 13). Erkeklik kimliklerinin toplumsal olarak kendilerine olumlu veya olumsuz bir katkı sağlayıp sağlamadığı üzerine katılımcılara erkeklerin toplumda kadınlara göre daha

⁵Haber detayı için bakınız: Erişim. 18.07.2021 <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/kadir-seker-davasinda-yeni-gelisme-3-6402866/>

avantajlı bir konumdadır ifadesine ne denli katıldıkları sorulmuştur. Verilen yanıtlar tablo 4.23 verilmiştir.

Tablo 4.23: Erkekler toplumda kadınlara göre daha avantajlı bir konumdadır.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Kesinlikle hayır	49	8.8	8.8	8.8
Hayır	172	30.9	30.9	39.7
Kararsızım	116	20.8	20.8	60.5
Evet	164	29.4	29.4	89.9
Kesinlikle evet	56	10.1	10.1	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 172'si (%30.9) hayır yanıtını, 49'u (%8.8) kesinlikle hayır yanıtını vermiştir. Toplamda 221 katılımcı cinsiyetlerinin toplumda kadınlara kıyasla daha avantajlı bir konumda oldukları ifadesine katılmamaktadır. 164 katılımcı (%29.4) evet, 56 katılımcı (%10.1) kesinlikle evet şeklinde yanıtlamıştır. Toplamda 220 katılımcı cinsiyetlerinin kadınlara kıyasla toplumda kendilerine avantaj sağladığı ifadesine katılmaktadır. 116 katılımcı (%20.8) ise bu ifadeye katılıp katılmama konusunda kararsız kaldıklarını belirtmişlerdir. Kadınlara göre daha avantajlı konumda olduklarını düşünen kesim ve avantajlı durumda olmadıklarını düşünen kesim arasında çok az bir fark vardır. Bu ifadeye katılan ve katılmayan katılımcıların sayısı birbirine oldukça yakındır. Toplumsal cinsiyet bağlamında bir cinsiyetin diğer cinsiyete oranla avantajlı olduğunu düşündürten birçok faktör sıralanabilir. Eril veya dişi bir bireyin cinsiyetinden dolayı isteğini karşı cinse oranla daha kolay elde edebilmesi o cinsiyetin o alanda avantajlı olduğu anlamına gelmektedir. Kadına kadın olmasından dolayı belirli alanlarda öncelik tanınması, aynı şekilde erkeğe yalnızca cinsiyet kimliğinden dolayı öncelik sağlanması toplumsal cinsiyetin verdiği avantajdır. Aynı zamanda avantaj sağlanan cinsiyetin dışında kalan cinsiyet için dezavantaj yaratan bir durumdur.

Kamusal alanda cinsiyet baz alınarak eşit bir dağılımın olmadığı söylenebilir. Kadınların ağırlıklı olarak yer aldıkları sektörler; eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, Ptt'dir. Bu sektörlerde çalışan bireylerin %69,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Sağlık sektörü özelinde cinsiyet dağılımına bakılacak olursa doktorların büyük çoğunluğu

erkektir. Hemşirelik, ebelik gibi toplum içerisinde kadın işi olarak tanımlanan bölümlerde çalışanlar kadın ağırlıklı olup sektörün kadın çalışanlarının %75'ini oluşturmaktadır. Bir diğer kadın işi olarak etiketlenen ve çalışanların kadın ağırlıklı olduğu, kamusal alanda yer alan sektörler arasında sekreterlik, telefon santral operatörlüğü meslekleri yer almaktadır. Yapılan araştırmalar dayanak gösterilerek kamu sektöründe, işe alım sırasında cinsiyet ayrımcılığına daha az rastlanırken, verilen sorumluluklar, yöneticilik konumuna seçilecek kişi gibi konularda cinsiyet ayrımcılığının daha aşikar olduğu söylenebilir (Kandiyoti, 2019: 46). Kamu sektöründe ve çalışma alanlarında erkek yoğunluklu çalışanların olması bazı sebeplere bağlanabilir. Çalışanların seyahat özgürlüğünün olması, süreklilik konusunda güvence vermeleri (doğum ve askerlik gibi konular bu faktörü zedeler niteliktedir), kadın işi, erkek işi ayrımların toplumsal olarak kabul görülüyor olması ve bu sınırların dışına çıkmak hususunda gösterilen hassasiyetler kamusal alanda cinsiyet eşitsizliklerin sebepleri arasında yer almaktadır. Çalışmamız kapsamında katılımcıların cinsiyete dayalı kadın işi, erkek işi sınıflandırılmasına bakış açısına tablo 4.24 ve tablo 4.25 bakarak yorumlayabiliriz.

Tablo 4.24: Hemşirelik bir kadın mesleğidir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	146	26,2	26,2	26,2
Katılmıyorum	213	38,2	38,2	64,5
Ne katılırım ne katılmam	74	13,3	13,3	77,7
Katılıyorum	95	17,1	17,1	94,8
Tamamen katılıyorum	29	5,2	5,2	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Hemşirelik bir kadın mesleğidir ifadesine 213 katılımcı (%38.2) katılmıyorum yanıtını verirken 146 katılımcı (%26.2) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. 95 katılımcı (%17.1) katılıyorum yanıtını, 29 katılımcı (%5.2) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. 74 katılımcı (%13.3) ne katılırım ne katılmam yanıtını vermiştir. Katılımcılardan hemşireliği bir kadın mesleği olarak görenlerin sayısı, hemşireliği bir kadın mesleği olarak görmeyenlere kıyasla daha azdır.

Tablo 4.25: Futbol erkek sporudur.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	105	18,9	18,9	18,9
Katılmıyorum	194	34,8	34,8	53,7
Ne katılırım ne katılmam	108	19,4	19,4	73,1
Katılıyorum	112	20,1	20,1	93,2
Tamamen katılıyorum	38	6,8	6,8	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların 194'ü (%34.8) futbolun erkek sporu olduğu ifadesine katılmıyorum yanıtını, 105'i (%18.9) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. 112 katılımcı (%20.1) katılıyorum yanıtını, 38 katılımcı (%6.8) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Ne katılırım ne katılmam yanıtını veren 108 katılımcı (%19.4) vardır. Bir spor dalı olan futbolun cinsiyetçi kimliğini yitirmeye başladığını, katılımcıların bu ifadeye katılmıyorum, hiç katılmıyorum yanıtlarına karşılık gelen yüzdeler kısm baz alınarak söyleyebiliriz.

Erkeklik kimliği ile bağdaşan, toplumun bireye yüklemiş olduğu görevlerden biri olan evin geçimini sağlamak görevinin katılımcılar tarafından ne kadar içselleştirildiğine ve kabul gördüğünü tablo 4.26 görebiliriz.

Tablo 4.26: Evin geçimini sağlamak erkeğin görevidir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	44	7,9	7,9	7,9
Katılmıyorum	83	14,9	14,9	22,8
Ne katılırım ne katılmam	107	19,2	19,2	42,0
Katılıyorum	217	39,0	39,0	81,0
Tamamen katılıyorum	106	19,0	19,0	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların %39.0'ı (217 kişi) evin geçimini sağlamak erkeğin görevidir ifadesine katılıyorum yanıtını, %19.0'ı (106 katılımcı) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. 107 katılımcı (%19.2) ne katılırım ne katılmam yanıtını vermiştir. Katılımcıların

%14.9'u (83 katılımcı) katılmıyorum, %7.9'u (44 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vererek söz konusu görevi cinsiyet kimlikleri dışında tutmuşlardır. Evin geçimini cinsiyetleri gereği kendilerine verilen bir sorumluluk olarak gören %58.0'lık bir kesim mevcuttur. Ailenin geçimini sağlamak söylemi, ailenin finansal desteğinin tek cinsiyete yüklenmesi anlamına gelmektedir. Erkeklik kimliğinin parçası olan bu rol ve görev kadın ile paylaşıldığında sorun teşkil edip etmeyeceği hususu katılımcılara yöneltilen “ bir ailede kadının kocasından daha çok maaş alması sorun olur ifadesine” katılıp katılmadıklarının sorgulanması üzerinden yorumlanmıştır. Yanıtların oranları tablo 4.27 verilmiştir.

Tablo 4.27: Bir ailede kadının kocasından daha çok maaş alması sorun olur.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	150	26,9	26,9	26,9
Katılmıyorum	158	28,4	28,4	55,3
Ne katılırım ne katılmam	118	21,2	21,2	76,5
Katılıyorum	87	15,6	15,6	92,1
Tamamen katılıyorum	44	7,9	7,9	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların %28.4'ü (158 katılımcı) bir ailede kadının kocasından daha çok maaş alması sorun olur ifadesine katılmıyorum yanıtını verirken, %26.9'u (150 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların 308'i ailede kadının kocasından çok maaş almasının sorun olmayacağını belirtmiştir. Bu oran aynı zamanda evin geçimini sağlamanın yalnızca erkeğin görevi olmadığını düşünen kesime işaret etmektedir. Evin geçimini sağlama görevinin diğer cinsiyet ile paylaşılabilmesi ve paylaşıldığı durumlarda karşı cinsin bu görevi eril bireye kıyasla daha fazla üstlenip, finansal güç elde etmesinin problem teşkil etmeyeceği anlamını taşımaktadır. Kadının kocasından fazla maaş almasını sorun olarak gören ve ifadeye katılıyorum yanıtını veren 87 katılımcı (%15.6), tamamen katılıyorum yanıtını veren 44 katılımcı (%7.9) vardır. Katılımcıların %21.2'si (118 katılımcı) ne katılırım ne katılmam yanıtını vermiştir.

Erkeklik kimliği kapsamına dahil edilmeyen bir takım roller vardır. Ev işlerini yapmak, çocukların bakımı ve terbiyesi ile ilgilenmek gibi roller örnek verilebilir. Bu

rol ve sorumlulukların erkek bireyden ziyade kadına yüklenilmesi erkeğe verilen evin geçimini sağlamak rolünün erkeğin vaktinin çoğunu hane dışında geçirmesi ile bağlantılıdır. Fakat modern dönem ile birlikte kadının çalışma hayatına dahil olması ile hane içi rol paylaşımlarına daha çok ihtiyaç duyulmuştur. Katılımcıların toplumsal cinsiyet rolleri konusunda düşüncelerini ve cinsiyetlere atfedilen rolleri benimseme oranlarını ölçmek amacı ile “ev işlerini yapmak öncelikle kadının görevidir” ve “çocukların terbiyesinden anne sorumludur” ifadelerine katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Bu sorulara verilen yanıtlar aynı zamanda bireylerin erkeklik kimlikleri dışında tutulması gerektiği düşünülen rolleri cinsiyet kimlikleri ile bağdaştırıp bağdaştırmadıklarını göstermektedir.

Tablo 4.28: Ev işlerini yapmak öncelikle kadının görevidir

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	72	12,9	12,9	12,9
Katılmıyorum	133	23,9	23,9	36,8
Ne katılıyorum ne katılmam	106	19,0	19,0	55,8
Katılıyorum	182	32,7	32,7	88,5
Tamamen katılıyorum	64	11,5	11,5	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların ev işlerini yapmak öncelikle kadının görevidir ifadesine %32.7’si (182 katılımcı) katılıyorum yanıtını, %11.5’i (64 katılımcı) tamamen katılıyorum yanıtını vererek ev işlerinin kadının sorumluluğunda olduğu düşüncelerini belirtmişlerdir. %23.9’u (133 katılımcı) bu ifadeye katılmıyorum yanıtını verirken %12.9’u (72 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. Ne katılıyorum ne katılmam yanıtını veren 106 katılımcı (%19.0) vardır. Ev işlerinin yalnızca dişi cinsiyetin görevi olduğunu düşünen kesim %44.2’dir. Bu görevin yalnızca kadınların sorumluluğunda olmadığını düşünen kesim ise %36.8’dir. Geleneksel dönemden günümüze aktarılmış olan kadının hane içi işler ile ilgilenme görevinin benimsenme oranı ve benimsenmemeye oranı arasında ciddi bir fark olmadığı analizler sonucunda gözlemlenmektedir.

Tablo 4.29: Çocukların terbiyesinden anne sorumludur.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	127	22,8	22,8	22,8
Katılmıyorum	204	36,6	36,6	59,4
Ne katılırım ne katılmam	92	16,5	16,5	75,9
Katılıyorum	76	13,6	13,6	89,6
Tamamen katılıyorum	25	4,5	4,5	94,1
Diğer	33	5,9	5,9	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların %36.6'sı (204 katılımcı) çocukların terbiyesinden anne sorumludur ifadesine katılmıyorum yanıtını vermiştir. %22.8'i (127 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. %16.5'i (92 katılımcı) ne katılırım ne katılmam yanıtını vermiştir. %13.6'sı (76 katılımcı) katılıyorum, %4.5'i (25 katılımcı) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. %5.9'u (33 katılımcı) diğer kısmında yanıtlarını belirtmiştir. Bu yanıtlar ise ağırlıklı olarak çocukların terbiyesinin anne ve babanın ikisinin sorumluluğunda olduğu şeklindedir. Katılımcıların çocukları ile ilgili bir durumda kadınlar ile aynı derecede sorumlu olduklarını, bunun yalnızca bir cinsiyeti ilgilendiren bir durum olmadığı yanıtına tekabül eden katılmıyorum ve hiçkatılmıyorum yanıtını veren katılımcılar çoğunluktadır. Katılımcıların %59.4'ü çocukların terbiyesinden yalnızca annenin sorumlu olmadığını düşünmektedir.

Atabek, erkeklerin toplumsal konumuna ve erkeklere yüklenen kalıplara dikkat çekmek adına, Duygu Asena'nın Kadının Adı Yok eserine benzer bir eserin erkekler için yazılmasının gerekliliğini ifade eder. Erkeklerin yetiştirilme tarzının kışkırtılmaya yönelik olmasının, kız çocukları gibi onlara atfedilen ayıpların, günahların üzerinde durulması toplumsal cinsiyet açısından önemlidir (2018: 130). Erkeklik kimliğinin toplumsal ve bireysel anlamda vurgulanması, cinsiyet kimliklerine dayalı atıflar geniş perspektifte çeşitli problemlere yol açabilir. Cinsiyet kimliğini ön planda tutmaya çalışan birey, cinsiyete dayalı avantajlar ve dezavantajlar serisini beraberinde getirir. Bundan dolayı cinsiyet kimliğine dayalı ayrımların, rol ve sorumlulukların bilincinde olunmalı ve toplumsal beklentiler sorgulandıktan sonra içselleştirilmelidir.

3.3. Toplumsal Cinsiyet Alt Boyutu

Toplumsal olarak ayrışmalar cinslerin ayrışmaları birbiri ile aynı doğrultuda gerçekleşen durumlardır. Bu işleyişi tanımlayan kavram Bourdieu'nun sembolik şiddet kavramıdır. Bireyin bedensel olarak toplumsal alanlardan geçişi esnasında cinsel anlamların sembolik biçimde inşası gerçekleşir. Toplumsal olarak beden iki bölüm olarak ele alınıp kodlanır. Bedenin önü ve arkası şeklinde olan bu ayrımın bedenin önü, cinsel açıdan farklılıkların temsil edildiği bölüm olarak nitelenirken arkası benzerlikler alanıdır. Kimliğin göstergesi ve bedenin kamusal parçası olarak bedenin yüz, göz, bıyık ağız kısmı ele alınır. Bedenin gizli ve mahrem olarak belirlenen kısımlara dişil anlamlar yüklenerek namus ve utanma kavramları ile bağdaştırılmıştır. Beden üzerinden cinsiyetçi tanımlamalar yapılmış, bedene aktif erillik ve pasif dişilik özellikleri atanmıştır (Sancar, 2016:191). Beden üzerinden yapılan ayrımın toplumsal boyuta taşınması toplumsal cinsiyet kavramını doğurmuştur. Bedensel farklılıklar baz alınarak bireyin rol ve sorumluluklarının bu bağlamda kategorize edilmesi yine bedenlerin iki şekilde dişil ve eril olarak sınıflandırılması ile bağlantılıdır.

Katılımcıların toplumsal cinsiyete yönelik bilgi ve tanımlarını öğrenmek amacı ile sizce toplumsal cinsiyet nedir sorusuna ankette yer verilmiştir. Katılımcıların toplumsal cinsiyet tanımına yönelik yanıtları tablo 4.30'da yer verilmiştir.

Tablo 4.30: Sizce Toplumsal cinsiyet nedir?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Toplumun tanımladığı cinsiyet roller	174	31.2	31.2	31.2
Erkekler ve kadınlar arasında ayırım yapılmasıdır	44	7.9	7.9	39.1
Erkeğin ve kadının yapması veya yapmaması gereken davranışların belirleyicisidir	81	14.5	14.5	53.7
Toplumun bireye cinsiyeti ile ilgili olarak yüklediği rol ve sorumluluklardır	133	23.9	23.9	77.6
Erkek egemenliğinin hoş görülmesidir	10	1.8	1.8	79.4

Erkek ve kadınlardan beklenendavranışların farklı olmasıdır	34	6.1	6.1	85.5
Kadın ve erkeklerin kendilerinden beklenen rollerikabullenmesidir	70	12.6	12.6	98.0
Diğer	11	2.0	2.0	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 174'ü (%31.2) toplumsal cinsiyet nedir sorusuna, toplumun belirlediği cinsiyet rolleri yanıtını vermiştir. 133 katılımcı (%23.9), toplumun bireye cinsiyeti ile ilgili olarak yüklediği rol ve sorumluluklardır yanıtını vermiştir. 81 katılımcı (%14.5) erkeğin ve kadının yapması ve yapmaması gereken davranışların belirleyicisidir yanıtını vermiştir. 70 katılımcı (%12.6) kadın ve erkeklerin kendilerinden beklenen rolleri kabullenmesidir yanıtını vermiştir. 44 katılımcı (%7.9) erkekler ve kadınlar arasında ayırım yapılmasıdır yanıtını verirken, 34 katılımcı (%6.1) erkek ve kadınlardan beklenen davranışların farklı olmasıdır yanıtını vermiştir. 10 katılımcı (%1.8) erkek egemenliğinin hoş görülmesidir yanıtını vermiştir. Katılımcılara sunulan şıklar dışında toplumsal cinsiyet tanımı yapan 11 katılımcının (%2.0) yanıtlarından bazıları şu şekildedir;

“Toplumun tanımladığından ziyade, kişinin kendini topluma tanıttığıdır(tabii belli başlı kurallar çerçevesinde. Mesela kişi hissediyorum dediği için değil) (K.437). Toplumsal cinsiyet; ne eril ne de dişil olmaması gereken bir ayırımdır. Toplumun kadın/erkek cinsiyeti üzerinden ayrılmasının yanlış olduğunu düşünüyorum (K.140). Toplumsal cinsiyet sosyolojisi, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların kültürel ve toplumsal olarak nasıl kurulduğunu, kadın ve erkeğin sosyal yapı içindeki durumlarını, kadınlık ve erkeklik kimliğinin oluşum sürecini inceleyen sosyoloji alt dalıdır (K.287). Fiziksel özellikler (K345). Böyle bir şeye inanmıyorum (K525)”

Katılımcıların verdikleri yanıtlar referans alınarak, katılımcıların çoğunun toplumsal cinsiyetin toplum tarafından bireye verili bir cinsiyet kimliği olduğunun bilgisine sahip oldukları ve bu kimliğin kadın ve erkeğe farklı rol-sorumluluk yüklediğinin bilincinde oldukları yorumu yapılabilir.

Katılımcıların, sizce kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sebebi nedir sorusuna verdikleri yanıtlar tablo 4.31’de verilmiştir.

Tablo 4.31: Sizce kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sebebi nedir?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Kadın ve erkek arasında eşitsizlik olduğun düşünmüyorum	145	26.0	26.0	26.0
Dini inanç	41	7.4	7.4	33.4
Eğitim düzeyi	38	6.8	6.8	40.2
Gelenek-örf-adet	81	14.5	14.5	54.8
Toplumsal çevre	75	13.5	13.5	68.2
Ailelerin çocuk yetiştirme biçimi	72	12.9	12.9	81.1
Televizyon dizileri	17	3.1	3.1	84.2
Fiziksel güç farkı	56	10.1	10.1	94.3
Diğer	32	5.7	5.7	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 145'i (%26.0) kadın ve erkek arasında eşitsizlik olduğunu düşünmediklerini belirtmiştir. 81 katılımcı (%14.5) gelenek-örf-adetten kaynaklı bir eşitsizliğin olduğunu düşünürken, 75 katılımcı (%13.5) eşitsizliğin toplumsal çevreden kaynaklı olduğunu düşünmektedir. Katılımcıların 72'si (%12.9) ailelerin çocuk yetiştirme biçimini eşitsizlik sebebi olarak göstermiştir. Fiziksel güç farkından dolayı bir eşitsizliğin mevcut olduğunu düşünen 56 katılımcı (%10.1) vardır. Cinsiyetler arası eşitsizlik sebebi olarak dini inanç 41 katılımcı (%7.4) tarafından gösterilirken, eğitim düzeyini sebep olarak gösteren 38 katılımcı (%6.8) vardır. Televizyon dizilerini eşitsizlik sebebi olarak gösteren 17 (%3.1) katılımcı vardır. Kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin sebebini diğer kısmında belirten 32 (%5.7) katılımcı vardır. Verdikleri yanıtların bazıları ise şu şekildedir;

“Kadın ve erkeğin eşitsizliği cinsiyete dayalıdır. Kadın doğurgan cinsiyet olduğu ve bebeğin temel ihtiyaçlarında anneye mahkum olması bu eşitsizliğe yol açar. İlk çağlardan beri ailede görev dağılımına göre anne çocuklarla ilgilendiği için babanın dışarıya çıkıp evini geçindirmesi gerekmektedir. Bunların dışında bir eşitsizlik olduğunu düşünmüyorum (K440). Her iki cinsiyetin de birbirini tam olarak anlayamaması (K317). Eşitsizliğin sebepleri konusunda yukardaki tüm seçenekler dahilinde kadının da kendini koyduğu

yerin de etkisi var (K411). Farkındalık, kültür, bilinç, eğitim (K252). Yaradılış farkı, erkekle kadını her konuda bir tutmak mümkün değildir (K403). Toplumun kadını bir birey olarak görmeyi kabullenememesi. Ve kadına olan bu bakış açısına neden olan dini inanışları, geçmişten gelen ve değişmesi güç örf adet gelenek zırvaları. Ülke yönetiminde söz sahibi olan insanların tv kanallarının ahlaksızca yapmış oldukları algı manipülasyonları vs vs vs (K253). Kadın erkek eşit değildir eşitir. Eşit değildir denktir. Eşitlik kavramının ne olduğunu düşünmek gerekir. Çoğu zaman bir erkekle başka bir erkek de eşit olmayabilir. Eşitlik kavramı üzerinden bir yere varılamaz bu kavramın doğasına aykırıdır (K75). Kadın ve erkeğin eşit olması gerektiğini ısrarla savunan kişiler en çok bu eşitsizliği yapan kişiler şu zamana kadar gözlemlediğim kadarıyla. Ne bir erkek mutfakta çok iyi olmak zorunda ne de bir kadın mükemmel araba sürmesi gerekmekte. Bence iki cinsiyetinde baskılanmadan rahat bir şekilde hayatını yaşaması gerekiyo. Sanırım cevap toplumsal baskı (K511). Kadınlar ve erkekler hukuk önünde ve sosyal hayatta eşittir fakat fiziki ve ruhsal olarak asla değildir. Dişil kavram neslin devamı için doğum ile görevliyen erkek kavram ise dişili korumak ile görevlidir. Bunun bilimsel açıklaması budur (K313). Kadınların kendini ezik görmesi (pozitif ayrımcılık en büyük nedeni çünkü pozitif ayrımcılığı kabul etmek kadının erkekten daha güçsüz olduğunu kabul etmektir) herkes eşit olmalıdır (K311). Küçük yaşlarda evde şiddet ve stres içinde büyütülmek (K44).”

Erkek bireyler kadın bireylere oranla rollerini bilincine vararak gerçekleştirilmemektedir. Erkek bireyler, toplumsal rollere yönelik kavrama, kabullenme, başkaldırma aşamalarını geçmemiştir. Kabullenme aşamasında takılı kalmışlardır. Kadınlar, rollerine yönelik rahatsız oldukları noktaları dile getirip değiştirme çabasında bulunmuşlardır. Bunun en büyük göstergesi feminist hareketlerdir. Bunun yanı sıra eril birey, oynadığı birçok rolün beklentilerine cevap verecek nitelikte olduğunu kabul etmiş, içsel baskı sebebi ile verili rolü gerçekleştirmediği taktirde egemenlik ve erkeklik olumlamasından mahrum kalacağını bilincindedir (Goldberg, 2018: 25). Bu sebepten dolayı toplumsal cinsiyet rollerinin dışında hareket etmek, erkeklik kimliğini zedeleyecek maddeleri göz ardı etmek bireyde bir korku sebebi oluşturmaktadır.

Bireylerin toplumsal cinsiyet bağlamında, kendi cinsiyetlerine atfedilmiş rol ve sorumlulukları ne denli içselleştirdikleri, hangi durumların cinsiyet kimliklerini

yansıttığına yönelik sorulara verdikleri yanıtlar tablo 4.32’de ve tablo 4.33’de verilmiştir.

Tablo 4.32: Sizce aşağıdakilerden hangisi erkeğin öncelikli aile içi sorumluluğudur?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Çocukların bakımı ile ilgilenmek	29	5.2	5.2	5.2
Yemek yapmak	2	.4	.4	5.6
Evin geçimini sağlamak	435	78.1	78.1	83.7
Çocuğun eğitimini takip etmek	18	3.2	3.2	86.9
Temizlik yapmak	2	.4	.4	87.3
Diğer	71	12.7	12.7	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcılara yöneltilen sizce aşağıdakilerden hangisi erkeğin öncelikli aile içi sorumluluğudur sorusuna gelen yanıtların %78.1’i (435) kişi evin geçimini sağlamanın erkeğin öncelikli sorumluluğu olduğuna yönelik yanıttır. Erkek bireye yüklenen finansal ve ekonomik sorumluluğun bireyler tarafından içselleştirildiği büyük bir oran ile verilen bu yanıtta anlaşılmaktadır.

Erkeklik kimliğinin aktiflik, kadın kimliğinin pasiflik ile özdeşleştirildiği dönemler mevcuttur. Bunu öğrenen erkek için sırt üstü yatmak, boş durmak, çalışmamak sakıncalı durumlardır. Cinsiyet kimliği kaybına sebep olacağı düşünülen bu durumların üstesinden gelinmesi için erkekler, üretime, maceraya, hareket halinde kalmaya itilir (Goldberg, 2018: 74). Erkeğin çalışma hayatında aktif olması geçim sağlama görevi ile doğru orantılıdır. Toplumsal cinsiyet kadına bu şekilde bir sorumluluk yüklememiştir. Aksine kadının çalışma hayatında yer alması erkeklik kimliğinin noksanlığı ile özdeşleştirilmiştir. Toplumsal olarak eril cinsiyete yüklenen sorumluluğun diğer cinsiyet tarafından üstlenilmesi sakıncalı bir durum olarak görülmüştür.

Kadının çalışma hayatında yer almasının eril bireyi ve toplumu rahatsız etmesinin sebepleri çeşitlilik göstermektedir. Bunların başında, kadınların kamusal alanda çalışmasının erkeğin aile içi görev ve sorumluluklarını yerine getirmediği şeklinde toplumsal değerlendirmelere sebebiyet vereceği ve erkeğin erkeklik kimliğinin

zedeleneceği düşüncesidir. Bir diğer sebep, kadının çalışma hayatına atılması ile aile içi görev ve sorumluluğunu ihmal etme ihtimalinin doğacak olmasıdır. Ekonomik güçlenmede kadının payının artması eril otoriteyi sarsma ihtimali de bir başka örnek olarak verilebilir (Kandiyoti, 2019: 34). Çalışma hayatında eril bireyin varlığının, kadının çalışma hayatında varlığı ile bağlantılı olduğu noktalar vardır. Toplumun eril bireye yüklemiş olduğu ailenin ekonomik sorumluluklarını yerine getirme görevinin kadın tarafından paylaşılmaya başlanması rahatsızlık duyulan bir durum halini alabilmektedir. Kadının çalışma hayatına dahil olması onun bireysel olarak ekonomik özgürlüğünü kazanma çabası olarak değerlendirilmek yerine eril alana müdahale olarak algılanabilmektedir. Kadının çalışma hayatına dahil olması ile iş ve meslekler cinsiyet ayrımına maruz kalmıştır.

Günümüzde izleri süren, toplumsal düşünce yapısına göre evli kadının çalışmasının erkeğin ayıbı olarak görülmesi, erkeği ağır bir sorumluluk ve psikolojik baskı altına sokmaktadır. Erkeğin her hâlükârda çalışması toplumsal bir zorunluluk olarak cinsiyetine atfedilmiş bir roldür. Kadının çalışma hayatında yer alması hoş karşılanmasa da hoş görüldüğü durumlar mevcuttur. Bu durumlar şu şekilde sıralanabilir; genç kızlığında yani evlenmeden önce, boşandıktan sonra, kadın mesleği olarak bilinen mesleklerde çalışma olanağı toplum tarafından verilmiştir (Atabek, 2018: 58).

Katılımcıların büyük oranda evin geçimini sağlama görevini öncelikli aile içi sorumluluğu olarak algılamalarının altında toplumsal cinsiyet temelli inşa edilen sorumluluk ve rollerin payı olduğu aşikardır. Katılımcıların 29'u (%5.2) çocukların bakımı ile ilgilenmenin, 18 katılımcı (%3.2) çocuğun eğitimini takip etmenin erkeğin öncelikli aile içi sorumluluğu olduğunu düşünmektedir. 2 katılımcı (%.4) yemek yapmanın, 2 katılımcı (%.4) temizlik yapmanın erkeğin öncelikli aile içi sorumluluğu olduğunu düşünmektedir. 71 katılımcı (%12.7) erkeğin aile içi sorumluluğu olarak gördükleri şeyleri diğer kısmında belirtmiştir. Bu yanıtlardan bazıları şu şekildedir;

“Tüm erkekler veya kadınlar aynı değil dolayısıyla "şunu" yapsın demek bana göre yanlış olur. Mesela akademisyen bir insan ile ticaret ile uğraşan bir insanı ele alalım. Biri çocuğunu kendi bilgileriyle eğitebilecekken öbürü sadece evine daha fazla para girsin diye uğraşacaktır. İkiside ailesi için elinden geleni yaptığı sürece benim için aynıdır (K437). Hepsi de erkeğin alacağı sorumluluğa girmektedir. Öncelik belirlemek bir bütün olan aileye

zarar verecektir. Çünkü öncelikli sorumluluğu yapmak diğerlerinden kaçma refleksi doğurur (K75). Çalışmak, ev işlerinin ortak olarak yapılması ,her iki aile fertinin hayatını kolaylaştırmak (313). Yukarıdakilerin hepsi erkeğin aile içindeki öncelikli görevleridir, seçim yapmanın doğru olduğunu zannetmiyorum (518). Baba evdir evin her işine koşar (K227). Evinin, eşinin ve çocuklarının ihtiyaçlarına cevap verebilmesi (K286). Fiziksel güç gerektiren yorucu bir eylemi (kanape, koltuk, dolap alışveriş poşetleri vb. taşımak kaldırmak) yapmam konusunda aile bireylerine yardım etmek (K71). Çalışmak (K294) Olumlu veyahutta olumsuz bütün olayları eşit bir yöntemle çözümlene yapabilmesi (K476). Saygı ve duyarlılık (K398). İlk olarak çocukların annesine iyi davranmak (K295).Evde kadının işidir denilen her işin erkeğinde sorumluluklarına dahil olmasıdır (K234). Hem kendisine hem diğer aile fertlerine dürüst olmak, sevecen ve şefkatli olmak ve gerekliyse geçim sağlamak (K72). Cinsiyetçi değil adaletli olması (K55). Ailesine sahip çıkmak (K188). Aileyi bir arada tutmak (K246). Ailenin yükünü omuzlamak ve aile bireylerinden mesul olmaktır (K26). Ailenin bütünlüğü ve sağlıklı bireyler yetişmesi ve korunması en temel davranışlar (K111). Öncelikli eş olmak. Eşine layık bir insan olmak. Baba ise baba kavramının gerekliliklerini yerine getirmek (K140). Bir tane öncelikli sorumluluk yok ki (K474). Maddelerin tamamına iki tarafında ortak olması gereken öncelikleridir (K247). Aileden aileye öncelik değişir (K440). Fiziksel üstünlükten dolayı ailesini güvende tutmak (K520). Baba ve eş olabilmek (K303).

Hayat müşterek ortak payıda da yapılacak bütün işler (K411). Evine, ailesine olan sorumluluklarını yerine getirme eşine ve çocuklarına yardımcı olmak ve çocuklarını yetiştirmek (K253). Evin huzurunu kaçırmayıp mutlu mesut geçinmek (K15). Maddi manevi ailesinin yanında olmak (K500). Aile içerisinde üzerine düşen bütün görevleri karşılıksız yapmaktır (K413). Eşi ile ilgilenmek (K6). Eşine değer vermek (K492).

Her türlü konuda eşe destek (K78). Yukarıdaki şıkların hepsi ve daha fazlası erkeğin aile içi sorumluluğudur (K95). Kadının yaptığı her şey onun önceliği olmalı (K73).

Ailede bütün ebeveynlerin sorumlulukları bir kalıba sokulmamalıdır. Herkes elinden geleni yapmalıdır (K59). Aile fertleri ile işbirliği içerisinde ev için gereken bütün gereklilikleri yerine getirmektir (K444). Dengeli olmak (K46). Çocukları ve eşi ile ilgilenmek (K525).”

Katılımcıların yanıtlarının aile içi sorumluluklar, aileye karşı sorumluluklar çerçevesinde gelişmesi bireylerin aile kurumuna verdikleri değeri göstermektedir.

Katılımcılara yöneltilen aşağıdaki durumlardan hangisi kendinizi aile için yeterli bir erkek olarak hissettirir sorusuna verilen yanıtlar tablo 4.33’de verilmiştir. Bu soruya verilen yanıtlar aynı zamanda katılımcıların hangi durumun erkeklik kimlikleri için önemli bir faktör niteliği taşıdığı konusunda fikirlerini göstermektedir.

Tablo 4.33: Aşağıdaki durumlardan hangisi kendinizi aile için yeterli bir erkek olarak hissettirir?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Kendime ait arabamın olması	8	1.4	1.4	1.4
Kendime ait evimin olması	60	10.8	10.8	12.2
Askerliğimi yapmak	43	7.7	7.7	19.9
Yüksek maaşlı işte çalışmak	139	25.0	25.0	44.9
Kendime ait bir iş yerimin olması	112	20.1	20.1	65.0
Eşimin benim her istediğimi yapması	55	9.9	9.9	74.9
Diğer	140	25.1	25.1	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 139’u (%25.0) yüksek maaşlı işte çalışmanın, 112’si (%20.1) kendilerine ait bir iş yerlerinin olmasının aile için yeterli bir erkek olarak hissettireceklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların vermiş olduğu bu iki yanıtın finansal güç, evin geçimini sağlamak ile doğru orantılı olması, katılımcıların erkeklik kimliklerini ekonomi ile özdeşleştirdiği bu özdeşleştirmenin toplumsal cinsiyete dayalı rol ve sorumluluklar ile bağlantılı olduğu yorumunu beraberinde getirmektedir. Çalışma hayatının erkekler için ne denli önemli olduğunu tablo 4.32 ve tablo 4.33’te benzer yanıtların yoğunlaştığı şıklardan anlamak mümkündür.

Mevcut işini yitirip, çalışma hayatı sonlanan erkekte kimliği ve öz saygısı tehlike altındaymış düşüncesi doğar. Statü kaybetmek için değil daimi olarak sürdürmek ve bir üstüne koymak içindir. Bu bilinçte yaşamını sürdüren erkekler için çalışma hayatı büyük öneme sahiptir. Çalışma hayatı yaşamının büyük kısmını oluşturan erkek için emeklilik beklenen bir süreç olmaktan ziyade ürkütücü bir süreçtir (Goldberg, 2018: 238). Finansal gücün daima sürdürülmesi ve var olmasının cinsiyet kimlikleri

için önemli olduğu düşünölmekte veya bu şekilde düşöndürtölmektedir.

Katılımcılardan 60'ı (%10.8) kendilerine ait bir evinin olması ile, 55 katılımcı (%9.9) eşlerinin her türlü isteklerini yapmaları, 43 katılımcı (%7.7) askerliğini yapmak ile kendisini aile için yeterli bir erkek olarak hissedeceğini belirtmiştir. Katılımcılardan 8'i (%1.4) kendilerine ait arabalarının olması ile kendilerini aile için yeterli bir erkek olarak hissedecekleri yanıtını vermiştir. 140 katılımcı (%25.1) verili şıklar dışında yanıtlamayı tercih ederek diğerk kısmında aile için yeterli erkek olarak hissedecekleri durumları belirtmişlerdir. Verdikleri yanıtlardan bazıları şu şekildedir;

“Hepsi (K53, K103, K202, K204, K22, K312). İyi bir baba olmak (K487, K493, K533). Başarmak istediklerimin cinsiyetimle bir alakası yok (K452). Aileme ve topluma karşı sorumluluklarımı tam anlamıyla yerine getirebilmek (K253). Huzuru güveni sağlamak (K188). Eşim çalışmıyor ise ailemi kimseye muhtaç etmeyecek şekilde rahat ettirmek çalışıyor ise payıma düşen sorumlulukları eksiksiz yerine getirebiliyor olmak (K310). Eşimin cinsel olarak tatmin olması ve beni seven bir eşim ve çocuğum olması (K453). Sözümün dinlenmesi (K359). Eşim çalışmıyor ise ailemi kimseye muhtaç etmeyecek şekilde rahat ettirmek çalışıyor ise payıma düşen sorumlulukları eksiksiz yerine getirebiliyor olmak (K310). Ailemde erkek olduğumu hisetmem için illa birşeyimin olmasına gerek yok (K5). Aile içinde sevgi ve saygı görmek (K490). Geçimimi her yönden güzel bir şekilde sağlayabilmek (K401). Ailemi anlayabiliyorsam yeterliyimdir (K339). Her konuda ailemin arkasında durmam (K215). Aileme her konuda yetebilmek (K397). Eşimin, çocuğumun benden memnun olması (K230). Maddi ve manevi tam bağımsız halde olmak (K348). Geçinebilirliğimi sürdürmek erkek olduğumu değil insan olduğumu hissettirir (K476). Adam olmak (K280). Eğer erkek eve geleceğı vakit fertler huzursuz olmuyorsa hatta seviniyorsa o adam olmuştur (K450). Hiçbirisi olmadığı halde yeterli bir erkek olarak hissediyorum (K285). Aileme değer verip onlarla ilgilenmek onların istek ve arzularına karşı adaletli davranmak (K180). Bir erkeğın hayalidir bunların hepsinin olması ama yeterli hissetmek bunlardan biri değildir (K299).”

Toplumsal cinsiyet ayrımlarının ev içi işbölümüne yansması ile bireylerin yaşamlarının devamına toplumsal cinsiyet ayrımlarını yansıtmaları aynı doğrultuda durumlardır. Ev içi işlerin kadınlar ve kız çocuklarının görevi olarak lanse edilmesi eril bireylerin bu işler ile uğraşmalarının erkeklik kimliklerine uymayacağı düşüncesini yaratmaktadır. Katılımcıların bu konuda düşünceleri “erkek çocuklar

da ev işlerine yardımcı olmalıdır” ifadesine katılım oranları baz alınarak değerlendirilebilir.

Tablo 4.34: Erkek çocuklar da ev işlerine yardımcı olmalıdır.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	12	2,2	2,2	2,2
Katılmıyorum	25	4,5	4,5	6,6
Ne katılıyorum ne katılmam	48	8,6	8,6	15,3
Katılıyorum	281	50,4	50,4	65,7
Tamamen katılıyorum	187	33,6	33,6	99,3
Diğer	4	,7	,7	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların %50.4’ü (281 kişi) söz konusu ifadeye katılıyorum yanıtını, %33.6’sı (187 kişi) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu ev içi işlere dair toplumsal genel yargının aksine erkek çocukların da ev içi işlere yardımcı olmaları gerektiğini düşünmektedir. %8.6’sı (48 kişi) ne katılıyorum ne katılmam yanıtını, %4.5’i (25 kişi) katılmıyorum yanıtını, %2.2’si hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların %84’ü erkek çocukların ev işlerine yardımcı olabileceğini belirtmesi aynı zamanda kadının görev ve sorumluluğunda olduğu düşünülen hane içi işler kalıbının günümüzde değişkenlik göstermeye başladığı veya değişmesinin istendiği yorumunu analizler sonucunda söylemek mümkündür.

Bazı isteklerin erkekçe olmadığı belirlenmiş ve bu belirlenmeler toplumsal araçlar ile bireye aktarılmıştır. Korkmak, kucaklanmayı, okşanmayı, şefkat gösterilmesini beklemek erkekçe davranışlar arasında sayılmamıştır. Bu duygular kadınlar için kabul edilebilirken erkekler için eksiklik olarak nitelendirilmiştir. Bu tarz toplumsal aktarımlar bebeklikten itibaren başlar. Erkek çocuklar ağlamasını gerektiren herhangi bir durumda (yaralanma, düşme, annesini özleme vb. gibi) acısını inkar etmesi yönünde yönlendirilir. Bu yönlendirme erkek adam ağlamaz söylemi ile desteklenir (Goldberg, 2018: 235). Duyguların ifade edilme oranının belirleyicisi söylemler aracılığı ile toplumsal cinsiyet olmuştur. Katılımcıların toplumsal cinsiyete dayalı erkek adam ağlamaz söylemini içselleştirme oranlarının düşük olduğunu tablo 4.35

verilerine dayanarak söyleyebiliriz.

Tablo 4.35: Erkekler de ağlayabilir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	1	,2	,2	,2
Katılmıyorum	17	3,1	3,1	3,2
Ne katılıyorum ne katılmam	30	5,4	5,4	8,6
Katılıyorum	278	49,9	49,9	58,5
Tamamen katılıyorum	231	41,5	41,5	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Çalışma kapsamında Erkekler de ağlayabilir ifadesine katılımı yüksek orandadır. Bu ifadeye katılıyor olmaları erkeklerin toplumsal olarak dayatılan erkekler ağlamaz söylemini reddettiklerini göstermektedir. Fakat veriler bu reddedişin eylemlerine ne oranda yansıdığıнын belirleyicisi değildir. Erkekler de ağlayabilir ifadesine katılıyorum yanıtını veren 278 katılımcı (%49.9), tamamen katılıyorum yanıtını veren 231 katılımcı (%41.5) vardır. Bu ifadeye katılmıyorum yanıtını veren 17 katılımcı (%3.1), hiç katılmıyorum yanıtını veren 1 katılımcı (%.2) vardır. Ne katılıyorum ne katılmam yanıtını veren 30 katılımcı (%5.4) vardır.

Erkeklerin, her insanın sahip olduğu duyguları dile getirme ve gösterme boyutu konusunda toplumsal ve bireysel rahatsızlıklar yaşanmaktadır. Duyguların açıktan ve aşırılık ile yansıtılması erkeklik kimliğinin zedelenmesi olarak ele alınmaktadır. Duyguların dışı vurumu konusunda cinsiyetler farklı sınırlamalar ile kısıtlanmaktadır. Duyguların yaşanma şekli bastırılma ve süzgeçten geçirilme şeklindedir. Güçlü ve başarılı erkek figürü, bu kimlikleri zedeleme ihtimali olan duygulardan arınmış olarak inşa edilmiştir. Hisseden erkeklerin, duygularını yaşamaları ile eş zamanlı olarak bir verim ve güç kaybı yaşayacağı, becerilerini yitireceği düşünülmüştür. Çağdaş erkek kimliği tam olarak bu düşünce çerçevesinde inşa edilmektedir. Erkekten beklenen ve erkekçe olarak tanımlanan duygu yoksunluğu ile eylemde bulunması gerekliliği, eril bireyi insani özelliklerden soyutlayarak onun robotlaştırılması ile eşdeğerdir (Goldberg, 2018: 69-72). Tablo 4.35 incelendiğinde katılımcıların bu robotlaştırılmayı reddettiği, duygularını ifade

etmek konusunda çekinmelerinde bir sakınca olmadığını düşündükleri yorumu yapılabilir. Bu düşüncelerini uygulama konusunda ne kadar başarılı oldukları, toplum tarafından ne kadar robotlaştırıldıkları ile doğru orantılıdır. Katılımcıların erkeklerde ağlayabilmelidir ifadesine katılmalarının oranının yüksek olması aynı zamanda duygularının sınırlandırılmaması gerektiğinin ifadesidir ve insani bir duygudan noksan olmayı kabul etmediklerini gösterir.

Erkeklerin dışa vurum konusunda sıkıntı yaşadıkları bir diğer duygu korkudur. Cesur olduğunu kendine ve topluma yaşam boyunca kanıtama çabası içinde olan bireyin bu çabasının altında yatan asıl sebep ödle, yüreksiz, kız gibi vb. kelimelerin kendisine hitap edilirken kullanılmasından duyduğu korkudur. Sulu göz ve erkekler ağlamaz gibi söylemler ile nitelendirilme korkusu ise hüznün gizlenmesi gerekliliğini doğurur. Gözyaşı dökmek cinsiyeti olan bir eylemdir. Şöyle ki gözyaşı döken kişi kadın ise bu korumacı duyguları tetiklerken, gözyaşı döken erkek ise rahatsızlık durumu uyandırmaktadır. Acizlik olarak görülmektedir (Goldberg, 2018: 77-78). Katılımcılar açısından duyguların, bastırılmak yerine ifade edilmesi dışa vurulmasına verilen önemin erkekler de ağlayabilir söylemini katılıyorum ve tamamen katılıyorum yanıtına verdikleri toplamda %91.4'lük orandan anlamak mümkündür.

Kişisel bakıma önem vermek, modayı takip etmek gibi konular kadın cinsiyeti ile bağdaştırılan konulardır. Bu konu hakkında katılımcıların neler düşündüğü, bu kalıbın erkek katılımcılar tarafından nasıl algılandığını tablo 4.36 verilerine bakarak yorumlayabiliriz.

Tablo 4.36: Erkekler de kişisel bakımına özen göstermelidir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	3	,5	,5	,5
Katılmıyorum	10	1,8	1,8	2,3
Ne katılırım ne katılmam	14	2,5	2,5	4,8
Katılıyorum	206	37,0	37,0	41,8
Tamamen katılıyorum	324	58,2	58,2	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Erkekler de kişisel bakımına özen göstermelidir ifadesine %58.2 (324 katılımcı) tamamen katılıyorum yanıtını, %37.0'ı (206 katılımcı) katılıyorum yanıtını vermiştir.

%2.5'i (14 katılımcı) ne katılıyorum ne katılmam yanıtını, %1.8'i (10 katılımcı) katılmıyorum yanıtını, %5'i hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. Çoğunluğun (%95.2) erkeğin kişisel bakımına özen göstermesi gerektiğini düşünmesi kişisel bakımın kadın ile bütünleşen anlam yelpazesinin genişlemiş olduğunu göstermektedir.

Sosyal yaşam içerisinde erkeklerin dünyası olarak algılanan alanlar vardır. Bilim, politika, sanat gibi alanlar örnek olarak verilebilir. Bilim adamı söyleminin kullanımı bu alanların ne denli cinsiyetle özdeşleştirildiğini göstermektedir. Kadınların aktif olacağı alanların başında ev, yapacağı işlerin başında çocuk ile ilgilenmek şeklinde kalıpların geliştirilmesi kadınların diğer alanlarda mevcudiyetini sınırlamıştır. Kadınların ev çemberinin dışına çıkması çoğu zaman tepki, küçümseme ve tuhaflik ile karşılanmıştır (Atabek, 2018: 33). Kadınların çoğu alan gibi politika ve iktidarda erkeklere oranla daha az yer almasının sebebi kadınların yetersizliklerinden değil, belirli çemberin dışına çıkmalarının toplumsal olarak hoş karşılanmamasından kaynaklıdır.

Katılımcıların cinsiyet kimliği atfedilmiş alanlardan biri olan siyaset, politika gibi alanların tek bir cinsiyetin becerisi olup olmadığına dair fikirlerini “kadınlar da erkekler kadar iyi siyaset yapabilir” ifadesine katılım oranları doğrultusunda yorumlamak gerekirse katılıyorum ve tamamen katılıyorum ifadesini kullanan katılımcıların çoğunlukta olduğunu tablo 4.37 dayanarak söylemek mümkündür.

Tablo 4.37: Kadınlar da erkekler kadar iyi siyaset yapabilir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	22	3,9	3,9	3,9
Katılmıyorum	43	7,7	7,7	11,7
Ne katılıyorum ne katılmam	79	14,2	14,2	25,9
Katılıyorum	287	51,5	51,5	77,4
Tamamen katılıyorum	126	22,6	22,6	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların %51.5'lik (287 kişi) kesimi katılıyorum yanıtını verirken, 126 katılımcı (%22.6) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. Ne katılıyorum ne katılmam yanıtını veren 79 katılımcı (%14.2) vardır. Kadınlar da erkekler kadar iyi siyaset

yapabilir ifadesine katılmıyorum yanıtını veren 43 katılımcı (%7.7), hiç katılmıyorum yanıtını veren 22 katılımcı (%3.9) vardır. Verilen yanıtlar referans alınarak katılımcıların kadınları siyasi meydanlarda görmekten rahatsızlık duymayacakları ve siyasi alanda başarılı olacaklarına inandıklarını söyleyebiliriz. Kadının politikada yer alması, hane içi işler ile sınırlanan toplumsal cinsiyet kalıplarının dışına çıkabileceğine işaret etmektedir. Katılımcıların bu yönde yanıt vermelerinin, siyasi meydanlarda, mecliste azınlıkta olsa kadınların yer alması ve örneklerinin olmasındandır. Katılımcıların bu var olan örnekleri başarılı bulması “kadınlar da erkekler kadar iyi siyaset yapar” ifadesine katılıyorum ve tamamen katılıyorum yanıtını verdikleri oranlardan anlamak mümkündür. Katılımcıların bu yanıtı vermekte yalnızca ülkemiz örneklerini değil dünyada var olan, siyasette yer alan kadın profillerini göz önüne alarak yanıtladığı düşünülmektedir. Bir diğer ihtimal ise katılımcıların bu alanda kadınları daha fazla görme temennilerini yanıtlara yansıtma ihtimalidir. Tablo 4.37’de görüldüğü üzere siyasi alanda cinsiyet ayrımı güden katılımcı oranı oldukça azdır. Katılımcıların %11.6’sı kadınların erkekler kadar iyi siyaset yapacağını düşünmezken, %74.1’i kadınların da erkekler kadar iyi siyaset yapabileceğini düşünmektedirler.

Gelenekler doğrultusunda hareket eden çiftlerin attığı adımların maddi boyutunun çoğunluğu erkeğe yüklenmiştir. Bölgesel olarak değişiklik gösteren düğün adetlerini bu genellemenin dışında tutmaktayız. Erkek birey, aile kurma hususunda adım attığında, toplumsal beklentilerin bilincindedir. Yeni kurulacak olan ailenin yaşam alanının büyük çoğunluğunu oluşturmak, düğün ritüellerini yerine getirmek için gerekli birikimi yapmak gibi beklentiler erkek bireye yüklenilmiş rol ve sorumlulukların bir kısmıdır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarından biri olan evlilik teklifini erkeğin yapması rolünün kadınlar ile paylaşılma konusunda istekli olduğunu katılımcıların yanıtlarından anlayabiliriz. Evlilik teklifi aile kurumu için atılan adımlardan yalnızca biridir. Bu adım üzerine bireye yöneltilen evlilik teklifini kadınlar da yapabilmelidir söylemine verilen yanıtları tablo 4.38’de görebiliriz.

Tablo 4.38: Evlilik teklifini kadınlar da yapabilmelidir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	41	7,4	7,4	7,4
Katılmıyorum	87	15,6	15,6	23,0

Ne katılırim ne katılmam	94	16,9	16,9	39,9
Katılıyorum	213	38,2	38,2	78,1
Tamamen katılıyorum	122	21,9	21,9	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Evlilik teklifini kadınlar da yapabilmelidir ifadesine %38.2'si (213 katılımcı) katılıyorum yanıtını, %21.9'u (122 katılımcı) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir. %16.9'u (94 katılımcı) ne katılırim ne katılmam yanıtını vermiştir. %15.6'sı (87 katılımcı) katılmıyorum yanıtını vermiştir. %7.4'ü (41 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Goldberg yeni dönem içerisinde erkeklerin duygularını, hislerini gizlemeden sergilemesi gerektiği yönünde çıkan bir modanın olduğunu söyler. Fakat bu modanın sakat bir insanı koşmaya zorlamaktan farksız olduğunu belirtir. Erkeğin duygulara karşı edinimleri derinde yer almaktadır ve bu tarz yönlendirmeler ile hemen açığa çıkacak konumda değildir. Varlığına özgü olan hissedebilme, duygulanma gibi özellikleri farklı araçlar ile bastırılmıştır. Bu özelliklerini keşfetmesi, hatırlaması ve yeniden öğrenmesi uzun bir süreç gerektirmektedir. (2018: 88-90). Erkek kimliğinin bireye uyguladığı baskının dışında hareket etmek yeni bir baskı yaratmak anlamına gelmektedir. Bireyin cinsiyet kimliğinin dışına çıkma çabası aynı oranda yorucu ve yeni bir kalıp üretme girişimi olduğu söylenebilir. Bireylerin erkeklik kimliğinden sıyrılması yeni bir erkeklik kimliğinin inşasıdır. Ağlayabilen, duygularını ifade etmekten çekinmeyen, kişisel bakımına özen gösteren, toplumsal cinsiyet rol kalıplarını aşmaktan çekinmeyen birey yeni kimlik ve kalıp figürüdür. Bu toplumsal cinsiyetin yeniden inşasıdır. Kadın ve erkek kimliklerinin rol ve sorumluluklarının dönemsel olarak toplumsal yapı bağlamında değişim ve dönüşüm geçirmesi, cinsiyet kimliklerine dayalı kalıpların sabit olmadığının göstergesidir.

3.4. Kadın Kimliği Alt Boyutu

Bireyler toplumsal olarak sosyal hayata dahil olma çabalarında her iki cinsiyet ile münasebet halindedir. Birbirini etkiledikleri gibi birbirleri ile etkileşim ve iletişimlerini üzerinden kimliklerini inşa ederler. Erkek bireylerin kendi cinsiyet kimlikleri bağlamında inşa ettikleri dünyada kadınları nasıl konumlandıkları ne denli önemli ise aynı şekilde kadınların cinsiyet kimlikleri ile inşa ettikleri dünyalarında eril bireyi

hangi alanda konumlandıkları önemlidir. Bu konumlandırmalar bireylerin birbirlerinin cinsiyet kimliklerine dayalı her türlü kalıbı sağlamlaştırmasını ve beslemesini sağlamaktadır.

Toplumsal olarak erkeğin çoğu şeyi deneyimlemesi, çoğu konuda sınanacağı ortamlarda bulunması önemsenir. Bu önemsenmenin sebebi ise bireyin dış dünyaya hakimiyetine bağlı olarak cinsiyet kalıplarına ayak uydurma konusunda zorluk çekmeyeceği düşüncesidir. Ayrıca hane dışı yaşamın tanınması ile hane içi yaşamın daha iyi korunacağı düşüncesi (Selek, 2018: 209) erkeğin sosyal yaşamda aktif olması için önemli sebeplerdir. Bireyin sosyal yaşamda aktif oluşu hane içinde geçirdiği vakti kısıtladığı gibi her iki alanda hemcinsleri dışında karşı cins ile ilişki kurma ihtimali doğurmaktadır. Bu şekilde yalnızca kendi cinsiyet kimliğini inşa etmek ile kalmayıp kadın kimliğine dair toplumsal normları farklı alanlarda tanıma ve bu kalıpların sürdürülebilirliğine hizmet etme imkanı bulmaktadır. Cinsiyetler arası aynılıklar ve farklılaşmalar etkileşim, iletişim sonucunda toplumsal değer yargılarının ışığında meydana gelmektedir.

Aynı aileye mensup bireylerden kız çocuğun babaya özenmesi güçlü duruş olarak algılanırken, erkek çocuğun herhangi bir açıdan annesine özenmesi, onu taklit etmesi tabu olarak değerlendirilir. Bu anneye özenme ve taklit durumu aileyi korkutan bir durumdur. Erkek çocuk karşılaştığı tepkileri baz alarak, içerisinde bulunan kadınsı dürtüleri bastırması gerektiğini öğrenir ve dışarıya yalnızca katı erkek imajını yansıtır. Erkek çocuğa küçüklüğünden beri net ve güçlü mesajlar ile erkeklik kimliği öğretilir. Erkeklik, ilk olarak kadına dair her türlü rol, davranış, görüntü gibi her şeyden uzak durmaktır. Kadınsılıktan uzak durmanın devamında öğretilen ise bu öğretilen şeyin tüm erkeklere öğretilmesi gerektiğidir. Bu öğretmeyi ise kadınsı davranış sergileyen hemcinslerini, alaya alma, aşağılama, dışlama yolu ile yapmaktadırlar (Goldberg, 2018: 84-85). Erkeklik kimliğini zedeleyen faktörlerin bir diğer cins üzerinden yapılması, olumsuz özelliklerin bir cinse yüklenmesine sebebiyet vermiştir. Bunun sonucunda toplumsal olarak bir cinsiyete ait olan her şey pozitif anlamlar taşırken diğer cinsiyete yüklenen her türlü anlam negatiflik ile özdeşleştirilmiştir. Bu şekilde toplumsal tanımlamalar çoğu bireyin kendisine ve diğer cinsiyete karşı yabancılaşmasının yolunu açmıştır. İçsel bastırmalar, bireyin çoğu ortamda -miş gibi davranışlar sergilemesinin sebebidir.

Erkek çocukları yetişirken çevrelerinde model olarak benimseyecekleri kişi sayısı

azdır. Hayatlarının ilk on yılında çoğunlukla kadın figürler ile özdeşleşme gerçekleşir. Bu kadın figürler anne ve öğretmenlerdir. Model olarak alınabilecek baba figürünün vaktinin çoğunu iş yerinde geçirmesinden, evde geçirdiği vaktin çocuğun uyku vakti ile çakışmasından dolayı çocuk en çok gözlemlediği kişiyi taklit eder. Baba modelinin rol oynadığı nokta genel olarak ceza verilmesi konusunda olunca çocuk için negatif bir özdeşime sebep olmaktadır. Toplumsal olarak erkek çocuk üzerinde, kız çocuk üzerinde olan kadar baskı vardır. Erkeklik ve kadınsılık davranışlara yansıtılması gereken kimlikler olarak çocuklara her fırsatta hatırlatılmaktadır (Goldberg, 2018: 230-231). Erkek bireyin karşı cins ile ilk bağı doğmadan önce annesi ile başlar. Doğduktan sonra kız kardeşleri ve ailenin diğer kadınları ile etkileşimi sürdürür. Sonrasında okulda kadın öğretmenleri ve kız arkadaşlarıyla bağ kurar. Son aşamada ise babalık rolü için partneri ile bir bağ içerisindedir. Erkek bireyin karşı cins ile etkileşimi doğumdan önce başlar ve yaşamı boyunca farklı boyutlara evrilerek devam eder. Kendi cinsiyet kimliğini inşa ederken aynı zamanda karşı cinsin cinsiyet kimliğini öğrenir.

Çalışmada katılımcıların karşı cins ile etkileşimlerinin ne boyutta olduğu, yaşamlarının hangi aşamalarında kadın kimliği ile tanıştıklarını öğrenmek amacı ile yöneltilen sorulara gelen yanıtlar tablo 4.39, tablo 4.40 ve tablo 4.41’de verilmiştir.

Tablo 4.39: Size küçükken kim baktı?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Annem-büyük annem-ninem	438	78.6	78.6	78.6
Bakıcı-kreş	10	1.8	1.8	80.4
Ablam	4	.7	.7	81.1
Babam-büyük babam-dedem	4	.7	.7	81.9
Abim	3	.5	.5	82.4
Diğer	98	17.6	17.6	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcılara yöneltilen size küçükken kim baktı sorusuna 438 katılımcı (%78.6) annem- büyük annem ninem yanıtını vermiştir. Bu yanıtın içerisinde yer alan cinsiyetin yalnızca kadın olması vurgulanması gereken bir noktadır. Katılımcıların bakım kelimesinden ne anladığı ve bu kelimeye yönelik eylemleri hangi cinsiyet ile özdeşleştirdiği açısından verilen yanıtlar ele alınmalıdır. Katılımcıların 438’inin de

babalarından ayrı veya babalarını kaybetme ihtimali düşüktür. Katılımcıların 10'u (%1.8) bakıcı-kreş, 4'ü (%.7) ablam, 4'ü (%7) babam-büyük babam- dedem, 3'ü (%.5) abim yanıtını vermiştir. Diğer kısmında soruyu yanıtlayan 98 katılımcının (%17.6) yanıtları arasında annem ve babam, ailem, hepsi gibi yanıtlar vardır. Katılımcıların yaşamında var olan anne figürü ve kız kardeş figürü erkeklik kimliklerinin ne yönde inşa edileceğinin belirleyicisi niteliğinde iki önemli faktördür. Aile içerisinde cinsiyete dayalı rollerin keskin bir şekilde ayrılması ve erkeğin erkekliğinin her daim vurgulanması bireyin erkeklik kimliğine çok fazla anlam yüklemesine ve yaşamı boyunca bu anlamlar bütünü ile kimliğini inşa etmesini sağlar. İnşa edilen cinsiyet kimliği gereği karşı cinsiyete bağımlılığının minimum seviyede olması onun erkeklik kimliğinin daha güçlü bir şekilde dışavurumunu sağlayacaktır.

Erkekler için utanç verici bir durum olarak değerlendirilen bağımlılık, bireylere küçük yaşta aşılarmaya başlar. Erkek çocuğun bu yönde ilk öğrendiği davranış annesine olan bağımlılıktan kopmaya başlaması gerektiğidir. Yani annesinin eteğini tutmayı bırakması zorunluluğu ile tanışır. Bunun cinsiyet kimliği için önemli bir durum olduğu çocuğa özendirilerek gösterilir. Bağımlılığın zayıflık olarak algılanması gerektiğini öğrenen birey, yaşamının ilerleyen döneminde de bu bilgiyi davranışlarına yansıtır. Erkek çocuğu, erkekliği başkasına bağılı olmamak anlamına geldiği, başkalarına dayanarak yaşamını sürdürenlerin erkeklik kaybı yaşadığını küçük yaşta öğrenmiş bulunmaktadır (Goldberg, 2018: 73-74). Erkeklik kaybı olarak tanımlanan durumun kadın kimliği üzerinden var olması, kadınsılık olarak nitelenen durumların kayba sebebiyet vermesi kadın kimliğinin erkeklik kimliğinin inşasında ki önemli payını göstermektedir.

Erkeklik kimliğinin inşasında kız kardeş figürü önemli bir paya sahiptir. Erkek birey, cinsiyete dayalı farklılıkları ilk olarak çocukluğunda babası, annesi ve kız kardeşi gözlemleyerek edinir. Kız kardeşi ile arasında oluşan rol farklılıklarını tüm kadınlar bazında genelleme yaparak cinsiyet kavramı ve toplumsal cinsiyet kavramı ile tanışır. Katılımcılardan kız kardeşe sahip olan katılımcıların sayısı ve kız kardeş sayıları tablo 4.40'da verilmiştir.

Tablo 4.40: Kız kardeşiniz var mı?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Yok	145	26.0	26.0	26.0

Bir tane kız kardeşim var	186	33.4	33.4	59.4
İki tane kız kardeşim var	135	24.2	24.2	83.7
Üç ve daha fazla sayıda kız kardeşim var	88	15.8	15.8	99.5
Diğer	3	.5	.5	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 186'sı (%33.4) bir tane kız kardeşinin olduğunu, 145 katılımcı(26.0) kız kardeşleri olmadığını, 135 katılımcı (%24.2) iki tane kız kardeşlerinin olduğunu, 88 katılımcı (%15.8) üç ve daha fazla sayıda kız kardeşleri olduğu yanıtını vermiştir. 3 katılımcı (%.5) diğer kısmında yanıtlamıştır.

Bireylerin toplumsal norm ve değerleri öğrendikleri ilk kişiler aileleridir. İkinci olarak okul gibi bir mekânda arkadaşları ve öğretmenleri ile kuracakları ilişkiler ve onlardan öğrendikleri, cinsiyet kimliklerini oluşturacaktır. Bireylerin rol model olarak alacakları öğretmenlerinin cinsiyetlerine dayalı sergiledikleri davranışlar ve söylemleri çocuğun zihninde yer edecek nitelikte ve eylemlerine yansıtacak niteliktedir. Bu bağlamda bireylere yöneltilen ilkökul öğretmeninin cinsiyeti nedir sorusuna gelen yanıtlar tablo 4.41'de verilmiştir.

Tablo 4.41: İlkokul öğretmeninin cinsiyeti nedir?

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Kadın	185	33.2	33.2	33.2
Erkek	225	40.4	40.4	73.6
İlkokulda hem kadın hem de erkek öğretmenlerim oldu	143	25.7	25.7	99.3
Diğer	4	.7	.7	100.0
Toplam	557	100.0	100.0	

Katılımcıların 225'i (%33) ilkökul öğretmenlerinin cinsiyetinin erkek olduğunu, 185'i (%33) ilkökul öğretmenlerinin cinsiyetinin kadın olduğunu belirtmiştir.

İlkokulda hem kadın hem de erkek öğretmeni olduğunu belirten 143 katılımcı (%25.7) vardır. Diğer kısmını yanıtlayan 4 (%0.7) katılımcı vardır.

Bireylerin cinsiyet ayırımına yönelik ilk öğrenmelerinden biri çocukken hangi

oyuncak ile oynayıp oynayamayacaklarının aileleri tarafından belirlenmesi sonucunda gerçekleşir. Aynı şekilde hangi renk kıyafet giyip giyemeyeceği üzerinden cinsiyet kimliğinin temelleri ailesi tarafından atılır. Bu ufak ayrımlar devamında bireyleri yapacağı büyük cinsiyet ayrımlarına dönüşür. Erkek çocuğa araba, silah, top vb. gibi oyuncaklar alınması kızlara bebek, mini mutfak araç gereçleri alınması yalnızca oyuncak tercihleri değildir. Çocuk eline verilen herhangi bir nesne ile oynayıp eğlenebilecek potansiyele sahiptir. Çocuklara cinsiyetlerine yönelik oyuncak, kıyafet ayrımına gidildiğinde bu ayrım ile bağlantılı olarak, kadınların araba süremeyeceği, askeriye ve polisiye gibi alanların erkeklere uygun olduğu, erkeklerin çocuk gelişimi, ana sınıfı öğretmenliği gibi bölümleri daha az tercih edeceği, bunların erkeklere uygun olmadığı gibi genellemelerin doğal karşılandığı bir toplum yaratılmış olur. Futbolun erkek sporu olduğu, kadınların çocuk bakımı ve mutfak işleri konusunda daha becerikli olduğu gibi genellemelerin temelinde oyuncak üzerinden yapılan cinsiyetçi ayrımlar vardır. Kız çocuğuna oynaması için yalnızca bebek ve mini ev aletleri verilirse veya erkeğe güce dayalı oyuncaklar verilirse çocuğun ilgi ve tercihleri üzerinde etkisinin olması kaçınılmazdır. Bu durum aynı zamanda toplum ve bireyin devamlı birbirini ürettiği bir döngüye örnektir. Bireylere farklı konularda ayrımın öğretilmesi, içsel isteklerini bastırmaya sebep olmaktadır. Bireyin yalnızca cinsiyet kimliğinden dolayı istek ve arzularını bastırması çeşitli problemlere yol açabilmektedir.

Osho bastırma kavramını birkaç cümle ile tanımlar. Bireyin yaşama zorunluluğu olmayan bir hayatı yaşaması, kendi isteği doğrultusunda olmayan şeyleri de yapmak zorunda kalması, var olduğundan farklı bir kimse olması, bireyin reel benliğini yok etmesi, sonuç itibari ile çok yavaş bir şekilde, yaşamına yayılan intihardır (Osho, 2006: 22). Toplumsal cinsiyet bağlamında bireyin çocukluktan itibaren karar ve tercihlerinde cinsiyetlerini ön planda tutmaları, cinsiyetlerinin gerektiği gibi davranmaları çoğu isteğini geri planda tutma zorunluluğunu doğurmaktadır. Erkek bireylerin kadınsı olarak nitelenen davranışları bastırmaları, kadın bireylerin erkeksi olarak nitelenen davranışları bastırması, bireyi kendi özsel kimliğinden uzaklaştırıp toplumsal kimliğine yaklaştırmaktadır.

Toplumsal cinsiyet kimliğinin bir parçası olan cinsiyete dayalı oyuncak ayrımlarına bakıldığında katılımcıların bu konuda fikri, katılımcılara yöneltilen “erkek çocuklar da bebek oyuncakla oynayabilir” ifadesine katılıp katılmadıkları sorusu üzerinden

değerlendirilmiştir. Yanıtlar tablo 4.42’de verilmiştir.

Tablo 4.42: Erkek çocuklar da bebek oyuncakla oynayabilir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	50	9,0	9,0	9,0
Katılmıyorum	97	17,4	17,4	26,4
Ne katılırım ne katılmam	98	17,6	17,6	44,0
Katılıyorum	218	39,1	39,1	83,1
Tamamen katılıyorum	94	16,9	16,9	100,0

Erkek çocuklar da bebek oyuncakla oynayabilir ifadesine %39.1’i (218 katılımcı) katılıyorum, %16.9’u (94 katılımcı) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir.

%17.6’sı (98 katılımcı) ne katılırım ne katılmam yanıtını vermiştir. %17.4’ü (97 katılımcı) katılmıyorum, %9.0’ı (50 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bireylerin toplumun oyuncak ayırımına yönelik kalıbına katılmama oranı katılma oranına kıyasla düşüktür. Oyuncakların cinsiyetlere göre sınıflandırılmış olduğunun bilincinde olan katılımcılar katılmıyorum ve hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir.

Erkeklik kimliği ile toplumsal olarak bağdaştırılan bir diğer husus ise kavga ve şiddettir. Bireylerin bu genellemeye katılım oranları “kavga etmek daha çok erkeklere özgüdür” ifadesi üzerinden ölçülmüştür.

Tablo 4.43: Kavga etmek daha çok erkeklere özgüdür.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	135	24,2	24,2	24,2
Katılmıyorum	181	32,5	32,5	56,7
Ne katılırım ne katılmam	114	20,5	20,5	77,2
Katılıyorum	103	18,5	18,5	95,7
Tamamen katılıyorum	24	4,3	4,3	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Katılımcıların %32.5’i (181 katılımcı) katılmıyorum yanıtını, %24.2’si (135 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların kavga etmek daha çok erkeklere özgüdür ifadesine katılıyorum, tamamen katılıyorum yanıtlarına kıyasla hiç katılmıyorum, katılmıyorum yanıtını verme oranları daha yüksektir. İfadeye

katılıyorum yanıtını veren 103 katılımcı (%18.5), tamamen katılıyorum yanıtını veren 24 katılımcı (%4.39) vardır. Ne katılıyorum ne katılmam yanıtını veren 114 katılımcı (%20.5) vardır. Toplam yanıtlar göz önüne alınca söz konusu ifadeye katılmıyorum ve hiç katılmıyorum yanıtını veren katılımcı sayısı fazladır. Cinsiyet kimliklerini kavga etme gibi olumsuz bir olay ile özdeşleştirmekten kaçınan katılımcılar olduğu gibi bu ifadeye katılarak onaylayan katılımcılar da olmuştur.

Erkek bireylerin kendilerini konumlandıkları yerden kadın kimliğini nasıl algıladıkları, kadın kimliğini kendi cinsiyetlerinden bağımsız olarak değerlendirip değerlendirmedikleri, kadınlardan beklentilerinin ne yönde olduğu ile bağlantılıdır. Onları cinsiyet kimliklerinden sıyrarak bir birey olarak kabul etmeleri hayatlarına müdahale etmeye meyilli olmaları ile alakalıdır. Katılımcıların “kadın kocasından ayrı arkadaşlarıyla tatile çıkabilir” ifadesine verdikleri yanıtlar tablo 4.44’te verilmiştir.

Tablo 4.44: Kadın kocasından ayrı arkadaşlarıyla tatile çıkabilir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	171	30,7	30,7	30,7
Katılmıyorum	163	29,3	29,3	60,0
Ne katılıyorum ne katılmam	110	19,7	19,7	79,7
Katılıyorum	79	14,2	14,2	93,9
Tamamen katılıyorum	34	6,1	6,1	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Kadın kocasından ayrı arkadaşlarıyla tatile çıkabilir ifadesine katılımcıların %30.7’si (171 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını, %29.3’ü (163 katılımcı) katılmıyorum yanıtını vermiştir. Katılımcıların %19.7’si (110 katılımcı) ne katılıyorum ne katılmam yanıtını vermiştir. %14.2’si (79 katılımcı) katılıyorum, %6.1’i (34 katılımcı) tamamen katılıyorum yanıtını vermiştir.

Katılmıyorum ve hiç katılmıyorum yanıtını veren toplam katılımcı sayısı 334’tür. Katılımcıların %73.4’ünün bekar olduğunu bu noktada hatırlatmakta fayda vardır. Katılımcıların deneyimlemedikleri bir konuda bu fikre katılma veya katılmama sebebi erkeklik ve kadınlık ile doğrudan ilgilidir. Katılımcıların kadının kocasından ayrı tatile çıkabilme fikrine sıcak bakmamalarının altında yatan sebepler çeşitlilik göstermektedir. Bu sebepler içerisinde şunlar sayılabilir; katılımcıların aile içerisinde

eşlerinin kendilerinden bağımsız hareket etmelerinin otoritelerini sarsacağı korkusu, aile olmanın getirmiş olduğu birliktelikten dolayı çoğu şeyi beraber yapma isteği, belirli bir noktada kadını koruma ve himaye etme görevini üstlenmesi, toplumsal baskı ve çevrenin etkisinden dolayı cinsiyet kimliğinin zedelenme ihtimali vb. sebepler örnek verilebilir.

Kadının medeni durumunun değişiminin en önemli göstergesi olan evlenmesi ile soyadının değişiyor olmasıdır. İsteğe bağlı olarak kadınlar eşlerinin soyadının yanı sıra kızlık soyadını da kullanabilmektedirler. Kadın kimliğinin bir parçası olan kendi soyadını kullanıp kullanmama hususunda katılımcılara yöneltilen “kadınlar evlendikten sonra da kızlık soy-adını kullanmaya devam etmelidir” ifadesine katılım oranları tablo 4.45’te verilmiştir. Bireylerin kadınların tercihinde olan bir konu hakkında fikirlerini beyan etmesi, onların kadın kimliğini kendi kimlikleri dışında değerlendirebilme potansiyelini de göstermektedir.

Tablo 4.45: Kadınlar evlendikten sonra da kızlık soyadını kullanmaya devam etmelidir.

	Sayı	%	Geçerli %	Toplanmış %
Hiç katılmıyorum	73	13,1	13,1	13,1
Katılmıyorum	136	24,4	24,4	37,5
Ne katılırım ne katılmam	193	34,6	34,6	72,2
Katılıyorum	90	16,2	16,2	88,3
Tamamen katılıyorum	65	11,7	11,7	100,0
Toplam	557	100,0	100,0	

Kadınlar evlendikten sonra da kızlık soy-adını kullanmaya devam etmelidir ifadesine katılımcıların %34.6’sı (193 katılımcı) ne katılırım ne katılmam yanıtını vermiştir. %24.4’ü (136 katılımcı) katılmıyorum yanıtını vermiştir. %13.1’i (73 katılımcı) hiç katılmıyorum yanıtını vermiştir. %16.2’si (90 katılımcı) katılıyorum, %11.7’si (tamamen katılıyorum) yanıtını vermiştir.

SONUÇ

“İnsan, harika bir sözcük; çünkü kadın-erkek ayrımı yapmıyor.”

(Fallaci, 2019:20).

Toplumsal cinsiyet konusunun eril cinsiyet üzerinde yansımalarını irdelemek amacı ile yapılan bu çalışma, erkeklerin cinsiyet kimliklerinin inşa sürecinde payı olan faktörlerin neler olduğunu belirlemiş, bu faktörleri katılımcıların yanıtları üzerinden yapılan analizler sonucunda ortaya koymuştur. Katılımcılara cinsiyet kimliklerine yönelik kalıp yargıların, etiketlerin, rol ve sorumlulukların içerisine yerleştirildiği sorular yöneltilerek erkeklik kimliklerinin inşa sürecinde payı olan faktörler belirlenmiştir. Ayrıca bireylerin cinsiyet kimliklerine dayalı toplumsal beklentileri ne oranda karşılamaya meyilli oldukları tespit edilmiştir. Rol ve sorumlulukları birey olarak mı yoksa erkek birey olarak mı yerine getirmek istedikleri ayrımı çalışmanın önemli noktasını oluşturmaktadır. Toplum ve birey tarafından inşa edilen erkeklik kimliğinin eylemler üzerinde belirleyici faktör olduğu, bireylerin durumlara yönelik tutumlarında ve davranışlarında cinsiyet kimliklerinin kendilerine vermiş olduğu yetkinin payı olduğu söylenebilir. Erkeklik kimliğinin inşasının üç alt boyutu belirlenmiştir. Bu alt boyutların ilki erkeklik kimliği boyutu olup bireyin toplumsal olarak eril cinsiyetine yüklenen anlamları içermektedir. Erkeklik kimliğinin inşasının erkeksilik, adamlık, delikanlılık kalıpları bağlamında inşa edildiği boyuttur. İkinci boyut toplumsal cinsiyet boyutu olup erkeklik kimliğinin, bireylerin cinsiyetleri çerçevesinde yapması gereken ve yapmaması gerekenler üzerinden yapılan ayrımların, erkeklik kimliğinin inşasında payını vurgulayan boyuttur. Söylemlerin, geleneklerin, beklentilerin, atıfların eril kimliğin inşasında paya sahip olduğu bu boyut altında ele alınmıştır. Üçüncü boyut ise erkeklik kimliğinin kadın kimliği algısı üzerinden inşasını vurgulayan kadın kimliği boyutudur. Eril bireylerin kadın kimliği üzerinden kimliklerini inşa ettikleri boyuttur.

Erkeklik kimliği boyutu bağlamında çalışmada ulaşılan sonuçlardan biri bireylerin cinsiyet tanımlamalarını olumlu kavramlar üzerinden yapmayı önemsedikleridir. Erkeklik kimliğinin delikanlılık, adamlık gibi kavramlar doğrultusunda inşa edilmesi bireylerin bu kalıpların içerisini olumlu nitelikler ile doldurması, bu niteliklerin kaybı

ile erkeklik kimliklerinin kaybını eşit düzeyde tutmalarına sebebiyet vermiştir. Katılımcıların %47.4'ü delikanlılığın dürüst olan erkeğe karşılık geldiğini belirtmesi delikanlılığı cinsiyete dayalı olumlu bir nitelik olarak algılandığını göstermektedir. Aynı doğrultuda katılımcıların %45.8'i adam değilsin ifadesinden rahatsızlık duyacağını belirtmiştir. Bu ifadenin diğer rahatsız edici ifadeler (hanım köylüsün, kılıbıksın, korkaksın, delikanlı değilsin gibi) arasından ön plana çıkması katılımcılar için adamlık kavramının, delikanlılık kavramı kadar önem arz ettiğinin ve bu önemin toplumsal dayanakları olduğunu göstermektedir. Katılımcıların cinsiyet kimliklerini roller ile bağdaştırdıklarını, erkek denilince akıllarına ilk gelen kavramın %54.8'inin vermiş olduğu baba yanıtından anlayabiliyoruz. Erkeklik kimliklerinin kendilerine vermiş olduğu kodların, rollerin ve sorumlukların farkında olan katılımcılar bu kodları toplum aracılığı ile öğrenmektedirler. Öğrendikleri kodları sürdürmek ile cinsiyetlerine dair kimlik inşası sürecinin sürekliliğini sağlamaktadırlar.

Erkeklik kimliğinin toplumsal cinsiyet boyutu bağlamında elde edilen sonuçlar ise şu şekildedir. İnşa sürecini yöneten toplum ve bireyin yalnızca bir cinsiyet kimliği üretmediklerini aynı zamanda birçok farklı alanı etkileyebilecek durumlar yarattığını çalışmanın bulgularından hareketle söyleyebiliriz. Erkek dediğin ve kadın dediğin kalıpları ile inşa edilen kimlikler, meslek tercihleri, mekan tercihleri, kişisel bakım, kıyafet seçimleri, duyguların dışa vurum derecesi, fiziksel ve finansal güç vb. gibi birçok alanı etkilemektedir. Erkeklik kimliğinin inşası ile toplumsal söylemler, kültürel kodlar, gelenekler arasında bir bağlantı vardır. Söylem ve eylemler ile inşa edilen toplumsal cinsiyet kimliklerinin üretmiş oldukları kalıpların bireylerin onları içselleştirmeleri ve dışsallaştırmalarına paralel olarak değişebileceğini bulgulara dayanarak söyleyebiliriz. Örneğin erkeklerin duygusal olarak güçlü olması gerektiğini düşünen toplumsal cinsiyet kalıbının değişim geçirmeye başladığını, katılımcıların erkekler de ağlayabilir ifadesine, katılıyorum yanıtının %49.9, tamamen katılıyorum yanıtının %41.5 oranında olmasından anlaşılabilir. Evin geçimini sağlamanın erkeğin öncelikli görevi olduğunu büyük oranda (%78.1) kabul eden katılımcılar, kadının kocasından daha çok maaş alması sorun olur ifadesine %28.4'ü katılmıyorum, %26.9'u hiç katılmıyorum yanıtını vererek kadının aile içi ekonomik desteğinin sorun yaratmayacağı anlamına gelen yanıtları vermişlerdir. Bu sonuçlar aynı zamanda katılımcıların erkeğin öncelikli görevi olarak belirledikleri evin geçimini sağlama görevini kadın ile paylaşmaya açık olduğu değerlendirmesini

yapmamıza olanak vermiştir. Yalnızca cinsiyet göz önünde tutularak verilen rol ve sorumluluklar bireylerin kişisel isteklerini, tercihlerini baskılamalarını yol açmaktadır. Erkek kimliğinin inşasının kadın kimliği alt boyutu, eril bireylerin yaşamları boyunca etkileşimde buldukları kadınlar üzerinden cinsiyet kimliklerini inşa ettikleri, hayatlarına dokunan kadınların cinsiyet kimlikleri üzerinde etkileri olduğunu belirtebiliriz.

Çalışma boyunca göz önünde tutulan dört hipotezin analiz sonuçları ile örtüştüğü söylenebilir. İlk hipotez olan, toplumsal cinsiyet temel alınarak inşa edilen kimlikler toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olmaktadır hipotezinin kadınsılık ve erkeksilik bağlamında inşa edilen kimliklerin beraberinde bireylere toplumsal statü olarak farklılıkları, rol farklılıkları, beklenti farklılıkları getirdiğini katılımcıların cinsiyetlerine yükledikleri anlamlardan anlamak mümkündür. Çalışmanın ikinci hipotezi olan, toplumsal olarak inşa edilen erkeklik kimliği erkeğin tutum ve davranışlarının belirleyicisi niteliğindedir hipotezinin özellikle toplumsal cinsiyet alt boyutu analiz sonuçları ile kısmen bağdaştığı gözlemlenmektedir. Erkeklerin cinsiyet kimlikleri ile bağlantılı olarak toplumsal beklentilere cevap vermeye meyilli oldukları kadar bazı toplumsal kalıpların dışına çıkmaya beklenti dışında tutum ve davranış sergileme düşüncelerinin olduğu da söylenebilir. Erkeklerin de ağlayabileceği, erkeklerin de kişisel bakımına özen gösterebileceği bunların kadınlara özgü toplumsal davranışlar olduğu genel yargısının dışına çıkıldığı yorumu yapılabilir. Bu sonuç aynı zamanda çalışmanın üçüncü hipotezi ile de örtüşmektedir. Erkeklik kimliğinin inşası ile toplumsal söylemler, kültürel kodlar, gelenekler arasında bir bağlantı vardır. Çalışmanın son hipotezi ise erkeğin karar, tercih ve seçimlerinde toplumun oluşturduğu cinsiyet kimliğinin etkisi vardır. Analizler sonucunda bu hipotezi doğrulayacak sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin toplumsal olarak inşa edilen erkeklik, adamlık, delikanlılık gibi erkeklik kimliğine yüklenen anlamlar bireylerin yardım etmek, evin geçimini sağlamak, finansal güç, fiziksel güç, duygusal güç vb. gibi birçok özelliğin taşıyıcısı olmaları tercih ve seçimlerini etkileyen önemli noktalardandır.

Çalışma sonucunda genel bir değerlendirme ve öneri olarak Atabek'ten referans ile şunlar söylenebilir. Bireylere çocukluktan itibaren cinsiyete yönelik yüklemeler yapmak yerine insan olmaya yönelik yüklemeler, aktarımlar yapılması sağlıklı bir toplum için gereklidir. Geleneksel çocuk eğitimi nasıl erkek olunur, nasıl kadın

olunur çerçevesinde gelişmiştir, bu eğitim geleneksel dönemden bağımsızlaşmış diğer dönemlerde de yansımaları görülmektedir. Erkek çocuğu yetiştirmek konusunda aileye endişe veren durumların başında kız gibi yetiştirme ihtimali gelmektedir. Sert yetiştirilmediklerinde eşcinsel olacaklarından korkarlar. Kız gibi haller var cümlesi aileyi en çok korkutan cümlelerin başında yer almaktadır. Bebekle oynayan erkek çocuğu patolojik bir halmiş gibi değerlendirilir, düzeltilmeye çalışılır ve asıl oynaması düşünülen oyuncaklara (araba, silah vb.) yönlendirilir (Atabek, 2018: 76-77). Bireylerin patolojik bir durum olarak algılamaları gereken asıl meselenin cinsiyete dayalı durumlardan ziyade insani olarak nitelendirilecek daha genel çerçevede ele alınabilecek durumlar olmalıdır. Toplum olarak, cinsiyet kimliklerinin yalnızca biyolojik farklılıklardan ibaret olduğu bilgisine indirgendiği takdirde toplumsal birçok sorun çözüme ulaşacaktır. Bireyler, erkek gibi olmak ve kadın gibi olmak söylemlerinin beraberinde getirmiş olduğu istenmeyen birçok davranıştan, rol ve sorumluluktan ziyade bireysel tercihler, istekler doğrultusunda toplumsallaşacaktır. Bireyin çocukluğundan itibaren kendisine verilen eğitimin cinsiyet boyutunu aşır insani boyuta odaklanması, bireylerin cinsiyete dayalı baskılardan sıyrılıp, daha özgür ve sağlıklı tercihler yapabilme olanağını arttıracaktır. Ayrıca yanlış ve doğru kavramları farklı bir boyut kazanacaktır. Yanlış ve doğru kalıplarına yerleştirilen eylemler insani boyut bağlamında değerlendirilip cinsiyete göre farklılık göstermeyecektir. Yalnızca cinsiyete dayalı üretilen toplumsal beklentiler minimal düzeye inecektir. Örneğin erkekten yalnızca erkek olmasından dolayı beklenen güçlü duruş, maddi güç gibi bireye ekstra sorumluluk yükleyen beklentilerin kalkması ruhsal olarak daha sağlıklı bireyleri topluma kazandıracaktır.

Sonuç olarak, bireyler çeşitli kimlikler temel alınarak bir çerçeve içerisine konumlandırılır. Bu çerçeve içerisinde her türlü kodu benimsedikleri ve uyguladıkları takdirde kimlikleri pekişir ve onaylanır. Bu anlık bir öğrenme değil bir süreç meselesidir. Cinsiyet kimliği bireyin hayatı boyunca taşıdığı veya taşımak zorunda hissettiği kimliklerden yalnızca biridir. Erkeklik kimliği bireyin eril çerçeveye yerleştirilmesi ve bu çerçeveye uyum çabası sonucunda doğan ve gelişen bir kimliktir. Bu çerçevenin içinde yer alan durak ve öğrenme noktaları (sünnet, askerlik, iş, evlilik, babalık vb.) otorite, güç, hâkimiyet, tahakküm gibi erkeklik kimliğin inşasında payı olan faktörleri yaratmaktadır. Bu yaratımların toplumsal sorun teşkil etmesi durumunda müdahale edilme gerekliliği, kimlik inşasının beraberinde getirdiği bir durumdur. Bu sorunlara örnek olarak hegemonik erkeklik

dışında kalan erkeklik kimliklerinin dışlanması, etiketlenmesi, kadınlara yönelik olarak cinsiyet kimliklerinin baskı ve şiddet aracı olarak kullanılması örnek verilebilir. Toplumsal cinsiyet kimliklerinin tahakküm ve güç göstergesi olmaktan çıkması her iki cinsiyet açısından ve toplumsal açıdan olumlu bir gelişme olacaktır. Çalışma bağlamında bir öneri olarak sunulabilecek olan cinsiyetlerin artı değer faktörü, etiket ve damgalama sebebi olmaktan çıkması için medya ve kurumların çalışmalar yürütmesidir. Cinsiyetin toplumsal kategorilerde artı bir değer yaratmadığı noktada toplumsal cinsiyet kimlikleri silikleşmeye başlayacaktır. Dönemsel olarak dönüşüm geçirmeye başlayan toplumsal cinsiyete dayalı rol ve sorumlulukların benzeşmeye başlaması veya paylaşılmaya başlanması bireylerin herhangi bir durumda cinsiyet kimliklerini vurgulama gereksinimini minimum seviyeye inmesini sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aka A (2010) Kimliğe Teorik Yaklaşımlar. *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 34(1): 17-24.
- Akın M. H (2011) *Toplumsallaşma Sözlüğü* (Çizgi, Konya).
- Aktaş G (2013) Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği: Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 30 (1): 53-72.
- Alemdaroğlu A, Demirtaş N (2004) Biz Türk Erkeklerini Böyle Bilmezdik! Mynet'te Erkeklik Halleri. *Toplum ve Bilim*. 101: 206-224 (Birikim: İstanbul).
- Arslan T (2004) "Onu Kaybettin Tahsin Hem De Yıllar Önce" Yeşilçam'ın Erkekleri Ne İstiyor?. *Toplum ve Bilim*. 101: 162-191. (Birikim: İstanbul).
- Atabek E (2019) *Kışkırtılmış Erkeklik Bastırılmış Kadınlık* (29. Baskı) (Cumhuriyet: İstanbul).
- Atay T (2004) "Erkeklik" En Çok Erkeği Ezer! *Toplum ve Bilim* 101: 11-20. (Birikim: İstanbul).
- Avşar S (2017) Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Tarihsel Rollerini Yitiren Erkekliğin Çöküşü: Küllerinden "Yeni Erkek"liğin Doğuşu. *KADEM* 3 (2): 224-241.
- Aydın M (2014) *Moderniteye Dışarıdan Bakmak*. (2. Baskı) (Açılım Kitap: İstanbul).
- Balkıs P, Barış G (2013) Erkekler ve Kişisel Bakım: Türk Erkeklerinin Kozmetik Ürünleri Tüketme Eğilimleriyle İlişkili Değişkenler. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi* 11: 91-116.
- Barutçu A (2013) Türkiye'de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Ankara.
- Bilgin N (2014) *Kimlik İnşası* (2.Baskı) İzmir: İBB Ahmet Pristina Kent Arşivi ve Müzesi.
- Bingöl O (2014) Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'de Kadınlık. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 16 (Özel Sayı 1) 108-104.
- Bourdieu P (2015) *Eril Tahakküm*, çev. Bediz Yılmaz. (2. Baskı) (Bağlam:İstanbul).

- Bourdieu P, Wackuant L.J (2003) *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (İletişim: İstanbul).
- Bozok M (2009) *Feminizmin Erkekler Cephesindeki Yankısı: Erkekler ve Erkeklik Üzerine Eleştirel İncelemeler*. Cogito. 58:269-284.
- Butler J (2016) *Cinsiyet Belası*, çev. Başak Ertür. (5.baskı) (Metis: İstanbul).
- Cengiz K, Tol U.U, Küçükural Ö (2004) Hegemonik Erkekliğin Peşinden. *Toplum ve Bilim*. 101: 50-70 (Birikim: İstanbul).
- Connell R.W (2019a) *Erkeklikler*, çev. Nagihan Konukçu.(Phoenix:Ankara).
- Connell R.W (2019b) *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, çev.Cem Soydemir. (4. Basım) (Ayrıntı: İstanbul).
- Coşkun R, Altunışık R., Yıldırım E (2017) *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı* (9. Baskı) (Sakarya: İstanbul).
- Crıspın J (2018) *Neden Feminist Değilim? Bir Feminist Manifesto*, çev. Ebru Kürkçü. (Zeplin: İstanbul).
- Çağırkan B (2018) Kimlik Ögesi Olarak Erkeklik Kavramı ve Postmodern Toplumlarda Farklı Erkeklik Algıları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 5 (5): 93-105.
- Çelik G (2016) “Erkekler (de) Ağlar!”: Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü. *Fe Dergi* 8 (2) :1-12.
- Çetin E (2017) *Gündelik Hayata Sosyolojik Bakmak* (Siyasal: Ankara).
- Dalbay R.S (2018) “Kimlik ve “Toplumsal Kimlik” Kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2 (31): 161-176.
- Davidoff L (2012) *Feminist Tarihyazımında Sınıf ve Cinsiyet*, (3.Baskı) çev. Zerrin Ataşer, Selda Somuncuoğlu. (İletişim: İstanbul).
- Demez G (2005) *Değişen Erkek İmgesi: Kabadaydan Sanal Delikanlıya* (Babil: İstanbul).
- Demren Ç (2003) Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. *Toplumsal Cinsiyet, Sağlık ve Kadın* 33-44 (Hacattepe Üniversitesi Yayınları: Ankara).

- Dökmen Z. Y (2009) *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar* (Remzi:İstanbul).
- Durakbaşı A (2017) *Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm* (7. Baskı) (İletişim: İstanbul).
- Ersoy E (2009) Cinsiyet Kültürü İçerisinde Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19(2): 209-230.
- Fallacı O (2019) *Doğmamış Çocuğa Mektup*, (14. Baskı) çev. Pınar Kür. (Can:İstanbul).
- Fine C (2010) *Toplumsal Cinsiyet Yanılsaması*, (2. Baskı) çev. Kıvanç Tanrıyar. (Sel: İstanbul).
- Freud S (2016) *Psikanaliz* (2. Baskı) (Gece: Ankara).
- Gaag N (2018) *Femizm Dünyanın Neden Hâlâ Bu Kelimeye İhtiyacı Var?* (Sel: İstanbul).
- Geçtan E (2020) *İnsan Olmak*. (20. Basım) (Metis: İstanbul).
- Gezici Yalçın M, Tanrıverdi V (2018) “Kavanozu Açan” Erkeklerle “Kafasını Kullanabilen” Kadınlar: Erkek Üniversite Öğrencilerinin Erkeklik Müzakereleri. *Masculinities A Journal Of Identity and Culture* 9 (10): 129-167.
- Giddens A (2020) *Modernliğin Sonuçları*, (9. Baskı) çev. Ersin Kuşdil. (Ayrıntı: İstanbul).
- Goffman E (2018) *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*, (2. Baskı) çev. Barış Cezar. (Metis: İstanbul).
- Goldberg H (2018) *Erkek Olmanın Tehlikeleri*, çev. Selçuk Budak. (Totem: İstanbul).
- Hararı Y.H. (2019) *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi*. (51. Baskı) çev. Ertuğrul Genç. (Kolektif: İstanbul).
- Kandiyoti D (2019) *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*, (6. Baskı) çev. Aksu Bora, Feyziye Sayılan, Şirin Tekeli, Hüseyin Tapınç, Ferhunde Özbay. (Metis: İstanbul).

- Kayran Y (2004) Türk Şiirinde Erkek İmgesi. *Toplum ve Bilim* 101: 104-126. (Birikim: İstanbul).
- Kepekçi E (2012) (Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü?. *Kadın Araştırmaları Dergisi* 2 (11): 59-86.
- Kimmel M.S (2013) Homofobi Olarak Erkeklik: Toplumsal Cinsiyet Kimliğinin İnşasında Korku Utanç ve Sessizlik., çev. Mehmet Bozok .*Fe Dergi* 5 (2): 92-107.
- Kösemihal N. Ş (1974) *Sosyoloji Tarihi* (3. Baskı) (Remzi: İstanbul).
- Maalouf A (2018) *Ölümcül Kimlikler*, çev. Aysel Bora.(46. Baskı) (YKY: İstanbul).
- Maral E (2004) İktidar, Erkeklik ve Teknoloji. *Toplum ve Bilim*. 101: 127-143 (Birikim: İstanbul).
- Mardin Ş (2018) *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*. (Ötüken: İstanbul)
- Marshall G (1999) *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay, Derya Kömürcü. (Bilim ve Sanat: Ankara).
- Naulın S, Jourdan A (2016) *Pierre Bordieu'nün Kuramı ve Sosyolojik Kullanımları*. (İletişim: İstanbul).
- Oktan A (2008) Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları. *Selçuk İletişim* 5 (2): 152-166
- Onur H, Koyuncu B (2004) “Hegemonik” Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler. *Toplum ve Bilim* 101: 31-49 (Birikim: İstanbul).
- Osho (2006) *Öfke, Kıskançlık ve Korkuyu Aşmak*, çev. Sangeet. (Ganj: İstanbul).
- Ökten Ş (2009) Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2 (8): 302-312
- Özbay C, Baliç İ (2004) Erkekliğin Ev Halleri. *Toplum ve Bilim* 101: 89-103. (Birikim: İstanbul).
- Özbay C (2013) Türkiye’de Hegemonik Erkekliği Aramak. *Doğu Batı Dergisi* 63: 185-204.

Özdemir O (2010) Tecavüzü, Hegemonik Erkeklik Zemininden Kavramak.... *Fe Dergi* 2(2): 75-90.

Özkantar M.Ö (2018) *Değişen Erkek Kimliğinin Bedensel İzdüşümleri: Diesel Reklamları ve Başkalaştırılmış Erkeklik*. Kuruoğlu, H. ve Özsel, K.T. (Ed). Medya ve Beden. s.208-223 (Detay: Ankara).

Özkazanç A, Örsan Yetiş E (2016) Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel Bir Literatür Değerlendirmesi. *Fe Dergi* 8 (2):13-26.

Paçacıoğlu P (2018) Üç Farklı Kuşaktaki Evli Kadın ve Erkeklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişki. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Ve Tüketici Bilimleri, Ankara.

Padem H, Göksu, A, Konaklı Z (2012) *Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sarajevo: International Burch University.

Petzen J (2004) Kim Üstte? Alman ve Türk Erkeklikleri Almanya'da İş Başında, çev. Gökçen Ezber. *Toplum ve Bilim* 101: 192-205 (Birlikim: İstanbul).

Poloma M.M (2010) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, çev. Hayriye Erbaş. (Gündoğan: Ankara).

Real T (2004) *Erkekler Ağlamaz*, çev. Zerrin Koltukçuoğlu. (Kuraldışı: İstanbul).

Sancar S (2009) *Erkeklik: İmkansız İktidar. Ailede Piyasada ve Sokakta Erkekler*. (Metis: İstanbul).

Sancar S (2017) *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar* (4. Baskı) (İletişim: İstanbul).

Sarup M (2004) *Post-Yapısalcılık ve Postmodernizm*, (2. Basım) çev. A. Güçlü. (Bilim ve Sanat: Ankara).

Scott J.W (2010) Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi, çev. Derya Demirler, Fahriye Dinçer. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, 12: 112-138

Selek P (2010) *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* (İletişim: İstanbul).

- Smith A (2011) *Toplumsal Değişme Anlayışı*, çev. Ülgen Oskay. (2. Baskı). (Gündoğan: İstanbul).
- Somay B (2004) Yasaklanmış Manifesto. *Toplum ve Bilim*. 101: 71-80. (Birikim: İstanbul).
- Swartz A (2010) *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. çev. Osman Akınhay. (Agora: İstanbul).
- Swartz D (2011) *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*, çev. Elçin Gen. (İletişim: İstanbul).
- Şefkatli Tuksal H (2004) İslamcı Erkekliğin İnşası – Geleneksel Rollerin İhyası. *Toplum ve Bilim* 101: 81-88. (Birikim: İstanbul).
- Türk H B (2007) *Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu*. İstanbul Teknik Üniversitesi Pierre Bourdieu: Sosyal Bilimlerde Açılımlar Konferansı.
- Türker Y (2004) Erk ile Erkek. *Toplum ve Bilim* 101: 8-10. (Birikim: İstanbul).
- Uçan G (2012) Post-Modern Erkek(lik). *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2): 262-271.
- Ulusoy N (2004) Günümüz Türk Sinemasında “Erkeklik Filmlerinin Yükselişi ve Erkeklik Krizi. *Toplum ve Bilim* 101: 144-161. (Birikim: İstanbul).
- Ünsaldı L, Geçgin E (2013) *Sosyoloji Tarihi Dünya’da ve Türkiye’de*. (2.Baskı). Heretik: Ankara).
- Vatandaş D (2011) Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *İstanbul Journal of Sociological Studies* 0 (35): 29-56.
- Yaka A (2011) *Sosyal Değişme Türk Modernleşmesi* (Gündoğan: İstanbul).
- Yapıcı A (2016) *Toplumsal Cinsiyet Din ve Kadın* (Çamlıca: İstanbul).
- Yavuz Ş (2015) Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerinin Üretiminde Kadınların Rolü: Trabzon Örneği. *Fe Dergi* 7 (1) : 117-130.
- Yıldız T, Tekke A (2020) Türk Toplumundaki Erkeklik Yüklerinin Lisansüstü Tezler Üzerinden Analizi. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi* 6: 131-153.

Zengin E (2019) Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Reklamlarda Erkek İmgisinin Değerlendirilmesi. *Men's Health Dergisindeki Reklamların Analizi. Global Media Journal TR Edition* 9(18): 157-182.

Zeybekoğlu Ö (2013a) Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Mediterranean Journal of Humanities*. III (2): 297-328.

Zeybekoğlu Ö (2013b) *Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu*. (Eğiten: Ankara).

Wallace R.A, Wolf, A (2018) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları Klasik Geleneğin Geliştirilmesi*. (7. Baskı) çev. Leyla Elburuz, M.Rami Ayas. (Doğubatı: İstanbul).

Welchman L, Hossain S (Edt.) (2014) *'Namus' Suçlar, Paradigmalar ve Kadına Yönelik Şiddet*. (bgst: İstanbul).

Wıkan U (2014) *Fadime'nin onuruna* (Paloma: İstanbul).

Wiesner Hanks M.E (2020) *Tarihte Toplumsal Cinsiyet*, çev. Meral Çıyan Şenerdi. (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul).

Wollstonecraft M (2018) *Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi*, (5.Basım) çev. Deniz Hakyemez. (Türkiye İş Bankası Kültür: İstanbul).

İNTERNET KAYNAKLARI

Eru Sosyoloji – Dr. Öğr. Ü. Zehni Özmen (2020) <https://www.youtube.com/watch?v=3sSIO458AgI>. (11.12.2020).

TDK, <https://sozluk.gov.tr/> . (11.12.2020).

TED, <https://www.youtube.com/watch?v=7n9IOH0NvyY>. (11.12.2020).

TED, <https://www.youtube.com/watch?v=td1PbsV6B80> . (11.12. 2020).

TUİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2020-37221> . (10.05.2021).

<https://www.nufusu.com/> (24.07.2021).

EK 1

Çalışma kapsamında katılımcıların doldurmuş olduğu anket formu

Saygıdeğer Katılımcı;

Ankete katılımında gönüllülük esastır. Anket sorularının cevaplandırılması hususunda göstereceğiniz gayret ve samimiyet araştırma sonuçlarının sağlıklı olması için son derece önemlidir. Dolayısıyla bütün soruları dikkatle okuyarak seçeneklerden görüşlerinizi en iyi yansıtan ifadeyi işaretleyiniz. Lütfen hiçbir soruyu cevapsız bırakmayınız. Anket sorularına vereceğiniz cevaplar tamamen bilimsel bir amaç için kullanılacaktır. Değerli görüşlerinizi bizimle paylaşmak suretiyle bu araştırmaya yapmış olduğunuz önemli katkıya ve ilginize teşekkür ederim.

NEVÜ Sosyoloji ABD. Yüksek Lisans Öğr.

Fatma ÇEKİÇ

A1- Medeni durumunuz?

[1] Evli [2] Bekâr [3] Eşi ölmüş [4] Boşanmış

A2- Yaşınız?

[1]18-27 [2] 28-37 [3] 38-47 [4] 48-57 [5] 58-65
[6] 66 yaş ve üzeri

A3- Hayatınızın çoğunun geçtiği yer?

[1] Köy [2] Kasaba [3] İlçe [4] Şehir
[5]Büyükşehir [6] Metropol [7]Yurtdışı

A4- Öğrenim durumunuz?

[1] Okur-yazar [2] İlkokul [3] Ortaokul [4] Lise
[5]Üniversite [6] Diğer (Lütfen belirtiniz).....

A5- Mesleğiniz?

[1] Öğretmen [2] Öğrenci [3]Doktor [4] Avukat [5] Asker\ Polis
[6] Çiftçi [7] İşçi [8] Memur [9] Emekli
[10] Diğer (Lütfen belirtiniz).....

A6- Size küçükken kim baktı?

[1] Annem/ Büyük annem/ Ninem [2] Bakıcı/ Kreş [3] Ablam
[4] Babam / Büyük babam / Dedem [5] Abim [6] Diğer (Lütfen belirtiniz).....

A7- Kız kardeşiniz var mı?

[1] Yok [2] Bir tane kız kardeşim var [3] İki tane kız kardeşim var
[4] Üç ve daha fazla sayıda kız kardeşim var [5] Diğer (Lütfen belirtiniz).....

A8- İlkokul öğretmenizin cinsiyeti nedir?

[1] Kadın [2] Erkek [3] İlkokulda hem kadın hem de erkek öğretmenlerim oldu
[4] Diğer (Lütfen belirtiniz).....

A9-Sizce toplumsal cinsiyet nedir?

- [1] Toplumun tanımladığı cinsiyet rolleridir.
- [2] Erkekler ve kadınlar arasında ayırım yapılmasıdır.
- [3] Erkeğin ve kadının yapması ve yapmaması gereken davranışların belirleyicisidir.
- [4] Toplumun bireye cinsiyeti bağlamında yüklediği rol ve sorumluluklardır.
- [5] Erkek egemenliğinin hoş görülmesidir.
- [6] Erkek ve kadınlardan beklenen davranışların farklı olmasıdır.
- [7] Kadın ve erkeklerin kendilerinden beklenen rolleri kabullenmesidir.
- [8] Diğer(Lütfen belirtiniz).....

A10- Delikanlılık sizce hangisine karşılık gelmektedir?

- [1] Dürüst olan erkek
- [2] Namuslu olan erkek
- [3] Şiddet uygulayan erkek
- [4] Ailede söz sahibi olan erkek
- [5] Eşini koruyan erkek
- [6] 15-25 yaş arası genç (kız/erkek)
- [7] Diğer(Lütfen belirtiniz).....

A11- Sizce aşağıdakilerden hangisi erkeğin öncelikli aile içi sorumluluğudur?

- [1] Çocukların bakımı ile ilgilenmek
- [2] Yemek yapmak
- [3] Evin geçimini sağlamak
- [4] Çocuğun eğitimini takip etmek
- [5] Temizlik yapmak
- [6] Diğer(Lütfen belirtiniz).....

A12-Erkek denilince aklınıza ilk gelen kavram nedir?

- [1]Baba [2]Aile reisi [3]Patron [4]Asker [5]Siyasetçi [6] Şoför
- [7] Diğer(Lütfen belirtiniz).....

A13- Size bir erkeği en iyi tanımlayan kavram hangisidir?

- [1]Cesaret [2]Kaba davranış [3]Kibarlık [4]otoriter olmak [5]Yardımseverlik
- [6] Diğer (Lütfen belirtiniz).....

A14- Sizi en çok aşağıdaki ifadelerden hangisiyle nitelendirilmek rahatsız eder?

- [1]Hanım köylüsün [2]Kılıbıksın [3] Anne kuzususun [4] Korkaksın [5]Delikanlı değilsin [6] Adam değilsin [7] Erkek adam sözünde durur
- [8] Diğer(Lütfen belirtiniz).....

A15- Aşağıdaki durumlardan hangisi kendinizi aile için yeterli bir erkek olarak hissettirir?

- [1] Kendime ait bir arabamın olması
- [2] Kendime ait evimin olması
- [3] Askerliğimi yapmak
- [4] Yüksek maaşlı işte çalışmak
- [5] Kendime ait bir iş yerimin olması
- [6] Eşimin benim her isteğimi yapması
- [7] Diğer (Lütfen belirtiniz).....

A16- Sizce, “erkek gibi olmak” dendiğinde öncelikle ne kastedilmektedir?

- [1] Fiziksel olarak güçlü olmak
- [2] Duygusal olarak güçlü olmak
- [3] Kendi kararlarını verebilen
- [4] Ağır başlı olmak
- [5] Sorumluluk sahibi olmak
- [6] Dürüst olmak, söz verdiğinde sözünde durmak
- [7] Diğer(Lütfen belirtiniz).....

A17-Sokakta kadına şiddet olayı ile karşılaşırsanız ne yaparsınız?

- [1] Sözlü olarak uyarıda bulunurum.
- [2] Hemen polisi ararım.
- [3] Elimle müdahale eder, şiddeti engellemeye çalışırım.
- [4] Haklı bir sebebi vardır diye düşünüp umursamam.
- [5] Başıma iş alacağım korkusuyla uzaklaşıyorum.
- [6] Videosunu çeker sosyal medyada paylaşıyorum.
- [7] Videosunu çeker haber kanalına gönderirim.
- [8] Diğer(Lütfen belirtiniz).....

A18- Sizce kadın ve erkek arasında ki eşitsizliğin sebebi nedir?

- [1] Kadın ve erkek arasında eşitsizlik olduğunu düşünmüyorum.
- [2] Dini inanç
- [3] Eğitim düzeyi
- [4] Gelenek-örf –adet
- [5] Toplumsal çevre
- [6] Ailelerin çocuk yetiştirme biçimi
- [7] Televizyon dizileri
- [8] Fiziksel güç farkı
- [9] Diğer(Lütfen belirtiniz).....

A19- Cinsiyetinizin toplumda size avantaj sağladığını düşünüyor musunuz?

[1] Kesinlikle hayır [2] Hayır [3] Kararsızım [4] Evet
[5] Kesinlikle evet

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyarak bu ifadelere katılıp katılmadığınızı belirtiniz.	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıma katılmam	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
A1. Erkek çocuklar da ev işlerine yardımcı olmalıdır.	1	2	3	4	5
A2. Erkekler de ağlayabilir.	1	2	3	4	5
A3. Erkek adam ailede otoriteyi sağlayabilmelidir.	1	2	3	4	5
A4. Ailenin reisi her zaman erkektir.	1	2	3	4	5
A5. Erkek çocuklar babalarını örnekalmalıdır.	1	2	3	4	5
A6. Erkekler de kişisel bakımına özen göstermelidir.	1	2	3	4	5
A7. Erkek çocuklar bebek oyuncakla oynayabilir.	1	2	3	4	5
A8. Erkek gerektiğinde karısını dövebilir.	1	2	3	4	5
A9. Bir ailede kadın kocasından daha çok maaş alması sorun olur.	1	2	3	4	5
A10. Kadın her konuda kocasının onayını almalıdır.	1	2	3	4	5
A11. Kadının yeri kocasının yanındır.	1	2	3	4	5
A12. Evin geçimini sağlamak erkeğin görevidir.	1	2	3	4	5

A13. Erkekler eşinin veya kız arkadaşının sosyal medya hesaplarını kontrol edebilir.	1	2	3	4	5
A14. Kavga etmek daha çökerkeklere özgüdür.	1	2	3	4	5
A15. Kadınlar da erkekler kadar iyisiyaset yapabilir.	1	2	3	4	5
A16. Kadın sürücüler erkeklere göredaha iyi araba kullanmaktadır.	1	2	3	4	5
A17. Futbol bir erkek sporudur.	1	2	3	4	5
A18. Kadın kocasından ayrı arkadaşlarıyla tatile çıkabilir.	1	2	3	4	5
A19. Evlilik teklifini kadınlar dayapabilir.	1	2	3	4	5
A20. Kadının namusunu korumaköncelikle erkeğin görevidir.	1	2	3	4	5
A21. Erkek çocuk sahibi olmak kadının aile içindeki konumunuyükseltir.	1	2	3	4	5
A22. Ev işlerini yapmak öncelikle kadının görevidir.	1	2	3	4	5
A23. Hemşirelik bir kadın mesleğidir.	1	2	3	4	5
A24. Kadınlar evlendikten sonra da kızlık soyadını kullanmaya devam etmelidir.	1	2	3	4	5
A25. Çocuklar kesinlikle babanın soy-ismmini almalıdır.	1	2	3	4	5
A26. Çocukların terbiyesinden anne sorumludur. Diğer	1	2	3	4	5